

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

H. G. Wells
Kitaplığı

herbert george wells

**Kuyruklu Yıldız
Günleri**

Herbert George Wells (d. 21 Eylül 1866 – ö. 13 Ağustos 1946)

İngiliz yazar, tarihçi, gazeteci ve sosyolog. Jules Verne ve Hugo Gernsback ile birlikte “bilimkurgunun babası” olarak anılır. Daha çok *Zaman Makinesi*, *Dünyalar Savaşı* ve *Görünmez Adam* gibi bilimkurgu eserleriyle bilinir fakat toplum eleştirisi, biyografi, otobiyografi, satir gibi pek çok türde eserler üretmiştir. Siyasi görüşlerini saklamayan ve kendisini sosyalist olarak tanımlayan Wells’in kurgu eserlerinde de politik düşüncelerinin izlerine rastlamak mümkündür. Brian Aldiss, Wells için “Bilimkurgunun Shakespeare’i” yorumunda bulunmuştur. Bir dönem Uluslararası PEN Kulübü’nün de başkanlığını yürüten Wells, *Time*’a kapak olan yazarlardan biridir. Yazar, Nobel Edebiyat Ödülüne dört kez aday gösterilmiştir.

Kuyruklu Yıldız Günleri
H. G. Wells

Orijinal Adı *In the Days of the Comet*

İthaki Yayınları - 1891
H. G. Wells Kitaplığı - 6

Yayın Yönetmeni: Alican Saygı Ortanca
Sanat Yönetmeni: Hamdi Akçay

Dizi Editörü: Yankı Enki
Yayıma Hazırlayan: Mustafa Gündük
Kapak Tasarımı: Hamdi Akçay
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: B. Elif Balkın
1. Baskı, Mayıs 2021, İstanbul

ISBN: 978-625-7650-76-2

Sertifika No: 46603

Türkçe çeviri © Doğa Özışık, 2021
© İthaki, 2021

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rante.org>
Sertifika No: 46603

H. G. Wells Kitaplığı

herbert george
Wells

Kuyruklu Yıldız Günleri

Çeviren: Doğa Özışık

“Dünyanın muhteşem çağı yeniden başlıyor,
Altın yıllar dönüyor geri,
Dünya bir yılan gibi yenileniyor,
Eskimiş, kışın giydiğı derisi:
Cennet tebessüm ediyor, inançlar ve imparatorluklar parılıyor
Kaybolan bir rüyanın enkazı gibi.”

PERCY BYSSHE SHELLEY
–*Hellas* manzum oyunundan

KUYRUKLUYILDIZ GÜNLERİ

GİRİŞ

KULEDE YAZAN ADAM

Gri saçlı, yaşına göre dinç görünen bir adamın, bir çalışma masasında yazı yazdığını gördüm.

Çok yüksek bir kulenin bir odasındaymış gibi görünüyor-du; öyle yüksek ki solundaki uzun pencereden sadece uzak mesafeler, denizin üzerindeki ufuk çizgisi, dağlık bir burun ve millerce ötede bir şehir olduğunun işareti olan günbatımında-ki o belirsiz pus ve parıltı görülebiliyordu. Odadaki eşyaların hepsi nizami ve güzeldi, üstelik daha incelikli vasıflarına bakınca şu ya da bu küçük farkla gözüme yeni ve tuhaf görünüyordu. Adını koyabildiğim bir tarzları yoktu, hem adamın giydiği sade kıyafet de ne bir dönemi ne de bir ülkeyi çağırıyordu. Bunun mesut gelecek veya bir ütopya, sade rüyaların diyarı olabileceğini düşündüm; Henry James'in "Fevkalade Güzel Yer" ifadesi ve öyküsü, başıboş bir hatıra zerreciği gibi aklımda parıldayıp söndü ve ardında hiç ışık bırakmadı.

Gördüğüm adam dolmakalem gibi bir şeyle yazıyordu ki bu da geçmişe dönük herhangi bir bakış açısına yer bırakmayan, modern bir dokunuştı, ayrıca eli kâğıdın üzerinde zahmetsizce akıyordu ve tamamladığı her sayfayı pencerenin dibindeki zarif ve küçük masanın üzerinde birikmekte olan yığına ekliyordu. Yazdığı son sayfalar başıboş bir şekilde, birbirine fasküller halinde tutturulmuş diğerlerinin üzerinde duruyordu.

Belli ki orada olduğumun farkında değildi; kalemi durana dek bekledim. Kuşkusuz yaşlıydı ama eli titremeden yazıyordu...

Kafasının epey üzerinde, eğik bir şekilde asılı duran içbükey aynayı fark ettim. Oradaki bir hareket aniden gözüme ilişti; kafamı yukarı çevirip baktığımda bir sarayın, bir terasın, kalabalık ve büyük bir yolun oluşturduğu manzaranın şekli bozulmuş ve olağanüstü bir hal almış ama şaşıla ve hoş renklerle bezenmiş, yakınlaştırılmış, yansıtılmış, baştan savma bir yorumunu gördüm; aynanın kavisli yüzünden abartılı ve imkânsız görünen insanlar bir o yana bir bu yana gidiyorlardı. Hemen kafamı çevirdim ki arkamdaki pencereden aşağı bakıp daha net görebileyim, ama bu manzarayı doğrudan görebilmek için fazla yüksekteydim ve bir an durakladıktan sonra yeniden o çarpık gösteren aynaya döndüm.

Ancak şimdi yazar sandalyesinde geriye yaslanıyordu. Kalemmini bıraktı ve yazdıkları beklentilerini karşılayan birinin yarı küskün tavrıyla iç geçirdi – “Of! Ne işmiş be! Hem yoruyor hem de hoşnut ediyor!”

“Bu yer nedir,” diye sordum, “ve sen kimsin?”

Şaşkın ve süratli hareketlerle etrafına bakındı.

“Bu yer nedir,” diye tekrarlardım, “ve ben neredeyim?”

Alnını kırıştırıp beni bir an inceledikten sonra ifadesi yumuşayarak tebessüme dönüştü. Masanın yanındaki bir sandalyeyi işaret etti. “Yazıyorum,” dedi.

“Bu hususta mı?”

“Değişim hususunda.”

Oturdum. Sandalye epey rahattı ve ışığın altına iyi yerleştirilmişti.

“Okumak istersen–” dedi.

Müsveddeyi gösterdim. “Cevaplar bunda mı?” diye sordum.

“Cevaplar onda,” diye yanıtladı.

Bana baktığı esnada temiz bir sayfayı kendine doğru çekti.

Bakışlarım ondan, önce dairesine, sonra da tekrar küçük masaya döndü. Son derece belirgin bir şekilde “1” başlığıyla işaretlenmiş bir fasikül dikkatimi çekti ve onu yerinden aldım.

Adamın dostane gözlerine gülümseyerek baktım. “Pekâlâ,” dedim aniden rahatlayarak, adam da başıyla onayladı ve yazmaya koyuldu. Ben ise yarı öz güvenli yarı meraklı bir ruh haliyle okumaya başladım.

İşte bu hikâye, o güzel yerdeki mutlu, dinç görünümlü ihtiyarın yazdığı hikâyedir.

BİRİNCİ KISIM

KUYRUKLUYILDIZ

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖLGELERDEKİ TOZ

I

Büyük Değişim hakkında, benim hayatımı ve çok yakınımıdaki başka bir iki insanın hayatlarını etkilediği kadarıyla, esasen kendimi hoşnut etmek için yazmaya koyuldum.

Kitap yazma arzusu uzun süre önce, inceliksiz ve mutsuz gençliğim sırasında aklıma düşmüştü. Gizli gizli karalamak ve yazarlık hayalleri kurmak başlıca tesellilerimdi, ayrıca edebiyat dünyasıyla ve edebi şahsiyetlerin yaşamlarıyla ilgili bulabildiğim her bilgi kırıntısını imrenerek okurdum. Mevcut mutlu halimizde bile, bu eski ve ümitsiz hayalleri kovalamak ve kısmen de olsa gerçekleştirmek için yeterli boş vakit ve imkân bulmak önemli bir şey. Ama sayıları gitgide artan bunca gözalıcı uğraşın, yaşlı bir adam tarafından bile gerçekleştirilebilecek şekilde hazır bulunduğu bir dünyada bu durum beni bu masaya oturtmak için tek başına yeterli olmazdı sanırım. Geçmişimi burada yapacağım şekilde yeniden özetlemeyi, kendi akli sürekliliğimi güvenceye almak adına gerekli buluyorum. Yılların geçişi insanı nihayet geçmişî yâd etme noktasına getiriyor; yetmiş iki yaşında olunca gençliğin, kırk yaşındakinden daha fazla önem arz ediyor. Ve ben gençliğim ile irtibatımı yitirdim. Eski yaşam yenisinden o kadar kopuk, öylesine yabancı ve abes ki zaman zaman akıl almazlığın sınırlarında geziyor. Bilgiler, binalar ve mekânlar kaybolup gitti.

Geçen öğleden sonra, bir zamanlar Swathinglea'nın kasvetli varoşlarının Leet'e doğru düzensiz bir biçimde yayıldığı yer olan fundalıkta yürüyüş yaparken aniden durdum ve kendime şunu sordum: "Otların arasına çömelip altıpatlarıma mermi doldurduğum, cinayet işlemeye hazır olduğum yer hakikaten burası mıydı? Hayatımda böyle bir şey hiç yaşandı mı ki? Öyle bir ruh haline, fikre ve maksada sahip olmam mümkün müydü ki? Yoksa rüyalar âleminden çıkan tuhaf bir kâbus cini, kaybolan hayatımın arşivlerine sızıp sahte bir hatıra mı yerleştirdi?" Aynı kafa karışıklıklarına sahip birçok insan hâlâ hayatta olmalı. Ve öyle sanıyorum ki insanlığın büyük atılımında, gelecekte yerimizi almak üzere şimdi büyümekte olanlar, bizim zamanımızdan önce gelen o eski gölgeler dünyasıyla ilgili son derece kısmi bir kavrayışa sahip olmak için bile benimki gibi çok anlatılara ihtiyaç duyacaklardır. Şansa bakın ki benimki oldukça tipik bir Değişim vakası; ona bir tutku fırtınasının orta yerinde yakalandım; tuhaf bir rastlantı beni bir süreliğine yeni düzenin tam da merkezine yerleştirdi.

Hafızam beni elli yıl önceye, yıldızlı bir gökyüzüne açılan bir giyotin penceresi olan, küçük ve loş bir odaya götürüyor; oraya varır varmaz, o odanın tipik esansı, kötü kesilmiş lambada yanan ucuz gaz yağının keskin kokusu bana geri dönüyor. Elektrikle aydınlatma on beş senedir hatasız işlemektedir fakat dünyanın büyük kısmı hâlâ bu lambaları kullanıyordu. Bu ilk sahnenin tamamına, en azından benim zihnimde, o koku refakat ediyor. Gündüzleri ise odaya –neden bilmiyorum ama– tozla bağdaştırdığım tuhaf, sönük bir keskinliğe sahip daha hafif bir aroma, bir tür havasızlık hâkim oluyordu.

Size odayı etraflıca tasvir edeyim. Muhtemelen iki buçuk metreye iki metrelik bir alandan oluşuyordu ve yüksekliği bu iki boyuttan da daha fazlaydı; tavan alçıdandı, yer yer kabarıp çatlamış ve lambanın isinden kararmıştı, hatta bir yerinde yukarıdan gelen rutubetin sızmasıyla sarı ve zeytin yeşili lekelerden oluşmuş bir öbek vardı. Duvarlar koyu renkli bir duvar

kâğıdıyla kaplıydı; üzerine basılmış olan, bir çeşit devekuşu tüyü veya ayıpençesi çiçeği mahiyetindeki, daha az solmuş olduğu zamanlarda insana köhne bir neşe hissettiren şekil yamularak kendini yineliyordu. Duvarda, Parload'un resim asmak istediği yerlere çivi çakmak yönündeki başarısız girişimlerinin sebep olduğu, sonradan üzeri alçıyla kaplanmış birçok delik vardı. İki tuğlanın arasına tekabül etmiş ve hedefine ulaşmış olan çivilerden biri, aşınmış ve düğümlemiş bir sici-min de etrafına dolanmasının tehlikeli yardımıyla Parload'un kitap raflarını taşıyordu; bunlar cırtlak mavi bir emayeyle kaplanmış, emniyetsiz raptiyeler vasıtasıyla üzerine püsküllü ve pembe bir Amerikan kumaşı tutturulmuş kalaslardı. Bunun aşağısında ise altına aniden çarpılan her dize inatçı bir kindarlıkla yanıt veren küçük bir masa vardı; üzerini kaplayan siyah ve kırmızı desenli masa örtüsü, Parload'un çok amaçlı mürekkep şişesi ile yaşadığı kazalar sonucunda tekdüzeliğinden biraz kurtulmuştu; onun da üzerinde, tüm bunların ana teması niteliğindeki lamba duruyor ve kokuyordu. Şunu anlamalısınız ki bu lamba ne porselen ne cam olan, beyazımsı, yarı saydam bir maddeden yapılmıştı; aynı maddeden yapılmış olan siperliği, okurun gözlerini hiçbir şekilde korumuyordu. Ayrıca lamba kesildikten sonra, yüzeyine pervasız bir cömertlikle gaz yağı ve toz sürülmüş olduğu gerçeğinin ön plana çıkması da takdire şayan bir uyum yaratıyordu.

Odanın engebeli döşeme tahtaları çikolata rengi çizik emayeyle kaplıydı, üzerindeki aşınmış halı ise tozun ve gölgelerin içinde küçük bir ada gibi belli belirsiz seçiliyordu.

Dökme demirden yekpare yapılmış ve devetüyü rengine boyanmış çok küçük bir şömine ve şöminenin gri taşlarını âdeta inkâr eden, daha da küçük, uyumsuz bir siperlik vardı. Ateş yanmıyordu, siperliğin ardında sadece buruşturulmuş birkaç kâğıt ve kırık bir piponun mısır koçanından yapılmış haznesi görülebiliyordu, köşede duran verniklenmiş ve menteşeleri gevşemiş bir kömür kutusu ise âdeta bir kenara itilmiş

gibi idi. Her bir odayı ayrı bir şömineyle ısıtmak o günlerde alışıldık yoldu ama ısıdan çok pislik ürettiyordu; sarsak giyotin pencerenin, küçük şömine bacasının ve gevşek menteşeli kapının havalandırma meselesini kendi aralarında, başka bir talimat olmaksızın örgütlemeleri bekleniyordu.

Odanın bir tarafında Parload'un tekerlekli yatağının gri çarşafı, eski ve yamalı bir yatak örtüsünün altında saklanıyordu, yatağın altında ise kutuları ve diğer ıvır zıvırları gizliydi; pencerenin iki yanındaki köşeleri ise eski bir etajer ve üzerine basit bakım malzemelerini serpiştirdiği lavabo işgal ediyordu.

Lavabonun tezgâhı çam kalastan, elinde fazladan torna aletleri olan biri tarafından aceleyle yapılmıştı; bu kişi eklemlerin ve ayakların üzerine çeşitli şekillerden oluşan çarpıcı süslemeler yaparak dikkatleri hoyrat işçiliğinden başka bir yere çekmeye çalışmıştı. Anlaşılan bu mobilya bir kavanoz toprak boyası, verniği, elastik tarakları ve sonsuz boş vakti olan birinin eline düşmüştü. Sanıyorum ki bu zat mobilyayı önce boyamış, sonra vernikle kaplamış, son olarak da verniği taraklarla itip kakmak vasıtasıyla kâbuslardan çıkma bir ahşap türünün desenini taklit etmeye çalışmıştı. Böylece yapılan lavabo tezgâhının belli ki şiddetli bir kullanım ömrü olmuş, çentilmiş, tekmelenmiş, kıymıklarına ayrılmış, yumruklanmış, lekelenmiş, yakılmış, çekiçle dövülmüş, nemlendirilmiş, kurutulmuş, kirletilmişti; nihayet Parload'un kişisel hijyene dair basit gereksinimlerini idame ettirmek üzere Parload'un çatı katı denen güvenli limana sığındığı ana dek, büyük bir yangında yanmak veya fırçayla ovalanmak dışında mümkün olan her türlü serüvene atılmıştı. Üzerinde başlıca bir lavabo ve bir testi su ile kalaydan bir dışkı kovası, ayrıca sabunlukta duran sarı bir sabun, bir diş fırçası, ince kuyruklu bir tıraş fırçası, bir havlu ve bir iki küçük eşya daha vardı. O günlerde sadece çok varlıklı insanların bundan fazla teçhizatı olurdu. Parload'un kullandığı suyun her bir damlasının, bahtsız bir hizmetçi kız tarafından –Parload ona “kölecik” diyordu–

bodrum katından evin en tepesine taşınması ve akabinde geri indirilmesi gerektiğini de belirtmek isterim. Kişisel hijyenin nasıl da modern bir icat olduğunu şimdiden unutmaya başladık. Şu bir gerçek ki Parload hayatı boyunca bir kez bile suya girmek için tamamen soyunmamıştı; çocukluğundan bu yana, tüm vücudunu eş zamanlı olarak yıkayacak şekilde banyo yapmamıştı. Size bahsettiğim günlerde aramızdaki her elli kişiden belki biri bunu bir ihtimal yapabiliyordu.

Yine damarlı ve çizgili, iki büyük ve iki küçük gözden oluşan bir sandıkta Parload'un tüm giysi rezervi bulunuyordu, kapının üzerindeki kancalarda ise iki şapka asılıydı ve bunlar, bildiğim kadarıyla, Değişim'den önceki "bekâr odası" envanterini tamamlıyordu. Unutmuşum – bir de hasır oturağının kusurları için yarım yamalak özür dileyen bir minder olan iskemlesi vardı. Onu bir an için unuttum çünkü bu öyküyü başlatmaya en uygun noktada üzerinde oturuyordum.

Parload'un odasını böyle bir titizlikle tasvir ettim çünkü ilk bölümlerimi yazdığım zamanı anlamınıza yardım olacak, yine de sanmayın ki bu teçhizatın herhangi bir parçası veya lambanın kokusu o sırada dikkatimi zerre kadar çekiyordu. Tüm bu nahoşlukları sanki tahayyül sınırları içinde var olabilecek en doğal ve uygun koşullar gibi algılıyordum. Bildiğim dünya buydu. Aklım daha vahim ve sert meselelerle meşguldü, ancak şimdi geriye dönüp baktığımda bu ortamdaki ayrıntıların kayda değer, anlamlı ve hakikaten de eski dünyanın kalplerimizde yarattığı kargaşanın bariz bir dışavurumu olduğunu görebiliyorum.

2

Parload açık pencerenin başında, elinde opera dürbünüyle durmuş, yeni kuyruklu yıldızı arıyor, buluyor, emin olamıyor ve sonra onu yine kaybettiğini fark ediyordu.

Bana göre kuyruklu yıldız bir karın ağrısından ibaretti çün-

kü başka meselelerden konuşmak istiyordum. Ama Parload kafayı buna takmıştı. Ben öfkeliydim, iç içe geçmiş sıkıntılarım ve hoşnutsuzluğum nedeniyle hararetlenmişim, ona içimi dökmek –ya da en azından sıkıntılarımı romantik bir şekilde ifade ederek kalbimin yükünü hafifletmek– istiyordum ve bana söylediği şeylere pek aldırış etmiyordum. Gök kubbedeki sayısız noktanın arasındaki bu yeni noktadan ilk kez haberim oluyordu ve hakkında bir daha hiçbir şey duymasam umurumda olmazdı.

İki genç adamdık ve ancak ikimizin yaşını toptasan fazla bir şey ederdi; Parload yirmi iki yaşındaydı ve benden sekiz ay büyüktü. Overcastle’da küçük bir hukuk bürosunda, kendi tabiriyle “spekülatif kâtip” olarak çalışıyordu, ben ise Rawdon’ın Clayton’da bulunan çömlek imalathanesinde üçüncü dereceden büro personeliydim. İlk olarak Swathinglea Genç Hristiyan Erkekler Birliğinin “Meclis” toplantısında tanışmıştık; Overcastle’da birbirimizle eş zamanlı derslere girdiğimizi fark etmiştik –Parload fen dersi alıyordu, ben ise stenografi– ve eve beraber yürümeyi alışkanlık edinmiştik, böylece dostluğumuz doğmuş oldu. (Şuna da değinmeliyim ki Swathinglea, Clayton ve Overcastle, İngiltere’nin orta kesimindeki büyük endüstriyel bölgede bulunan komşu kasabalardır.) Dine dair gizli kuşkularımızı birbirimizle paylaşmış, sosyalizme olan ortak ilgimizi birbirimize itiraf etmiştik; iki pazar akşamı annemin evine yemeğe gelmişti, ben ise onun dairesine özgürce girip çıkabiliyordum. O zamanlar uzun boylu, lepiska saçlı, hantal bir genç adamdı, ayrıca boynu ile bilekleri orantısız büyümüştü ve heves kapasitesi uçsuz bucaksızdı; haftanın iki akşamını Overcastle’da bulunan fen fakültesinin akşam derslerine ayırırdı, en sevdiği ders fiziki coğrafyaydı ve uzay merakı zihnindeki bu gizli açıklıktan geçerek ruhunu ele geçirmişti. Fundalıkların öbür yanındaki Leet’te çiftçilik yapan amcasının opera dürbününe el koymuş, kâğıttan yapılmış ucuz bir düzlem küre ile Whitaker Almanacı’nı satın almıştı; bir süreliğine, gün ışı-

ğını ve ay ışığını hayatındaki tek tatmin edici gerçeklik olan yıldız izlemeye sekte vuran boş şeyler olarak gördü. Onu ele geçiren derinlikler, enginlikler, o derinliği ölçülmemiş boşlukta ışık yaymadan süzülüyor olması muhtemel esrarengiz ihtimallerdi. Büyük gayretleri sonucunda ve bu takıntıya sahip kişilere hizmet eden mütevazı bir aylık dergi olan *Gökhübbe*'de yayımlanan titizlikle yazılmış bir makalenin de yardımıyla nihayet opera dürbününü uzaydan sistemimize gelen yeni ziyaretçiye çevirmeyi başarmıştı. Parıldayan noktalar arasındaki bu titrekle ve küçük ışık lekesini bir nevi mest olarak izledi – ve izledi. Sıkıntılarımin onu beklemesi gerekecekti.

“Müthiş,” diye inledi ve sonra sanki ilk vurgusundan yeterince tatmin olmamış gibi sürdürdü, “müthiş!”

Bana döndü. “Görmek istemez misin?”

Bakmak zorundaydım, sonra da dinlemek zorundaydım; bu güçle görülen davetsiz misafirin nasıl da Dünya'dan bugüne dek görülen en büyük kuyruklu yıldız olduğunu, rotasının onu Dünya'nın ne kadar yakınına getireceğini –Dünya'dan milyonlarca mil ötedeydi ama Parload bunun yalnızca bir adım olduğunu düşünüyordu– ve spektroskop kullanımıyla kimyevi sırlarının açığa çıkmaya başladığını, daha önce görülmemiş yeşil şeridinin uyandırdığı hayreti, bu şeridin şu anda bile çözülürken görüntülendiğini –alışılmadık bir yönde, güneşe doğru bakan bir kuyruk gibiydi ama şimdi yine bükülmüştü– anlatıyordu; bense başından sonuna kadar sanki ters akıntıya kapılmış gibi, önce Nettie Stuart'ı ve bana yazmış olduğu mektubu, sonra da öğleden sonra görüştüğüm ihtiyar Rawdon'ın tiksiniç suratını düşünmüştüm. Bir an Nettie'ye vereceğim cevabı planlıyorum, sonra işverenime vermekte geç kaldığım karşılığı veriyordum; ardından “Nettie” yine tüm düşüncelerimin altında alev alıp yanmaya başlıyordu...

Nettie Stuart, varlıklı Bay Verrall'ın dulunun başbahçıvanının kızıydı ve ikimiz de on sekiz yaşında değilken öpüşmüş, sevgili olmuştuk. Annelerimiz ikinci dereceden kuzen ve eski

okul arkadaşıydı; annem vakitsiz bir tren kazası sonucunda dul kalmış ve pansiyon işletme noktasına düşmüş olsa da – Clayton vaizinin ev sahibesiydi ama bu Bayan Stuart'ın konumundan daha düşük görülüyordu– Checkshill Kuleleri'nin bahçıvan müstemilatını arada bir ziyaret etme âdeti sayesinde iki arkadaşın irtibatı hâlâ kopmamıştı. Genelde ben de onunla giderdim. Hatırlıyorum, bir temmuz akşamının alacakaranlığında, güneşe yol vermeyen şu uzun, altın sarısı, nihayet –nezaketen– aya ve beraberindeki seçili bir yıldız heyetine olanak tanıyan akşamlardan birinde Nettie ile ben, iki yanı porsuk ağaçlarıyla bezeli yolların birleştiği yerde, Japon balıklarıyla dolu süs havuzunun başında, ürkek ve acemi yeminlerimizi etmiştik. O serüvenin ürkek heyecanını hâlâ hatırlıyorum; o hatıraya dair bir şey beni sonsuza dek heyecanlandıracak. Nettie beyazlar içindeydi, saçları yumuşak ve karanlık dalgalar halinde koyu koyu parlayan gözlerinin üzerine düşüyordu; zarif boynunun etrafına küçük bir inci kolye sarılıydı, kolyenin ucunda ise gerdanının üzerinde dinlenen bir altın sikke vardı. Tereddüt halindeki dudaklarını öptüm ve hayatımın o andan sonraki üç yılı boyunca –yok, düşünüyorum da sanki hayatlarımızın geri kalanı boyunca– onun için ölebilirdim.

Anlamanız gereken –ve geçen her seneye beraber anlaşılması daha da güçleşen– şey, o zamanki dünyanın şimdikinden büsbütün farklı olduğu. Karanlık bir dünyaydı; önlenebilir kargaşalarla, önlenebilir hastalıklarla, önlenebilir acıyla, acımasızlıkla ve aptalca, kasıtsız zulümlerle doluydu; ama yine de, belki de o genel karanlık havanın bir sonucu olarak, tecrübelerim dahilinde artık mümkün olmayan, nadir ve gelip geçici güzel anlar da vardı. Büyük Değişim artık ilelebet burada, atmosferimiz mutluluktan ve güzellikten oluşuyor, dünyada barış var ve tüm insanlar iyi niyetli. Hiç kimse geçmiş zamanların kahrına geri dönme cüretini göstermez, yine zaman zaman yoğunluğun getirdiği bir çeşit haz, artık hayattan tamamen kaybolmuş gibi görünen bir gayretin idrak edilmesi,

o bedbahtlığı zaman zaman aşar, üzerini kaplayan gri perdede delikler açardı. Merak ediyorum, acaba hayatı aşırılıklarından yoksun bırakan şey Değişim mi, yoksa bunun sebebi sadece gençliğimin beni terk etmesi –artık orta yaşın kuvveti bile beni terk ediyor– ve beraberinde kederleri ile hazlarını da götürerek, beni muhakeme yeteneğimle, şefkatimle, hatıralarımla baş başa bırakmış olması mı?

Bilemiyorum. Ancak hem o zaman genç olmuş hem de şimdi halen genç olan biri bu imkânsız soruyu yanıtlayabilir.

Eski zamanlarda, muhtemelen soğukkanlı bir gözlemci bile bizim sınıfımızda pek fazla güzellik bulamazdı. Şu an, çalışma masamda yazarken, elimde iki fotoğraf tutuyorum, bu fotoğraflardaki gençler üzerlerine oturmayan, hazır giyim kıyafetler giyiyor, ayrıca Nettie – Nettie de kötü giyinmiş ve tavrı için katı demek hafif kalır; ama ben fotoğrafın ötesindeki Nettie’yi görebiliyorum, yaşam enerjisi ve zihnimdeki esrarengiz albenisi bana geri dönüyor. Yüzü, fotoğrafçıya karşı hep üstün geliyor – yoksa bu fotoğrafı çoktan bir kenara atardım zaten.

Güzellik denen hakikat kelimelere teslim olmaz. Keşke sanata yeteneğim olsaydı da tasviri aşan şeyleri sayfaların kenarlarına çizebilseydim. Bakışlarında bir ağırbaşlılık vardı. Üstdudağına dair bir ayrıntı, ufacık bir farklılık vardı, o kadar ki ağzı nazikçe kapanıyor ve aynı nezaketle gülümsüyordu. O ağırbaşlı, nazik tebessüm!

Öpüştükten ve geri alamayacağımız bu seçimimizi ailelerimize bir müddet söylememeye karar verdikten sonra ürkekçe ve başka insanların önünde ayrılma vaktimiz geldi; annemle beraber, ay ışığıyla aydınlanan parktan geçtik –ürkek geyikler eğrelti otlarını hışırdatıyordu– ve Checkshill tren istasyonuna vardık, oradan da Clayton’daki köhne bodrum katımıza döndük; Nettie’yi neredeyse bir yıl boyunca –hayallerim dışında– hiç görmedim. Ama bir sonraki görüşmemizde mektuplaşmamız gerektiğine karar verdik ama mahremiyete fazlasıyla özen göstermeliydik, zira Nettie evdeki hiç kimsenin, tek kız kar-

deşinin bile aramızdaki muhabbeti bilmesini istemiyordu. Bu yüzden kıymetli belgelerimi zarfa koyarak ve mühürleyerek, Nettie'nin Londra yakınlarında yaşayan güvenilir bir okul arkadaşısı vasıtasıyla göndermek zorundaydım... O adresi şimdi bile aklımdan yazabilirim ama o evin, o sokağın ve o mahallenin yerinde yeller esiyor.

Mektuplaşmamız aynı zamanda yabancılaştırmamıza yol açtı çünkü ilk defa tensel temastan fazlasını deneyimliyorduk ve zihinlerimiz kendini ifade etmek istiyordu.

Şunu anlamalısınız ki düşünce dünyası o günlerde çok tuhaf bir haldeydi; yetersiz formüllere boğulmuş, ikincil buluşlar ve uyarlamalar, sindirmeler, âdetler ve dalavereler yüzünden labirent gibi çetrefilli bir hal almıştı. Temel kaçınılmazlıklar herkesin ağzından dökülen hakikati kirletiyordu. Annem beni tuhaf, eski moda, bağınaz bir inancın dini formüllerine, belirli etik kurallara, belirli bir sosyal ve siyasi düzen algısına bağlı kalarak yetiştirmişti; gelgelelim bu düşünceler temiz çarşaf olsa da lavanta eşliğinde çekmeceye kaldırsak çağdaş günlük yaşamın gerçeklikleri ve ihtiyaçları ile alakaları yine bu kadar olurdu. Hakikaten de inancı lavanta kokuyordu; pazar günleri tüm gerçek şeyleri, günlük hayatının kıyafetlerini ve hatta eşyalarını bir kenara koyuyor, ovalamaktan boğum boğum olmuş ve çatlamış ellerini özenle diktığı siyah eldivenlerine gizliyor, eski siyah elbisesini giyiniyor ve bağcıklı bonesini takıyor, yine anormal derecede temiz ve nazik olan beni kiliseye götürüyordu. Orada ilahiler söylüyor, diz çöküyor, tumturaklı dualar dinliyor ve bunlara tumturaklı karşılıklar veriyor, munis ve kısa süren vaazın “Şimdi Baba ve Oğul için,” diye başlayan şükür duası eşliğinde toparlanmasıyla tazelenmiş ve hafiflemiş bir cemaat olarak iç çekip ayağa kalkıyorduk. Annemin dininde, bir zamanlar çok dehşetengiz olan, alevlerin büküm büküm kıvrıldığı kızıl bir cehennem vardı; bir de şeytan vardı ki memuriyeti dolayısıyla Britanya Kralı'nın düşmanıydı, ayrıca nefsin aşağılık ihtirasları da epey kınanırdı;

yoksul ve mutsuz dünyamızda yaşayanların çoğunun, dünyada sebep oldukları kargaşa ve sıkıntılar için burada, sonu gelmeyen dünyada sonsuza dek müthiş işkencelere maruz kalacağına inanmamız bekleniyordu, Âmin. Doğrusunu isterseniz o büküm büküm alevler bilakis keyifli görünüyordu. Bütün bu mesele benden çok önce yumuşatılmış ve nazik bir gerçekdışılığa indirgenmişti; çocukluğumda korkutucu geldiyse bile hatırlamıyorum, fasulye sıırığı yüzünden ölen devin masalı kadar korkutucu değildi mesela, hem şimdi bunları ihtiyar annemin yorgun ve kirli yüzüne eşlik eden bir dekor, hatta neredeyse onun sevilesi bir parçası olarak görüyorum. Sanırım tıknaz pansiyonerimiz Bay Gabbitas'ın cüppesini giyince geçirdiği tuhaf dönüşümü ve Elizabeth dönemine ait duaları söylerken sesini erkeksi bir şekilde üst perdeye çekmesi, annemin Tanrı'ya daha da hususi bir ilgi duymasına yol açıyordu. Kendi ürkek nezaketini Tanrı'ya yoğunlaştırıyor, Tanrı'yı kindar ilahiyatçıların tüm çıkarımlarından kurtarıyordu; o zaman algılayamamış da olsam, bana öğretmek isteyebileceği her şey kendisinde mevcuttu.

Şimdi böyle görüyorum ama gençliğin şiddetli azminde bir acımasızlık gizli; nasıl ki başta bu meseleleri, yakıcı cehennem ve herhangi bir ihmalde Tanrı'nın kindar davranacağını, sanki Bladden demir fabrikası ve Rawdon çömlek imalathanesi kadar somut vakalarmış gibi ciddiye aldıysam, ardından aynı ciddiyetle bunları zihnimden dışarı attım.

Bay Gabbitas'ın benim bu durumumu tabiri caizse “fark ettiği” zamanlar olurdu; okulu bıraktıktan sonra bir şeyler okumaya devam etmemi teşvik etmiş, tamamen iyi niyetle ve o zamanın zehrinin önünü almak maksadıyla bana Burble'in “Kuşkuculara Cevaplar” kitabını ödünç vermiş ve beni Clayton'da bulunan enstitünün kütüphanesine yönlendirmişti.

Faziletli Burble benim için büyük bir şoktu. Kuşkuculara verdiği cevaplara bakarsak, dogmatik ortodoksluğa ve hafifletilen her şeye ve katiyen korkunç olmayan ahirete dair savlar

–ki ben o ana dek bunların gün gibi aşikâr olduğunu kabul etmişim– son derece zayıftı. Bu fikrin üzerinden tekrar geçmek adına enstitüden ilk aldığım kitap Shelley’nin uzayıp giden yazılarından ve atmosferik şiirlerinden oluşan, Amerikan basımı bir derlemesiydi. Çok geçmeden yaygaracı türden bir inançsızlığa hazır hale geldim. Ardından Genç Hristiyan Erkekler Birliği’nde tanıştığım Parload, tekinsiz gizlilik vaatleri eşliğinde bana, “tam bir sosyalist” olduğunu söyledi. “Borazan” gibi gürültücü bir ismi olan bir derginin çeşitli sayılarını ödünç verdi ki o sırada bu dergi genel kabul gören dini anlayışa savaş açmaktaydı. Makul derecede izan sahibi olan her genç, ergenlik yıllarında bulaşıcı felsefi kuşkulara, küçük görmelere ve yeni fikirlere açıktır ve sağlıklı olan da açık olusudur zaten; itiraf etmeliyim ki bu safhanın ateşi beni fena yaktı. Adına kuşku diyordum ama bu –komplike bir şey olan– kuşkudan çok irkilmenin getirdiği katı bir inkârdı. “BUNA mı inanmışım?” Unutmayın ki tam o sırada Nettie ile aşk mektuplarımız da başlıyordu.

Şu an Büyük Değişim’in çoğu alanda başarıyla tamamlandığı günlerde, herkesin bir tür düşünsel nezaketle eğitildiği ama bu nezaketin coşkumuzdan hiçbir şey eksiltmediği bir zamanda yaşıyoruz, bu yüzden benim neslimden avam genç adamların bastırılmış ve mücadele halindeki düşünce şeklini anlamak güç. Önceden belirli sorular üzerine düşünmek bile sinsilik ve muhaliflik arasında bocaladığınız bir isyan haliydi. İnsanlar artık Shelley’i –ahengine rağmen– velvelecî ve öfkeli buluyor çünkü anarşi yanlıları kaybolup gitti ama öyle bir zamanda özgün düşünce bazı camları tuzla buz etmek zorundaydı. O zamanki köpürtülmüş ruh hallerini, kurulu düzene karşı durup “Yeter!” diye bağırma eğilimini anlamak, bizim gibi toy gençlerin seslendirdiği kışkırtıcı notaları sürdürmek artık giderek güçleşiyor. Carlyle, Browning ve Heine’nin gelecek nesillerin kafasını karıştırmak üzere geride bıraktıkları yazılarını şevkle okuyordum; amacım sadece okuduğumu

takdir değil, taklit de etmekte. Nettie'ye yazdığım mektuplar, içimden gelen bir iki hararetli şefkat gösterisinin ardından, şişirilmiş ve sarsıcı ifadeler eşliğinde teolojiye, sosyolojiye ve kâinata kayıyordu. Hiç şüphe yok ki bu mektuplar kafasını fazlasıyla karıştırıyordu.

Kendi tükenmiş gençliğime yönelik kuvvetli bir anlayış ve açıklanamayacak şekilde imrenmeye yakın bir duygu beslemeyi sürdürüyorum ama beni aynı soluk fotoğrafımdaki gibi, yani hepten budala, yapmacık, duygusal ve sarsak bir genç olmakla itham edecek birine karşı kendimi savunmam zor. Sevgilime hatırlanmaya değer bir şeyler yazmak için kesintisiz çabalarımın mahiyeti ve gidişatı tam olarak nasıldı diye hatırlamaya çabaladığımda, itiraf etmeliyim ki ürperiyorum... Yine de keşke hepsi imha edilmiş olmasaydı.

Onun bana yazdığı mektuplar yeterince basitti, yuvarlanmış ve biçimsiz harflerle yazılmıştı ve ifadeler de kötüydü. İlk iki üç mektubunda “sevgilim” kelimesini çekingen bir hazla kullanmıştı; ismimi “Willie ASTHORE”* olarak yazdığında önce kafam karışmış ama sonra anladığımda zevkten dört köşe olmuştum. “Asthore” anladığım kadarıyla “sevgilim” anlamına geliyordu. Fakat iç huzursuzluğumun kanıtları ortaya serildikçe cevapları daha az neşeli olmaya başladı.

Gençliğimizin budalaca üslubuyla nasıl münakaşa ettiğimizin, ertesi pazar davet edilmediğim halde Checkshill'e gidecek durumu nasıl daha da kötü bir hale getirdiğimin, ardından Nettie'nin “hoş” bulduğu bir mektup yazarak durumu nasıl toparladığımın hikâyesiyle sizi yormayacağım. Sonrasında yanlış anlaşılmanın yol açtığı çalkantıları da anlatmayacağım. Meselenin kabahatlisi de tövbekârı da hep bendim, ta ki son çıkan olaya dek; tabii bunların arasında yakınlaştığımız sevecen anlar da oluyordu ve onu çok seviyordum. Mesele- nin talihsiz yanı şuydu ki onu, onun gözlerini, dokunuşunu, nazik ve latif varlığını büyük bir istekle düşünüyordum fakat

* İrlandaca hazinem anlamına gelen bir sözcük. –çn
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranthey.org>

iş yazmaya geldiğinde aklıma Shelley, Burns, kendim ve bu tarz başka alakasız konular geliyordu. Âşık olduğunuz zaman, içinizdeki bu karışıklıkla o aşkı yaşamak, âşık olmadığınız zamanla göre daha zor oluyor. Nettie'ye gelirsek, biliyordum ki o beni değil, bu tatlı muameleleri seviyordu. Hayallerindeki tutkuyu uyandıran benim sesim değildi... Böylece mektuplarımız kavgalarla devam etti. Sonra aniden, sosyalist olan ve kiliseye itikat etmeyen birini sevebileceğine dair şüpheleri olduğunu yazdı, hemen ardından beklemediğim yeni ifadelerle dolu başka bir mektup geldi. Birbirimize uygun olmadığımız, zevklerimizin ve fikirlerimizin ayrıştığı kanaatindeydi; beni sözümüzden azat etmek üzerine uzun uzadıya düşünmüştü. Hatta, ilk söylediği anın şokuyla tam olarak algılayamamış da olsam, terk edilmişim. Mektubu elime ulaştığı sırada, Rawdon zam talebimi pek medeni olmayan bir şekilde reddetmişti ve eve yeni gelmişim. Dolayısıyla bilhassa o akşam iki yeni ve inanılmaz, hatta neredeyse ezici gerçekle yüzleşmenin harareti içindeydim; ne Nettie'nin gözünde ne de Rawdon'ın iş yerinde vazgeçilmez değildim. Bir de kuyruklu yıldızlardan bahsedecek halim yoktu!

Yerim neresiydi?

Nettie'yi ayrılamaz bir parçam olarak düşünmeye öylesine alışmışım ki –“gerçek aşk” üzerine tüm gelenekler beni o yöne itmişti– biz öpüştükten, fısıldaştıktan ve gençliğimizin ufak maceralarında öyle yakınlaştıktan sonra, terk etmeye dair böyle kesin cümlecikler kurarak yüz seksen derece dönmesi beni derinden sarmıştı. Beni! Beni! Hem Rawdon da beni vazgeçilmez bulmuyordu. Birdenbire evren tarafından reddedildiğimi ve yok olma tehdidi altında olduğumu, bir an önce olumlu ve ısrarlı bir biçimde hakkımı savunmam gerektiğini hissettim. Ne öğrenmiş olduğum din ne de benimsemiş olduğum dinsizlik, öz sevgimin aldığı yaraya merhem oluyordu.

Rawdon'ın imalathanesini elimin tersiyle itip hemen bitişiğindeki rakibi olan Frobisher'ın çömlek imalathanesinde işe

girmeli, olağanüstü ve çabuk bir şekilde onu zengin mi etmeliydim?

Bu planın ilk kısmı, yani Rawdon'a gidip, "Adımı tekrar duyacaksın," demek her hâlükârda kolayca başarılabilirdi ama geri kalanında Frobisher beni yarı yolda bırakabilirdi. Hoş, bu ikincil bir meseleydi. Asıl mevzum Nettie ileydi. Ona yazacağım mektupta işime yarayabilecek hitabet unsurları zihnimde sağa sola uçuşuyordu. Tahkir, hiciv, şefkat – hangisi olmalıydı?

"Kardeşim!" dedi Parload aniden.

"Ne?" dedim.

"Bladden'ın demir fabrikasında motoru çalıştırdılar, du-man da tam gökyüzünün benim baktığım kısmından geçiyor."

Bu kesinti tam da üzerine düşüncelerimi boşaltmaya hazır olduğum bir noktada geldi.

"Parload," dedim, "kuvvetle muhtemel bunların hepsini geride bırakmak zorunda kalacağım. İhtiyar Rawdon maaşı-ma zam yapmıyor, hem bir kere istedikten sonra artık eski ücretimi kabul edebileceğimi sanmıyorum. Anladın mı? Yani Clayton'dan sonsuza dek ayrılmak zorunda kalabilirim."

3

Bunun üzerinde Parload opera dürbününü indirdi ve bana baktı.

"Şu an değişiklik yapmak için iyi bir zaman değil," dedi biraz durakladıktan sonra.

Bu kadarını Rawdon da söylemişti, daha nahoş bir üslupla tabii.

Ama iş Parload'a gelince daha yiğitçe konuşmaya meyilli oluyordum. "Başka insanların," dedim, "yavan ve angarya işlerini yapmaktan bıktım. Ruhumu açlıktan öldürmeye razı geleceğime, bedenim açlıktan ölsün."

"Buna bütünüyle katılıyor muyum bilemiyorum," diye başladı Parload ağır ağır...

Bunun üzerine, bitmek tükenmek bilmeyen sohbetlerimizden, hani şu uzun, afaki, genellemelerle dolu, dağınık ve kişisel konuşmalarımızdan birine başladık ki izan sahibi genç adamlar dünyanın sonu gelse dahi bu tür konuşmalardan vazgeçemez. Neyse ki Değişim bunu değiştirmede.

O dolambaçlı sözcüklerden oluşan kargaşanın tamamını hatırlamak hafızam için inanılmaz bir başarı olurdu, neredeyse hiçbir kısmını hatırlamıyorum ancak etrafımdaki koşullar ve atmosfer hâlâ net bir tablo olarak aklımda. Hiç kuşku yok ki ben, yaralı ve yaralayıcı bir egoist olarak, her zamanki tavırımı takındım ve son derece ahmakça davrandım, Parload ise derinlere dalmış felsefeci rolünü oynadı.

Biraz sonrasında dışarı çıktık, ılık yaz gecesinde yürümeye ve böylece daha serbestçe konuşmaya başladık. Ama söylediğim bir şeyi çok net hatırlıyorum. “Bazen istiyorum ki,” dedim, elimle gökleri göstererek, “senin şu kuyrukluyıldızın ya da o tarz başka bir şey hakikaten de şu dünyaya çarpsın – hepimizi silip süpürsün; grevlerin, savaşların, arbedelerin, aşkların, kıskançlıkların ve yaşamın tüm sefaletlerinin sonunu getirsin!”

“Ya!” dedi Parload, sanki düşünceyi kafasında tartıyordu.

“Yaşamın sefaletlerine yenilerini de ekleyebilir,” dedi alakasız bir zamanda, ben başka şeylerden bahsetmeye başlamışken.

“Neymiş o?”

“Kuyrukluyıldızın çarpması. Sadece bir şeyleri geriye götürür. Yaşamdan geriye kalanı şu anda olduğundan daha ilkel bir hale getirir.”

“Ama yaşamdan geriye HERHANGİ BİR ŞEY neden kalsın ki?” dedim...

İşte böyle bir üslubumuz vardı; bu sırada meskeninin bulunduğu sokaktan yukarı yürümüş, merdivenlerden çıkmış, Clayton Tepesi'ne ve anayola doğru giden patikaları geçmiştik.

Hatıralarım beni Değişim'den önceki günlere öyle etkili bir

şekilde taşıyor ki tüm bu yerlerin artık tanınamayacak hale geldiğini, dar sokakla merdivenlerin ve Clayton Tepesi'ne çıkınca gördüğüm manzaranın, dahası içinde doğup büyüdüğüm ve ben olduğum dünyanın tamamen kaybolduğunu, zamandan ve mekândan, hatta benden bir nesil daha genç olanların hayal gücünden dahi silindiğini unutuyorum. Sefil evlerin arasında uzanan, bir köşedeki gaz lambasının turuncu ışığıyla aydınlanan karanlık ve boş sokağı benim gördüğüm gibi göremezsiniz; botlarımın altındaki damalı kaldırımın sertliğini hissedemezsiniz; pencerelerde tek tük yanan loş ışıkları, çoğu yırtılmış ve yamalanmış perdelerin ardına tıkıştırılmış insanları fark edemezsiniz. Işığı daha parlak yanan, tuhaf pencerelerinden bir sahne gibi izlenebilen birahanenin önünden geçemez, kapısından yayılan kötü kokuyu ve küfürleri duyamaz, küçük ve sinsi bir figürün –veledin biriyimş– merdivenlerden aşağı sığıştığına şahit olamazsınız.

Daha uzun olan sokağın karşısına geçtik, bu sırada hantal bir buharlı tramvay, duman ve kıvılcım püskürterek yukarı doğru gürültülü yolculuğunu sürdürüyordu; sokağın aşağısında ise mağaza vitrinlerinin parlak ışıklarının ve işportacı arabalarının titrek gaz lambalarının geceyi damla damla aydınlattığını görebiliyorduk. Bulanık bir kalabalık yol boyunca salınıyordu. Evlerin arasındaki atık alanından seyyah bir vaizin sesini duyduk. Bu anlattıklarımı benim gördüğüm şekilde göremeyeceğiniz gibi, yanından geçtiğimiz, aşağıdan gaz lambasıyla aydınlatılmış, soluk gökyüzüne doğru yükselirken bir anda siyah bir bıçak gibi kesilen dev reklam panosunun etkisini de anlayamazsınız – büyük sanatçı Hyde'ın dünyaya bıraktığı resimleri bilmiyorsanız tabii.

Ah o reklam panoları! Kaybolan dünyayla ilgili en cırtlak renkli şeylerdi. Üstlerinde, birbirini izleyen zamk ve kâğıt katmanları halinde, o zamanın kaba işletmelerinin tümü bir renk ahenksizliğine iştirak ediyordu; ilaç tedarikçileri ve vaizler, tiyatrolar ve hayır kuruluşları, nefis sabunlar ve şaşılacak

turşular, daktilolar ve dikiş makineleri bir tür görsel çığlığa katılıyordu. Orayı geçince cüruftan yapılmış, çamurlu, ışıksız, gökyüzünden bir iki yıldız ödünç almak için su birikintilerini kullanan bir sokağa vardık. Sıçrattığımız sulara aldırış etmeden, konuşarak yürüdük.

Sonra kiralık ekim arazilerinden, yabancı lahanaların ve kötü durumdaki kulübelerin arasından, yıkık dökük ve terk edilmiş bir fabrikanın yanından geçtik ve anayola doğru ilerledik. Anayol kıvrılarak yükseliyor, birkaç evin ve bir iki bira-hanenin yanından geçiyor, birbirine karışan, akarsulara nazır dört endüstriyel kasabanın dip dibe toplandığı vadiye dek kıvrılmaya devam ediyordu.

İtiraf etmeliyim ki alacakaranlıkla beraber tüm vadinin üzerine tuhaf ve ihtişamlı bir efsun çöküyor ve şafağa dek orada kuluçkaya yatıyordu. Kafes gibi evler, izdiham halindeki bacalar, telle bağlı fıçı tahtalarından derme çatma çitlerin arasında yer yer beliren gönülsüz bitki örtüsü gibi korkunç ayrıntılar gizlenmiş oluyordu. Demir cevheri çıkarılan bayırların etrafını çevreleyen pas izleri ve maden eritme ocağından çıkan cüruf tepecikleri gizleniyordu. Dökümhaneden, çömlek imalathanesinden ve endüstriyel fırınlardan tüten kavurucu duman ve pis koku, gece tarafından özümsevenip başkalaştırılıyordu. Gündüzleri gri bir eziyet halini alan tozlu atmosfer, günbatımından sonra, karanlık gökyüzünün altında koyu ve yarı saydam renklerden, mavilerden ve morlardan, hem kasvetli hem canlı kırmızılardan, tuhaf ve parlak yeşillerden ve sarılardan oluşan bir muammaya dönüşüyordu. Çalışmaya başlayan her bir endüstriyel fırın, hükümdarı olan güneşin yokluğunda kendini alevlerle taçlandırıyor, kara cüruf yığınları titrek bir ateşle parılıyor, çömlek imalathaneleri de volkanik ışık taşları takarak isyan bayrağını çekiyordu. Gündüz imparatorluğu, yanan kömürlerden oluşan binlerce feodal baronluğa ayrılıyordu. Vadideki küçük sokakları belli eden gaz lambalarının soluk sarı ışıkları, başlıca meydanlara ve kavşak-

lara vardıklarında göz kamaştırıcı lambaların yeşilleriyle ve elektrik arkının soğuk parıltısıyla buluşuyordu. Kesişen tren yolları kavşaklardaki parlak makaslarını kaldırıyor, kırmızı ve yeşil yıldızlardan oluşan dikdörtgen takımyıldızlar halinde yanıp sönüyordu. Trenler ise alev soluyan, boğumlu, kara yılanlardı.

Yetmezmiş gibi Parload, kafamızın yukarısında, sanki erişemeyeceğimiz bir yere koyup unuttuğumuz bir şey gibi, ne güneşin ne de endüstriyel fırınların hükmü altında olmayan bir diyarı, yıldızlar âlemini keşfetmişti.

İşte yaptığımız birçok konuşmanın dekoru buydu. Gündüz yürüdüğümüzde ise doğrudan tepeye çıkar ve batıya bakar, oradaki çiftlikleri, parkları, malikâneleri, uzaktaki bir katedralin çan kulesini görürdük. Bazen, yağmur yağacak gibiyse çok uzaklardaki dağların zirveleri gökyüzünde net bir şekilde asılı dururdu. Görüş alanımızın dışında, çok dışında Checkshill vardı; orada olduğunu hep hissederdim, hem de gündüzden ziyade gecenin karanlığında. Checkshill ve Nettie!

Ve iki delikanlı olarak, tekerlek izleriyle dolu yol boyunca yürür, kafamızı bulandıran şeyleri tartışırken sanki bu tepe bize tüm dünyamızın kısa bir özetini sunuyordu.

Oranın bir tarafında kötü giyimli, kötü beslenen, kötü eğitim görmüş, yaşamın mümkün olan her aşamasında ellerine kötü ve masraflı kartlar dağıtılmış, ertesi günün rızkını çıkarıp çıkaramayacağından emin olmayan işçiler çirkin fabrikaların ve iş yerlerinin etrafında kalabalık bir karartı halinde toplanıyor, acınası haldeki evlerinin arasında, kiliseler ve birahaneler yaygın bir bozulmanın etrafındaki leş yiyiciler gibi yükseliyordu; diğer tarafta ise –içinde işçilerin çürüyüp gittiği, tıka basa dolu ama tablodan fırlamış gibi duran birkaç kır evini saymazsak– çömlek imalathanelerinin, demir fabrikasının, çiftliğin ve madenin sahipleri olan efendiler ve patronlar geniş alanlarda özgürce, insan onuruna uygun biçimde yaşıyordu. Uzaklarda, tenhalaşmakta olan bir pazar kasabasının sahafları, kilise

lojmanları, hanları ve diğer teferruatları arasında Lowchester katedralinin güzel ve gösterişsiz çan kulesi, mesafeli ve zarif ve konuyla alakasız bir havayla azametli göklere doğru yükseliyordu. Gençliğimizdeki bu ilk izlenimler, bize tüm dünyanın böyle planlandığını düşündürüyordu.

Diğer gençler gibi her şeyi basit görüyorduk. Öfkeli ve kendinden emin çözümlerimiz vardı ve her kim bunları eleştiriyorsa haydutların dostuydu. Bize göre ortada çok net bir soygun vakası vardı; orada, o koca evlerde efendiler ve kapitalistler, alçak avukatlarıyla, düzenbaz rahipleriyle gizleniyordu, biz geri kalanlar ise onların kasti kötülüklerinin kurbanlarıydık. Hiç şüphe yoktu ki göz kamaştırıcı, ahlaksızca giyinmiş kadınlarının arasında nadir bulunan şaraplarını içerken birbirlerine göz kırpıp gülüşüyor, garibanın başını nasıl daha da ezeriz diye kurdukları komploları ilerletiyorlardı. Ve öbür taraftaki sefaletin ortasında, vahşiliğin, cehaletin, ayyaşlığın ortasında, kabahatsiz kurbanları olan işçi sınıfı haddi hesabı olmayan acılar çekiyordu. Biz ise bunların hepsini neredeyse tek bakışta anlamıştık, şimdi tek yapmamız gereken bunu yeterli hitabetle ve hararetle ortaya koyarak tüm dünyayı değiştirmekti. İşçi sınıfı yükselecekti –İşçi Partisi bünyesinde, ben ve Parload gibi genç adamlar tarafından temsil edilecekti– ve layık olduğu yere gelecekti, ya sonra?

Sonra haydutlar nasibini alacaktı ve her şey son derece tatmin edici olacaktı.

Eğer hafızam bana tuhaf oyunlar oynamıyorsa Parload'un ve benim insan aklının gelebileceği en ileri nokta olarak gördüğümüz düşünce ve eylem öğretisini bu şekilde anlatmak haksızlık olmaz. Buna hararetle inanıyorduk ve bunun acımasızca olduğuna dair en bariz önermeleri bile aynı hararetle reddediyorduk. Bazen bu büyük konuşmalarımız doktrinimizin yaklaşan zaferiyle ilgili umutlarla dolu oluyordu ama çoğunlukla dünya düzeninin böylesine açık ve basit bir şekilde yeniden inşa edilmesini geciktiren kötülüğe ve aptallığa öfke

duyduğumuz bir ruh halindeydik. Düşüncelerimiz gittikçe daha kötücül oluyor, barikatlara ve dikkat çekici şiddet eylemlerine kayıyordu. Anlatmakta olduğum akşam sırasında sinirlerim epey bozuktuk; kapitalizm ve tekellilik denen çok başlı yılanın net görebildiğim tek yüzü, bana haftada yirmi şilin gibi cüzi bir rakamdan fazlasını ödemeyi reddeden ihtiyar Rawdon gibi gülümsüyordu.

Ondan bir şekilde intikam alarak özsaygımı tamir etmeyi öyle çok istiyordum ki; acaba yılanın başını kesip cesedini Nettie'nin ayaklarının dibine sürüklemem, diğer sorunumu da çözebilir miyim diye düşünüyordum. "ŞİMDİ hakkımda ne düşünüyorsun, Nettie?"

Bu anlattıklarım o zamanki düşünce kalitemin yeterince yakınından geçiyor, yani o gece Parload'a yaptığım el kol hareketlerini ve üzerine saçtığım tükürüğü tahmin edebilirsiniz. Bizi o buram buram endüstri kokan kasvetli gecenin ortasında iki küçük, siyah, sevimsiz figür olarak düşünün; naçiz sesim tumturaklı laflarla itiraz ediyor, kınıyor...

Muhtemelen gençliğimin düşüncelerini zavallı, aptalca, şiddetli şeyler olarak göreceksiniz; özellikle Değişim'den sonra doğmuş yeni nesle mensupsanız düşünceleriniz böyle olacak. Şimdilerde tüm dünya anlaşılır gerçekliklere dayalı, net, ihtiyatlı bir şekilde düşünüyor, başka türlü bir düşünce şeklinin nasıl mümkün olabildiğini anlamamız imkânsız. Bizim o zamanki halimize benzer bir hale nasıl geleceğinizi anlatayım o zaman. Öncelikle saçma sapan şeyler yiyip içerek sağlığınıza bozun ve egzersiz yapmayı ihmal ederek formunuzu düşürün, sonra çok fazla endişelenmenin bir yolunu bulun ve son derece huzursuz ve de konforsuz bir hale gelin, sonra da ilginç olmak için fazla olağan, mekanik olmak için fazla karmaşık ve sizin için hiçbir hususi anlam ifade etmeyen bir işte haftada dört beş gün, uzun saatler boyunca çalışın. Bunu yaptıktan sonra, derhal hiçbir şekilde havalandırılmamış ve halihazırda pis havayla dolu bir odaya girin ve orada son derece karmaşık

bir sorunla ilgili düşünmeye koyulun. Kısa süre sonra kendinizi bir tür düşünsel sersemlik, gıcıklık, sabırsızlık halinde, gelişigüzel bir şekilde kimi yargıları benimseyip kimi yargıları reddederken bulacaksınız. Bu koşullar altında satranç oynamayı denerseniz aptalca hamleler yapıp öfkelenirsiniz. Beyni veya sinirleri zorlayan herhangi bir şey yapmayı denerseniz çuvalırsınız.

İşte Değişim'den önce tüm dünya bu kadar hastalıklı ve öfkeliydi. Basitçe ifade edilemeyen, değişen ve çözümden kaçan sorunlar hakkında kaygılıydı, fazla çalıştırılıyordu ve kafası bulanmıştı, üstelik tüm bunlar nefes alınamayacak derecede bozulmuş ve bulandırılmış bir atmosferde gerçekleşiyordu; yeryüzünde etraflica ve serinkanlı düşünen kimse kalmamıştı. Nereye giderseniz gidin, dünyanın zihninde yarı gerçekler, aceleci varsayımlar, sanrılar ve duygular dışında bir şey yoktu. Hiçbir şey...

Kulağa imkânsız geldiğini, bazı gençlerin dünyamızın geçirdiği Değişim'in büyüklüğünü şimdiden sorgulamaya başladığını biliyorum ama okuyun – o zamanın gazetelerini okuyun. Bir çağ ne kadar geçmişte kalırsa zihinlerimizde o kadar hafifletiliyor ve yüceltiliyor. O zamana dair anlatacak hikâyeleri olan benim gibi insanların rolü ise, düşünsel gerçekçiliğe özen göstererek o cazibenin panzehrini tedarik etmek.

4

Parload ile konuşmalarımızda en çok konuşan hep ben oluyordum.

Geçmişteki halime neredeyse kusursuz bir tarafsızlıkla bakabiliyorum; artık her şey o kadar farklı ki ben de farklı bir varlığa dönüştüm, sıkıntılarını hatırladığım o kibirli ve budala delikanlı ile neredeyse hiçbir ortak yanı yok. Onu kaba ve yapmacık, bencil, samimiyetsiz buluyorum, hatta kendisiyle

yakınlığımdan kaynaklanan içgüdüsel ve maddesel duygudaşlığı bir kenara koyarsak ondan hoşlanmıyorum bile. O zaman o kişi olduğum için, neredeyse her okurun gözünden düşmesine yol açacak niyetlerine anlayış gösterebilir ve halinden anlayan şeyler yazabilirim ama onun mizacını mazur göstermek veya savunmak neden bana düşsün?

Dediğim gibi, en çok ben konuşuyordum ve birisi çıkıp bu sözlü müsabakalardaki üstün zekânın bana ait olmadığını söyleseydi fazlasıyla şaşıırırdım. Parload sessiz bir delikanlıydı, her konuda soğukkanlı ve ölçülüydü, ben ise gençlik ile demokrasi yan yana gelince ortaya çıkan ifade üretkenliğinde son derece kabiliyetliydim. İçten içe, Parload'u olayları hafife alan bir ruhsuz olarak tanımlıyordum; anlamlı sessizliğinin yapmacık olduğunu ve “bilimsel ihtiyat” kavramına kafayı fazla taktığını düşünüyordum. Benim ellerimin başlıca işlevleri çeşitli el kol hareketleri yapmak ve kalem tutmaktı, Parload'un elleri ise her türlü eylemi gerçekleştirebiliyordu, dolayısıyla parmaklarından çıkan sinirlerin beyninin bir kısmına ulaşmadığını düşünüyordum. Ben durmadan stenografi ve edebiyat alanlarındaki yeteneğimle, Rawdon'ın işletmesindeki vazgeçilmez konumumla övünüyordum fakat Parload asla fen fakültesindeki yüksek matematik ve geometri derslerinde nasıl ineklediğini vurgulamadı. Parload artık meşhur bir adam, önemli bir dönemin önemli bir figürü; kesişen ışınlar üzerine yaptığı çalışmalar insanlığın bilimsel ufkunu sonsuza dek genişletti. Ben ise en iyi tabirle düşünsel bir madeni işleyen ya da akan suları resmeden biriyim; neyse ki eski günlerin karanlığında onu nasıl hor gördüğümü ve susturduğumu, başının etini nasıl yediğimi hatırladığımızda ikimiz de gülümseyebiliyoruz.

O gece fazlasıyla cırtlak ve çenebazdım. Etrafında dönüp durduğum ağırlık merkezi tabii ki Rawdon'dı – Rawdon, ona benzeyen diğer işverenler, “maaşlı kölelik” adaletsizliği ve içine hayatlarımızın tıklandığı endüstriyel çıkmaz sokağın tüm diğer koşulları. Arada bir aklım başka şeylere de kayıyordu ta-

bii. Nettie hep aklımın bir köşesinde duruyor, beni esrarengiz bakışlarla izliyordu. Bu aynı zamanda Parload ile iletişim sahamızın ötesinde bir yerde, romantik bir gönül ilişkim olduğu havasını yaratıyordu; böylece şaşırırsın diye uydurduğum ipe sapa gelmez şeyler, bir anti-kahramanın ağzından dökülüyormuş gibi çınılıyordu.

Aptal olduğu kadar dertli ve mutsuz da olan, gözlerinde yanıp sönen küçük düşmelerini sesiyle dindirmeye çalışan bir delikanlının konuşmaları üzerine ayrıntılı bir izahat vererek sizi bunaltmayacağım. Doğrusunu isterseniz, Parload'a o akşam attığım nutuk ile diğer konuşmalarımız esnasında söylediklerimi ayırt edemiyorum. Mesela uyuşturucu bağımlısı olduğum itirafı olarak algılanabilecek bazı cümleleri o akşam mı, yoksa daha önce veya daha sonra mı kurduğumu hatırlamıyorum.

“Bunu yapmamalısın,” dedi Parload birdenbire. “Beynini bunlarla zehirlemek, olacak iş değil!”

Beynim ve çenem, önümüzdeki devrimde partimiz için çok önemli değerler olacaktı...

Ama bu bahsettiğim konuşmaya ait olduğu çok açık olan bir şey var. Konuşmaya başlarken, Rawdon'a istifamı vermemem gerektiği sonucuna zaten varmıştım. Tek istediğim Parload'a işverenimi kötülemektir. Ama bulunduğum yeri bırakmamak için bulduğum tüm ikna edici sebepler gözden kayboluncaya dek konuştum. O gece eve döndüğümde, işverenime karşı cecurca –hatta küstahlığa varan– bir politika izlemeyi, geri alınamayacak bir biçimde aklıma koymuştum.

“Rawdon'ın iş yerine daha fazla katlanamayacağım,” dedim Parload'a abartılı jestlerle.

“Zor zamanlar yaklaşıyor,” dedi Parload.

“Önümüzdeki kış.”

“Daha erken. Amerikalılar talebin üzerinde üretim yaptılar ve stoklarını yığma niyetindeler. Demir ticaretinde sarsılmalar olacak.”

“Umurumda değil. ömlek imalathaneleri etkilenmez.”

“Boraks piyasasında söz sahibi oldukları halde mi? Hayır, duydum ki...”

“Ne duydun?”

“Ofis sırları. Ama ömlekilerin sıkıntıya düşeceği sır değil. Bir süredir borçlanma ve speülasyon var. Patronlar işletmelerine eskisi gibi tutunmuyor. Orası kesin. İki aya kalmadan vadinin yarısı ‘oyun oynuyor’ olabilir.”

“Oyun oynamak” insanların işsiz ve parasız olduğu, her geçen gün daha da kederli ve aç halde gezip durduğu kesat dönemler için kullandığımız yerel tabirdi. Bu tarz kesintiler o günlerde endüstriyel teşkilatlanmanın kaçınılmaz akıbeti olarak görölürdü.

“Rawdon’ı bırakmasan iyi edersin,” dedi Parload.

“Öf,” dedim yüzüme asil bir tikslenme ifadesi takınarak.

“Sıkıntı olacak,” dedi Parload.

“Kimin umurunda?” dedim. “Sıkıntı buyursun gelsin – ne kadar fazla olursa o kadar iyi. Bu düzen er ya da geç bitmeli. Bu kapitalistler speülasyonlarıyla ve tekelleriyle ve kredileriyle, zaten kötü olan bir durumu daha da beter ediyorlar. Açlık sokaklarda kol gezerken neden korkak bir it gibi Rawdon’ın bürosunda saklanacakmışım? Açlık en büyük devrimcidir. Geldiğinde dışarı çıkıp selam durmalıyız. Her hâlükârda, ben bunu şimdi yapacağım.”

“İyi hoş ama,” diye başladı Parload.

“Bıktım artık,” dedim. “Tüm bu Rawdonların hakkından gelmek istiyorum. Belki yeterince aç ve yırtıcı olursam başka aç insanlar da beni dinler...”

“Anneni unutuyorsun,” dedi Parload yavaşça hükme varan üslubuyla.

İşte BU sıkıntı olacaktı.

Tumturaklı laflarla konuyu tersine çevirdim. “Bir insan, sırf annesi hayal gücünden külliye yoksun diye, dünyanın geleceğini –hatta kendi geleceğini– feda mı etmeli yani?”

Parload'un yanından ayrılıp eve döndüğümde saat geçti.

Evimiz, Clayton bölge kilisesinin oradaki küçük ama son derece hatırı sayılır bir meydanındaydı. Oranın tek vaizi olan Bay Gabbitas zemin katımızda konaklıyordu, üst katta ise por-selen eşyalarının üzerine çiçekler çizen ve bitişikteki odada kör kız kardeşine bakan yaşlı bir kadın, Bayan Holroyd vardı; annem ve ben bodrum katında yaşıyor, tavan arasında uyu-yorduk. Evin ön kısmı, Clayton'ın tarzına başkaldıran ve ah-şap sundurmanın üzerinde savruk kümeler halinde toplanan Amerikan sarmaşıklarıyla kaplıydı.

Merdivenden çıkarken, bir an için Bay Gabbitas'ın mum ışığında fotoğraf basmakta olduğunu gördüm. Tatil günlerini dışarıda, tuhaf ve küçük bir şipşak fotoğraf makinesiyle beraber geçirmek, güzel ve ilgi çekici yerlerde çekmiş olduğu çok sayıda bulanık ve bozuk negatifle geri dönmek basit yaşantı-sındaki en büyük zevkiydi. Bunları avantajlı fiyatlarla kamera firmasına banyo ettiriyor, akşamları ise kıymet bilmez arkadaş-ları için kopyalarını basıyordu. Mesela Clayton İlkokulu'nda-ki uzun bir duvar, işlerini barındıran çerçevelerle doluydu ve altlarında eski el yazısıyla, "Muhterem E. B. Gabbitas'ın İtalya Seyahatinden Fotoğraflar" yazıyordu. Görünüşe göre bunun için yaşamış ve seyahat etmiş, kendini böyle var etmişti. Tek zevki buydu. Loş ışığın altında küçük sivri burnunu, gözlük-lerinin ardındaki küçük soluk gözlerini, çalışırken sarf ettiği gayretle büzülen ağzını görebiliyordum.

"Kiralık yalancı," diye mırıldandım; o da sistemin bir par-çası, Parload ve benden maaşlı köleler yaratan soygun düzeni-nin bir aktörü değil miydi sanki? Gerçi pastadaki payı kesin-likle ufaktı.

"Kiralık yalancı," dedim karanlıkta, görmüş geçirmişliği-nin loş ışığının bile dışında dururken...

Annem kapıyı açıp beni içeri aldı.

Sessizce beni izledi çünkü bir aksilik olduğunu seziyordu ve sormasının faydası olmayacağını da biliyordu.

“İyi geceler, anne,” dedim ve onu biraz sert bir şekilde öptüm; yaktığım mumla beraber arkamı dönüp bakmadan, bir çırpıda merdivenlerden çıkıp uyumaya gittim.

“Sana biraz yemek ayırdım, evladım.”

“Yemek istemiyorum.”

“Ama evladım—”

“İyi geceler, anne,” dedim ve yukarı çıkıp kapımı çarptım, mumumu söndürdüm ve hemen yatağıma uzandım; soyunmak için kalkmadan önce uzun süre öylece yattım.

Bazen annemin yüzündeki o aptalca, yalvaran ifade beni tarif edilemeyecek kadar öfkeliendiriyordu. O gece de öyle oldu. Bununla mücadele etmem gerektiğini, yakarışlarına teslim olursa var olamayacağımı hissediyordum; buna direnmek tahammül sınırlarımı zorlayarak canımı yakıyor, beni ortadan ikiye ayırıyordu. Dini meseleleri, toplumsal meseleleri, yönetimle ilgili sorunları, çıkar yolları kendi kendime çözmem gerektiğinden, onun biçare basit inançlarının bana hiçbir yardımı dokunamayacağından emindim – ve o bunu anlamıyordu! İnandığı din makbul olandı, tek toplumsal düşüncesi makbul düzene –kanunlara, doktorlara, din adamlarına, avukatlara, patronlara ve tepemizdeki saygıdeğer yetkililerin tümüne– körü körüne itaat etmekte; onun için inanmak, korkmaktı. Binlerce küçük belirtiden anlıyordu ki –arada bir onunla kiliseye gidiyor olsam da– hayatına hükmeden tüm bu şeylerin etki alanından çıkıyor, korkunç bir bilinmeze doğru gidiyordum. Söylediklerimden, beceriksizce gizlemeye çalıştığım şeyleri anlayabiliyordu. Sosyalizme inandığımı, ruhumun makbul düzene başkaldırdığını, onun kutsal gördüğü her şeye öfke duymama sebep olan aczimi ve kinimi biliyordu. Aslında kıymetli tanrılarını değil, beni korumaya çalışıyordu! Sanki içinden hep şöyle demek geçiyordu: “Evladım, zor olduğunu

biliyorum – ama başkaldırmak daha zor! Ona savaş açma, evladım – yapma! Onu gücendirecek hiçbir şey yapma. Yaparsan canını yakacağına eminim – yaparsan canını yakacak.”

O zamanlarda yaşayan çoğu kadın gibi, makbul olanın katıksız vahşiliği tarafından sindirilmişti. Kurulu düzen onu hükmü altına almış, değersiz bir kul haline getirmişti. Onu eğip bükmüştü, yaşlandırmıştı, gözlerini öyle bir bozmuştu ki daha elli beş yaşında, ucuz gözlükleriyle yüzüme bakıp sadece bulanık bir şekil görebiliyordu, içini müzmin bir kaygıyla doldurmuştu ve elleri – zavallı, canım elleri! Dünyanın dört bir yanını dolaşsanız bu kadar kirli, delik deşik, çalışmaktan şekli bozulmuş, bu denli çatlamış ve şişmiş, böylesine kötü muamele görmüş elleri olan başka bir kadın bulamazdınız... Kendimi savunmak adına en azından şunu söyleyebilirim ki dünyaya ve düzene karşı olan öfkem, hem kendi iyiliğim hem de onun iyiliği içindi.

Ama o gece onu huysuzca ittim, kısaca cevapladım, kordorda endişeli ve şaşkın halde bıraktım, sonra da kapıyı yüzüne kapattım.

Uzun bir süre öylece yatarak hayattaki zorluklara ve kötülüklerle, Rawdon'ın aşağılamalarına, Nettie'nin mektubundaki sevgisiz ve soğuk havaya, zayıflığıma ve önemsizliğime, dayanılmaz bulduğum ama düzeltemediğim şeylere öfkelen dim. Zavallı, küçük beynim dönüp duruyor, yorgun düşüyor ama sıkıntılarımin çevirdiği çarklardan inemiyordu. Nettie. Rawdon. Annem. Gabbitas. Nettie...

Aniden duygusal olarak tükendiğimi hissettim. Bir saat gece yarısını vuruyordu. Neticede gençtim, bu tarz hızlı geçişlerim olabiliyordu. Aniden ayağa kalktığımı, karanlıkta süratle soyunduğumu ve neredeyse yüzüm yastığa değmeden uyuyakaldığımı net biçimde hatırlıyorum.

Ama o gece annem nasıl uyudu bilmiyorum.

İşin tuhaf yanı, anneme böyle davrandığım için kendimi suçlamıyorum fakat Parload'a sergilediğim kibir vicdanımı sü-

rekli rahatsız ediyor. Değişim'den önce anneme karşı sergilediğim davranışlardan elbette pişmanım; hatıralarımın arasındaki bu yara, bu dünyadaki günlerim bitene dek iyileşmeyecek ama o zamanki koşullarda bundan nasıl kaçınılabilirdi bilmiyorum. O karmaşa ve belirsizlik döneminde insanlar mantıklı düşünebildikleri ilk yıl bitmeden ihtiyaçları, uğraşları ve ihtirasları tarafından ele geçiriliyordu; kısmi ama acil bir vazifeye istekli, hararetle bir şekilde kendilerini adıyorlar ve düşünsel büyümeleri duruyordu. Dar yollara girip katılıyorlardı. Kadınların çoğu yirmi beş, erkeklerin çoğu da otuz bir veya otuz iki yaşından sonra yeni bir fikre sahip olma kapasitesini kaybediyordu. Elde olanla yetinmemek ahlaka aykırı bulunuyor, bir sıkıntı kaynağı haline geliyordu; tüm insanlığın katılışp tıkanma, sarsak ve kötü işler yapma, yıkım yolunda paslanıp zayıf düşme eğilimine karşı yegâne gayret, tek itiraz gençlerden geliyordu – işlenmemiş, amansız gençlerden. O günlerde, düşünen insanlara göre yaşamın acımasız bir kanunu vardı – ya büyüklerimize itaat edip zapt altına alınacaktık ya da onları hiçe sayacak, bir kenara itecek, onlara itaat etmeyecek, bizim katılışp bir engelle dönüşme sıramız gelmeden önce birazcık ilerleme kaydedecektik.

Annemi iterek yanından geçişim, sessiz düşüncelerime doğru çekilip tepkisiz kalmam şimdi anlıyorum ki o zamanın ebeveynleri ve evlatları arasındaki katı ilişkinin bir yansımasıydı. Başka bir yol görünmüyordu; sürekli kendini tekrar eden bu trajedi, dünyanın ilerleyişinin doğası gereğiymiş gibi geliyordu. Zihinlerin katılışmadan olgunlaşabileceğini, çocukların hem ailelerine hürmet edip hem de kendileri adına düşünebileceklerini bilmiyorduk. Öfkeliydik ve acelemiz vardı çünkü karanlıkta, zehirli ve pis bir hava soluyorduk. Şimdi evrensel bir nitelik olan o ihtiyatlı akıl, dünyamızın dört bir yanında parlayan o anlayışlı coşku, o kendinden emin ve cesur muhakeme gücü eski düzenimizin yozlaştırıcı atmosferinde parçalara ayrılmıştı ve bilinmiyordu.

(Böylece ilk fasikül bitti. Bir kenara koydum ve ikinciye aradım.

“Pekâlâ?” dedi yazan adam.

“Bu kurgu mu?”

“Bu benim hikâyem.”

“Ama sen... Bu güzel yerde... Hikâyesini okuduğum kötü durumdaki, bakımsız delikanlı değilsin?”

Gülümsedi. “Araya belli bir Değişim girecek,” dedi. “Bunu belli etmedim mi?”

Bu soru üzerine afalladım, sonra yanında duran ikinci fasikülü gördüm ve elime aldım.)

İKİNCİ BÖLÜM

NETTIE

I

Parload'un bana kuyruklu yıldız ilk kez gösterdiği akşam –sanırım sadece görüyor gibi yapmıştım– ve pazar günü Checkshill'de geçirdiğim öğleden sonra arasında ne kadar süre geçti hatırlayamıyorum.

Rawdon'a istifamı vermek ve oradan ayrılmak, gayretle ve boşu boşuna başka bir iş aramak, anneme ve Parload'a söyleyeceğim acımasız ve ters lafları düşünmek ve bunları söylemek, sonra da derinden kahrolmanın çeşitli safhalarından geçmek için ikisinin arasındaki süre yeterli oldu. Nettie ile aramda hararetle bir yazışma gerçekleşmiş olmalıydı ama o tartışmanın köpüğü ve hiddeti artık hafızamdan silindi. Sadece, debdebeli bir veda mektubu yazarak ilişkimizi sonsuza dek bitirdiğimi; karşılığında ise, her şey bitecekse bile, bunun yazmış olduğum tarz şeyler yazmak için bir bahane olmadığını belirten, aşırı resmi bir not aldığımı hatırlıyorum; sanırım buna cevabım yine alaycı bir damardan oldu. Bu sefer cevap vermedi. Bu sırada en az üç veya dört hafta geçmiş olmalıydı çünkü başta gökyüzünde belirsiz bir leke olan, sadece yakınılaştırıldığında açık seçik görülebilen kuyruklu yıldız artık büyük, beyaz, Jüpiter'den daha parlak bir cisimdi ve kendi gölgesine sahipti. Artık insanların düşünce dünyasını bilfiil işgal ediyordu, herkes onun hakkında konuşuyordu, gün batarken herkes onu

çevreleyen parlaklığı izliyordu— gazeteler, müzikholler, reklam panoları onunla yankılanıyordu.

Evet, ben Nettie'nin yanına her şeyin adını koymaya gitmeden önce, kuyrukluyıldız halihazırda egemendi. Parload biriktirdiği iki sterlin ile bir spektroskop almıştı, böylece geceler boyu bu esrarengiz ve ilham verici çizgiyi –yeşiller içindeki bu meçhul çizgiyi– izleyebilecekti. Acaba isyan etmeden önce, insanlığın dışındaki boşluktan üzerimize hücum etmekte olan bilinmez şeylerin o lekeli ve titrek işaretine kaç kez baktım? Ama nihayet dayanamadım ve vaktini “amatör astronomi” ile harcadığı gerekçesiyle Parload'a parlardım.

“İşte,” dedim, “bu yörenin tarihindeki en büyük lokavtın eşiğindeyiz; işte sıkıntı ve açlık geliyor, işte rekabetçi kapitalist düzenin tamamı bir yara gibi iltihaplanmış, sen ise vaktini gökyüzündeki aptalca bir çizgiye, bir hiçe bakarak harcıyorsun!”

Parload bakakaldı. “Evet, yapıyorum,” dedi usulca, sanki bu yeni bir fıkırmış gibi. “Öyle yapıyorum, değil mi?.. Acaba neden?”

“Howden'ın çöplüğünde akşam toplantıları düzenlemek istiyorum.”

“Sence dinlerler mi ki?”

“Artık dinlerler tabii.”

“Daha önce dinlemediler,” dedi Parload evcil aygıtına bakarak.

“Pazar günü Swathinglea'de işsiz kalanların mitingi vardı. İşi taş atmaya kadar vardırıdılar.”

Bir müddet Parload hiçbir şey demedi ve ben bir sürü şey dedim. Akli başka yerde gibiydi.

“Gelgelelim,” dedi nihayet spektroskopuna doğru hantal bir adım atarak, “bunun bir anlamı var.”

“Kuyrukluyıldızın mı?”

“Evet.”

“Ne anlamı olabilir ki? Astrolojiye inanmamı istememiştin.

Dünyada insanlar açlıktan ölürken göklerde yanan ışıkların ne anlamı var?”

“Bu – bu bilim.”

“Bilimmiş! Biz sosyalizm isteriz – bilim değil.”

Kuyruklu yıldızından vazgeçmeye hâlâ ayak diriyordu.

“Sosyalizm iyidir,” dedi, “ama o yukarıdaki şey gelir de dünyaya ÇARPARSA bu da önemli olabilir.”

“İnsanlardan başka hiçbir şeyin önemi yok.”

“Diyelim ki hepsini öldürdü.”

“Ha,” dedim, “o kötü olur.”

“Acaba,” dedi Parload nereye bağlılık duyduğuna karar veremeyerek.

Kuyruklu yıldızına baktı. Dünya ile kuyruklu yıldızın rotasının yakınlığıyla ve sonucunda gerçekleşebileceklerle ilgili gitgide artan bilgilerini tekrar edecek gibi duruyordu. Bu yüzden Ruskin isimli artık unutulmuş bir yazarın yazdığı, kulağa hoş gelen ve mantıksız telkinlerden oluşan bir şeyler söyleyerek sözünü kestim; o günlerde, dokunaklı sözleri seven ve kolay heyecanlanan delikanlılar arasında böyle şeyler epey tutuyordu. Bilimin manasızlığıyla ve yaşamın üstün önemiyle ilgili sözlerdi bunlar. Parload beni ayakta dinledi; parmaklarının ucu spektroskopunun üzerindeydi, yüzü kısmen göğe dönüktü. Aniden kararını vermiş gibi göründü.

“Hayır, sana katılmıyorum, Leadford,” dedi. “Bilimden anlamıyorsun.”

Parload nadiren bu kadar pervasız bir aleyhtarlıkla tartıştı. Konuşmamız üzerindeki egemenliğime o kadar alışmıştım ki kısa itirazı yüzüme tokat gibi çarptı. “Demek bana katılmıyorsun!” diye üsteledim.

“Evet,” dedi Parload.

“Ama ne açıdan?”

“Bilimin sosyalizmden daha önemli olduğuna inanıyorum,” dedi. “Sosyalizm bir teori. Bilim – bilim bundan daha fazlası.”

Ve söyleyebileceği tek şey buymuş gibi görünüyordu.

Eskiden tahsilsiz delikanlıların çok hararetli bulduğu o tuhaf tartışmalardan birine tutuştuk. Bilim mi, yoksa sosyalizm mi? Elbette bu solaklık mı, yoksa soğan sevmek mi daha doğrudur diye tartışmak gibiydi, bütünüyle imkânsız bir karışıklıktı. Ama hitabetimin menzili nihayet Parload'u çileden çıkarttı ve vardığım yargıları sade bir şekilde reddetmesi de beni çileden çıkarmak için yeterliydi; nihayet kesin bir ayrışmayla bitirdik. "Pekâlâ!" dedim. "Nerede durduğumuzu bilelim de!"

Kapısını sanki evini dinamitler gibi çarptım ve sokaktan aşağı öfkeyle indim; daha köşeyi dönmeden, penceresine döndüğünü ve kutsal yeşil çizgisine tapınmaya devam ettiğini hissettim.

Evime dönebilecek kadar sakinleşmek için bir saat kadar yürümek zorunda kaldım.

Hem bana sosyalizmi ilk anlatan da Parload'du!

Dönek!

O günlerde aklımdan olabilecek en sıradışı şeyler geçerci. O gece boyunca, en iyi yöntem olan Fransız yöntemiyle yapılabilecek devrimlere kafa yordum; âdeta Güvenlik Komitesi'nde oturuyor, davadan dönenleri yargılıyordum. Baş dönek Parload da orada, sanıkların arasındaydı ve hatasını çok geç anlamıştı. Ters kelepçelenmişti ve mezbahaya gitmeye hazır; açık kapıdan dışarı adaletin, halkın katı adaletinin sesi geliyordu. Üzülüyordum ama vazifemi yapmak zorundaydım.

"Bizi krallara satanları cezalandırıyorsak," dedim kederli bir ihtiyatla, "devleti faydasız bilgilerin peşinde heba etmek isteyenleri daha da fazla cezalandırmalıyız." Böylece, kasvetli bir tatmin duyarak onu giyotine gönderdim.

"Ah, Parload! Parload! Keşke beni baştan dinlemiş olsaydın, Parload..."

Yine de o son münakaşa keyfimi fena kaçırmıştı. Sohbet ettiğim tek kişi Parload'du; sonraki akşamlar boyunca, beni

dinleyecek kimse olmaksızın, ondan uzak durmak ve hakkında kötü düşünmek benim için büyük bir bedeldi.

Checkshill'e son ziyaretimden önce bile benim için fazlasıyla perişan bir dönemdi. Çalışmadığım uzun saatler öylece duruyordu. Kısmen azimle başka bir iş aradığım kurgusunu desteklemek için, kısmen de annemin gözlerindeki ısrarcı sorulardan kaçınmak için gün boyunca evden uzak duruyordum. "Neden Bay Rawdon ile münakaşa ettin? NEDEN? Neden ortalıkta asık bir suratla gezinip ONLARI daha da çok kızdırma riskini alıyorsun?" Sabahlarımların büyük kısmını halk kütüphanesinin gazete kısmında geçiriyor, imkânsız ilanlara imkânsız başvurular yapıyordum; başka şeylere ek olarak, hizmetlerimi bir özel dedektiflik firmasına sunduğumu –bu uğursuz tüccar türü, çok şükür artık dünyadan kaybolmuş olan ilkel kıskançlıklardan beslenirdi– ve "yükleme boşaltma işçisi" arayan bir ilana cevaben, bir yükleme boşaltma işçisinin vazifelerini bilmediğimi, ama çabuk kavrayacağımı ve öğrenmeye hevesli olduğumu yazdığımı hatırlıyorum. Öğleden sonralarımı ve akşamlarımı ise doğup büyüdüğüm vadinin tuhaf ışıklarında ve gölgelerinde gezinerek, nefes alan her şeyden nefret ederek geçiriyordum. Gezinmelerim, botlarımı aşındırdığımı keşfedene dek sürüyordu.

Bir de o dönemin ağır işleyen, sonuç vermeyen sıtması!

Hırçın, huysuz, nefret kapasitesi çok yüksek bir genç adamdım, biliyorum, FAKAT –

Nefretim mazereti vardı.

Bireylerden nefret etmem, şu ya da bu kişiye karşı kabalık yapmam ya da kin gütmem yanlıştı ama hayatın bana açıkça sunduğu teklifi içerlemeden kabul etmem de bir o kadar yanlış olurdu. O zamanlar anlamadan ve dengesiz bir şiddetle hissettiğim şeyi şimdi açık seçik ve sakince görebiliyorum; tahammül edilemeyecek koşullarda yaşıyordum. İşim sıkıcıydı ve meşakkatliydi ve vaktimin çok büyük bir kısmını alıyordu, kötü giyiniyordum, kötü besleniyordum, kötü bir evde yaşı-

yordum, kötü bir eğitim alıyordum, iradem eziyet derecesinde bastırılmış ve sıkıştırılmıştı, kendimle gurur duymak için makul bir sebebim ve herhangi bir şey başarmak için makul bir fırsatım yoktu. Neredeyse yaşamaya değmeyecek bir hayattı. Etrafımdaki insanların büyük kısmının benden daha iyi bir durumda olmaması, hatta birçoğunun daha kötü durumda olması da bu gerçekleri değiştirmiyordu. Böyle bir yaşamdan hoşnut olmak yüz kızartıcı olurdu. Birileri hoşnut veya uysal olunca geri kalanlar için durum daha da kötü oluyordu. İşimi heba ederek aceleci ve aptalca davrandığıma şüphe yoktu ama toplumsal düzenimizdeki her şey o kadar amaçsız ve akılsızcaydı ki annem için bir sıkıntı ve telaş kaynağı olmasa kendimi bunun için bile suçlamıyordum.

Bir de ortada lokavt gibi kapsamlı bir vaka vardı!

O yıl kötü bir yıldı, dünya çapında ekonomik karışıklık vardı. Akılcı bir istikamet çizme kabiliyeti olmayan Amerikalı demir imalatçılarından, yani faal ve dar kafalı ocak sahiplerinden oluşan büyük bir “ortaklık,” tüm dünyadaki talebin toplamından çok daha fazla demir dökmüştü. (O günlerde böyle bir ihtiyacı önceden hesaplamanın bir yolu yoktu.) Bunu diğer ülkelerin demir imalatçılarına bile danışmadan yapmışlardı. Faaliyetleri süresince çok sayıda işçiyi kendi iş güçlerine katmış ve devasa bir fabrika kurmuşlardı. Makul olan yalnızca bu aptalca şeyleri bodoslama yapan insanların acı çekmesidir ama eski günlerde bu tür felaketlerin asıl sorumlularının, kifayetsizliklerinin neredeyse tüm sonuçlarını başkalarının sırtına yüklemesi gayet mümkün, hatta muhtemeldi. Yarım akıllı bir “endüstri devi,” işçilerini aşırı imalata, yani belirli bir maddenin orantısız üretilmesine yönlendirdiğinde, sonra da onları kovup terk ettiğinde kimse onun hakkında kötü bir şey düşünmüyordu; ayrıca rakibini gafil avlayarak işine zarar vermek isteyen bir tüccarın, fiyatları aniden aşağı çekerek müşterilerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda kapmasının ve böylece zararının bir kısmını rakibine yüklemesinin önünde

bir engel yoktu. Bu aralıklı fiyat düşürme durumuna “damping” deniyordu. Amerikalı demir imalatçıları, İngiliz pazara damping yapıyordu. İngiliz işverenler elbette zararlarını mümkün olduğunca işçilerinden kesmeye ek olarak aşırı imalatı değil ama dampingi engelleyecek, yani hastalığı değil ama hastalığın neticesini iyileştirecek mevzuatın oluşturulmasıyla uğraşıyorlardı. Dampingi veya sebeplerini, yani malların birbirinden bağımsız üretimini önlemek için yeterli bilgi yoktu ama bu tartışma konusu bile değildi zaten; taleplerine cevaben, yabancı imalatçıların bu sarsıcı saldırılarına aralıklı yanıtlar verme yönündeki muğlak önerilerini finansal serüvenlerden zaferle çıkmaya dair bariz amaçlarıyla birleştiren tuhaf bir misillemeci-korumacı ekip ortaya çıktı. Bu akımdaki sahtekâr ve pervasız unsurlar o kadar belirgindi ki ortamdaki genel güvensizliği azaltacağına artırdı; “yeni finansçılar” olarak bilinen sınıfın ellerine geçen mali yetki karşısında dehşete düşmüş eski kafalı devlet adamlarının “damping” diye bir şey olmadığını veya olduysa da aslında pek cazip bir şey olabileceğini hararetle savunduğunu duyabiliyordunuz. Kimse meselenin çetrefilli hakikatiyle yüzleşmek veya ilgilenmek istemiyordu. Soğukkanlı bir gözlemcinin zihninde kalabilecek tek manzara, akıldışı ekonomik tufanlarda sürüklenen zihinlerin temelsiz ve boş konuşmaları, depremde yıkılıp üst üste yığılmış gibi duran fiyatlar ve istihdam olurdu; hareket halindeki kara parçalarının üzerinde ise sıradan işçiler acı çekerek, afallayarak, örgütlenmeden, şiddetli ve kısır protestolar dışında hiçbir güçleri olmadan, hayatlarını mümkün olduğunca sürdürmeye çalışıyorlardı. Eski düzenin ihtiyacı olan düzeltmeleri şimdi anlamayı bekleyemezsiniz. Hindistan’da yaşayan insanlar açlıktan ölürken, aynı anda Amerika’da satılamayan buğdaylar yakılıyordu. Sanki bir delinin rüyasını anlatması gibi, değil mi? Evet, bu bir rüyaydı ve dünyadaki kimse bu rüyadan uyanmayı beklemiyordu.

Gençliğin pozitifliğine ve akılcılığına sahip olan bizlere

göre grevler ve lokavtlar, aşırı imalat ve sefalet basit bir şekilde cehaletten, düşünce ve duygu noksanlığından kaynaklanıyor olamazdı. Bu bilinç kararmalarından, safi ortama bağlı kötülüklerden daha dramatik etkenlere ihtiyacımız vardı. Bu yüzden mutsuz cehaletin bilindik kalesine sığınmıyor, yoksullara karşı katı ve merhametsiz “komplolar” –evet, bunlara “komplot” diyorduk– kurulduğuna inanıyorduk.

Herhangi bir müzeye gidip eski zamanların sosyalist çizgi-deki Alman ve Amerikan gazetelerini süsleyen, sermaye ve iş gücü konulu karikatürlere göz atarsanız, durumun bize nasıl görüldüğünü anlayabilirsiniz.

2

Nettie’yi dokunaklı bir mektupla hayatımdan çıkarmıştım, o meselenin sonsuza dek bittiğini düşünüyordum –Parload’a, “Kadınlarla işim bitti,” demiştim– ve sonra bir haftadan daha uzun süren bir sessizlik oldu.

O hafta bitmeden önce, aramızda bundan sonra ne olacağını giderek artan bir heyecanla merak etmeye başlamıştım.

Kendimi sürekli Nettie’yi –bazen katı bir tatmin duygusuyla, bazen de anlayışlı bir pişmanlıkla– düşünürken, hayal ederken buluyor, kederleniyor, hayıflanıyor, nihai bir sona ulaştığımızı fark ediyordum. Tüm içtenliğimle söyleyebilirim ki aramızdakilerin bir sonu olması, dünyanın sona ermesinden daha az inandırıcı geliyordu. Birbirimizi öpmemiş miydik? Bakir utangaçlığımızı birlikte aşarak fısıltılarla konuştuğumuz bir yakınlık sağlamamış mıydık? Elbette o benimdi, elbette ben onundum; ayrılıklar, nihai tartışmalar, katılık ve mesafe gibi şeyler bu ebedi gerçeğin üzerindeki ufak süslerden ibaretti. Düşüncelerim nasıl bir şekil alırsa alsın en azından bunu hissediyordum.

O haftanın sonuna yaklaştıkça hayal gücüm ne zaman harekete geçse onu düşünmek kaçınılmaz son oluyordu; gün

boyu defalarca aklıma geliyor, geceleri ise rüyalarım giriyordu. Cumartesi gecesi gördüğüm rüya çok gerçekçiydi. Ağlamaktan yanakları kızarmıştı, saçları biraz dağınıktı ve onunla konuştuğumda bana sırtını dönüyordu. Bir şekilde bu rüya zihnimi sıkıntılı ve kaygılı bir halde bırakmıştı. Sabah uyandığımda onu görmek için can atıyordum.

Pazar sabahı annem özel olarak kiliseye gitmemi istedi. Bunun için iki sebebi vardı; önümüzdeki hafta boyunca sürdüreceğim iş arayışına olumlu bir etkisi olabileceğini düşünüyordu, ayrıca Bay Gabbitas gözlüklerinin ardına gizlediği esrarengiz bir havayla, benim için ne yapabileceğine bir bakacağı sözünü vermişti ve annem sözünü tutmasını istiyordu. Başta rıza gösterdim ama sonra Nettie'ye duyduğum arzu beni ele geçirdi. Anneme kiliseye gitmeyeceğimi söyledikten sonra saat on bir sularında Checkshill'e giden on yedi mili yürümek üzere yola çıktım.

Botumun tabanı parmak kısmından yırtıldığı için uzun yürüyüşüm çok daha yorucu bir hal aldı, ayrıca sallanan kısmını kestikten sonra altından çıkan çivinin eziyeti başladı. Yine de bu küçük işlemten sonra botum artık iyi görünüyor ve duyduğum rahatsızlığı dışarı yansıtmıyordu. Yol üzerindeki küçük handan biraz ekmele peynir aldım ve saat dört sularında Checkshill Parkı'na vardım. Evin yanından dönüp bahçelere bağlanan yoldan gitmedim, onun yerine ikinci bekçi kulübesinin ardındaki, Nettie'nin kendi patikası ilan ettiği yokuşlu kestirmeyi kullandım. Bu yolu anca geyikler kullanırdı. Hep kuytularında buluştuğumuz küçük bir vadiye açılıyor, çobanpüsküllerinin içinden geçiyor, çalılarla kaplı bir duvarın yakınındaki dar bir patikadan bahçelere bağlanıyordu.

Nettie'ye rastlamadan önce parkta yaptığım o yolculuk hafızamda son derece canlı biçimde duruyor. Öncesindeki uzun yürüyüşü, tozlu yollar ve acı verici botlar şeklinde özetleyebiliyorum ama eğreltiotlarıyla dolu vadiyi, aniden kapıldığım kuşku ve beklenti feveranını çok önemli bir şey olarak, unu-

tulmaz bir şey olarak, devamında gerçekleşen her şeye esas teşkil eden bir şey olarak hatırlıyorum. Onunla nerede buluşmalıydım? Ne diyecekti? Daha önce bu soruları sormuştum ve cevaplarını almıştım. Şimdi yeni çıkarımlar eşliğinde geliyorlardı ve hiçbir cevap bulamıyordum. Nettie'ye yaklaştıkça kendi egoist yansıtmalarımın nesnesi ve cinsel kibrimin muhafızı olmaktan çıkıyor, parçaları bir araya gelerek, bunların ötesinde, kendine ait bir kişiliğe ve bir muammaya, bir kez daha karşılaşmaktan kaçınamadığım bir sfenkse dönüşüyordu.

Eski dünyanın sevişmelerine dair vasıfları şimdi anlaşılabilir şekilde tarif etmekte biraz zorlanıyorum.

Gençler olarak, ergenliğin getirdiği heyecana ve duygulara karşı hemen hemen hiçbir hazırlığımız yoktu. Tüm dünya gençlere karşı sinir bozucu bir sessizlik anlaşması imzalamış gibiydi. Herhangi bir başlangıç ritüeli yoktu. Kitaplar vardı ama bunlar her gönül meselesinde kusursuz güven, kusursuz sadakat, ömür boyu bağlılık gibi belli vasıflar olması gerektiğinde ısrar eden ve bireyin bunlara yönelik isteğini fazlasıyla güçlendiren basmakalıp hikâyelerden oluşuyordu. Aşkın temelindeki karmaşık unsurlar tamamen gizlenmişti. Bunları okuyarak, kazara şunu ya da bunu görerek, merak edip unutarak büyüyorduk. Sonra tuhaf hisler, yeni ve ürkütücü arzular, fena halde duygu yüklü rüyalar gelirdi; anlaşılması güç bir kendine hâkim olamama hali, oğlan veya kız çocuğu olmanın getirdiği bütünüyle egoist ve maddeci tarafları kaşımaya başlardı. Tropik bir nehrin kuru yerine kamp kurmuş, nereye gittiğini bilmeyen yolcular gibiydik. Dizimize, hatta boynumuza dek suya batmıştık. Benliklerimiz içimizden çıkıp başka varlıklar arıyordu –sebebini bilmiyorduk. Karşı cinsten birine kendimizi bırakmak için duyduğumuz bu yeni arzu, bizi önünde sürüklüyordu. Utanıyorduk ve tutku doluyduk. Olan biteni sır gibi saklıyorduk, tüm dünyayı karşımıza almak pahasına tatmin olacaktık. İşte bu haldeyken, körü körüne ara-

yışta olan başka bir varlıkla, olabilecek en tesadüfi şekilde çarpışıyor ve yeni oluşan atomlar gibi kenetleniyorduk.

Bir kez kenetlendiğimizde ömür boyu bir arada kalmamız gerektiği düşünceşi, okuduğumuz tüm kitaplar ve etrafımızdaki tüm konuşmalar tarafından zihnimize kazınmıştı. Ama sonra karşı tarafın da bir benlik, bizimkilere karşılık gelmeyen fikirlerle ve dürtülerle sahip bir varlık olduğunu keşfediyorduk.

Benimle aynı sınıfa mensup gençler ve dünyadaki geri kalan çoğu genç için durum böyleydi. İşte bu durumda, o pazar öğleden sonrası Nettie'yi bulmaya çalışırken aniden zarif, narin ve kadınsı haliyle, ela gözleriyle, hasır şapkasının gölgesinde kalan nazik, şirin, taze yüzüyle karşılaştığımda güzel oban Yıldızı'nın tamamen ve sadece benim olması gerektiğine karar vermiştim.

İşte, hâlâ farkıma varmadan orada duruyordu; ihtiyacım olan dişi, yaşamdaki daha derin şeylerin benim için vücut bulmuş hali – dahası bir bilinmez, benim gibi başka bir kişi.

Elinde küçük bir kitap vardı, sanki yürürken bir yandan okuyormuş gibi açık duruyordu. Tesadüfen öyle duruyor olabilirdi ama Nettie hakikaten de öylece duruyor, yosunlarla ve çalılarla kaplı gri duvara doğru bakıyor, hatta şimdi düşünüyorum da dinliyordu. Hafif aralık duran dudakları, o ürkek ve nazik tebessüme ulaşana dek kıvrıldı.

3

Yaklaşan adımlarımdan hışırtısını duyduğundaki tuhaf irkilmesini, şaşkınlığını, neredeyse benden korkan gözlerini çok canlı hatırlıyorum. Sanırım buluşmamız esnasında sarf ettiği tüm anlamlı sözcükleri ve kendi söylediklerimin çoğunu tekrarlayabilirim. En azından yapabilirmişim gibi görünüyor ama belki de kendimi kandırıyorumdur. Zaten denemeyeceğim. İkimiz de tam olarak demek istediklerimizi ifade edebilecek kadar iyi eğitilmiş değildik, hislerimizi sarsak ve basmakalıp

cümlelerle baskılıyorduk; size daha iyisi öğretildiği için, me-
ramımızı anlayamazsınız. Üzerinizde anlamlı bir etkisi olmaz.
Ama size ilk sözlerimizden bahsedebilirim çünkü bunlar o an
bir şey ifade etmese de sonradan epey anlam kazandı.

“SEN! Willie!” dedi.

“Geldim,” dedim – söylemek istediğim tüm o incelikli şey-
leri anında unutmuştum. “Sana sürpriz yapayım dedim –”

“Sürpriz mi?”

“Evet.”

Bir anlığına beni inceledi. Bana bakan güzel yüzünü, anla-
şılması güç, sevimli ifadesini hâlâ gözümün önüne getirebili-
yorum. Tuhaf bir kahkaha patlattı ve bir an için rengi attı ama
sonra, konuşmaya başlayınca normal rengine döndü.

“Hangi konuda sürpriz yapacaksın?” dedi sesi yükselerek.

Kendimi, meramımı anlatmakla fazla meşgul olduğum için
bunun altında ne yatıyor olabileceğini düşünmedim.

“Mektubumda yazdığım şeyleri...” dedim, “onları tam ola-
rak kastetmediğimi söylemek istedim.”

4

Ben ve Nettie 16 yaşındayken, aynı yaşta görünüyorduk ve
tamamıyla akrandık. Şimdi neredeyse iki yıl geçmişti ve o –
onun dönüşümü neredeyse tamamlanmıştı, ben ise hâlâ bir
erkeğin uzun ergenlik serüveninin başındaydım.

Durumu bir anda anladı. Hızlı olgunlaşmış, küçük zihnin-
deki gizli niyetlerle, sezgisel bir eylem planı kurguladı. Bana,
bir genç kadının bir oğlan çocuğuna göstereceği türden, ku-
sursuz bir anlayışla yaklaştı.

“Ama buraya nasıl geldin?” diye sordu.

Yürüdüğümü söyledim.

“Yürümüş!” Bir an sonra beni bahçelere doğru götürüyor-
du. Yorgun OLMALIYDIM. Derhal onunla gidip oturmam ge-
rekiyordu. Hakikaten de çay saati yaklaşıyordu (Stuartlar saat

beşte çay içmek gibi eski moda alışkanlıklara sahipti). Herkes beni gördüğüne O KADAR şaşıracaktı ki... Ne güzel yürüyüş! Ne güzel! Ama herhalde bir erkeğin gözünde on yedi mil çok bir şey değildi. KİMBİLİR ne zaman yürümeye başlamıştım!

Tüm bunları söylerken beni belli bir mesafede tutuyor, eli-ne bile dokunmama izin vermiyordu.

“Ama Nettie! Buraya seninle konuşmaya geldim?”

“Tatlı çocuk! Önce çay lütfen! Hem zaten konuşmuyor muyuz?”

“Tatlı çocuk” yeni bir laftı ve kulağıma tuhaf geldi.

Adımlarını biraz daha hızlandırdı.

“Açıklamak istiyorum –” diye başladım.

Her ne açıklamak istiyorsam, bunu yapma şansım olmayacaktı. Birkaç şey daha söyledim ama sözcüklerden ziyade seslerle yanıtladı.

Çalıları epey geride bıraktıktan sonra hızını biraz kesti, böylece bahçeye inen, kayın ağaçlarıyla çevrili yamaca geldik. Yürürken ıslıl ıslıl gözlerini doğrudan benim üzerimde tutuyordu; yani o an böyle göründü ama şimdi o zaman bildiğimden fazlasını bildiğim için arada bir benim üzerimden, arkadaki çalılara doğru baktığını da biliyorum. Ve tüm bu süre boyunca nefes almadan peş peşe sıraladığı sözlerinin ardında, düşünüyordu.

Dönüşümünün son işareti de elbisesiydi.

Hatırlayabilir miyim ki?

Hayır, en azından bir kadının kullanacağı kelimelerle değil. Ama bir zamanlar sırtına dökülen, kırmızı bir kurdeleyle bağladığı, çift örgülü, açık kahve saçları artık kulaklarının ve yanaklarının üzerine, bir de uzun ve yumuşak boyun hattına, iç içe girmiş bukleler halinde dökülüyordu; beyaz elbisesi ayaklarına kadar iniyordu; bir zamanlar sadece ekvator gibi hayali bir çizgi, coğrafi bir ifade olan narin beli artık elastiki bir güzellik abidesiydi. Bir sene öncesinde, kahverengi çoraplı ve son derece faal bir çift bacağın üzerinde taşıdığı küçük ve

önemsiz bir cüppeden dışarı fırlamış, güzel bir kız yüzünden ibaretti. Şimdi bunun yerini, kıyafetlerinin altında ısrarcı bir kavisle akıp giden tuhaf, yeni bir beden alıyordu. Her hareketi, özellikle de ellerini sarkıtıp henüz alışmadığı eteklerini toparlaması, bir de yeni takınmış olduğu, hafif ileriye doğru duruşu gözlerime usulca sesleniyor gibiydi. Yeni uyanmış bir içgüdüsünün omuzlarının etrafına sarmasını söylediği ince kumaştan, kaliteli, yeşil eşarbi –sanırım buna bir eşarp denilebilirdi– dalgalanan bedenine yakın duruyor, arada bir esintiyle havalanarak uçuşuyor, sanki açığa vuracak bir sırrı olan, utangaç, bağımsız bir uzuv gibi anlık olarak koluma temas ediyordu.

Eşarbını yakaladı ve geri çekti.

Yüksek bahçe duvarındaki yeşil kapıdan geçtik. Geçmesi için kapıyı tuttum, zira bu sınırlı nezaket stoklarımda mevcuttu, hem bir an için neredeyse bana temas edecekti. Başbahçıvanın kulübesinin yanındaki kırılmış ve şekil verilmiş çiçekliklerin ve sol taraftaki peş peşe dizilmiş camların yanından geçtik. Mazı çitlerin ve begonya öbeklerinin arasından yürüdük ve sonra bir porsuk ağacının gölgesinden geçtik; burası, başında yeminlerimizi ettiğimiz, Japon balıklarıyla dolu süs havuzuna yirmi metre mesafedeydi. Nihayet mor salkımlarla dolup taşan verandaya vardık.

Kapı ardına kadar açıldı ve Nettie benden önce içeri girdi. “Bilin bakalım bizi görmeye kim geldi!” diye haykırdı.

Babası salondan anlaşılmaz bir cevap verdi ve bir sandalye gıcirtısı duyuldu. Galiba şekerlemesini bölmüştük.

“Anne!” diye seslendi berrak ve genç sesiyle. “Puss!”

Puss kız kardeşiydi.

Onlara, sanki bu şaşılacak bir şeymiş gibi, ta Clayton’dan buraya yürüdüğümü söyledi; onlar da etrafımda toplanıp Nettie’nin hayret nidalarını tekrar ettiler.

“Madem buraya kadar geldin,” dedi babası, “otursan iyi olur, Willie. Annen nasıl?”

Konuşurken beni merakla izliyordu.

Pazar günleri için ayırdığı kıyafetleri kahverengi tıvıttendi ama uyuklarken daha rahat olabilmesi için yeleğinin düğmesi açık duruyordu. Kahverengi gözlü ve al yanaklı bir adamdı, yanaklarından sakalına dökülen kızıl-sarı saçlarının yarattığı canlı etkiyi hâlâ hatırlıyorum. Kısa boyluydu ama iri yapılıydı, özellikle de sakalı ve bıyığı onunla ilgili en iri şeylerdi. Nettie bu adamdan alması mümkün olan her türlü güzellik unsuru –parlak cildini ve ela-açık kahve gözlerini– almış, bunları annesinden aldığı bir çeşit tez canlılıkla birleştirmişti. Annesini sürekli faal olan, keskin bakışlı bir kadın olarak hatırlıyorum; sanki durmadan yemek getirip götürüyor veya o tarz başka bir hizmette bulunuyordu, ayrıca bana –hem annemi hem de beni sevdiği için– her daim samimi ve nazik davranırdı. Puss belki on dört yaşındaydı; onunla ilgili başlıca hatırladıklarım, parıldayan gözlerle dik dik bakışı ve annesininki gibi soluk cildi. Tüm bu insanlar bana karşı çok nazikti ve “akıllı” olduğuma dair, bazen hoş bir dille ifade ettikleri genel bir izlenimleri vardı. Şimdi biraz ne yapacaklarını şaşırmış gibi etrafımda dikiliyorlardı.

“Otur!” dedi babası. “Ona bir iskemle getir, Puss.”

Biraz resmi konuşuyorduk – belli ki aniden kir pas içinde, yorgun argın ve betim benzim atmış halde belirmem onları şaşırtmıştı; ancak Nettie sohbeti sürdürmek için orada kalmadı.

“İşte!” diye bağırdı aniden, bir şeye gücenmiş gibi. “Bu kadar olur!” Sonra da odayı hızla terk etti.

“Tanrım! Bu kız yok mu!” dedi Bayan Stuart. “Niye böyle oldu anlamıyorum.”

Nettie geri dönene dek yarım saat geçti. Bana uzun bir süre gibi gelmişti ama koşmuş olmalıydı çünkü geldiğinde nefes nefeseydi. Bu süre zarfında, Rawdon’ın iş yerinden ayrıldığını gelişigüzel bir şekilde söylemiştim. “Daha iyi bir iş bulabilirim,” dedim.

“Kitabımı bahçede unutmuşum,” dedi burnundan soluyarak. “Çay hazır mı?” Ve özrü bu kadardı...

Çay ve diğer şeylerin gelişiyile bile tam olarak rahatlayamadık. Bahçıvan kulübesinde çay ciddi bir öğündü, yanında büyük bir pasta, küçük pastalar, reçeller ve meyveler gelerek masaya iyice yayılırdı. Beni asık bir suratla, münasebetsiz ve dalgın, Nettie'nin üzerindeki anlaşılmaz ve beklenmedik havadan dolayı şaşkın halde, çok az şey söylerken ve pastanın üzerinden Nettie'ye dik dik bakarken hayal edin; önceki yirmi dört saat boyunca kafamda toparladığım güzel sözlerim, aklımın bir köşesinde kaybolup gitmişti. Nettie'nin babası beni konuşturmaya çalışıyordu; hitabet yeteneğim hoşuna gidiyordu, zira kendi düşüncelerini güçlkle toparlıyordu, dolayısıyla benim fikirlerimi ortaya dökabiliyor olmam onu hoşnut ediyor ve hayrete düşürüyordu. Hakikaten de oraya gittiğimde, Parload ile olduğumdan bile daha konuşkan oluyordum, yine de dış dünyaya karşı utangaç bir hödüktüm. "Gazetelerde yazman lazım," diyordu bana. "Yapman gereken bu. Hayatımda böyle saçmalık duymadım."

Veya, "Sende çene kası var, genç adam. Seni avukat yapacaktık."

Ama o öğleden sonra, onun gözünde bile başarılı değildim. Herhangi başka bir konuyla ilgimi çekemeyince iş arayışına geri döndü ama o bile bende karşılık bulmadı.

5

Uzun bir süre, Nettie ile daha fazla konuşmadan Clayton'a dönmek zorunda kalacağımdan korktum, konuşma isteğime o kadar duyarsız kalıyordu ki herkesin önünde aniden böyle bir talepte bulunmayı bile düşündüm. Yüzümün aldığı şekli izlemekte olan annesi, bariz bir manevrayla, nihayet ikimizi seralarda bir iş –ne olduğunu hatırlamıyorum– yapmaya gönderdi. Bu önemsiz vazife her ne idiye, yerine getirdiğimi zannetmiyorum.

Nettie bocalasa da itaat etti. Önüme düşüp seralardan bi-

rine yöneldi. Burası, üzerinde saksılardan ve eğreltiotlarından yığınlar taşıyan iki iskelenin arasında uzanan, yapraklardan bir duvar örecektir şekilde yayılmış ve tepeye çivilenmiş büyük dallara ayrılan bitkilerin ardında kalan, alçak tavanlı, buharlı, yerleri tuğla döşeli bir koridordur; işte bu sıkışık, yeşil mahremiyetin içinde, köşeye sıkışmış bir yaratık gibi durdu ve bana döndü.

“Baldırıkara otları çok güzel değil mi?” dedi ve “ŞİMDİ,” diyen gözlerle bana baktı.

“Nettie,” diye başladım, “sana onları yazmam aptalcaydı.”

Yüzünde beliren onay ifadesi beni şaşırttı. Ama hiçbir şey söylemiyor, öylece bekliyordu.

“Nettie,” diye atıldım, “sensiz yapamıyorum, Seni – seni seviyorum.”

“Eğer beni sevseydin,” dedi bir süs yosununun yeşil dallarının arasına daldırıldığı beyaz parmaklarını izleyerek, “o yazdıklarını yazabilir miydin?”

“Ama öyle düşünmüyorum,” dedim. “En azından, her zaman değil.”

Aslında epey güzel mektuplar olduğunu ve Nettie’nin öyle düşünmemesinin aptalca olduğunu düşünüyordum ama o an için bunu anlatmamın imkânsız olacağını apaçık görebiliyordum.

“Ama öyle yazdın.”

“Evet ama sonra öyle düşünmediğimi söylemek için on yedi mil yol teptim.”

“Evet. Ama belki de gerçekten öyle düşünüyorsun.”

Ne yapacağımı şaşırmış haldeydim; sonra boğuk bir sesle, “Düşünmüyorum,” dedim.

“Sen – beni sevdiğini sanıyorsun, Willie. Ama aslında sevmiyorsun.”

“Seviyorum. Nettie! Sevdiğimi biliyorsun.”

Başını iki yana sallayarak cevap verdi.

Çok yiğitçe olduğunu düşündüğüm bir risk aldım. “Net-

tie,” dedim, “kendi fikirlerime sahip olmaktansa sana sahip olmayı yeğlerim.”

Dikkati hâlâ süs yosunundaydı. “Şimdi öyle düşünüyorsunuz,” dedi.

İtirazlarımı peş peşe sıralıyordum.

“Hayır,” dedi kısaca. “Artık her şey değişti.”

“Ama iki mektup nasıl her şeyi değiştirebilir?” dedim.

“Yalnızca mektuplardan dolayı değil. Ama değişti. Hem de sonsuza dek.”

O cümleden sonra biraz duraksadı ve kendini doğru ifade edecek kelimeleri aradı. Ansızın gözlerime baktı, konuşmamızın biteceği izlenimine kapılmış gibi hafif kımıldadı.

Ama böyle bitmesini istemiyordum.

“Sonsuz dek mi?” dedim. “Hayır!.. Nettie! Nettie! Gerçekten bunu söylüyor olamazsın!”

“Söylüyorum,” dedi inadına; hâlâ bana bakıyor, duruşuyla kararının kesinliğini vurguluyordu. Kendini devamında gelecek fevverana hazırlıyor gibiydi.

Tabii ki lafı uzatmaya başladım. Ama ona boyun eğmiyordum. Karşımda sabit bir şekilde duruyor, dağınık ve dolambaçlı saldırılarına aykırı görüşlerini silah gibi ateşliyordu. Benim onu seviyor olup olamayacağım gibi absürt bir konuya saplandığımızı hatırlıyorum. Ruhumun derinleşen ve yayılan bir sıkıntı altında olduğu açık seçik görülüyordu çünkü benimle irtibatını kesmiş ve ulaşılmaz bir tavırla kendini savunurken, hem de her zamankinden daha zeki ve güzel görünerek, karşımda öylece durabiliyordu.

Daha önce hiç küçük tatlı sözler söylemeden, biraz suçluluk yüklü ama epey keyifli bir heyecan duymadan vakit geçirdiğimiz olmamıştı.

Özür diledim, tartıştım. Katı ve acımasız mektuplarımın bile, onunla bağ kurmak için duyduğum arzudan kaynaklandığını anlattım. Ondan uzak kaldığımda hissettiğim özleme, bana soğuk davrandığında içine düştüğüm şaşkınlığa ve sıkın-

tiya dair abartılı laflar ettim. Konuşmamın içerdiği duyguyu hissederek ama fikirlerden etkilenmeyerek bana bakıyordu. Sözlerimin kıtlığını şimdi sakince ifade edebilsem de o zamanlar çok dilbaz olduğumu zannedirdim. Ama söylediklerimi en yoğun şekilde hissediyordum, hatta tamamen bunlara yoğunlaşmıştım. Aramızdaki mesafe hissini ve ona duyduğum arzunun büyüklüğünü, ne yapıp edip en samimi şekilde ona anlatacaktım. Sözcüklerden oluşan bir ormanda, acı içinde ve inatla yolumu açarak ona doğru ilerliyordum.

Ifadesi çok yavaşça, şafağın sökmesi kadar algılanması zor aralıklarla değişti. Ona eriştiğimi, katılığının bir anlamda erimeye başladığını, kararlılığının yumuşayıp tereddüde dönüştüğünü hissedebiliyordum. Aşinalıktan gelen bağ hâlâ içinde pusuda yatıyordu. Ama ona ulaşmama izin vermiyordu.

“Hayır,” diye haykırdı aniden harekete geçerek.

Elini kolumun üzerine koydu. Sesine yeni, neşeli bir dostanelik geldi. “İmkânsız, Willie. Artık her şey değişti – her şey. Biz bir hata yaptık. Biz iki genç aptal bir hata yaptık ve artık her şey sonsuza dek değişti. Evet, öyle.”

Arkasını döndü.

“Nettie!” diye bağırdım; itirazlarımı sürdürerek iskelelerin arasındaki koridordan sera kapısına kadar peşinden gittim. Üzerinden atamadığı bir itham gibiydim, suçluluk ve utanç içinde benden kaçıyordu. Öyle hatırlıyorum.

Bir daha onunla konuşmama izin vermeyecekti.

Yine de yaptığımız konuşmanın, parkta buluştuğumuzda hissettiğim net mesafeyi tamamen sona erdirdiğini görebiliyordum. Arada bir ela gözlerini üzerimde buluyordum. Yeni bir şey anlatmaya çalışıyorlardı – sanki bir sürprizin, olağandışı bir ilişkinin ve ortak bir merhametin varlığını fark etmiş gibi. Yine de – hâlâ savunmadaydı.

Kulübeye döndüğümüzde, babasıyla demiryollarının kamulaştırılması hakkında daha serbestçe konuşmaya başladım; Nettie üzerinde hâlâ bir etki yaratabiliyor olduğumu görmek

ruhumu yatıştırılmayı ve öfkemi dindirmeyi başarmıştı, öyle ki Puss'a bile şakalar yapıyordum. Bunu gören Bayan Stuart keyfimin yerine geldiği sonucuna vardı ve gözlerinin içi gülmeye başladı.

Fakat Nettie düşünceli halini sürdürdü ve pek bir şey söylemedi. Kafası hayal edemeyeceğim kadar karışık, bir noktada aramızdan sıvıştı ve üst kata çıktı.

6

Tabii ki Clayton'a geri yürümek için ayaklarım fazla ağrıyordu ama cebimde Checkshill'den Two-Mile Stone'a giden trene binmek için gereken bir şilin ve bir peni vardı. Tam gitmeye hazır hissettim ki Nettie benimle ilgili tuhaf bir vesveseye kapılarak beni şaşırttı. Söylediğine göre yoldan gitmeliydim. Bahçe kapısına giden kestirmeyi kullanmak için hava fazla karanlıktı.

Ay ışığının varlığına dikkat çektim. "Hem kuyrukluyıldız da var," dedi ihtiyar Stuart.

"Olmaz," diye ısrar etti, "yoldan GİTMELİSİN."

Yine karşı çıktım.

Yakınımda duruyordu. "BENİM hatırım için," diye ısrarını sürdürdü fısıldayarak ve ikna edici bakışlarıyla kafamı karıştırarak. O an bile kendime neden böyle bir şeyin onu hoşnut edeceğini soruyordum.

"Çalıkların ve çobanpüsküllerinin orası zifiri karanlıktır. Hem o koca tazılar da var," demeseydi az kalsın ikna oluyordum.

"Ben karanlıktan korkmam," dedim, "koca tazılardan da."

"Ama o köpekler! Diyelim ki bir tanesi ipini kopardı!"

Bu bir kızın, korkunun sadece kendi cinsi tarafından açıkça ifade edilebilecek bir sebep olduğunu anlamayan bir kızın argümanıydı. Ben de o tüyler ürpertici yaratıkların zincirlerini zorlayışlarını ve ormanın bir ucundaki gecikmiş ayak sesle-

rini duyduklarında oluşturdukları koroyu düşünüyordum ki bu düşünce Nettie'yi hoşnut etme isteğime ket vurdu. Hayal gücü kuvvetli her canlı gibi ben de korku ve endişe duyuyordum, hatta sürekli olarak bunları bastırmakla ve gizlemekle meşguldüm, dolayısıyla bağlı oldukları neredeyse kesin olan yarım düzine köpekten korktuğum için kestirmeden gitmiyor gibi görünme imkânım yoktu.

Ona karşı çıkıp yola koyulduğumda, böyle kolayca cesaret gösterebildiğim için yürekli ve mutlu hissediyordum ama Nettie ona meydan okuduğumu sanacak diye biraz üzgündüm.

Ay ince bir bulutla örtölüydü, kayınların altından geçen yol karanlık ve bulanıktı. O yabani ve ıssız parkta geceleri yürürken yapmaya alıştığım şeyi ihmal edecek kadar aşkla kafayı bozmamıştım. Mendilimin bir ucunu büyük bir taşa, diğer ucunu da bileğime bağladım; cebimde bununla, içimi rahatlatarak yoluma devam ettim.

şansa bakın ki tam çalıların köşesindeki çobanpüsküllerinin arasından çıkarken, purosunu tüttüren, frak giymiş bir delikanlının beklenmedik bir şekilde karşıma çıkmasıyla irkildim.

Çimde yürüdüğüm için çok ses çıkarmıyordum. Ay ışığında açık seçik görünüyor, purosunu kızıl bir yıldız gibi parlıyordu; gölgelerin içinden, neredeyse görünmez bir şekilde ona yaklaştığımı o an fark etmedim.

“Hop,” diye bağırdı dostane bir meydan okumayla. “Önce ben buradaydım!”

İşığa doğru ilerledim. “Öyleyse bile kimin umurunda?”

Hemen sözlerini yorumlamaya koyulmuştum. Evde yaşayanlarla köy halkının arasında, bu yolun kullanımıyla ilgili süregelen bir anlaşmazlık olduğunu biliyordum ve bu anlaşmazlıkta hangi tarafın duygularını paylaştığımı söylemeye gerek bile yoktu.

“Ha?” dedi şaşıracak.

“Kaçacağımı sandın herhalde,” dedim ona yaklaşarak.

Mensup olduğu sınıfa duyduğum o muazzam nefret, kostümünün görüntüsüyle ve sözlerindeki uçarı meydan okumayla beraber iyice alev almıştı. Onu tanıyordum. Sadece bu büyük malikânenin değil, Rawdon'ın çömlek imalathanesinin yarından fazlasının da sahibi olan, ayrıca Dört Kasaba boyunca hisseleri ve mülkleri, kömür ocakları ve kiralık evleri olan bir adamın oğlu, Edward Verrall'dı bu. Söylenilene göre yürekli ve çok zeki bir gençti. Gençliğine rağmen parlamentoya girebileceği söyleniyordu; üniversitede büyük başarı yakalamıştı, aramızda ısrarla popülerleştiriliyordu. Sahip olmak için ipe gitmeyi göze alacağım avantajları mütevazı bir özgüvenle, sanki olağan şeylermiş gibi kullanıyordu; gerçekten de ondan daha iyi bir adam olduğumu düşünüyordum. Karşımda durduğu haliyle, içimi sıkıntıyla dolduran her şeyin vücut bulmuş haliydi. Bir keresinde otomobiliyle evimizin önünde durmuştu; perdelerin arasından onu izleyen annemin gözlerindeki itaatkâr hayranlığı fark ettiğimde öfkeden titrediğimi hatırlıyorum. “Bu genç adam Bay Verrall,” demişti annem. “Pek zeki olduğunu söylüyorlar.”

“Söylerler tabii,” diye yanıtladım. “Ona da diğerlerine de lanet olsun!”

Bu kısmı sırf lafı açıldı diye anlattım.

Belli ki biriyle yüz yüze gelmek onu şaşırtmıştı. Ses tonu değişti.

“SEN kim oluyorsun?” diye sordu.

Çareyi, söylediklerini tekrarlayarak mukabele etmekte buldum. “Asıl sen kim oluyorsun?”

“PEKÂLÂ,” dedi.

“Canım bu yolda yürümek isterse yürürüm,” dedim. “Gördün mü? Burası kamuya açık bir yol – eskiden bu arsa da kamuya açıktı. Sonra toprakları çaldınız – sen ve senin gibiler, ve şimdi de yol hakkımızı çalmak istiyorsunuz. Herhalde bundan sonra da dünyayı terk etmemizi isteyeceksiniz. Ben itaat etmem. Anladın mı?”

Ondan daha kısıydım ve birkaç yaş küçüktüm ama cebimde taştan uydurduğum silahım hazırды ve onunla kavga etmekten memnuniyet duyardım. Ama üzerine gittiğimde geri adım attı.

“Sosyalistsin galiba?” dedi tetikte ve sakın ama yine de alaycı bir tavırla.

“Birçoğundan biriyim.”

“Bugünlerde hepimiz sosyalistiz,” diye felsefi bir yorum getirdi, “hem yol hakkına itiraz etmek gibi bir niyetim de yok.”

“Olmasa iyi olur,” dedim.

“Yok!”

“Olmasın.”

Bir puro daha yaktı ve kısa bir es oldu. “Trene mi yetişeceksin?” diye soruverdi.

Cevaplamamak abes kaçacaktı. “Evet,” dedim kısaca.

Yürüyüş yapmak için güzel bir akşam olduğunu söyledi.

Bir an için hangi yöne gideceğimde tereddüt ettim ama yolumu buldum, o da kenara çekildi. Devam etmekten başka yapacak bir şey yok gibi görünüyordu. “İyi geceler,” dedi, ben yoluma giderken.

Huysuzca homurdanarak cevap verdim.

Yoluma sessizce devam ederken, şiddetle infilak etmesi gereken bir küfür bombası gibi hissediyordum. Düpedüz hakkımdan gelmişti.

7

İki apayrı şeyin tuhaf bir karışımından oluşan, hafızamda en yoğun biçimde canlı kalan bir hatıram var.

Checkshill İstasyonu’na giden kestirme yoldan geçerken, çimenlik kısmı bitirdikten sonra iki gölgem olduğunu fark ettim.

Bu farkındalık beynimi ele geçirdi ve zihnimdeki karmaşayı bir an için durdurdu. Aklımın, ilgi duyduğum konuya ya-

bancılaştığını hatırlıyorum. Hızla yukarı baktım, sürüklenen bulutların aniden ortaya çıkardığı ayı ve büyük beyaz kuyruklu yıldızı izlemeye başladım.

Kuyruklu yıldız ile ay arasında belki yirmi derecelik bir açı vardı. Lacivert derinliklerinde beliren yeşil-beyaz parıltısıyla orada süzülürken ne kadar müthiş görünüyordu! Aydan daha parlak görünüyordu çünkü daha küçüktü; yere düşürdüğü gölge, ayın düşürdüğünden daha keskin hatlara sahipti ama aynı zamanda daha soluktu... Bu gerçekleri aklıma not ederken iki gölgemin peşinden yürüdüm.

Bu olay sırasındaki düşünce silsilemi izah edemiyorum. Ama birdenbire, sanki köşeyi dönüp yeni bir hakikate rastlamışım gibi, kuyruklu yıldız tekrar aklımdan çıkmıştı ve yepyeni bir fikirle karşı karşıyaydım. Belki de iki gölgemin yere düşme şekli, birinin diğerine göre daha kadınsı bir zayıflığa sahip olması ve diğeri kadar uzun olmaması, zihnimde randevu kelimesini veya fikrini canlandırmıştı. Emin olduğum tek şey, çalılıkların oradaki frak giyen delikanlıyı oraya neyin getirdiğini, sezgilerimin sağladığı kesinlikle biliyor olduğumdu. Tabii ya! Nettie ile buluşmaya gelmişti!

Zihinsel sürecimin başlamasıyla bitişi arasında çok zaman geçmesine gerek kalmadı. Kafam allak bullak halde geçirdiğim gün, Nettie'yi benden ayrı tutan o esrarengiz ve görünmez şey, davranışlarındaki anlaşılmaz tuhaflık, hepsi açıklığa kavuştu.

Artık bana neden suçlu gözlerle baktığını, o öğleden sonra onu dışarı çıkaran şeyin ne olduğunu, neden beni aceleyle içeri sürüklediğini, almak için geri çıktığı “kitap” meselesinin aslını, neden anayoldan gitmemi istediğini, neden bana acıdığını biliyordum. O anda hepsi çok açıktı.

Beni küçük, karanlık bir gölge olarak hayal edin; aniden taş kesiliyorum –bir an için öylece duruyorum– sonra aciz bir el hareketiyle yeniden canlanıyorum, anlaşılmaz bir feryatla yeniden duyulur oluyorum, iki gölgem perişan halimle alay ediyor... Ve bu gölgenin etrafında ay ışığıyla aydınlanmış, uç-

suz bucaksız bir çimenlik hayal edin, çimenliğin etrafı uzaklardaki ağaçların bodur ve soluk siluetleriyle çevrili – o müt-hiş, ışık dolu gecenin oluşturduğu huzur kubbesi ise hepsinin üzerini kaplıyor.

Farkına vardığım şeyler beni kısa süreliğine sersemletti. Düşüncelerim durdu ve keşfimi izlemeye başladı. Bir yandan ayaklarım ve önceden belirlediğim istikametim beni Check-shill İstasyonu'ndaki loş ışıkların arasından geçirdi, bilet gişesine götürdü ve oradan da trene bindirdi.

Kendimi bir uykudan uyanıyor gibi hissediyordum –o zamanın izbe “üçüncü sınıf” kompartımanlarından birinde yalnızdım– ve öfkem aniden köpürerek kontrolden çıktı. Kızgın bir hayvan gibi çığlık atarak ayağa kalktım ve yumruğumu sıkıp tüm gücümle önümdeki tahta panele vurdum...

Tuhaf olan şu ki bunu yaptıktan sonra sıkıntımı kısa süreliğine unuttum ama daha sonra, belki de bir dakika boyunca vagonun kapısından dışarı sarkarak trenden atlamayı tasarlardım. Bu dramatik bir atlayış olacaktı, sonra koşturarak Nettie'nin yanına gidecek, onu alenen suçlayacak, mahcup edecektim; sarkarak kendimi bunu yapmaya zorladım. Bunu yapmamaya nasıl karar verdiğimi hatırlamıyorum ama nihayetinde yapmadım.

Tren bir sonraki istasyonda durduğunda, geri dönmeye dair tüm düşüncelerimden kurtulmuştum. Vagonun köşesine sinip incinmiş ve yaralanmış elimi –hâlâ acısını hissetmeden– kolumun altına saklayarak bir eylem planı oluşturmaya çalışıyordum – beni ele geçiren muazzam öfkeyi dışa vuran bir eylem olmalıydı bu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALTIPATLAR

I

“O kuyrukluyıldız Dünya’ya çarpacak!”

Trene binen iki adamdan biri böyle dedi ve yerine oturdu.

“Ya!” dedi öbür adam.

“Diyorlar ki bu kuyrukluyıldız gazdan oluşuyormuş. Patlamayız herhalde, değil mi?”

Benim için ne önemi vardı ki?

Intikam almayı düşünüyordum – varoluşumun ilkel şartlarından intikam almayı... Nettie’yi ve âşığını düşünüyordum. Nettie’ye ona yâr etmemeye kesin kararlıydim – gerçi bunu önlemek için ikisini de öldürmem gerekecekti. Amacıma ulaşacağımdan emin olsam, başıma başka neler geleceği umurumda olmazdı. Ket vurduğum bütün ihtiraslarım öfkeye dönüştü. Intikamımı alacağımı bilsem, sonsuza dek eziyet çekmeyi bile bir an düşünmeden kabul ederdim. Utanmış ve çileden çıkmış zihnimde yüzlerce olası eylem, yüzlerce badire, fırıl fırıl dönen yüzlerce plan birbirini kovalıyordu. Yegâne umudum, küçük düşen nefsimin intikamını büyük ve merhametsiz hareketlerle almaktı.

Ya Nettie? Nettie’yi hâlâ seviyordum ama artık bu sevginin içinde şiddetli kıskançlık, yaralanmış gururumun ölçsüz nefreti, şaşkına çeviren bir ihtiras vardı.

Clayton Tepesi'nden aşağı inerken –zira cebimdeki bir şilin ve bir peni ancak Two-Mile Stone'a kadar seyahat etmeme olarak vermiş, dolayısıyla tepeyi yürüyerek aşmam gerekmişti– pazar akşamı aylak aylak gezen kalabalığa, bir reklam panosuna astığı gaz lambasının altında vaaz veren, cırtlak sesli, küçük bir adam gördüğümü hatırlıyorum. Kısa boylu ve kel bir adamdı, saçı sakalı kıvrır kıvrır ama kısıydı, mavi gözleri sulanmıştı ve kıyametin yaklaştığını vaaz ediyordu.

Birinin kıyamet ile kuyrukluyıldız arasında bağlantı kurduğunu ilk kez duyuyordum. Bunu uluslararası siyasetle ve Daniel Kitabı'nda geçen kehanetlerle harmanlayarak anlatıyordu.

Bir an onu dinlemek için durdum. Aslında yavaşlamayacaktım bile ama dinleyen kalabalık yolumu tıkıyordu; tuhaf ve çılgınca ifadeleriyle, yukarı kaldırıp durduğu parmağıyla ilgimi çekti.

“İşte taksiratınızın ve budalalığınızın sonu orada,” diye avazı çıktığı kadar bağırdı. “İşte! Mahşer Yıldızı, En Yüce Tanrı'nın hükümlerinin yıldızı orada! Vazifesi tüm insanları öldürmek – tüm insanları öldürmek,” – buradan sonrasını tuhaf ve tekdüze bir ilahi gibi söyledi – “ve ölümden sonra, Mahşer! Mahşer!”

Seyircileri ite yara yolumu açtım ve ilerledim ama cırtlak ve detone sesi peşimden geliyordu. Önceden aklımda olan düşüncelerle yoluma devam ettim –nereden bir altıpatlar alabilirdim ve kullanmayı nasıl öğrenebilirdim– ve o gece uyuyabildiğim kısacık uykuyu bölen o korkunç kâbusa dahil olmasaydı, o adamı muhtemelen bir daha hatırlamayacaktım bile. Gecenin büyük kısmını öylece uzanıp Nettie'yi düşünerek geçirdim.

Sonraki üç gün çok tuhaftı – bu üç gün boyunca sadece tek bir işe odaklandım.

Bu baskın iş, altıpatlarımı satın almaktı. Kararım kesindi,

ya sıra dışı bir güç ve şiddet gösterisiyle Nettie'nin gözünde eski konumuma gelecektim ya da onu öldürecektim. Bu firkiden geri adım atmayacaktım. Bu meseleye göz yumarsam gururumdan ve onurumdan geriye kalan son zerreyi de kaybedeceğimi, ömrümün kalanı boyunca en ufak bir saygınlığa veya herhangi bir kadının sevgisine sahip olamayacağımı hissediyordum. Yakalandığım ihtiras sağanağının altında gururum amacımdan sapmamı engelliyordu.

Yine de o altıpatları almak kolay olmadı.

Tezgâhtarın karşısına çıkmak konusunda bir nevi çekingenliğim tutmuştu, özellikle neden böyle bir şey satın aldığımı sorması halinde anlatacağım hikâyeyi hazır etmek konusunda telaşlıydım. Teksas'a gideceğimi ve orada işime yarayabileceğini söyleyecektim. Teksas o günlerde vahşi ve kanunsuz topraklar olarak bilinirdi. Kalibreyle ve tesirle ilgili hiçbir şey bilmediğim için, bana sunulan silahla bir adamın veya kadının hangi mesafeden öldürülebileceğini, yüzüm gözüm oynamadan sorabilmek istiyordum. Yapacağım işin bu tarz tatbiki yönleriyle ilgili epey serinkanlıydım. Bir silah ustası bulmakta biraz zorlandım. Clayton'daki bir bisiklet dükkânında küçük tavşanları vurmaya yarayan av tüfekleri ve o tarz başka şeyler vardı ama ellerindeki tabancalar benim amacım için fazla ufak ve oyuncak gibiydi. Aradığım silahı, Swathinglea'nın dar ana-caddesin üzerindeki bir rehincide buldum; üzerindeki etikette "Amerikan ordusunda kullanılan silah" yazan, biraz kullanışsız ve ciddi görünümlü bir aletti bu.

Bunu almak için bankadaki tasarruf hesabımı boşaltmıştım –bakiyem iki sterlinden biraz fazlaydı– ve nihayet çok kolay bir alışveriş olacağını fark ettim. Rehinci bana nereden cep-hane alabileceğimi anlattı ve o gece evime kabarık bir ceple, silahlı bir adam olarak döndüm.

Altıpatlarımı satın almak o günlerdeki başlıca işimdi ama planımı hayata geçirmenin yollarını arayarak gezdiğim sokaklardaki karışıklığa karşı duyarsız kalacak kadar da ama-

cıma kilitlendiğimi zannetmeyin. Sokaklar homurdanmalarla doluydu; Dört Kasaba bölgesinin tamamı, dar kapılarından dışarı çatık kaşlarla çıkıyordu. Vazifelerinin başına giden, kendi işiyle gücüyle uğraşan insanların oluşturduğu sağlıklı akış sekteye uğratılmıştı. Kalabalıklar sokaklarda, sanki iltihaplanmanın erken safhalarında damarlarda toplanıp sıkışan kan yuvarları gibi, öbekler halinde toplanıyordu. Kadınlar bezgin ve kaygılı görünüyordu. Demir işçileri ücret indirimini reddetmişlerdi ve lokavt başlamıştı. Şimdiden “oyun oynuyorlardı.” Uzlaştırma kurulu, madenciler ile patronların kopma noktasına gelmemeleri için elinden geleni yapıyordu ama genç Lord Redcar, yani maden sahiplerimizin en büyüğü, tüm Swathinglea’nın ve Clayton’ın yarısının toprak sahibi, kopma noktasını kaçınılmaz hale getiren, dik bir duruş sergiliyordu. Yakışıklı, yürekli bir genç adamdı; şartların “kahrolası madenciler” tarafından dikte edilmesi fikrini gururuna yediremiyor- du ve söylediğine göre savaşmaya niyetliydi. Erken yaştan beri dünyaya epey masraf çıkarmıştı; fiyakalı yetiştirilme şekli beş bin kişinin payına mal olmuştu, ayrıca cömertçe beslenmiş beyni büyük, romantik, pahalı hırslarla doluydu. Demokrasiye karşı alaycı tutumuyla Oxford’da daha ilk günden sivrilmişti. Kalabalıkla arasındaki husumette insanın hayal gücüne hitap eden bir şeyler vardı – bir tarafta zeki ve asil genç adam, bir tablonun içindeymiş gibi yalnız; diğer tarafta, incelikten yoksun kıyafetleriyle, eğitimsiz, yetersiz beslenmiş, kıskanç, bayağı, işini gönülsüzce yapan, nadiren elde edebildiği güzel şeylere karşı fena bir iştah duyan, sakil ve anlaşılmaz kalabalık. Hayal gücü kuvvetli olanlar tahmin edecektir ki polisler ikisinin ortasında değildi, sevgili lordlarını yiğitçe koruyorlardı; şiddete başvurarak yasaları çiğnemedi, işçilerin evini ve ekmeğini kanunen avcunun içinde tutan Lord Redcar’ın kılına bile dokunulamazdı.

Checkshill’in beş mil kadar ötesinde, Lowchester’da yaşıyordu fakat kısmen hasımlarını ne kadar az umursadığını

göstermek için, kuşkusuz kısmen de sürmekte olan pazarlıkların içinde kalmak adına neredeyse her gün Dört Kasaba'da boy gösteriyor, saatte altmış mil hıza ulaşabilen arabasıyla geziniyordu. İngilizlerin oyunu adil oynama tutkusunun, bu cüretkâr tavır karşısında herhangi bir tehlike yaşanmaması için yeterli olduğunu düşünebilirsiniz ama küfürden tamamen muaf değildi, hatta bir keresinde sarhoş bir İrlandalı kadın ona uzaktan yumruğunu salladı...

Karanlık ve sessiz kalabalık her gün büyüyordu, yarı-sından fazlası kadındı; toplantının düzenlendiği Clayton Belediyesi'nin önünde, bir dağın zirvesinin etrafında asılı duran bulutlar gibi duruyorlardı...

Lord Redcar'ın otomobili geçerken hususi bir gazez hissediyor olmam konusunda kendime yüklenmiyordum çünkü çatımız akıyordu.

Küçük evimizde kiracıydık; Pettigrew adında aksi ve cimri bir ihtiyar olan, Overcastle'da, köpek ve keçi resimleriyle dolu bir villada yaşayan ev sahibimiz, sözleşmede belirtilmesine rağmen tamirat yükümlülüğünü yerine getirmiyordu. Annemin çekingenliğine güveniyordu. Bir keresinde, çok uzun zaman önce, annem üç aylık kiranın yarısını geciktirmiş, Pettigrew de ödeme müddetini bir ay uzatmıştı; annem bir gün aynı merhamete tekrar ihtiyaç duyabileceğini düşündüğünden, adamın kulu kölesi olmuştu. Gücenir diye, çatıyı onarmasını teklif etmekten dahi korkuyordu. Ama bir gece yağmur suyu annemin yatağına aktı ve onu hasta etti, ayrıca yamalı ve eski yatak örtüsünü de leke yaptı ve sıırıslıklam etti. Nihayetinde bana fazlasıyla nazik bir mektup yazdırarak, sanki yasal yükümlülüklerini yerine getirmesi bir lütufmuş gibi, Pettigrew'a yalvardı. Yürürlükteki tek taraflı yasaların halkın gözünde derin bir muamma olması, kanuni hükümlerin aslının öğrenilememesi, hukuki süreci işletmenin imkânsızlığı gibi şeyler o dönemin genel ahmaklığının bir parçasıydı. Şimdi herkesin hizmetinde olan açıkça yazılmış yasalar, anlaşılır kurallar ve

ilkeler yerine, hukukçuların arasında sır gibi saklanan bir kanun vardı. Fakir insanlar, fazla çalıştırılan insanlar, hem kanunun hem de masrafların dayanılmaz muğlaklığından, ayrıca takibatın gerektirebileceği zaman ve enerjiden dolayı, kendilerine yapılan yanlışlara boyun eğmek zorunda kalıyorlardı. İyi bir avukatın saygısına ve sadakatine sahip olmayan hiç kimse için adalet yoktu; kitleler için sadece polisin kaba koruması, bir de hâkimin gönülsüz veya abartılı nasihatleri vardı. Bilhas-sa medeni kanun üst sınıfların elindeki esrarengiz bir silahtı, zaten ihtiyar annemin bu yola başvurması için yeterli olacak bir adaletsizlik de hayal edemiyorum.

Biliyorum, tüm bunlar kulağa inanılmaz geliyor. Ama sizi temin ederim ki böyleydi.

Ama ihtiyar Pettigrew'un gelip de anneme romatizmasını anlattığını, çatıyı teftiş ettiğini ve tamire lüzum olmadığını söylediğini öğrendiğimde o günlerdeki olağan duygum olan yakıcı öfkeyi tekrar hissettim ve dizginleri ele almaya karar verdim. Ona yazdığım mektupta onu mahcup edecek derecede teknik bir dille, "sözleşme gereğince" çatıyı tamir etmesini rica ettim ve ekledim, "Eğer tamiratı bir hafta içerisinde gerçekleştirmezseniz hukuki süreç başlatmak zorunda kalacağız." Anneme bu azametli tutumdan söz etmemiştim, dolayısıyla yaşlı Pettigrew elinde mektubumla, çileden çıkmış halde belirdiğinde annem de bir o kadar çileden çıktı.

"Nasıl yaşlı Bay Pettigrew'a böyle şeyler yazabildin?" diye sordu bana.

İhtiyar Pettigrew'un utanmaz bir alçak olduğunu veya aynı etkiyi yaratacak başka sözler söyledim, ayrıca meseleyi onunla arasında hallettiğini söylediğinde, korkarım biraz saygısız davrandım –nasıl hallettiğini bilmiyordum ama tahmin edebiliyordum– ve neticede bu konuda başka bir şey yapmayacağım dair içtenlikle söz vermemi istedi. Vermedim.

Sonra –daha iyi bir meşgale bulamadığım için– meseleye kendi münasip gördüğüm şekilde ışık tutmak ve onu aydın-

latmak adına, hararetle ihtiyar Pettigrew'un yanına gittim. İhtiyar Pettigrew aydınlanmaktan kaçındı; evin önündeki merdivenlerden çıktığımı gördü –güneşliğin kenarında beliren tuhaf, yaşlı burnunu ve gözünün üzerindeki eğri büğrü kaşını ve bir tutam gri saçını hâlâ hatırlıyorum– ve kapıya bakan hizmetçiye zinciri çekmesini, beni görmek istemediğini iletmesini söyledi. Yine kalemime sığınmak zorunda kalacaktım.

Nasıl bir “hukuki süreç” başlatacağım dair en ufak bir fikrim olmadığından, toprak sahibimiz ve bir bakıma derebeyimiz olan Lord Redcar'a başvurmak, gayrimenkulünün yaşlı Pettigrew'un ellerinde değer kaybettiğine dikkat çekmek gibi parlak bir fikre kapıldım. Ayrıca uzun süreli kiralanan varlıklarla, arazi rantının vergilendirilmesiyle ve toprağın özel mülkiyet olmasıyla ilgili genel tespitlerimi dile getirdim. Ruhum demokrasiye başkaldıran, kendinden düşük mevkidekilere karşı arsız ve alçaltıcı bir tutum takınan Lord Redcar, bana sekreteri aracılığıyla hem selamlarını hem de kendi işime bakmam ve onunkine karışmamam yönündeki talebini iletğinde nefretimi sonsuza dek kazanmış oldu. Buna öyle sinirlendim ki yazdığı ufacık notu sayısız parçaya ayırdım ve dramatik bir şekilde odamın ortasına fırlattım – sonra da dört ayak üzerine çöküp anneme zahmet olmasın diye, parçaları kan ter içinde toplamak zorunda kaldım.

Tam Lord Redcar'ın tüm sınıfının, o sınıfın terbiyesinin, ahlakının, ekonomik ve siyasi suçlarının ithamı niteliğindeki müthiş yanıtları tasarlıyordum ki Nettie ile aramdaki sıkıntı bir bataklık gibi yükselip tüm küçük dertlerimi yuttu. Yine de tamamen yutmamış olmalı, silah bulmak için çıktığım uzun ve dolambaçlı yolda lordumuzun otomobili yanımdan vızıldayarak geçtiğinde yüksek sesle homurdandım. Bir süre sonra, annemin dizini incitmiş olduğunu ve topalladığını fark ettim. Konuyu açıp sinirlerimi bozmamak için yatağını akıntının altından kendi başına çekmeye çalışmış ve dizini çarpmıştı. Sonra fark ettim ki sefil haldeki mobilyalarının hepsi, boyası

kalkmış duvarlarına bitişik duruyordu; tavanda dev bir leke vardı, odasının tam ortasını ise bir leğen işgal ediyordu...

Yaz sıcağının kavurduğu sokaklarda kımıldanmaya başlayan bela esintisini, grevle ilgili endişeyi, söylentileri ve infiali, kalabalıkları ve toplantıları, polislerin bakışlarındaki giderek artan vahameti, yerel gazetelerin hırçın manşetlerini, sessiz ve dumansız kazanların yanından geçen herkesi dikkatle inceleyen grev gözcülerini, yani genel düzendeki rahatsızlığı ve huzursuzluğu ortaya koyan şeyleri size anlatmak zorundayım ama benim zihnimde bu manzaraların gelişigüzel bir şekilde belirip kaybolduğunu da anlamalısınız; bunlar benim gözümde, bir altıpatlar almamı kaçınılmaz kılan ve belli belirsiz şekillenmekte olan amacımın hareketli arka planından, değişen seslerinden ibaretti.

Karanlık sokaklarda, asık suratlı kalabalıkların içinde Nettie'yi, benim Nettie'mi ve âşığı beyefendiyi düşünmek, beynime iltihap gibi yayılan amacımı şiddetlendiriyordu.

3

Üç gün sonra –bir başka deyişle çarşamba günü– Peacock Korusu'ndaki kanlı olayla ve Swathinglea'nın tüm maden ocaklarının sular altında kalmasıyla sonlanan isyanlardan ilki patlak verdi. Bu benim görebildiğim ilk ve tek kargaşa olmakla beraber, mücadelenin küçük bir başlangıcından ibaretti.

Bu olaya dair anlatılan hikâyeler, anlatana göre değişiyor. Bunları okuyunca o zamanki basın ahlakına leke süren olağanüstü ihmalkârlık gözler önüne seriliyor. Dönemin günlük gazeteleri birçoğu hâlâ çalışma masamda duruyor –aslına bakarsanız onları topladım– ve bu cümleleri yazarken, o tarihe ait üç ya da dört tanesini çıkardım ve gördüklerime dair izlenimimi tazelemek için şöyle bir karıştırdım. Önümde duruyorlar – tuhaf, buruşuk, inanması güç şeyler; ucuz kâğıtları çoktan sertleşmiş, kararmış, kırıştığı yerlerden yırtılmış, mü-

rekkebi akmış ve dağılmış, bu yüzden çarpıcı manşetlerini okurken azami özen göstermem gerekiyor. Bu huzurlu yerde otururken, genel kaliteleri, haberlerin dizilimi, tonu, savları ve ikazları âdeta sarhoş ve uyuşturucu etkisi altındaki kişiler tarafından oluşturulmuş gibi görünüyor. Küçük bir gramofondan duyulan çığlıkları, boğuk feryatları andırıyor... Clayton ve Swathinglea'de gelişen sıradışı olaylara dair herhangi bir haberi, sadece pazartesi gününe ait gazetede, savaş haberlerinin çok aşağılarına gömülmüş halde bulabiliyorum.

Benim şahit olduğum olay akşama doğru gerçekleşmişti. Yeni oyuncağımla ateş etmeyi öğrenmekteydim. Bozkıra doğru dört ya da beş mil kadar yürümüş, Leet ile Stafford arasındaki yolun kenarında, çan çiçekleriyle dolu, gözlerden uzak, küçük bir koruya varmıştım. Öğleden sonramı burada geçirmiş, ölçülü bir ihtiyatla ve amansız bir inatla talim yapmıştım. Yanımda kamıştan, açılıp kapanan bir uçurtma getirmiştım; üzerinde açtığım her bir deliği işaretledim ve numaralandırdım ki diğer girişimlerle karşılaştırabileyim. Nihayet, her on atışımdan dokuzunda, bir iskambil kâğıdını otuz adımlık mesafeden vurabildiğime ikna oldum; hava, kalemle çizdiğim hedefimi göremeyeceğim kadar kararmıştı, hararetli insanların bazen acıkınca hissettiği türden bir huysuzlukla Swathinglea yolunu takip ederek evime döndüm.

Takip ettiğim yol, iki tarafa istiflenmiş acınası haldeki işçi evlerinin arasından geçiyor, sonra da Swathinglea'nin anacadmesine bağlanıyordu; burada ise bir lamba ve posta kutusunu geçtikten sonra buharlı tramvaylar başlıyordu. Bir noktaya dek, o tozlu yol alışılmadık biçimde sessiz ve tenhaydı ama köşeyi dönünce birahanelerin ilk kümелendiği nokta kalabalıktı. Ortalık yine de sessizdi, çocuklar bile biraz pasif duruyordu ama dağınık gruplar halinde duran çok sayıdaki insan, Bantock Burden kömür ocağının kapılarına doğru yönelmişti.

O sırada madencilerin hâlâ sözde çalışıyor olmalarına ve patronlar ile işçiler arasındaki toplantıların Clayton

Belediyesi'nde hâlâ sürüyor olmasına rağmen buraya grev gözcüleri dikilmişti. Fakat Bantock Burden ocağında çalışan adamlardan biri, Jack Briscoe adında bir sosyalist, İngiltere'nin önde gelen sosyalist gazetesi *Zurna*'ya, krize dair hiddetli bir mektup yazmıştı ve Lord Redcar'ın gerçek amaçlarından bahsetmeye cüret etmişti. Mektubunun yayınlanmasının ardından kovulmuştu. Lord Redcar da bir ilki gün sonra *Times*'a böyle yazmıştı zaten – *Times*'ın o nüshasını, hatta Değişim'den önceki bir aya ait tüm Londra gazetelerini hâlâ saklıyorum.

“O adamın parası ödendi ve işine son verildi. Haysiyet sahibi her işveren aynısını yapardı.” Bütün mesele bir gecede gerçekleşmişti, ama neticede karmaşık ve tartışmalı bir olaydı, bu yüzden işçiler hemen net bir tavır takınmadılar. Bunun yerine, Lord Redcar'ın Swathinglea'yi çevreleyen kanalların ötesindeki kömür ocaklarında, yarı resmi denilebilecek türden bir grev başlatmayı seçtiler. Bunu resmi bildirimde bulunmadan yaptılar ve aniden işi bırakarak sözleşmeyi ihlal etmiş oldular. Ama eski günlerin uzun süren emek mücadelelerinde işçiler sürekli kendilerini haksız konuma düşürüyor, eğitimsiz zihinlere doğal gelen türden bir dramatik çabukluğa yatkınlıklarıyla yasaları çiğniyorlardı.

İşçilerin Bantock Burden ocağını tamamen terk etmemişti. Orada bir şeyler ters gidiyordu, en iyi tabirle bir kararsızlık vardı; maden hâlâ çalışıyordu, ayrıca Lord Redcar'ın Durham'dan getireceği işçileri hazır tuttuğuna, hatta çoktan madene girdiklerine dair söylentiler çıkmıştı. O süre zarfında bazı şeylerin nasıl gerçekleştiğini kesin olarak anlamak imkânsız. Gazeteler şunu ya da bunu yazmış olabilir ama geriye güvenilir bir kaynak kalmadı.

Lord Redcar oraya benimle aynı vakitlerde varmış ve durgunluğu derhal sona erdirmiş olmasaydı, muhtemelen ben de o karanlık sahnedeki, yavaş ilerleyen endüstriyel piyesin içine, hiçbir soru sormadan, koşar adım atlayacaktım.

İşçilerin mücadele etmek istemesi halinde, hayatlarında

gördükleri en büyük mücadeleyi sergileyeceğine yemin etmişti; öğleden sonrasını toplantıda, orta yolu bulmaya çalışarak geçirmişti ama bir yandan, olabilecek en bariz biçimde, kendi aramızda “karabacaklar” tabir ettiğimiz grev kırıcılarından oluşan iş gücünü hazırlamıştı ki Redcar’ın söylediği ve bizi inandırdığı şekliyle bunlar greve katılanların işlerini alacaktı.

Bantock Burden kömür ocağının önünde yaşanan olayın tamamına şahit oldum ve buna rağmen ne olduğunu bilmiyorum.

Her şeyin bana nasıl görüldüğünü bir hayal edin.

Kesişen patikaların arasındaki, çakılla kaplanmış, yer yer kazılmış, belki iki metre yüksekliğindeki dik bir yokuştan aşağı iniyordum; yokuş boyunca tekdüze bir şekilde dizilmiş, izbe ve bodur evlerin salonlarına açılan kapılar vardı. Mavi arduvazla döşenmiş alçak çatılardan ve kümelenmiş bacalardan oluşan manzara, kömür ocağının önündeki açık alana doğru yığılarak iniyordu – aşağıdaki alan içine kömür karışmış, üzerinde tekerlek izleri olan, çamur bir zeminle kaplıydı; sol tarafında yabani otlarla kaplı bir çöplük, sağ tarafında ise kömür ocağının kapıları vardı. Ötesinde, dükkânların bulunduğu anacadde layıkıyla işlemeye devam ediyordu; ayağımın dibinde başlayan buharlı tramvay yolu kâh ışığı yansıtarak parlıyor ve görünür oluyor kâh gölgelerin içinde kayboluyordu, hatta kıvrılarak görüş alanımdan kaybolduğu yerde, bir an için yeni yakılmış bir gaz lambasının yağlı sarısına büründü. Onun da ötesinde, evlerden oluşan karanlık bir bataklık, bacası tüten sayısız kulübe, yeni dikilen kiliseler, hanlar, yatılı okullar ve Swathinglea’de hüküm süren baca kalabalığının arasındaki diğer yapılar vardı. Sağ tarafta, belirgin biçimde ve nispeten daha yüksekte, Bantock Burden kömür ocağının girişini belirten, üzerinde büyük ve siyah bir çark olan cılız kafes, alacakaranlıkta net bir şekilde belli oluyordu; ve onun da ötesinde, nizamsız bir biçimde başka çarklar kömür damarları boyunca dikiliydi. Yokuştan aşağı inerken edinilen genel

izlenim, karşısında maden çarkları yükselen, uçsuz bucaksız ve aydınlık gece göğünün altında sıkıştırılmış, karanlık bir ya-şamdan ibaretti. Kuyrukluyıldız gökyüzünün durağan ferah-lığına hükmediyor, yeşil-beyaz parlıyor, gözleri gören herkesi mest ediyordu.

Günbatımının ardında bıraktığı kızılık, batıdaki siluet-lerin dış hatlarını ve ufuk çizgisini belirginleştiriyordu; kuy-ruklu yıldız ise Bladden'in demir fırınlarından yayılan duman kargaşasının içinden, doğu yönünde yükseliyordu. Ay henüz belirmemişti.

Kuyrukluyıldız, binlerce fotoğrafta ve resimden aşına ol-duğumuz, bulutsu şeklini almaya başlamıştı. Başta ancak te-leskop yardımıyla görülebilen bir noktadan ibaretti ama sonra göklerdeki en büyük yıldız kadar parlak hale gelmişti; dünya-mıza doğru son derece süratli, sessiz ve kaçınılmaz yolculuğu boyunca önce ayın boyutuna denk olana, sonra onu da aşana dek büyümüştü. Artık dünyanın göğünde görülmüş en muhteşem şeydi. Bugüne dek onu düzgün bir şekilde yansıtabilen bir fotoğrafa rastlamadım. Kuyrukluyıldızların sahip olması gereken alışlagelmiş kuyruklu forma hiçbir zaman bürün-medi. Gökbilimcilere göre, biri önünde biri arkasında olmak üzere iki kuyruğu vardı ama bunlar göremeyeceğimiz kadar küçüktü, bu yüzden, daha ziyade ortasında yoğun ve parlak bir kalbi olan, aydınlık bir duman bulutu gibi görünüyordu. Ancak akşamın sisi dindiğinde parlak bir sarıya büründü ve ayırt edici yeşilliğini belli etmeye başladı.

Bir süre için aklımı başka yere veremedim. Dünyevi mese-lelere odaklanmaya çalıştım ama bu kadar acayip ve ihtişamlı bir nesnenin bir şekilde önem teşkil etmesi gerektiğine, do-layısıyla benim hayatımın gidişatından ve değerlerinden ta-mamen bağımsız olamayacağına dair muğlak bir beklentiyle, kuyrukluyıldızla bakmaktan başka bir şey yapamıyordum.

Ama nasıl?

Parload'u düşündüm. Bu meseleye dair yayılmakta olan

panik ve kaygıyı, bu şeyin aslında çok hafif olduğunu –taş çatlasa birkaç yüz tonluk bir gaz ve toz bulutundan ibaretti– ve dünyaya bütünüyle çarparsa bile zarar veremeyeceğini temin eden biliminsanlarını düşündüm. Neticede, yıldızlara nasıl bir dünyevi önem atfedilebilirdi ki?

Sonra, daha aşağı indikçe, evler ve binalar yükseldikçe, kalabalıkları gördükçe ve durumun gerginliğini hissettikçe insan gökyüzünü unutuyordu.

Kafam kendimle ve Nettie'yi gördüğüm kâbusumla ve gururumla meşgul halde, durağan ve tehditkâr kalabalığın arasından geçtim fakat bu sahne aniden drama dönüştüğünde hazırlıksız yakalandım...

Sanki karşı konulamaz bir mıknaş herkesin dikkatini anacadeye çekti ve beni de bir tutam otu sürükleyen bir akıntı gibi önüne kattı. Birdenbire tüm kalabalık aynı sesi çıkardı. Bu bir kelime değil, birbirini izleyen “Ah!” ve “Of!” seslerinden oluşan, tehlike ve itiraz karışımı bir sestir. Sonra, boğuk ve şiddetli bir öfkeyle yuhalamalar başladı, “Yuuh! Yuu-uuh!” Bu ses, hayvani ilkelliğimizin aptalca bir ifadesiydi. “Düt düt!” diye, gülünç bir hazırcevaplıkla öttü Lord Redcar'ın otomobili. “Düt düt!” Kalabalığın yavaşlamaya zorladığı otomobilin vızıltısı ve titreşimi duyuluyordu.

Ben de dahil herkes, kömür ocağını kapılarına doğru ilerliyor gibi görünüyordu.

Bir çığlık duydum. Etrafımdaki karanlık şekillerin arasından, otomobilin durduğu ve sonra tekrar hareket ettiğini gördüm, gözüm yerde kıvranan bir şeye ilişti.

Iddia oydu ki Lord Redcar otomobilini sürerken, yolundan çekilmeyen küçük bir oğlan çocuğuna kasten çarpmıştı. Aynı kendinden eminlikle ortaya sürülen başka bir iddia, bu kişinin çocuk değil adam olduğu, kalabalığı yavaşça yaran otomobilin önünden geçmeye çalıştığı, çarpmaktan kıl payı kurtulduğu ve sonra tramvay yoluna takılarak düştüğüydü. İşte iki iddia da önümde, masamın üzerindeki iki gazetenin kurumuş say-

falarında, bağırarak manşetlerin altında duruyor. Kimse hakikati öğrenemedi. Zaten böyle körü körüne bir fevran halinde, hakikat diye bir şey olabilir miydi?

Araba kornasını çalarak ilerlemeye çalıştı, herkes sağa doğru on metre kadar dalgalandı ve silah atışı gibi bir ses duyuldu.

Bir an için herkes kaçışıyormuş gibi göründü. Şalına sardığı çocuğunu taşıyan bir kadın bana çarptı ve birkaç adım geri-lememe sebep oldu. Herkesin aklına silah gelmişti ama aslına bakarsanız motorla ilgili bir terslik olmuş, o demode cihazlarda geri tepme denen bir şey gerçekleşmişti. Maviye çalan bir duman, otomobilin arkasından çıkarak havada asılı kaldı. Çoğu kişi izdiham halinde geriye doğru savruldu ve otomobilin etrafında kümelenen mücadeleyle arasına mesafe koydu.

Yere düşmüş olan adam ya da çocuk, etrafında kimse olmadan, bir kolu ileri uzanmış ve bacakları iki yana açılmış siyah bir yumru halinde, öylece yatıyordu. Otomobil durmuş, içindeki üç kişi ayağa kalkmıştı. Etraflarını saran altı veya yedi gölge, tekrar hareket etmesin diye otomobile tutunuyormuş gibi görünüyordu; aralarından biri –bu tanınmış bir işçi lideri olan Mitchell’dı– Lord Redcar ile hiddetli bir münakaşaya tutuşmuştu. Dediklerini duyamıyordum çünkü yeterince yakın değildim. Arkamda kömür ocağının kapıları açılmıştı ve sanki oradan otomobile bir çeşit yardım gelecekmiş gibi görünüyordu. Otomobil ile kapının arasında, belki elli metre uzunluğunda, boş ve çamurlu bir alan vardı; sonra da çarklar ve kömür ocağının girişi, gökyüzünün önünde kapkara yükseliyordu. Ben ise etraflarında yarım daire halinde toplanmış, bu münakaşayla ilgili ne yapacağı henüz kestirilemeyen kalabalıktan biriydim.

Parmaklarımın, cebimdeki altıpatları sıkırmaya başlaması doğaldı sanırım.

Dünyanın en muğlak niyetleriyle ilerlemeye başladım, hatta o kadar yavaşladım ki birçok kişi arabanın etrafındaki kümeye katılmakta benden önce davrandı.

Lord Redcar, büyük ve kürklü pardösüsüyle etrafındaki grubun üzerinde yükseldi; hareketleri teklifsiz ve tehditkâr, sesi yüksekti. Hakkını vermeliyim, iyi poz kesiyordu; uzun boylu, temiz pak, yakışıklı bir genç adamdı, ayrıca sesi tenor-du ve nasıl heybetli görüneceğine dair sezgileri kuvvetliydi. Başta gözlerimi ondan alamadım. Aristokrasinin öne sürdüğü savın, ruhumu kinle dolduran her şeyin muzaffer bir sembolü gibiydi. Şoförü çökmüş, lord hazretlerinin kolunun altından kalabalığı izliyordu. Gelgelelim Mitchell da sağlam bir figürdü, sesi de sert ve güçlüydü.

“O delikanlıyı yaraladın,” diyordu Mitchell tekrar tekrar. “Bir şeyi olup olmadığını öğrenene dek burada bekleyeceksin.”

“Canım isterse burada, canım isterse şurada beklerim,” dedi Redcar; sonra şoförüne döndü, “Sen! İn de bir bak bakayım.”

“İnmesen iyi edersin,” dedi Mitchell; şoför tereddüt ederek adımının orta yerinde iki büküm kaldı.

Arka koltuktaki adam ayağa kalktı, öne eğildi ve Lord Redcar ile konuştu, böylece ilk kez dikkatimi çekti. Bu genç Verrall’dı! Kuyrukluyıldızın soluk ışığı, yakışıklı yüzünü belirgin şekilde aydınlatıyordu.

Mitchell ile Lord Redcar arasında yükselmekte olan sesleri artık duymuyordum. Bu yeni durum onları geri plana atmıştı. Genç Verrall!

Amacım benimle buluşmak için yolun yarısını kendi gelmişti.

Burada bir kavga çıkacaktı, boğuşmaya dönüşeceği kesin gibiydi ve biz de buradaydık –

Ne yapacaktım? Hızlı düşünmeye çalıştım. Hafızam beni yanıltmıyorsa hemen karar verip uygulamaya geçtim. Cebimdeki altıpatlarımı iyice sıktım ama boş olduğunu hatırladım. Ne yapacağımı anında planladım. Geri döndüm ve şimdi tekrar otomobile doğru ilerlemeye başlamış olan öfkeli kalabalığı yararak aralarından geçtim.

Yolun karşısındaki çöp yığınlarının arası sessiz ve gözden uzak olur diye düşündüm, böylece kimse görmeden silahımı doldurabilirdim...

Yumruklarını sıkmış ilerleyen, genç, cüsseli bir adam beni gördü ve bir an duraksadı.

“Ne oldu?” diye sordu. “Onlardan korkmuyorsun herhalde?”

Omzumun ardından ona baktım, silahımı ucundan gösterdim ve bakışlarındaki ifade değişti. Kafası karışmış halde bakakaldı. Sonra söylenerek uzaklaştı.

Arkamdaki seslerin yükseldiğini ve hiddetlendiğini duyuyordum.

Tereddüt ettim, münakaşanın olduğu yere şöyle bir baktım, sonra da çöp yığınlarına doğru koşturmaya başladım. Sezgilerim bana silahı doldururken görülmemem gerektiğini söylüyordu. Demek ki yapacağım işin sonrasını düşünecek kadar sakindim.

Dalgalanmakta olan münakaşaya bir kez daha baktım – ya da buna artık bir kavga denebilir miydi? Sonra bir çukura atladım, otların arasında diz çöktüm ve hevesle titreyen parmaklarımla silahı doldurdum. Haznelerden birini doldurduktan sonra ayağa kalktım, on adım geri gittim, olabilecekleri düşündüm ve kararsız kaldım ama sonra geri dönerek diğer hazneleri de doldurdum. Mermileri yavaşça dolduruyordum çünkü sakarlık yapabileceğimi hissediyordum, sonra da irdeleme vakti geldi – unuttuğum bir şey var mıydı? Dürtülerimin üzerine yağdırdığı tepkisellik sağanağına birkaç saniye boyunca direnerek ayağa kalkmadım. Biraz düşündüm, kafamın üzerindeki yeşil-beyaz kuyrukluyıldız bir an için yeniden zihin akışına dahil oldu. İnsan hayatına girmiş olan vahşi şiddetle arasında ilk kez bir bağ kuruyordum. Bunu, yapmak istediğim şeyle birleştirdim. Genç Verrall’ı vurarak âdeta o yeşil parıltıya adak adayacaktım.

Peki ya Nettie ne olacaktı?

Bu bariz soruna bir çözüm bulmak imkânsızdı.

Çöp yığınının arasından çıktım ve tekrar münakaşaya doğru ilerledim.

Tabii ki onu öldürmek zorundaydım...

İnanın ki genç Verrall'ı hususi olarak o anda öldürmeyi planlamamıştım. Şartların böyle olacağını öngörmemiş, Lord Redcar ve karanlık endüstriyel dünyamızla arasındaki bağlantıyı hiç düşünmemiştim. Benim için Checkshill'in uzak dünyasında, parkların ve bahçelerin, neşeli duyguların ve Nettie'nin diyarında yaşıyordu. Burada belirmesi endişe vericiydi. Gafil avlanmıştım. Sağlıklı düşünemeyecek kadar yorgun ve açtım, aramızdaki rekabetin katılığına yenik düştüm. O ana kadarki duygu kargaşam aklımı çatışmalarla, yüzleşmelerle, şiddet içeren eylemlerle doldurmuştu; şimdi bu şeylerin hatırası, âdeta cayılamayacak kararlar gibi, beni ele geçiriyordu.

Keskin bir nida, bir kadının çığlığı duyuldu ve kalabalık geriledi. Kavga başlamıştı.

Yanlış hatırlamıyorsam Lord Redcar arabasından aşağı atlamıştı ve kömür ocağı kapılarından çıkan adamlar yardımına koşmaya başlamışlardı bile.

Kalabalığı yarıp geçmek zor oldu; bir noktada iki iri adamın arasında, kollarımı açamayacak derecede sıkıştığımı hatırlıyorum ama hızla ileri fırlatıldığım ve kendimi kavganın ortasında bulduğumu ana dek olan başka hiçbir şeyi hatırlamıyorum.

Otomobilin köşesine çarparak döndüm ve arka koltuktan inen genç Verrall ile burun buruna geldim. Otomobildeki büyük lambanın turuncu ışığı yüzüne vuruyor, kuyrukluyıldızın ışığıyla çelişiyor, onu tuhaf gösteriyordu. Bu anlık bir görüntüydü ama canımı sıktı. Sonra bir adım öne çıktı ve turuncu ışıkların yarattığı tuhafılık kayboldu.

Beni tanıdığını zannetmiyorum ama saldırma niyetinde olduğumu hemen anladı. Gelişigüzel salladığı yumruğu yanağıma değdi.

İçgüdüsel olarak silahımı bıraktım, sağ elimi cebimden çıkardım ve geç de olsa önüme siper ettim, sonra da sol yumruğumu göğsüne yapıştırdım.

Darbenin etkisiyle sendeleyip geri giderken yüzünde beni hatırlamanın şaşkınlığı belirdi.

“Beni tanıyorsun, domuz herif,” diye bağırdım ve bir daha vurdum.

Sonra çeneme aldığım dev bir yumruk darbesiyle sersemleyerek yana döndüm. Yan tarafta Lord Redcar, büyük ve tüylü bir kütle olarak, Homeros’un kahramanlarından biri gibi, kavganın tepesinde yükseliyordu. Önüne doğru gittim ama daha da yukarı çıkarak beni görmezden geldi. Tekdüze sesiyle genç Verrall’a öğüt veriyordu

“Dur, Teddy! Yapamayacağız. Grev gözcüleri geli—”

Etrafımda ayaklar uçuştı ve koca kafalı bir madenci bileğime takılarak tökezledi. Bağırışlar ve küfürler duydum, sonra da her şey üzerimden geçti. Yüzümün üzerine döndüğümde şoförün, genç Verrall’ın ve Lord Redcar’ın –sonuncusu uzun ve kürklü eteklerini toplamış, gülünç bir figür olarak– kuyruklu yıldızın soğuk ışığının altında madenin açık kapılarına doğru birbiri ardına kaçtığını gördüm.

Ellerimden destek alarak doğruldum.

Genç Verrall!

Altıpatlarımı çekememiştim bile –unutmuştum. Dizlerim, dirseklerim, omuzlarım, sırtım– her yerim kömürlü çamurla kaplıydı. Ve altıpatlarımı çekememiştim bile!..

Üzerime rezil bir güçsüzlük hissi çöktü. Acı içinde ayağa kalktım.

Bir an için madenin açık kapılarına doğru gidecek gibi oldum ama sonra hezimete uğramış, canım yanmış, kafam karışmış ve utanmış halde, evime doğru topalladım. Lord Redcar’ın otomobili harap edilip yakılırken onlara katılmaya ne gönlüm vardı ne de hevesim.

O gece ateş, ağrı, yorgunluk –belki de akşam yemeğinde yediğim ekmek ve peynirin hazımsızlığı– yüzünden ağır uykumdan uyandım ve çaresizlikle yüzleştım. Keder ve utanç içinde kaybolmuş, haysiyetsiz, kötü davranılmış, ümitsiz bir ruhtum. İnkâr ettiğim Tanrı'ya öfkeleniyor, uzandığım yerden küfrediyordum.

Hakikaten de yalnızca yarısı yorgunluktan ve hastalıktan, kalanı gençlik ihtiraslarının yarattığı rahatsızlıktan kaynaklanan ateşimin tabiatı gereği Nettie, ama şekli tuhaf biçimde bozulmuş bir Nettie, uykusuzluğun verdiği tükenmişliği belli eden o kısa rüyaların arasına girmiş, ıstırabım üzerinde egemenlik kurmuştu. Gözümdeki tüm fiziksel cazibesinin, onunla ilgili zarif ve güzel olan her şeyin, son derece açık bir şekilde farkındaydım; içimdeki tüm arzuyu ve tüm gururu ellerine almıştı. Kaybolan onurumun vücut bulmuş haliydi. Onu kaybetmek sadece bir kayıp değil, aynı zamanda kara bir lekeydi. Yaşamı ve mahrum bırakıldığım her şeyi temsil ediyordu; başarısızlıktan ve yenilgiden beslenen bir yaratık gibi benimle alay ediyordu. Ruhum ona doğru havalanmak istedi, ama çenemdeki morluk yakıcı bir acıyla parladı ve tekrar çamura, hasımlarımın önüne düştüm.

Deliliğe yakın bir şeyin beni ele geçirdiği, dişlerimi gıcırdattığım ve tırnağımı etime geçirdiğim, sırf kelimelerin kifiesizliği yüzünden küfretmeyi ve bağırmayı bıraktığım zamanlar oldu. Bir gece, sabaha doğru yataktan kalktım, elimde altıpatlarımla aynanın karşısında oturdum. Nihayet ayağa kalktım, çekmeceye koydum ve kilitledim – böylece dürtülerim beni ele geçirdiğinde erişilmez olacaktı. Ondan sonra birazcık uyuyabildim.

Eski dünya düzeninde bu tür geceler nadir yaşanan veya tuhaf şeyler değildi. Belki tüm şehir değil, belki yılın her ge-

cesi değil ama uyuyanlar arasında uyananlar, öfkenin ve ıstı-
rabın derinlerine dalanlar olurdu. Öylesine hasta, öylesine sı-
kıntılı yüz binlerce insan, her biri karanlık ve yitik bir evrenin
merkezi gibi, deliliğin sınırlarında can çekiyordu...

Ertesi günü kasvetli bir uyuşukluk halinde geçirdim.

O gün Checkshill'e gitmeyi planlamıştım ama incinmiş
bileğim bunu yapmak için fazla şişti. Alt kattaki kötü aydın-
latılmış mutfakta, ayağım bandajlı halde oturdum, karanlık
düşüncelere daldım ve bir şeyler okudum. Canım annem ba-
şımda bekliyor, kahverengi gözleriyle beni izliyor, kasvetli ses-
sizliklerimi, somurtkan ve dalgın hallerimi çözmeye çalışıyor-
du. Bileğimin nasıl incindiğini ve kıyafetlerimin nasıl çamura
bulandığını ona anlatmamıştım. Sabah ben kalkmadan önce
kıyafetlerimi temizlemişti.

Neyse, artık annelere böyle davranılmıyor. En azından
bunda teselli bulabilirim. O karanlık, kirli, dağınık odayı,
üstü çıplak masayı, lime lime olmuş duvar kâğıtlarını, küçük
ve ucuz olan ama hiçbir şekilde hesaplı olmayan tencereleri
ve çaydanlığı, şöminedeki külleri, üzerine ayağımı uzattığım
paslı şömine siperini ne ölçüde hayal edebilirsiniz, o zaman
olduğum tıraşsız ve gömleksiz, soluk benizli sarsak gencin
taburede oturuşunu, o ufak tefek, utangaç, üstü başı kirli,
fedakâr yaşlı kadının, buruşuk gözkapaklarının altından sevgi
saçarak etrafımda dört dönmesini gözünüzün önüne ne kadar
getirebilirsiniz merak ediyorum...

Sabahın köründe, biraz sebze almak için dışarı çıktığında,
bana da yarım penilik gazetelerden birini aldı. Masamda du-
ran bu gazeteler gibiydi, tek farkı baskıdan yeni çıktığı için
nemli olmasıydı; buradakiler o kadar kuru ve kırılgan ki do-
kunsam çatırdayacaklar. Aslına bakarsan o sabah okuduğum
nüsha hâlâ duruyor; üzerine basa basa *Yeni Gazete* ismini koy-
dukları bir gazeteydi ama satın alan herkes ona "feryat" derdi.
O sabah hayret verici haberlerle ve daha da hayret verici man-
şetlerle doluydu, o kadar hayret vericilerdi ki kısa bir süre için

bencil düşüncelerimden koptum ve daha önemli meselelerle ilgilendim. Zira öyle görünüyordu ki Almanya ve İngiltere savaşın eşiğindeydi.

Eski zamanların tüm korkunç ve akıl dışı olguları arasında, hiç şüphe yok ki savaş en çarpıcı ve en çılgınca olandı. Aslına bakarsanız, toprağın özel mülkiyetinin genel kabul görmesi gibi daha sessiz kötülüklerle kıyaslayınca daha az zararlı bir işti ama kötü sonuçları açıkça görülebiliyordu, bu yüzden o boğucu kargaşa günlerinde bile buna şaşabiliyordunuz. Modern çağda savaşın akla uygun hiçbir zemini olamazdı. Sayısız insanın ölmesi ve acı çekmesi, çok miktarda malzemenin yok edilmesi ve ölçülemeyecek kadar enerjinin harcanması dışında hiçbir sonuç vermiyordu. İlkel ve barbar toplumların savaşları en azından medeniyeti değiştirirdi; fizik ve disiplin anlamında daha üstün bir kabile olduğunuzu iddia ederdiniz, bunu komşularınızın üzerinde ispatlardınız, başarılı olursanız da topraklarını ve kadınlarını almakla kalmaz, üstünlüğünüzü sürdürmüş ve genişletmiş olurdunuz. Yeni savaş anca haritaların rengini, posta pullarının tasarımını, kazara dikkatleri üzerlerine çekmiş birkaç zatın ilişkilerini değiştirebildi. Örneğin, bu uluslararası epilepsi krizlerinin sonuncularından biri sırasında İngilizler dizanterinin, kötü şiirlerin ve muharebede ölen yüzlerce askerin yardımıyla Güney Afrikalı Boerleri yenerken kişi başı üç bin sterlin harcamıştı –bu fiyatın onda birine, o akıl almaz ülke taklidinin tümünü satın alabilirlerdi– ve birkaç personel değişikliğini, şu ya da bu yozlaşmış yetkilinin yerine bir diğersinin getirilmesini saymazsak kalıcı olarak değişen önemli bir şey yoktu. (Fakat Avusturya’da yaşayan ve kolay heyecanlanan bir genç, Transvaal’ın artık bir “ülke” olmadığını duyduğunda intihar etmişti.) O savaş alanında yürüyen insanlar genel bir fakirleşme, bir de sınırsız boş yemek kabı, dikenli tel ve mermi kovani kaynağının getireceği kazanç dışında insanlığa dair hiçbir şeyin değişmediğini fark etti – hiçbir şey değişmemişti, eski alışkanlıklar ve yanlış anlaşılmalara

ufak bir tereddütle de olsa devam ediyordu; zenciler hâlâ ağıl gibi gecekondularında, beyazlar çirkin kulübelerindeydi...

Ama İngiltere’de olan bizler, bunları *Yeni Gazete*’nin yarattığı illüzyonun içinde, deliliğin ışığında görüyor yahut görmüyorduk. On dört yaşından on yedi yaşına kadar, ergenliğim bu korkunç abesliğin yankılarının, tezahüratlarının, kaygılarının, marşların ve dalgalanan bayrakların, eli açık Buller’in hatalarının ve De Wet’in şanlı kahramanlıklarının –ki kendisi HER ZAMAN kaçardı, büyük kahraman De Wet’in olayı buydu– hep birlikte oluşturduğu müziği dinleyerek geçti; üstelik karşısında savaşmakta olduğumuz toplam nüfusun, sadece Dört Kasaba sınırları içinde, sıkış tıkış ve rezil hayatlar sürdüren nüfusun yarısından az olduğu hiç aklımıza gelmedi.

Ama bu aptalca savaştan önce ve sonra, daha büyük bir düşmanlık doğuyor, kendini usulca ve sessizce kaçınılmaz bir şey olarak tanımlıyor, bazen dikkatimizden kaybolursa da sonra emin adımlarla yoluna devam ediyor, kâh şiddetli ve belirgin ifadelerde can buluyor kâh düşünsel dünyanın yeni bir alanını istila ediyordu; işte bu, Almanya ve Büyük Britanya arasındaki düşmanlıktı.

Tüm yaşamlarını yeni düzende geçirmiş, eski dünyaya dair yalnızca muğlak anılar dinleyerek büyüyen okurların artan sayısını düşündüğümde, babaları için bir vaka olan anlaşılmasız kargaşayı yazıya dökmekte fazlasıyla zorlanıyorum.

İşte biz, İngilizler, kırk bir milyon insan, cesaretimizin ve enerjimizin ve aklımızın daha iyiye götürmeye yetmediği, tarif edilemeyecek kadar kontrolsüz, ekonomik ve ahlaki bir kargaşanın ortasında duruyorduk, çoğumuz bu konuda düşünmeye bile güçlkle cüret edebiliyordu, bizim sorunlarımız ile dünyanın dört bir yanına dağılmış başka üç yüz elli milyon kişinin tamamen farklı sorunları ümitsiz biçimde iç içe geçmişti; Almanlar ise elli altı milyon nüfuslarıyla karşımızda, bizimkinden daha iyi olmayan bir kargaşa halinde duruyordu. Gazeteleri yöneten ve kitaplar yazan ve konuşmalar yapan, dünyanın

genel bunama hali sırasında ulusal akıl gibi davranan, gürültücü ve küçük yaratıklar, aralarında şeytani fikir birliğine varmışçasına, iki tarafın da sahip olduğu sınırlı maddi, manevi ve akli enerjiyi, savaş gibi tamamen yıkıcı ve savurgan bir işe yöneltmek için, iki ülkede de halkı yüreklendirmekle –sadece yüreklendirmekle değil, aynı zamanda başarıyla ikna etmekle– meşguldü. Üstelik –bunları inanmasanız da anlatmak zorundayım çünkü hikâyem için hayati önem teşkil ediyorlar– netice ne olursa olsun, İngiltere parçalansa veya Almanya toz duman olsa bile, iki ülke arasında yaşanacak bir savaş sonucunda ortaya çıkabilecek hiçbir gerçek ve kalıcı yarardan, açık ortada olan israfı ve kötülüğü dengeleyebilecek herhangi bir şeyden bahseden bir kişi bile bulamazdınız.

Bu meselenin aslı, ülkemizin küçük evreninde yaşanan, benim daha da küçük bireysel evrenimde hüküm süren bencil öfkeye ve kıskançlığa tuhaf biçimde benzeyen, devasa ve akla aykırı bir takıntıdan ibaretti. Yaygın duygunun yaygın akla nasıl üstün geldiğini, soyundan geldiğimiz vahşi insanlardan miras kalan orantısız ihtirası ortaya koyuyordu. Nasıl ki ben kendi şaşkınlığımın ve öfkemin kölesi olup elimde dolu bir altıpatlarla sağda solda geziyor, belirsiz suçların peşinde koşuyor veya bunlara niyetleniyorsam, bu iki ülke de aynı şekilde öfkeyle ve beceriksizce, donanmaları ve kara orduları korkunç derecede hazır halde dünyada koşturuyordu. Tek farkları, ortada aptallıklarını haklı çıkaracak bir Nettie bile olmamasıydı. İki tarafta da hayal ürünü bir zıtlık dışında hiçbir şey yoktu.

Bu iki devasa kalabalığı birbirinin karşısında tutan en önemli aygıt ise basındı.

Basın –şimdi bize bu kadar tuhaf gelen o gazeteler– aynı “İmparatorluklar” ve “Uluslar” ve “Vakıflar” ve o olağandışı zamanların diğer tüm devasa kurumları gibi, öngörülemeyen bir kazadan ibaretti. Nasıl ki terk edilen bahçelerde otlar belirleriyorsa, nasıl ki bir zamanlar dünya beliriverdiyse basın da öyle belirivermişti – çünkü dünyada bize daha iyi bir şey su-

nabilecek olan net bir irade yoktu. Sonlara doğru, bu “basın” denen şeyin neredeyse tamamı, hevesli ve epey akılsız türden, asla kendi amaçsızlığını fark etmeyen, hiçbir şeyin peşinden büyük bir şerefle veya gayretle koşmayan genç adamların yönetimi altındaydı; kuyruklu yıldızın bir son verdiği o çılgın dönemi gerçekten anlamak istiyorsanız, bu tuhaf ve eski şeylerin üretiminin her aşamasında kuvvetli ve kontrolsüz bir enerji harcandığını, buna rağmen son anda yetiştirildiğini göz önünde bulundurmalısınız.

Size gazetenin bir gününü kısaca anlatayım.

İlk olarak, Londra’nın kâğıt çöpleriyle kaplı bir ara sokağında, aceleyle dikilmiş ve daha büyük bir aceleyle projelendirilmiş bir binayı ve bu binaya ışık hızıyla girip çıkan, eski püskü kıyafetler giymiş birtakım adamları gözünüzün önüne getirin; ve içeride, baskı makineleriyle dolu bir matbaada, atik parmakları gergin bir meşguliyet içerisindeki kişiler –bu baskı makinelerini sürekli hızlandırırlardı– dizgi makinelerini hazırlıyor, bir çeşit mutfak hengâmesi içinde metal kütleleri düzenliyor ve ayarlıyor, üst katlarındaki aydınlık odalardan oluşan arı kovanında ise üstü başı dağınık adamlar oturmuş bir şeyler karalıyor. Telefonlar çalıyor ve telgraf iğneleri tıkırdıyor, kuryeler koşturuyor, hararetili adamlar ellerinde nüshalarla bir o yana bir bu yana gidiyor. Sonra onlardan mikrobu kapatan makinelerin tangırdamaları ve gümbürdemeleri başlıyor, git-tikçe hızlanıyorlar, vızıldıyorlar ve çatırdıyorlar – kâğıtlar makaralardan titrek bir hızla boşalırken, doğduklarından bu yana bir kez bile yıkanma şansı olmamış mühendisler, ellerinde yağ bidonlarıyla koşturuyor. Gazetenin imtiyaz sahibi süratli otomobiliyle oraya varıyor, daha araba durmadan aşağı iniyor, elinde mektuplar ve evraklarla, insanları “itelemek” konusundaki azmini gözler önüne sererek herkesin yoluna çıkıyor. O belirlediğinde, beklemekte olan kurye çocuklar bile sağa sola seğırtmeye başlıyor. Şimdi bu manzaranın üzerine biraz kaza, biraz küfür, bir tutam da anlaşmazlık serpiştirin. Bu karmaşık

cinnet makinesinin tüm parçalarının, geçmek bilmeyen gece boyunca süren bir telaş ve heyecan kreşendosunda çılgınca ilerlediğini hayal edin. Nihayetinde, bu yırtınan ve titreşen tesis içerisinde, akrep ve yelkovan dışında hiçbir şey yavaş hareket etmiyordu.

İşler yavaşça yayımlanma noktasına, tüm bu stresin tamamına ermesine doğru ilerliyor. Geriye kalan kısa saatlerde, el arabalarından ve adamlardan oluşan vahşi bir anaför, karanlık ve ıssız sokakları sarıyor, her tarafa gazete fıskırtıyor; balyalarca, yığınlarca kâğıt sel olup akıyor, bir meydan kavgasındaki yumruklar gibi fırlatılıyor ve savruluyor, aceleyle ve gürültüyle doğuya, batıya, kuzeye, güneye yayılıyor. Etki dışarı yayılıyor; küçük odalarda çalışan adamlar evlerine dönüyor, matbaacılar esneyerek dağılıyor, kükreyen baskı makineleri duruyor. Kâğıt var olmaya devam ediyor. Üretimi dağıtım takip ediyor, biz ise balyaları takip ediyoruz.

Görüntümüz bir dağıtım manzarasına dönüşüyor. O balyalar istasyonlara savruluyor, trenleri kıl payı yakalıyor, yol boyunca hızlanıyor, birbirinden ayrılıyor, daha küçük balyalar halinde, yanından geçtikleri platformlara fırlatılıyor, sonra bu daha küçük balyalar gittikleri her yerde daha da küçük balyalara, destelere, nüshalara ayrılıyor; gazeteci çocukların koşturup bağırırken, gazeteleri mektup deliklerinden ve aralık pencerelerden içeri atarken, gazete bayilerine dağıtırken şafak söküyor. Sonraki birkaç saat boyunca hışırdayan kâğıtlar tüm ülkenin ellerini lekeliyor – her yerdeki duvar gazeteleri, o günün aceleye gelmiş yalanını haykırıyor; trenlerdeki erkekler ve kadınlar, yemek yerken okuyan erkekler ve kadınlar, çalışma masalarındaki veya yataklarındaki insanlar, babaların okumayı bitirmesini bekleyen anneler ve oğullar ve kızlar –etrafa dağılmış, okuyan bir milyon insan– başlarını öne eğmiş okuyorlar – veya hararetle, sadece okumak için okuyorlar. Sanki coşkulu bir fiskiye, tüm ülkenin topraklarının üzerine, kâğıttan yapılmış beyaz köpükler püskürtmüş gibi...

Sonra da kusursuz bir şekilde kayboluyordu – tümüyle, kumun üzerindeki köpük gibi yok oluyordu.

Safsata! Tüm mesele gürültülü bir safсата nöbetinden, saçma bir heyecandan, aptalca bir kötülükten, bir güç ziyanından ibaretti – hiçbir anlamı yoktu...

İşte bu beyaz nüshalardan biri, annemin evindeki karanlık yeraltı mutfağında bulunan demir siperliğe bandajlı ayağımı uzatmış otururken elimde tuttuğum, ciyaklayan manşetleriyle beni dalıp gittiğim kişisel sıkıntılarımdan uyandıran gazeteydi. Ben okurken annem karşımda oturuyor, bilekleri zayıf olduğu için kıyafetinin kollarını sıvamış, patates soyuyordu.

O gazete, bir bedeni ele geçirip hasta eden mikroplar gibiydi. İşte ben, İngiliz toplumunun oluşturduğu amorf bedenin içindeki bir kan yuvarı olarak, kırk bir milyon kan yuvarından bir tanesi olarak, aklıma takılan tüm düşüncelere rağmen, o etkili manşetler ve o kâğıttan galeyan tarafından tutulup sağa sola sallanıyordum. Ve o gün tüm ülkede, milyonlarca insan benim okuduğumu okudu, aynı efsunun etkisi altına girdi ve benim gibi hizaya gelerek şöyle düşündü – nasıl diyorduk? Hah! “Düşmanınla yüzleş.”

Kuyrukluyıldız sayfanın diğer tarafına itilmişti. “SAYGIN BİLİMİNSANI, KUYRUKLUYILDIZIN DÜNYAMIZA ÇARPAĞINI ÖNE SÜRÜYOR. BUNUN ÖNEMİ VAR MI?” başlıklı makale pek okunmadı. “Almanya” –bu mitolojik ve habis yarattığı hep korseli, kalın bıyıklı, hanedan armasındaki gibi siyah kanatlara ve büyük bir kılıca sahip bir İmparator olarak hayal ederdim– bayrağımıza hakaret etmişti. *Yeni Gazete*’nin mesajı buydu, dolayısıyla o yaratık tepemde duruyor, hakaretler ve tehditler savuruyor, kabahatsiz ülkemin renklerine ayan beyan tükürüyordu. Birisi, daha önce adını duymadığım bir tropikal nehrin sağ yatağına bir İngiliz bayrağı dikmişti; sonra sarhoş bir Alman subayı, muğlak emirler doğrultusunda bu bayrağı sökmüştü. Daha sonra, o ülkede bol bulunan yerlilerden biri, hiç şüphe yok ki bir İngiliz vatandaşı, baca-

ğından vurulmuştu. Ama hakikat tam olarak bilinemiyordu. Almanya'nın saçmalıklarına katlanmayacağımız dışında hiçbir şey tam olarak net değildi. Olmuş ya da olmamış hiçbir şey için özür dilemeyecektik, görünüşe göre onlar da dilemeyecekti.

“NİHAYET SAVAŞ KAPIDA MI?”

Manşet buydu. İnsanın gönlü razı geliyordu...

O gün Nettie'yi tamamen unuttuğum, karadan ve denizden savaşları ve zaferleri, ateşlenen topları, siperleri, binlerce insanın katledilmesini düşündüğüm saatler geçirdim.

Ama ertesi sabah, Checkshill'e doğru yola çıktığımda, gariptir ki umutlu bir ruh halindeydim; aklımda ne kuyrukluyl-dızlar, ne grevler ne de savaşlar vardı.

5

Şunu anlamalısınız ki Checkshill'e giderken aklımda bir cinayet planı yoktu. Hatta hiçbir plan yoktu. Kafamda dramatik bir şekilde ortaya çıkmış niyetlerden, tehdit ve itham ve dehşet sahnelerinden oluşan bir karmaşa vardı ama öldürmek yoktu. Altıpatlar, rakibim karşısındaki yaş ve fizik dezavantajımı gidermek içindi...

Ama hakikat bu değildi! Altıpatlar! Altıpatları yanıma aldım çünkü bir altıpatlarım vardı ve genç bir hödüktüm. Yanıma almak için yeterince dramatik bir şeydi. Hiçbir planım yoktu.

Checkshill'e ikinci defa güçlkle yürürken, ara sıra içimde yeni ve anlaşılmaz bir umut belirliyordu. O sabah umutlu uyanmıştım, belki de Nettie'nin bana merhamet gösterdiği, olduğunu zannettiğim her şeye rağmen kalbini bana kapatmadığı, zar zor hatırlayabildiğim bir rüyanın son etkisiydi bu. Gördüğüm şeyi yanlış yorumlamış olabileceğimi bile düşün-

düm. Belki de her şeyi izah edecekti. Altıpatlarım tüm bunlar boyunca cebimde kalacaktı.

Yola çıktığımda topallıyordum ama ikinci milden sonra bileğim ısındı ve acıyı unuttu, böylece kalan yolu rahatça yürüdüm. Her şeye karşın, yanılıyor olabilir miydim?

Parktan geçerken kafamda hâlâ bu düşünce vardı. Bekçi kulübesinin yakınındaki çayıra vardığımda, geç çıkmış mor sümbülleri görerek Nettie ile beraber onları topladığımız zamanı hatırladım. Gerçekten sonsuza dek ayrılmış olmamız imkânsız görünüyordu. İçimde bir şefkat rüzgârı esmeye başladı; küçük vadiden geçerken, çobanpüsküllerine yaklaştığımda iyice şiddetlendi. Ama çocukluk aşkım olan tatlı Nettie burada kaybolmuştu; yeni ve ihtiraslı Nettie'yi, ay ışığında rastladığım adamı, sonra da ömrümün baharında, içimde böyle güçlü büyüyen hiddetli gayeyi, geceye dönen günümü düşündüm.

Kayınları geçtim, yavuz ama kederli yüreğimle bahçelere yaklaştım. Bahçe duvarındaki yeşil kapıya vardığımda öyle şiddetli titremeye başladım ki kapı kolunu tutup kaldıramadım, zira neticenin ne olacağına dair bir şüphem kalmamıştı. Bu titremeyi içimin buz kesmesi, benzimin atması ve kendime acımam takip etti. Yüzümün ekşimiş, yanaklarımın ıslak olduğunu fark ettiğimde hayrete düştüm ama sonra kendimi saldırdım ve hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bunu yapmadan önce biraz zamana ihtiyacım olacaktı... Kapıya sırtımı döndüm, sendeleyerek ve yüksek sesle ağlayarak biraz uzaklaştım, eğreltiotlarının arasına uzanarak saklandım ve sakinleşene kadar bekledim. Orada bir süre yattım. Az kalsın her şeyden vazgeçecektim ama sonra hislerim kara bir bulut gibi belirince büyük bir soğukkanlılıkla bahçelere girdim.

Seralardan birinin açık kapısından, yaşlı Stuart'ı görebiliyordum. Iskelede yaslanıyordu, elleri ceplerindeydi, öyle derin düşünüyordu ki beni fark etmedi.

Duraksadım ve eve doğru yavaşça ilerlemeye başladım.

Burasıyla ilgili bir şeyler farklıydı ama ilk başta ne olduğunu anlayamadım. Yatak odasının pencerelerinden biri açıktı; normalde kapalı duran perde, bakır kornişinden kısmen çıkarılmıştı ve yandan sarkıyordu. Özensiz ve tuhaf görünüyordu çünkü normalde bu evle ilgili her şey fazlasıyla düzenli olurdu.

Kapı ardına dek açıktı ve havada bir durgunluk vardı. Ama normalde derli toplu olan holü asıl tuhaf gösteren şey, üzerlerinde kirli çatal ve bıçaklar olan üç kirli tabağın, bir sandalyenin üzerine bırakılmış olmasıydı.

Koridorda ilerledim, duraksayarak iki odaya da göz attım.

Sonra kapı tokmağını sert bir şekilde vurdum ve ardından dostane bir sesle, "Selam!" diye bağırdım.

Bir süre yanıt gelmedi; parmaklarım silahıma kenetli halde etrafı dinleyerek bekledim. Üst katta birisi hareket etti ve sonra yine durdu. Beklemek sinirlerimi geriordu.

Tam elimi kapı tokmağına ikinci kez götürüyordum ki Puss kapı aralığında belirdi.

Bir süre konuşmadan birbirimize baktık. Saçı karman çormandı; yüzü kirliydi, gözyaşıyla ıslanmıştı ve yer yer kırmızıydı. Beni gördüğü için hayrete düştüğü, ifadesinden belli oluyordu. Bir şey söyleyeceğini zannettim ama bir anda evden dışarı fırladı.

"Puss!" dedim. "Puss diyorum!"

Peşinden dışarı çıktım. "Puss! Sorun nedir? Netti nerede?" Evin köşesini dönüp gözden kayboldu.

Onu takip edip etmemem gerektiği konusunda tereddüde düştüm. Tüm bunlar ne anlama geliyordu? Sonra üst kattan bir ses geldi.

"Willie!" diye haykırdı Bayan Stuart. "Sen misin?"

"Evet," diye yanıtladım. "Herkes nerede? Nettie nerede? Onunla konuşmak istiyorum."

Cevap vermedi ama elbisesinin hışırtısından anladığım kadarıyla hareket ediyordu. Muhtemelen hemen üstümdeki sahanlıktaydı.

Merdivenin dibinde durdum ve aşığı inmesini bekledim.

Sonra tuhaf bir sesin, hatta bir dizi sesin, birbirine karışmış ve aceleci, bulanık ve biçimsiz kelimelerin, gırtlaktan gelen bir keder notası eşliğinde belirdiğini, nihayet tüm bu kelimelerin birbirine geçtiğini ve bir iniltiyle sona erdiğini duydum. Yetişkin bir kadının gırtlğından çıkması dışında, ağlayıp sızlayan bir çocuğun çıkardığı anlaşılmaz seslerden farkı yoktu. “Yapamam,” diyordu, “yapamam,” tek anlayabildiğim buydu. Her zaman emsalsiz bir pasta aşçısı olarak gördüğüm, nazik ve anaç bir kadından böyle seslerin çıkması genç kulaklarıma çok tuhaf geliyordu. Telaşa kapılarak yu-karı fırladım; sahanlıkta, yatak odası kapısının yanındaki şifonyere dayanmış, ağlıyordu. Hayatımda öyle bir ağlama görmedim. Kalın ve siyah bir saç teli aradan fırlamış, kıvrılarak sırtından aşığı iniyordu; saçının ağaran yerlerini daha önce hiç fark etmemiştim.

Ben sahanlıkta belirince sesi tekrar yükseldi. “Bunu sana söylemek zorundayım, Willie! Söylemek zorundayım!” Başı bir kez daha öne düştü ve yeni bir gözyaşı sağanağı sözcükleri süpürüp götürdü.

Hiçbir şey söylemedim, afallamıştım ama yanına yaklaştım ve bekledim...

Öyle bir ağlama görmedim; mendilinin sıırıslıklam olduğunu dün gibi hatırlıyorum.

“Keşke yaşamasaydım da bu günleri görmeseydim!” diye inledi. “Ölüsünü görseydim bin kat daha iyiydi!”

Anlamaya başlıyordum.

“Bayan Stuart,” dedim boğazımı temizleyerek, “Nettie’ye ne oldu?”

“Keşke yaşamasaydım da bu günleri görmeseydim!” dedi yanıt olarak.

Hiddetinin dinmesini bekledim.

Rehavete kapılmıştım. Cebimde bir silah olduğunu unutmuştum. Hiçbir şey demeden bekledim; sonra aniden ayağa

kalktı, ağlamaktan şişmiş gözlerini sildi. “Willie,” dedi yutkunarak, “o gitti!”

“Nettie mi?”

“Gitti!.. Kaçtı.. Evinden kaçtı. Ah Willie, Willie! Ne kadar ayıp! Ne kadar günah ve ayıp!”

Omzuma atıldı ve sımsıkı tutunarak, bir kez daha kızının ölüsünü görmeyi dilemeye başladı.

“Üzülme,” dedim ama tüm benliğimle titriyordum. “Nereye gitti?” dedim elimden geldiğince yumuşak bir tonda.

Ama an itibariyle kendi kederiyle meşguldü, dolayısıyla orada durup onu tutmam, bir yandan bu karanlık son ruhuma yayılırken, diğer yandan onu teselli etmem gerekiyordu.

“Nereye gitti?” diye sordum dördüncü kez.

“Bilmiyorum – bilmiyoruz. Dün sabah gitti, Willie! Ona dedim ki, ‘Nettie, sabahın bu saati için fazla güzel görünüyorsun.’ ‘Günüm güzel geçsin diye güzel giyindim,’ dedi bana ve son sözleri bunlardı! Willie! Koynumda büyüttüğüm çocuk!”

“Evet, evet. Ama nereye gitti?” dedim.

Hıçkırarak ağlamaya devam etti, sonra da hikâyesini bölük pörçük ve aceleyle anlatmaya koyuldu: “Bu evden sonsuza dek ayrılırken pek neşeliydi, ışık saçıyordu. Gülümsüyordu, Willie – sanki gideceğine memnunmuş gibi. (“Gideceğine memnunmuş,” diye tekrarladım dudaklarımla, ses çıkarmadan.) ‘Sabahın bu saati için fazla güzel görünüyorsun,’ dedim, ‘fazla güzel.’ ‘Bırak kızı da,’ dedi babası, ‘fırsatı varken güzel olsun!’ Halbuki eşyalarını toplayıp bir yere gizlemiş ve gidiyormuş – bu evi sonsuza dek terk ediyormuş!”

Sessizleşti.

“Bırak kızı da güzel olsun,” diye tekrarladı. “Bırak kızı da fırsatı varken güzel olsun... Of! YAŞAMAYA nasıl devam edeceğiz biz, Willie? Babası belli etmiyor ama yaralı bir hayvan gibi. Kalbinden yaralandı. O hep en sevdiği çocuğuydu. Ona gösterdiği ilgiyi Puss’a hiçbir zaman göstermedi. O da gitti adamı yaraladı –”

“Nereye gitti?” diye konuya döndüm nihayet.

“Bilmiyoruz. Aynı kandan olduğu insanları bırakıp aldı başını gitti – Ah Willie, bu iş beni öldürecek! Keşke hem o hem de ben mezara girseydik.”

“Ama,” dedim dudaklarımı ıslatıp yavaşça konuşarak, “evlenmeye de gitmiş olabilir.”

“Keşke öyle olsa! Öyle olsun diye Tanrı’ya dua ettim, Willie. Umarım ona acır dedim – yani, beraber olduğu kişi.”

“Kim o kişi?” diye sordum hızla.

“Mektubunda, beyefendi biri olduğunu yazmıştı. Evet, beyefendi biriymiş.”

“Mektubunda... Mektup mu yazdı? O mektubu görebilir miyim?”

“Babasında.”

“Ama mektup yazdıysa – Ne zaman yazdı?”

“Bu sabah geldi.”

“Ama nereden geldi? Bana söyleye–”

“Onu yazmamış. Mutlu olduğunu söylüyor. Aşkın onu bir fırtına gibi sürüklediğini –”

Bana baktı.

“Kim olduğunu biliyorsunuz.”

“Willie!” diye itiraz etti.

“Söylese de söylemese de kim olduğunu biliyorsunuz, değil mi?” Bakışlarında kendine güvensiz bir inkâr hali vardı.

“Genç Verrall?”

Cevap vermedi. “Senin için tek yapabileceğim, Willie,” diye başladı.

“Genç Verrall mıydı?” diye üsteledim.

Birkaç saniye boyunca sadece gözlerimizle anlaşılarak birbirimizi baktık... Sonra tekrar şifonyerin üzerine kapandı ve mendiline sarıldı; biliyordum ki amansız bakışlarımdan kaçıyordu.

Ona karşı acıma duygumu yitirdim. Bu kişinin, yanında çalıştığı hanımın oğlu olduğunu o da biliyordu! Hatta bir süredir biliyor, hissediyordu.

Bir süre boyunca şaşkına dönmüş ve tiksiniş halde tepesinde dikildim. Aniden aklıma seradaki yaşlı Stuart geldi, geri döndüm ve merdivenlerden aşağı indim. Bir an için yukarı baktığımda, Bayan Stuart'ın halsizce ve aksayarak odasına dönmekte olduğunu gördüm.

6

Yaşlı Stuart acınacak haldeydi.

Onu girerken bıraktığım yerde, seradaydı ve hâlâ o uyuşuk halindeydi. Yanına yaklaştığımda kımıldamadı; bana şöyle bir baktı, sonra yine önündeki çiçek saksılarına döndü.

“Ya, Willie,” dedi, “hepimiz için kara bir gün.”

“Ne yapacaksın?” diye sordum.

“Hanım yaygarayı kopardı,” dedi. “Ben de buraya geldim.”

“Ne yapmayı düşünüyorsun?”

“Böyle bir durumda NE yapılabilir ki?”

“Bir şey yap!” diye haykırdım, “Yap!”

“Onunla evlenmesi gerekiyor,” dedi.

“Vay canına!” diye bağırdım. “Onu zaten yapması gerekiyor.”

“Evlenmeliler. Bu – bu zalimce bir iş. Ama ne yapayım? Diyelim ki evlenmedi? Belki de evlenmez. O zaman ne olacak?”

Başını çaresizlik içinde öne eğdi.

“Bir de bu ev var,” dedi düşüncelerini özetlemeye çalışarak.

“Ömrümüz boyunca burada yaşadık, diyeceksin ki... Buradan çık. Benim yaşımda... Kenar mahallede ölmek yakışmaz.”

Bir müddet karşısında durarak bu yıkık sözcüklerin arasını hangi düşüncelerin dolduruyor olabileceğini tahmin etmeye çalıştım. Uyuşukluğunu ve sözcükleriyle ifade ettiği ruhsal durumunu iğrenç buluyordum. “Mektubu sende mi?” dedim aniden.

Elini göğüs cebine daldırdı, on saniye kadar hareketsiz kaldı, sonra aniden kendini geldi ve mektubu çıkardı. Mektubu zarfından beceriksizce çıkararak sessizce bana teslim etti.

“Aman!” diye bağırdı bana ilk defa bakarak, “Çenene ne oldu, Willie?”

“Bir şey yok,” dedim. “Çarpmışım.” Ve mektubu açtım.

Yeşilimsi, süslü bir kâğıda, Nettie’nin her zamanki basma-kalıp ve yetersiz ifadeleriyle, hatta daha fazlasıyla yazılmıştı. Elyazısında duyguya dair en ufak bir iz yoktu; sanki derste yazılmış gibi yuvarlak ve dik ve netti. Harfleri hep suratına taktığı bir maske gibi olmuştu zaten; yüzündeki değişken cazibenin üzerine perde gibi düşüyorlardı; okurken, ince sesinin ahengini hepten unutup, kalbinizi ve gururunuzu esraren-giz bir şekilde etkileyen türden, şaşırtıcı bir klişeyle karşılaşı-yordunuz. Nasıldı o mektup?

“SEVGİLİ ANNECİĞİM,

Gittim diye sıkıntıya düşme. Bana çok değer veren biriyle güvenli bir yere gidiyorum. Sizler için üzgünüm ama böyle olması gerekiyordu. Aşk çok çetin bir şey, insanı beklemediği biçimlerde ele geçiriyor. Bundan utandığımı sanmayın, aşkımla gurur duyuyorum, bu yüzden benim için canınızı fazla sıkmayın. Ben çok, çok mutluyum (altına kalın bir çizgi çekilmiş).

Babama ve Puss’a en içten sevgilerimle,

Sevgili kızın Nettie

O tuhaf, küçük kâğıt parçası! Şimdi ne kadar çocuksu ve basit bir şey olduğunu görebiliyorum, ama o zaman öfke ve ıstırap içinde okudum. Beni ümitsiz bir utanç çukuruna attı; intikamımı alana dek gururlu biri olarak yaşayamayacağımı düşünüyordum. O yuvarlak ve dik harflere bakarak öylece durdum çünkü konuşabileceğimden veya kımıldayabileceğimden emin değilim. Nihayet Stuart’a baktım.

Elinde zarfı tutmuş, nasırlı başparmaklarının arasındaki posta mührüne bakıyordu.

“Nerede olduğu bile anlaşılmıyor,” dedi zarfı ümitsiz bir şekilde çevirip sonra da vazgeçerek. “Bizim için çok zor, Willie.

Burada şikâyet edeceği hiçbir şey yoktu, herkes onu el üstünde tutardı. Ev işlerinin ona düşen kısmını bile yaptırmazdık. Şimdi böyle çekip gidiyor, uçmayı öğrenmiş bir kuş gibi bizi terk ediyor. Bize GÜVENEMEDİ, canımı sıkan bu. Kendini – böyle işte! Şimdi bu kıza ne olacak?”

“Asıl o herife ne olacak?”

Bu sorunun onun ötesinde olduğunu belli edercesine kafasını salladı.

“Peşinden gideceksin,” dedim soğukkanlı bir sesle, “onları evlendireceksin?”

“Nereye giderim?” diye sordu çaresizce, zarfı ileri uzatarak. “Gitsem de ne yaparım? Yerini bilsem bile... Bahçeleri nasıl terk edebilirim?”

“Yüce Tanrım!” diye bağırdım, “Bahçeleri nasıl terk edermiş! Namusun söz konusu be adam! Eğer benim kızım olsaydı –benim kızım olsaydı– dünyanın altını üstüne getirirdim!” Tıkandım. “Buna izin mi vereceksin?”

“Ne yapabilirim ki?”

“Kızı onunla evlendir! Kırbaçla! Kırbaçla diyorum! Boğazla onu!”

Kıllı yanağını yavaşça kaşıdı, ağzını açtı ve kafasını iki yana salladı. Sonra, tahammül edilemeyecek kadar miskin ve uysal bir bilgelikle, “Bizim gibi insanlar öyle şeyler yapamaz, Willie,” dedi.

Deli olacaktım. Vahşi bir dürtü yüzüne vurmamı söylüyordu. Çocukken bir keresinde bir kedi tarafından fena halde hırpalanmış bir kuş bulmuş, korku ile merhamet karışımı bir duyguyla onu öldürmüştüm. Şimdi bu utanç verici, sakatlanmış ruh önümde çırpınırken de aynı duyguya kapılıyordum. Bu işi bana bırakmasını istedim.

“Bakabilir miyim?” diye sordum.

Zarfı gönülsüzce uzattı.

“İşte orada,” dedi bahçe işlerinde aşınmış işaretparmağını uzatarak. “I.A.P.A.M.P. Bu ne anlama geliyor ki?”

Zarfı elime aldım. O günlerde alışıldık olan yapışkan mühür, yuvarlak bir posta damgasıyla çevriliydi ki onun üzerinde de gönderildiği postanın ismi ve gönderim tarihi yazıyordu. Sorun şuydu ki damgayı ya hafif ya da yetersiz mürekkeple basmışlardı, dolayısıyla bazı harfler okunamıyordu. Şu kadarını seçebildim –

I A P A M P

ve biraz altında: D S O

İsim âdeta içime doğdu. Burası Shaphambury idi. Aradaki boşlukları zihnimde doldurabiliyordum. Belki de diğer harfler yarı görünürlükte oradaydı, en azından kendilerini belli ediyorlardı. Orası doğu yakasında bir yerde, ya Norfolk'ta ya da Suffolk'ta olmalıydı.

“Bak sen!” diye bağırdım – ve durdum.

Ona söylemenin ne faydası olacaktı ki?

Yaşlı Stuart ciddiyetle, sanırım biraz da korkuyla yüzüme baktı. “Bul-bulamadın mı?” dedi.

Shaphambury – bunu hatırlasam iyi olacaktı.

“Bulamadın mı?” dedi.

Zarfı geri verdim.

“Bir an için Hampton olabileceğini düşündüm,” dedim.

“Hampton,” diye tekrarladı. “Hampton. Hampton’ı oraya nasıl sığdırdın?” Zarfı evirip çevirdi. “H – A – M – yok Willie, sen bu işte benden de kötüsün!”

Mektubu zarfa geri yerleştirdi ve zarfı da göğüs cebine koymak için ayağa kalktı.

Bu meselede risk almaya niyetim yoktu. Yeleğimin cebindeki güdük kalmış kurşun kalemi çıkardım, ona biraz sırtımı döndüm, gömleğimin aşınmış ve pis manşetlerine hızla “Shaphambury” yazdım.

“Pekâlâ,” dedim kayda değer hiçbir şey elde etmemiş bir havayla.

Önemsiz bir gözlemimi dile getirdim – ne olduğunu hatırlamıyorum bile.

Belirtmeye başladığım görüşüm her ne idiye sonunu getirme fırsatım olmadı.

Kafamı çevirdim ve üçüncü bir kişinin sera kapısında beklediğini gördüm.

7

Gelen yaşlı Bayan Verrall'dı.

Onun yarattığı etkiyi size aktarabilir miyim bilmiyorum. Lepiska saçlı, ufak tefek bir kadındı, kuşa benzeyen yüz hatları büzüşerek itibarlı bir ifadeye bürünüyordu, kıyafetleri zengin işiydi. Buradaki “zengin işi” tabirinin altını çizmem, hatta gösterişli eski İngiliz veya Gotik el yazısıyla kâğıda dökmem gerekiyor. Şu an dünya üzerinde bu kadın kadar zengin işi giyinen kimse yoktur, genç ya da yaşlı hiç kimse o kadar dingin ama bir o kadar da yoğun bir şatafata başvurmuyordur. Ama gözünüzün önüne abartılı kesimler veya bir renk cümbüşü gelmesin. Baskın renkler siyah ve kürk kahvesiydi, zenginlik etkisi tamamen kullanılan malzemele-
rin aşırı pahalı olmasından kaynaklanıyordu. Üzerinde zengin ve girift desenler olan sırmalı ipeklere, krem rengi veya mor saten üzerinde paha biçilemez siyah dantellere bürünür, içinden kadife iplikler ve şeritler sarkan çetrefilli takılarını takar, kışları da nadir bulunan kürklerini giyerdi. Eldivenleri zarıfçe eline oturur, gösterişli ama sade altın ve inci kolyeleri ile sayısız bileziği ufak suretini süslerdi. Üzerindeki tek bir parçanın, Nettie gibi bir düzine kızın gardırobunun toplamından daha pahalı olduğu hissediliyordu; başlığı sade gibi duruyordu ama üzerinde yakutlar vardı. Bu kadınla ilgili size aktarmak istediğim ilk vasıf zenginlikti, ikincisi ise temizlik. Yaşlı Bayan Verrall'ın son derece temiz olduğunu hissedebiliyordunuz. Zavallı annemi bir ay boyunca çamaşır suyuna yatırırsanız, Bayan Verrall'ın sürekli ve bariz biçimde olduğu kadar temiz olmazdı. Tüm mevcudiyetinin üzerinde hâkim

olan üçüncü büyük vasfı, dünyadaki herkesin ona hürmet ve itaat edeceğine olan güveniydi.

O gün solgundu ve soluğu biraz kesilmişti ama nihai olarak özgüveninden bir şey kaybetmemişti, belli ki ailelerinin arasındaki mesafeyi kısaltan ihtiras olayıyla ilgili olarak Stuart ile görüşmeye gelmişti.

İşte, genç okurlarıma yine bilmedikleri bir dilde yazıyormuş gibi görünüyor olmalıyım. Siz, sadece Büyük Değişim'den sonraki dünyayı bilenler, anlattıklarımın çoğunu akıl dışı bulacaksınız. Bu konunun teyidi için, diğer konularda yaptığım gibi eski gazetelere başvuramıyorum; bunların üzerine kimse yazmazdı çünkü zaten herkes tarafından anlaşılan ve benimsenen şeylerdi. İngiltere'de ve Amerika'da, hatta dünyanın dört bir yanında, insanlar başlıca iki adı konulmamış gruba ayırırdı – güvencede olanlar ve olmayanlar. Aslında iki ülkede de soylular yoktu ve hiç olmamıştı –bazı İngilizlerin soylu kabul edilmesi bir hataydı ve hâlâ bir hata olarak varlığını sürdürmektedir– kanun önünde veya geleneklere göre soylu kabul edilen aileler yoktu, hele Rusya'daki gibi iyi yetiştirilmiş fakir soylular hiç yoktu. Aynı aile toprakları gibi, soyluluk da sadece evin en büyük oğullarını ilgilendiren, kalıtsal bir servetti; asaletin gerektirdiği parıltıyı saçmıyorlardı. Dünyanın geri kalanı kanun önünde ve pratikte eşitti – Amerika'nın tamamı eşitti. Ama Amerika'da siyasi basiret ve İngiltere'deki feodal yükümlülükler olmadığı için ortaya çıkan özel toprak mülkiyeti sonucunda çok miktarda mülk küçük bir azınlığın elinde suni olarak sağlama alındı; tüm yeni kamusal ve özel teşebbüslerin ipotek için başvurmak zorunda olduğu bu kişiler, herhangi bir hizmet geleneği veya soyluluk dolayısıyla değil, ortak çıkarlarının ve geniş ölçekli yaşamlarının duygudaşlığı sayesinde bir aradaydı. Sınırları pek belli olmayan bir sınıftı bu; gayretli kişiler, çoğu şiddet içeren ve şüphe uyandıran yöntemlerle, sürekli olarak kendilerini güvencede olmayan taraftan güvencede olan tarafa atmaya çalışıyorlardı. Güvencede

olan insanların oğulları ve kızları, güvencede olmayanlarla evlendiklerinde veya çılgınca savurganlıklara imza attıklarında, yahut alçakça suçlar işlediklerinde, sıradan insanların yaşamı denen kaygı ve yetersizlik dolu seviyeye iniyordu. Nüfusun geri kalanının toprağı yoktu, zaten doğrudan veya dolaylı olarak güvencede olanların yanında çalışmıyorlarsa var olmaya hakları da yoktu. Son Günler'den önce düşünce şeklimiz öyle sık ve kıttı, bencillik hissettiğimiz her şeyi öyle bir zapt altına almıştı ki güvencede olan insanların çok azı bunun en doğal ve akla yatkın dünya düzeni olduğundan kuşku duyardı.

Size eski dünya düzeninde güvencede olmayanların yaşamını anlatırken, umarım içindeki umutsuz acıyı birazcık hissettirebiliyordum ama güvencede olanların da cennette gibi mutlu yaşamlar sürdüklerini sanmayın. Altlarındaki güvencesizlik çukurunu kavrayamasalar bile hissediyorlardı. Etraflarındaki yaşam çirkindi; çirkin evler, çirkin giyinmiş insanlar görmekten, popüler eşyaları satan tüccarların kullandığı kaba tabirleri duymaktan kaçamıyorlardı. Bilinçaltılarında bir huzursuzluk yatıyordu; sosyal ekonomi hakkında sağlıklı düşünemedikleri gibi, genel anlamda düşünmekten içgüdüsel olarak kaçınıyorlardı. Güvenceleri çukura düşmekten korkmayacak kadar sağlam değildi, o yüzden kendilerini hep yeni iplerle bağlıyorlardı; çevre ve çıkar edinme çabaları, konumlarını teyit etmek ve geliştirmek için durmak bilmeyen istekleri sürekli uğraştıkları küçültücü şeylerden bazılarıydı. Hayatlarının havasına tam olarak hâkim olmak için Thackeray okumalısınız. Bakteriler sınıf farkı gözetmiyordu tabii, hem hizmetçilerinden asla memnun olmazlardı. Geriye kalan kitaplarını okuyun. Geçen her nesil hizmetçilerin “vefa” duygusunu kaybettiklerinden yakınıyor ama o duyguyu hiçbir nesil görmemiş. Dünyanın bir yeri kirliyse tüm dünya kirlidir ama bunu asla anlayamadılar. Hiçbir şeyin kimseye yetmeyeceğini düşünüyor, bunun Tanrı'nın hükmü ve yaşamın düzeltilemez bir koşulu olduğuna inanıyor, kendilerine düşen orantısız paya tut-

kuyla ve hak görerek tutunuyorlardı. Pratikte güvence altında olan herkesin ilişki kurduğu ortama “Sosyete” diyorlardı ki bu sözcüğü seçmeleri felsefelerinin mahiyetini çok güzel özetliyordu. Ama eski sistemin üzerine kurulu olduğu bu yabancı fikirleri iyice öğrenirseniz, bu insanların güvencede olmayan kişilerle yapılan evliliklerden ne kadar korktuğunu daha iyi anlayabilirsiniz. İş kızlarına ve kadınlarına geldiğinde bu olağanüstü nadir bir durumdu, hatta iki cinsiyet için de feci bir toplumsal suç olarak görülürdü. Olabilecek en kötü şeydi.

O karanlık son günlerde, güvencede olmadığı halde birini seven ve dürtülerine evlenmeden teslim olan her kızı bekleyen korkunç kaderin muhtemelen farkındasınızdır, dolayısıyla Nettie ile genç Verrall’ın düştüğü durumu da anlayabilirsiniz. İkisinden biri acı çekecekti. Genel bir duygusal coşku halinde oldukları ve birbirlerine yönelik tuhaf cömertlik gösterileri yapabilecekleri için, acı çekenin oğlu olup olmayacağı, bu coşkulu ve sorumsuz işin neticesinde Nettie’nin Checkshill Kuleleri’nin hanımlığına aday olarak dönüp dönmeyeceği, Bayan Verrall’ın konumundaki bir kadın için fazlasıyla kaygı verici bir husustu. Neticenin bu olması pek olası görünmüyordu ama böyle şeyler daha önce olmuştu.

Biliyorum, bu kanunlar ve gelenekler sanki kötü niyetli bir delinin aklından çıkmış gibi görünüyor. Şans eseri içine doğduğum, şimdi kaybolmuş olan dünyanın namağlup hakikati böyleydi, hatta daha iyisini hayal etmek delilik olarak görülürdü. Bir düşünün! Tüm ruhumla sevdiğim, uğruna hayatımı feda etmeye hazır olduğum bu kız, genç Verrall ile evlenmek için yeterli değildi. Ama ben onun düzgün, yakışıklı, sıradan suratına baktığımda, benden daha iyi olmayan, hatta daha zayıf bir yaratık görüyordum. Onu bir kenara atmayı seçene dek gönül eğlendirecekti ama sosyal sistemimiz Nettie’yi öyle bir zehirlemişti ki –adamın giydiği frak, özgürlüğü ve parası ona öyle güzel görünüyordu ve ben öyle pespaye görünüyordum ki– küçük bir umut bile rıza göstermesine yetmişti. İçinde bu-

lundukları durumu yaratan toplumsal kurallara itiraz etmek “sınıfa imrenme” olarak adlandırılıyordu, şimdi hiç kimsenin tahammül etmeyeceği ve razı gelmeyeceği haksızlıklara karşı en ufak bir itiraz, soylu rahipler tarafından ayıplanıyordu.

Ortada barış yokken “barış” demenin ne anlamı vardı? O eski dünyanın düzensizliğinde tek bir umut varsa, yolu isyan etmekten ve ölümüne çatışmaktan geçiyordu.

Eski hayatlarımızın utanç verici tuhaflıklarını gerçekten kavramaya başladıysanız, Bayan Verrall’ın orada belirme sebebinin bir anda kafamda belirmesini de takdirle karşılırsınız.

Bu faciayla ilgili uzlaşma sağlamaya gelmişti!

Ve Stuartlar da uzlaşacaklardı! Bunu çok iyi görebiliyordum.

Stuart ile hanımı arasında geçmek üzere olan konuşmayı düşünmek bile midemi kaldırdı ve münasebetsizlik etmeme yol açtı. Bunu görmekten, Stuart’ın bu konudaki tek bir hareketini bile görmekten ne pahasına olursa olsun kaçınmak istiyordum.

“Ben kaçtım,” dedim ve vedalaşmadan arkamı döndüm.

Yaşlı kadın kaçış güzergâhımın üzerinde duruyordu, dolaşısıyla ona doğru ilerledim.

Ifadesinin değiştiğini, ağzının biraz aralandığını, alnının kıvrıştığını ve gözlerinin fal taşı gibi açıldığını fark ettim. Zaten beni ilk gördüğü andan beri tuhaf bir tip olduğumu düşünüyordu, bir de böyle üzerine yürüyünce soluksuz kaldı.

Seraya inen üç dört basamaklı merdivenin tepesinde duruyordu. Acele etmekteki kararlılığımdan rencide olmuş gibi bir iki adım geriledi.

Ona selam vermedim.

Aslına bakarsınız, bir anlamda selam verdim. Ona söylediğim şey için şimdi özür dilemeye başlamak anlamsız olur; bu şeyleri gözlerinizin önüne seriyorum ancak bütünüyle anlatırsam beni anlayabilir ve affedebilirsiniz. Ona hakaret etmek için amansız ve baskın bir istekle yanıp tutuşuyordum.

Böylece bu zavallı, ufak tefek, ihtiyar kadına aşağıda geçen şekilde hitap ederek, mecazımürsel yoluyla kapsamını tekidlen çoğula çıkardım. “Sizi aşağılık toprak hırsızları!” dedim gözlerimi kırpmadan yüzüne bakarak. “ONLARA PARA TEKLİF ETMEYE Mİ GELDİN?”

Hazırcevaplığını test etmek için beklemeden yanından hızla geçtim; uzun adımlar atarak ve yumruklarımı sıkarak bir kez daha dünyasından kayboldum...

O zamandan beri, arada bir bu olayın ona nasıl görüldüğünü anlamaya çalışıyorum. Onun kişisel evreninde o güne kadar var olmamıştım bile ya da var olduysam bile sadece bulanık ve karanlık bir şey, parkının öte yanından ilgisiz ve önemsiz bir şekilde geçen bir zerrecikten ibarettim, ta ki sıkıntılı ama sakin bir halde, kendi güvenli bahçesine inip serada Stuart'ı arayana dek. Sonra bir anda ben o yeşil duvarlı, yerleri döşemeli manzarada, karanlık çehreli ve kötü giyinmiş bir genç adam olarak belirmiş, önce ona dik dik bakmış sonra da kaşlarımı çatarak üzerine yürümüştüm. Bir kere belirdikten sonra hızla büyümüştüm. Gitgide görüş açısının daha büyük bir kısmını kaplamaya ve önem kazanmaya ve daha tekinsiz görünmeye başlamıştım. Tavırlarımda akıl almaz bir düşmanlık ve saygısızlıkla merdivenlerden çıkmış, tepesine dikilmiş, bir an için âdeta ikinci bir Fransız Devrimi'ne dönüşmüş ve kendimi ifade ederken o kötücül ve anlaşılmaz lafları üst üste yığmıştım. Bir saniye için de olsa, varlığı için bir tehdittim. Bu benim mutlu sonumdu.

Sonra geçip gitmiştim; yarattığım hadisenin geride bıraktığı şiddetli baş dönmesi ve güvensizlik hissi dışında, evreni her zamanki haline dönmüştü.

O günlerde kafamın asla almadığı bir şey de zenginlerin büyük kısmının iyi niyetli insanlar olduğuydu. Her şeyi benim gördüğüm gibi gördüklerini ama aşağılıkça inkâr ettiklerini zannediyordum. Aslına bakarsanız, Bayan Verrall'ın ailesinin büyük bir sayfiye yerine hâkim olma hakkını sorgulama ihti-

mali, İngiltere Kilisesi'nin Otuz Dokuz İlke metnini incelemesi veya güvence altındaki evrenini taşıyan sarsılmaz sütunlardan herhangi biriyle ilgilenmesi ihtimalinden daha fazla değildi.

Hiç şüphe yok ki onu fazlasıyla ürkütmüş ve korkutmuş-tum. Ama anlamıyordu işte.

O sınıfın insanları, ayaklarının altındaki kalabalık ve karanlık çukurda arada bir yanıp sönen bu kurşuni nefret parlamalarını asla anlamıyorlardı. Âdeta ıssız bir yoldan geçerken arabanın ışığıyla anlık olarak aydınlanan ve sonra gecenin içinde kaybolan tehditkâr bir şekil gibi, karanlıkta bir şey aniden parlayıp sönüyordu. Bunu kâbustan sayıyor, önemsiz olduğu kadar rahatsız edici de olan bu şeyi unutmak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ

I

Bayan Verrall'a hakaret ettiğim andan itibaren, dünyanın mirasından mahrum bırakılan herkesin bir temsilcisine dönüştüm. İçimde ne gurur ne keyif kalmıştı, Tanrı'ya ve insanlığa başkaldırıyordum. Beni şu ya da bu yöne sürükleyen belirsiz niyetlerim yoktu; artık ne yapmak istediğimi çok net olarak biliyordum. Eylemimi yapacak ve ölecektim.

Eylemimi yapacak ve ölecektim. Nettie'yi öldürecektim – bir başkasına gülümseyen ve vaatlerde bulunan ve kendini veren, genç kalbimin elde edilemeyecek hazlarını ve kaybolan hayallerini temsil eden Nettie'yi ve sosyal düzenimizin onulmaz adaletsizliğinden faydalanan herkesi temsil eden Verrall'ı; ikisini de öldürecektim. Bu iş bitince de kendi beynimi patlatacaktım ve yaşamayı boş bulup reddetmemin nasıl bir cezası olacağını görecektim.

Hakikaten de kararlıydım. Öfkeden kuduruyordum. Başımın üstünde, göğün tepesinde kuyrukluyıldız asılı duruyor, yıldızları yürürlükten kaldırıyor, hemen altındaki soluk sarı ayı mağlup ediyordu.

“Tek istediğim öldürmek!” diye haykırdım. “Tek istediğim öldürmek!”

Böyle çılgınca bağıırıyordum. Açlığa ve yorgunluğa meydan okuyan bir feveran halindeydim; uzun süre boyunca

Lowchester'a giden fundalıkta sinsice dolaşarak kendi kendime konuştum, gece tamamen çökünce eve yöneldim ve bir kez bile dinlenmeyi düşünmeden, on yedi millik uzun yolu yürüdüm. Sabahtan beri hiçbir şey yememiştim.

Delirmiş olmalıydım ama saçmalamalarımı hatırlayabiliyordum.

Ne geceye ne güne ait zayıf bir ışığın altında, ağlayarak yürüdüğüm zamanlar oldu. Her Şeyin Ruhu diye adlandırdığım bir şeyi karman çorman laflarla ikna etmeye çalıştığım zamanlar oldu. Ama gökteki o görkemli ışıkla hep konuştum.

"Böyle kepaze olacaksam neden buradayım?" diye sordum. "Neden beni tatmin edilemeyen bir gururla, içimi parçalayan arzularla yarattın? Bu dünya bir şaka mı? Misafirlerinle alay etmenden mi ibaret? Benim bile bundan daha iyi bir espri anlayışım var!"

"Neden merhamet etmenin erdemini benden öğrenemiyorsun? Neden yaptığını geri almıyorsun? Benim biçare bir solucanı alıp, ona günbegün eziyet ettiğimi, yolunu pislikle doldurduğumu, onu aç bıraktığımı, hırpaladığımı, onunla alay ettiğimi hiç gördün mü? Sen neden yapıyorsun o zaman? Şakaların hoyrat. Yukarıda kendine daha zararsız eğlenceler bul, duydun mu beni? İnsanın içini böyle parçalamayan bir şeyler olsun."

"Bunun amacın olduğunu söylüyorsun – bana yüklediğin amaç. Benden bir şey yaratıyorsun – bir ruhun doğum sancıları. Yok ya! Sana nasıl inanırım? Bu gözlerin neler gördüğünü unuttuysun. Hadi beni geçelim, tekerleğin altında ezilen o kurbağa için ne diyeceksin, Tanrı? Peki ya kedinin parçaladığı o kuş?"

Böyle küfürlerden sonra, münazaradaymışım gibi alaycı ve küçük bir lafla bitiriyordum. "Haydi buna cevap ver!"

Bir hafta öncesine kadar ayın siyah beyaz ve katı ışığıyla aydınlanan park, şimdi kurşuni ve puslu bir ışığa bürünmüştü. Alışılmadık biçimde alçak, yüksekliği bir metreyi geçmeyen, beyaz bir sis çimlerin üzerinde usulca sürükleniyor, yarattığı

denizimsi siluetin içinden ağaçlar yükseliyordu. O gece dünya güzel ve karanlık ve tuhaftı, dışarıda kimse yok gibiydi; ben ve çatlamış sesim, bu sessiz sis perdesinin içinde bir başımıza sürükleniyorduk. Bazen anlattığım gibi münakaşa ediyor, bazen huysuzluğumun verdiği dalgınlıkla takılıp düşüyor, bazen de keskin ve şiddetli bir azabın pençesine düşüyordum.

Nettie'nin benimle alay ettiğini ve bana güldüğünü, Verrall ile birbirlerini kucakladıklarını düşündüğümde, hissizliğimin içinde kabaran öfke birdenbire feverana dönüşüyordu.

“Buna izin vermeyeceğim!” diye bağıryordum. “Buna izin vermeyeceğim!”

Gözümün döndüğü böyle bir anda, altıpatlarımı cebimden çıkardım ve sessiz geceye doğru uç el ateş ettim.

Mermiler havayı yardı, irkilen ağaçlar azalan yankılarla birbirlerine yaptığım şeyden bahsetti ama sonra her şey usulca sona erdi, engin ve sabırlı gece iyileşti ve sakinleşti. Sessizlik atışlarımın, küfürlerimin, dualarımın –arada bir dua da ediyordum– hepsini alıp götürdü.

Nasıl anlatsam – o dingin manzara, o ezici ihtişam imparatorluğu çılgınlıklarımı zapt altına aldı, yatıştırdı, kaybetti. Çılgınlıklarımın bir an önceki muazzam gürültüsü, çarptığı yerlerdeki yankısı geçip gitti. Kendimi elimde altıpatlarımla, şaşkına dönmüş halde, anlayamadığım bir şey duygu dünyama nüfuz ederken buldum. Sonra omuzumun üzerinden yıldıza baktım ve bir süre bakmaya devam ettim.

“Kimsin SEN?” dedim nihayet.

Issız bir çölde, aniden bir ses duymuş gibiydim...

O da geçti.

Clayton Tepesi'ni aştığımda, kuyruklu yıldızı izlemek için her gece dışarı çıkan kalabalığa rastlamadığımı fark ettim, ayrıca reklam panosunun önünde durup günahkârlara mahşer gelmeden tövbe etmelerini tembihleyen vaiz de her zamanki yerinde yoktu.

Saat gece yarısını çoktan geçmişti ve herkes evine dönmüş-

tü. Ama başta bunu düşünemedim, çünkü ıssızlık beni afallattı ve ardında hatırasını bıraktı. Kuyruklu yıldızın ışığı yüzünden tüm gaz lambalarını söndürmüşlerdi ki bu da alışılmadık bir durumdu. Sakin ana cadde üzerindeki gazete bayii kepenkleri kapamış ve uyumaya gitmişti ama geç çıkarılmış ve unutulmuş bir panodaki duvar gazetesi hâlâ duruyordu.

Üzerindeki sözcük –göz alıcı harflerle yazılmış tek bir sözcük– şuydu: “SAVAŞ.”

O boş ve karanlık sokakta benim dışımda uyanık bir kişi bile yokken adımlarımın beyhude yankılanmasını düşünün. Sonra o duvar gazetesinin başında duruşumu düşünün. Ve o uyku durgunluğunun ortasında, panoya aceleyle iliştilmiş, biraz eğreti ve buruşmuş ama kuyruklu yıldızın parıltısı altında hâlâ seçilebilir halde, o abes ve dehşet verici sözcüğün ölçüsüz kötülüğünü –

“SAVAŞ!”

2

Duygusal bir sağanağı sıklıkla takip eden o itidal halinde uyandım.

Saat geçti, annem yatağımın başındaydı. Yamuk bir tepsinin üzerinde kahvaltımı getirmişti.

“Henüz kalkma, tatlım,” dedi. “Uyuyordun. Dün gece eve geldiğinde saat üçtü. Yorgun olmalısın.”

“Zavallı yüzün,” diye sürdürdü, “eve geldiğinde bembeyazdı ve gözlerin de parlıyordu... İçeri girdiğinde ödüm koptu. Merdivenlere ayağın takıldı.”

Sessizce ceketimin cebine baktım, hâlâ dolu görünüyordu. Muhtemelen fark etmemişti. “Checkshill’e gittim,” dedim. “Yani – belki – ”

“Dün bana bir mektup yolladılar, tatlım,” dedi ve tepsiyi kucağıma koymak için eğildiğinde usulca saçlarımı öptü. Bir an için öylece, yanağı kafamın üzerinde durduk.

Bu duraksamayı bitirmek için tepsiyi elinden aldım.

“Kıyafetlerime dokunma anne,” dedim aniden onlara yönel-
diğinde gördüğümde. “Hâlâ elbise fırçası kullanabiliyorum.”

Sonra tam çıkarken şöyle diyerek onu şaşırttım: “Anne, sen
yok musun sen! Şimdi biraz anlıyorum. Şimdi anlıyorum, an-
neciğim! Beni kendi halime bırak! Bırak!”

İyi bir hizmetçinin uysallığıyla yanımdan ayrıldı. İtaat dolu
o kalbi hem dünya hem de ben çok fena kullandık!

O sabah bir daha asla öyle bir ihtiras fırtınasına kapılma-
yacakmışım gibi hissediyordum. Üzerime kederli bir metanet
gelmişti. Artık amacım demir kadar bükülmez görünüyordu;
içimde ne sevgi ne nefret ne de korku vardı – olacakları düşü-
nünce yalnızca anneme acıyordum. Yavaşça kahvaltı ederken,
Shaphambury hakkında nereden bilgi alabileceğimi, oraya na-
sıl gidebileceğimi düşündüm. Beş şilinin bile yoktu.

Düzgün giyinmek adına, yakaları en az aşınmış gömleğimi
buldum ve her zamankinden daha özenli tıraş oldum, sonra
da bir harita bulmak için halk kütüphanesine gittim.

Shaphambury, Essex kıyılarındaydı ve Clayton’dan oraya gi-
den yol hem uzun hem karmaşıktı. Tren istasyonuna gittim ve
sefer tarifelerini not aldım. Kondüktörler Shaphambury ile il-
gili pek bir şey bilmiyorlardı ama gişe memuru yardımcı oldu
ve bilmek istediğim her şeyi söyledi. Sonra tekrar kömürlü
sokağa döndüm. En az iki sterline ihtiyacım olacaktı.

Bu probleme kafa yormak için halk kütüphanesinin gazete
odasına döndüm.

Bir gerçek, davetsiz bir misafir gibi, aklımın kapısından
girdi. İnsanlar sabah gazeteleriyle ilgili her zamankinden çok
daha heyecanlıydılar, odanın havasında alışılmadık bir şey
vardı ve insanlar daha fazla konuşuyordu; bir an için kafam
karıştı. Sonra aklıma geldi: “Almanya ile savaştayız, tabii ya!”
Kuzey Denizi’ndeki deniz savaşı sürüyor olmalıydı. Sürerse
sürsün! Kendi meselelerimi düşünmeye geri döndüm.

Parload?

Gidip onunla barışıp sonra da borç isteyebilir miydim? Bu olasılığı kafamda tarttım. Bir şey satmayı veya rehin vermeyi düşündüm ama bu da zor görünüyordu. Pardösüm yeniyken bile bir sterlin etmiyordu, saatimin de pek bir şey edeceğini sanmıyordum. Yine de bu şeylerin ikisi de etken olabilirdi. Sonra biraz da kendimden tiksinererek annemin muhtemelen kira için biriktirmekte olduğu küçük meblağı düşündüm. Bu konuda oldukça ketumdu, parayı odasındaki eski bir çay kutusuna gizlemişti. O parayı bana kendi isteğiyle vermesinin imkânsız olduğunu biliyordum, kendime bu ölüm kalım meselesinde hiçbir ayrıntının önem teşkil etmediğini söylesem bile, o çay kutusunu her düşündüğümde hissettiğim vicdan azabı peşimi bırakmıyordu. Başka bir yolu yok muydu? Belki tüm olanakları seferber ettikten sonra, ondan yalvararak alacağım birkaç şilinle parayı denkleştirebilirdim. “Onlar,” dedim kendi kendime, güvencede olanların evlatlarını –bir kez olsun hırs yapmadan– düşünerek, “romantik maceralarını rehinci vasıtasıyla yürütmekte zorluk çekerlerdi. Neyse, biz bununla idare etmek zorundayız.”

Günü yiyormuşum gibi geldi ama bu canımı sıkmadı. “En hızlı yöntem en yavaş olandır,” derdi Parload; ben de önce her şeyi bütünüyle planlayacak, yavaşça hedefime kilitlenecek ve sonra bir mermi gibi hızla eyleme geçecektim.

Öğle yemeği için eve dönerken rehincinin önünde durakladım ama pardösümü getirene kadar saatimi de rehin vermeye kararlıydım.

Kafamda kırk tilkiyle, sessizce yemeğimi yedim.

3

Öğle yemeğinden sonra –patatesli kiş yemiştik, içi azıcık lahana ve domuz pastırması dışında patatesle doluydu– pardösümü giydim ve böylece annem arkada taraftaki bulaşikhane-
deyken evden çıkarmış oldum.

Eski dünyada bir bulaşikhane, özellikle bizimki gibi evlerde bulunan karanlık mutfağın ardındaki rutubetli, nahoş, çoğunlukla yerin altındaki bir kısımdı; bizimki çoğundan daha kirliydi çünkü kara bir pislik yuvası olan kömürlüğe açılıyordu, dolayısıyla engebeli döşeme zeminin üzerinde sürekli olarak küçük parçalar dökülüyor ve ezilip daha küçük parçalar ayrılıyordu. İşte bu yapışkan ve rutubetli yer, her yemeğimizden sonraki “temizlik” alanıydı; havada hep soğuk bir buhar ve haşlanmış lahana kokusu olurdu. Orayı düşündüğümde, tavanın veya çaydanlığın bir anlığına bırakıldığı yerlerdeki siyah isler, tahliye borusunun süzgecine takılmış patates kabukları, tarif edilemez dehşetlere şahit olmuş “bulaşık bezleri” aklıma geliyor. Bu tapınağın mihrabı olan “lavabo” ise zarif bir dokunuşa başkaldıran, yağ ile kaplanmış, nahoş görünümlü, taştan bir hazneydi; bunun üzerindeki, sadece soğuk su veren musluk öyle bir ayarlanmıştı ki açtığınızda lavabodan sıçrayan sular üstünüzü başınızı ıslatıyordu. Su kaynağımız buydu. İşte böyle bir yerde, hepsi asıl renklerinden genel bir tozlu griye dönmüş eski kıyafetleriyle, yırtılmış ve ayağına uymayan botlarıyla, çalışmaktan eciş bücüş olmuş elleriyle ve dağınık gri saçlarıyla, ufak tefek ve yaşlı, biraz kabiliyetsiz ve epey nazik bir kadını, o esirgemez ve fedakâr ruhu – annemi düşünün. Kışın hep elleri çatlardı ve öksürürdü. İşte o kadın bulaşıkları yıkarken, ben de pardösümü ve saatimi satmak üzere dışarı çıktım ki onu terk edebileyim.

Pazarlığa tabi iki malımı rehin vermekle ilgili tuhaf kaygılara kapılmıştım. Clayton’daki rehinciye gitmek istemiyordum çünkü beni tanıyordu, böylece kendimi Swathinglea’de, Lynch Sokağı üzerinde bulunan, altıpatlarımı aldığım dükkânın kapısında buldum. Sonra tek bir kişiye kendimle ilgili çok fazla bilgi vermiş olacağımı fark ettim ve Clayton’a geri döndüm. Kaç para aldığımı hatırlamıyorum ama Shaphambury’ye tek gidiş bileti almak için ihtiyacım olan miktardan epey az olduğunu hatırlıyorum. Kararlılığımı yitirmeden halk kütüphanesine

döndüm ve herhangi bir noktada on veya on iki mil yürüyerek, yolculuğumu kısaltmanın mümkün olup olmayacağını araştırmaya başladım. Botlarım perişan haldeydi, sol botumun tabanı da soyulmaya başlamıştı, içinde ayaklarımı yalnızca sürüyebildiğim ayakkabılarla yola çıkarsam, tüm planlarımın alt üst olacağını düşünmekten kendimi alamıyordum. Hafif adımlar attığım sürece iş görüyorlardı ama bunlarla uzun yola çıkamazdım. Hacker Sokağı'ndaki kunduracıya gittim ama tamirin kırk sekiz saatten kısa süreceğine söz veremeyeceğini söyledi.

Eve vardığımda saat üçe beş vardı, her hâlükârda Birmingham'a giden beş trenine yetişmek istiyordum ama cebimdeki paradan memnun değildim. Kitap ya da o tarz başka bir şey rehin verebilir miyim diye düşündüm ama evde para edecek hiçbir şey bulamadım. Annemin gümüşleri –iki kepçe ve bir tuzluk– zaten birkaç haftadır, haziran kirasını verdiği-mizden beri rehindeydi. Ama aklım farazi fırsatlarla doluydu.

Kapımıza giden basamakları çıkarken, Bay Gabbitas'ın sıkıcı kırmızı perdelerinin arasından, gözlerinde kaygılı bir azimle bana baktığını ve sonra kaybolduğunu fark ettim; koridordan geçerken birdenbire kapısını açtı ve yolumu kesti.

Umarım beni rengi atmış bir kırmızı kravatla ve aşınmış ketenden, her tarafı dökülen, yırtık pırtık, ucuz eski dünya kıyafetleri içinde, esmer ve suratsız bir hödük olarak hayal ediyorsunuzdur. Sol elim, sanki orada elinden bırakmak istemediği bir şey varmış gibi cebimde duruyordu. Bay Gabbitas benden kısıydı, herhangi biriyle karşılaştığında çıkardığı ilk ses neşeli bir kuşun ötüşü gibiydi. Sanırım kuş gibi olmak istiyordu, gerçekten de kuşları andıran bir sevimliliği vardı ama doğrusunu isterseniz, benliğinde bir kuşun heyecanlı yaşam enerjisine dair hiçbir iz taşımıyordu. Bir kuş nefes nefese kalıp ağzı açık gezmezdi. Dönemin ruhban kıyafetlerini, şimdi bize eski dünya kıyafetleri arasında en tuhafı gibi görünen o kostümü giyiyor, hem de bunu en ucuz formunda sunuyordu – siyahı kötü bir kumaştandı, üzerine uymuyordu, kesimi garipti. Uzun etekleri

bedeninin şişmanlığını, bacaklarının kısığını daha da belirginleştiriyordu. Büyük gözlüklü masumane yüzünün altında, yuvarlak yakasının içindeki beyaz bağ biraz kirliydi; pek temiz olmayan dişlerinin arasına gül ağacından piposunu sıkıştırmıştı. Beyaz tenliydi; otuz üç veya otuz dört yaşında olmasına rağmen saman rengi saçlarının tepesi açılmaya başlamıştı bile.

Gözünüze çok tuhaf, fiziksel güzelliğini veya itibarını hiçbir şekilde önemsemeyen bir varlık gibi görünüyor olmalı. Gerçekten de onu olağanüstü tuhaf bulurdunuz ama eski günlerde sadece kabul değil saygı da görüyordu. Bir iki yıl önceye dek hayattaydı ama görüntüsü sonradan değişti. O öğleden sonra gördüğüm şekliyle hakikaten de epey pasaklı, hırpani, küçük bir insandı; kıyafetlerinin hepten çirkin ve acayip olmasının yanı sıra, adamı baştan ayağa soysanız, güçsüz kaslarının altında, kontrolsüz iştahının getirdiği koca göbeğinde, yuvarlak omuzlarında ve bozulmuş sarı cildinde, güzelliğe dair herhangi bir gayret göstermek konusundaki eksikliği görülebiliyordu. En baştan beri böyle olduğunu içgüdüsel olarak anlayabiliyordunuz. Sadece hayatın akıntısında sürüklendiğini değil, kendini bu akıntıya kasten bıraktığını, bu sırada karşısına çıkan her şeyi yediğini, karşısına çıkan her şeye inandığını, karşısına çıkan hiçbir şeyi büyük bir coşkuyla yapmadığını hissedebiliyordunuz. Büyük bir gurur veya azim sonucunda ya da görkemli bir aşkın meyvesi olarak dünyaya geldiğini düşünmek mümkün değildi. OLUVERMİŞTİ işte... Ama o zaman hepimiz oluvermiştik. Neden bu zavallı küçük vaizden bu üslupla bahsediyorum ki?

“Selam!” dedi dostane bir tavırla. “Seni haftalardır görmedim! İçeri gel de biraz çene çalalım.”

Misafir odasında kalan bir pansiyonerin davetini emir telakki etmem gerekiyordu. Reddetmeyi çok isterdim, hatta daha zamansız bir davet olamazdı ama bir bahane uyduracak kıvrak zekâyı gösteremedim. “Pekâlâ,” dedim sıkılarak, bu sırada kapıyı girmem için açık tutuyordu.

“Gelsen çok memnun olurum,” diye vurguladı. “Buranın cemaatiyle akıllıca konuşmalar yapmak pek mümkün olmuyor.”

Neyin peşinde olduğunu düşünmeden duramıyordum. Gergin bir misafirperverlikle üzerime titriyor, konuları bölük pörçük anlatıyor, ellerini ovuşturuyor, gözlüklerinin üzerinden bana bakıyordu. Deri kaplı koltuğuna oturduğumda, küçükken Clayton’da bir dişçi koltuğunda oturduğum tuhaf bir hatırıya döndüm – nedenini bilmiyorum.

“Kuzey Denizi’nde canımızı sıkacaklar gibi görünüyor,” dedi kabahatsiz bir havayla. “Ama savaşmak istemelerine seviniyorum.”

Odasında hep gözümü korkutan, böyle bir zamanda bile yapmacık olmama yol açan bir kültür havası vardı. Pencerenin dibindeki sehpa fotoğraf malzemeleriyle, diğer sehpa ise kıtanın her tarafından hediyelik eşyalarla doluydu; şömine-nin iki tarafındaki boşlukları dolduran, Amerikan kumaşıyla kaplı raflarında, o günlerde sayısının çok olduğunu düşündüğüm kitapları duruyordu – aralarında muhterem vaizimizin fotoğraf albümleri ve üniversite ders kitapları da olan, belki sekiz yüz kitap vardı. Buradaki eğitim iması, aynanın üstüne asılmış küçük ahşap kalkanın üzerindeki üniversite armasıyla, o da yetmezmiş gibi, karşı duvarı süsleyen Oxford çerçevesinin içindeki, Bay Gabbitas’ın kep ve cüppe giymiş fotoğrafıyla güçlendiriliyordu. O duvarın tam ortasında açılır yazı masası duruyordu ki açık durduğunda, sadece kültürlü değil aynı zamanda yazıp çizen biri gibi görünüyordu. Burada vaazlarını yazıyordu, hem de kendi başına!

“Evet,” dedi şöminenin önündeki küçük halının üzerinde durarak, “savaş er ya da geç çıkacaktı. Ama filolarını şimdi dağıtırsak en azından daha çabuk biter!”

Parmaklarının üzerine kalktı ve sonra topuklarının üzerine indi; kiler ve çay sandığı olarak kullandığı konsolun üzerinde asılı duran, kız kardeşinin yaptığı sulu boya resme gözlükle-

rinin üzerinden, mülayim gözlerle baktı. Tüm bunları yaparken, “Evet,” dedi.

Öksürdüm, oradan nasıl kaçabileceğimi düşünüyordum.

Benimle puro içmek istedi –şu tuhaf eski alışkanlık!– ve reddettiğimde, grevlerle ilgili şu “rezalet” hakkında, sanki gizli bir şeyden bahsediyormuş gibi konuşmaya başladı. “Savaşın ORADAKİ manzaraya iyi gelmeyeceği kesin,” dedi ve bir süre ciddileşti.

Sırf sendika memnun olsun diye, karılarını ve çocuklarını düşünmeden grev yapan madencilerden bahsetmeye başlayınca karşı çıkmak zorunda hissettim ve oradan kaçma gayretlerine kısa bir ara vermem gerekti.

“Buna katıldığımı söyleyemem,” dedim boğazımı temizleyerek. “Eğer şimdi sendika olarak grev yapmasalardı, bunun bölünmesine izin verselerdi, maaş indirimleri geldiğinde ne yapacaklardı?”

Buna cevaben, patronlar kömürü yok pahasına satarken yüksek maaşlar beklememeleri gerektiğini söyledi. “İşin aslı öyle değil. Patronlar adil davranmıyor. Kendilerini korumak zorundalar,” diye yanıtladım.

Bay Gabbitas ise cevaben, “Bilemiyorum. Epeydir Dört Kasaba’da kalıyorum ve adaletsizlik terazisinde ağırlığın patron tarafına düştüğünü sanmıyorum.”

“Evet, işçilerin kafasına düşüyor,” diye hemfikir oldum kasten yanlış anlayarak.

Böylece bir tartışmaya doğru ilerlemeye başladık. “Lanet olsun böyle tartışmaya!” diye düşünüyordum ama kendimi oradan çekip alma kabiliyetine sahip değildim ve gerginliğim sesime yansiyordu. Bay Gabbitas’ın yanaklarında ve burnunda küçük kırmızı lekeler belirmeye başladı ama dalgalanan sinirleri sesini etkilemiyordu.

“Bakın,” dedim, “ben sosyalistim. Dünyanın, küçük bir azınlık diğer herkesin kafasının üzerine basarak dans etsin diye yaratıldığına inanmıyorum.”

“Canım dostum,” dedi Rahip Gabbitas, “BEN DE sosyalistim. Kim değil ki? Ama bu beni sınıf nefretine götürmüyor.”

“Sen bu kahrolası sistemin topuklarını kafanda hissetmedin. Ama ben hissettim.”

“Ya!” dedi ve sesinin peşine birinin ön kapıyı çalışı takıldı. O durup beklerken, annemin birini içeri alışını ve sonra utanç bir şekilde oda kapısını çalışını duyduk.

“ŞİMDİ,” diye düşündüm ve kararlılıkla ayağa kalktım ama izin vermeyecekti. “Yok, yok!” dedi. “Dorcas parası için gelmişlerdir.”

Orada durmak zorundaymışım gibi elini göğsüme koydu ve, “Girin!” diye bağırdı.

“Konuşmamız daha yeni ilginçleşiyor,” diye itiraz etti; bu sırada, Clayton’daki kilisenin yardım işleriyle uğraşan yaşlı ve ufak bir kadın olan Bayan Ramell içeri girdi.

Rahip onu selamladı –kadın beni fark etmemiştii– ve masasına doğru gitti, ben ise sandalyemin başında, odadan çıkmaktan aciz bir halde duruyordum. “Bölmüyorum ya?” diye sordu Bayan Ramell.

“Hiç de bile,” dedi Gabbitas ve masasını açtı. Yaptığı şeyi elimde olmadan gördüm.

Yanından gidemiyor oluşum öyle canımı sıkırmıştı ki bu sabahki arayışlarım ile adamın masasından para çıkarıyor olduğu gerçeklerini birbirine bağlayamıyordum. Bayan Ramell ile konuşmalarını surat asarak dinledim, Galler’de dedikleri gibi “gözümün ucuyla” çekmeceye yayılmış çok sayıdaki madeni sterlini gördüm. “Hiç makul davranmıyorlar,” diye şikâyet etti Bayan Ramell. Zaten deliliğin sınırlarında gezen bir sosyal örgütte başka nasıl olabilirdi ki?

Onlara arkamı döndüm, ayağımı siperliğe koyup kenarları pelüş kaplı şömine rafına dirseğimi dayayıp rafın üzerindeki fotoğrafları ve pipoları ve küllükleri incelemeye başladım. Sahi, istasyona gitmeden önce çözmem gereken şu konu neydi?

Tabii ya! Sanki aklım bir engelin üzerinden gönülsüzce at-

ladı –hatta dipsiz bir kuyunun üzerinden atlamaya zorlanmış gibiydi– ve Bay Gabbitas çekmecesini kapatırken tekrar kaybolmakta olan sterlinlerin üzerine kondu.

“Sohbetinizi daha fazla bölmeyeyim,” dedi Bayan Ramell kapıya yönelirken.

Bay Gabbitas ona kibarlık yapıyor, önündeki kapıyı açıyor ve onu koridor boyunca geçiriyordu; birkaç saniye için, o maddenin sterlinlere –on ya da on iki tane olmalıydı– ne kadar yakın olduğumu tüm benliğimle hissettim...

Ön kapı kapandı ve Gabbitas geri döndü. Kaçma şansımı kaybetmişim.

4

“Gitmem GEREKİYOR,” dedim; oradan uzaklaşma arzum tuhaf biçimde güçlenmişti.

“Canım evladım!” diye ısrar etti, “Olur mu öyle şey! Eminim – gerçekten gitmeni gerektiren bir şey yoktur.” Sonra, konuşmamızın gidişatını değiştirme arzusuyla, “Burple’ın kitabıyla ilgili ne düşündüğünü bana hiç söylemedin.”

Artık hissiz itaat rolünü bırakmışım, öfkelenmeye başlıyordum. Neden düşüncelerimi ertelemem ya da onları belirtmeye hak kazanmam gerektiğini kendime sormaya başladım. Neden düşünsel veya toplumsal olarak ondan aşağıda hissedecektim ki? Burple hakkında ne düşündüğümü sormuştu. Cevabımı vermeye kararlıyım – gerekirse küstah bir tavırla. Belki o zaman beni salardı. Tekrar yerime oturmadım ve şöminenin köşesinde durmaya devam ettim.

“Şu bana geçen yaz ödünç verdiğin küçük kitabı mı diyor-sun?”

“Mantıklı konuşuyor, değil mi?” dedi eliyle ve ısrarcı bakışlarıyla koltuğu işaret ederken.

Ayakta kalmaya devam ettim. “Mantığa dair pek bir şey görmedim,” dedim.

“Londra’dan geçmiş en zeki piskoposlardan biriydi.”

“Olabilir. Ama görüşleri kaçamaktı ve epey zayıftı,” dedim.

“Ne demek istiyorsun?”

“Yanlış düşündüğünü söylüyorum. Bence görüşlerini kanıtlayamıyor. Hristiyanlığın gerçek olduğunu sanmıyorum. İddialarının yanlış olduğunu kendi de biliyor. Mantığı – çürük.”

Bay Gabbitas’ın rengi her zamankinden daha da soluklaştı ve yatıştırıcı tavrı kayboldu. Gözleri ve ağzı açıldı, hatta âdetâ bütün yüzü açılıyor, görüşlerim karşısında kaşları kıvrılıyordu.

“Böyle düşünmene üzüldüm,” dedi nihayet, derin bir soluk alarak.

Oturma davetini bir daha tekrarlamadı. Pencereye doğru bir iki adım attıktan sonra arkasını döndü. “Sen de itiraf edersin ki –” diye başladı sesinde entelektüel bir küçümsemeyle...

Size ikimizin savlarından da bahsetmeyeceğim. Onları çok merak ediyorsanız, benim savlarımın üzerine kurulu olduğu ucuz yayınları –örneğin Akılcı Basın Birliği’nin yayınlarını– kitap müzelerinin ücra köşelerinde bulabilirsiniz. Ortodoksluğun sayısız “yanıtları” da orada, o tuhaf kitap hapishanesinde, çetin bir savaşa sahne olmuş bir siperdeki cesetler gibi, diğerlerinden ayırt edilemez halde duruyordu. Babalarımızın münakaşaları, ki bunlar bazen şiddetli münakaşalardı, artık idrak alanımızın dışında kaldı. Biliyorum, siz gençler bunları tahammül edilemez bir kafa karışıklığıyla okuyorsunuz. Aklı başında yaratıkların nasıl böyle ihtilaflara düşebildiğini anlayamıyorsunuz. Eski sistematik düşünme yöntemlerinin, Aristocu mantığın tuhaf abesliklerinin hepsi, sihirli ve mistik sembollerin ve Rumpelstiltskin’in sihirli isimlerinin peşinden, imkânsızlık çukurunun karanlığında kayboldu. Teolojik tutkularımızı, eski insanların tanrılarında sadece dolambaçlı sözcüklerle bahsetmelerine yol açan kuruntularını veya fotoğrafı çekildiği için eriyip giden ve ölen yabancı insanları veya üç kargayla karşılaştığı için bir günlük yoldan geri dönen Elizabeth dönemi çiftçisini anladığınızdan daha fazla anlayamazsınız.

niz. Bunları yaşıyan ben bile, ihtilaflarımızı hatırlarken kuşku duymadan edemiyorum.

Bugün hepimizin anlayabildiğı, hepimizin uyduğı bir inanç var ama eski zamanlarda insanlar aldatıcı ifadelere zoraki ve akıl almaz biçimde inanmayı inançla karıştırıyordu. Ne inananlar ne de inanmayanlar, bizim bugün inanç dediğimiz şeye sahip değillerdi – akli güçleri yetmiyordu. Aynı barbar atalarının bir sembol değış tokuşu olmadan pazarlık yapamamaları gibi, göremedikleri ve dokunamadıkları ve dile getiremedikleri şeylere güvenemiyorlardı. Belki taşlara ve sopalara tapınmıyorlar veya ihtiyaçlarından kısararak hacca gitmiyorlar ya da sunak yapmıyorlardı ama hâlâ işitilebilir simgelere, kâğıda basılmış sözcüklere ve formüllere sıkı sıkıya tutunuyorlardı.

Ama kadim kelime oyunlarının yankılarına neden can veriyorduk?

Şu kadarını söyleyeyim, Tanrı ve hakikat arayışında kolaylıkla öfkelenebiliyorduk ve iki taraf da aptalca şeyler söylüyordu. Her şeyi hesaba katsak bile –yetmiş üç yaşında olmanın getirdiğı tarafsız bakış açısıyla söylüyorum– benim mantık yürütmem saçmaysa Rahip Gabbitas’ınki hepten daha beterdi.

Yanakları küçük pembe noktalarla doldu, sesi tizleşmeye başladı. Birbirimizin sözünü gitgide daha terbiyesizce kesiyorduk. Olgular uydurduk ve ismini yanlış telaffuz ettiğim otoritelere başvurduk; ileri seviye eleştirilerden ve Almanlardan çekindiğini fark ettiğimde, Karl Marx ve Engels’in etkisi hiç de az olmayan İncil tefsircileri olduğunu öne sürdüm. Aptalca bir münakaşaydı! Akıl almaz bir münakaşaydı! Tahmin edersiniz ki seslerimiz gitgide yükselse ve kavgaya dönüşecek gibi bir hal alsa bile – hiç şüphe yok ki annem merdivenlerin başında, tetikte dinliyor, içinden, “Evladım, gücendirme! Sakın gücendirme! Bay Gabbitas ahablığını seviyor. Bay Gabbitas’ın dediğı gibi düşünmeye çalış,” diyordu – karşılıklı saygı duyma numarasını sürdürüyorduk. Hristiyanlığın tüm diğerk dinleye karşı

ahlaki üstünlüğü tartışma konusu haline geldi – nasıl bilmiyorum. Bu meseleyi de iddialı ve hayalperest genellemelerle konuştuk çünkü yeterli tarihi bilgiye sahip değildik. Hristiyanlığı bir kölelik düzeni olmakla itham ettim ve kendimi o günlerde rağbet gören Alman yazar Nietzsche'nin müridi ilan ettim.

İtiraf etmeliyim ki ustasının eserleriyle ilgili pek bir şey bilmeyen bir mürittim. Hatta onunla ilgili tek bildiğim, önceki hafta *Zurna* gazetesinde okuduğum iki sütunluk bir makale aracılığıyla öğrendiklerimdi... Ama Rahip Gabbitas *Zurna* okumuyordu.

Biliyorum, inanmayacaksınız ama Rahip Gabbitas'ın Nietzsche'nin ismini bile bilmediğinden şüphem yok, hem de inandığı dine karşı farklı ve belirgin bir tavırla savaş açmış bir yazar olmasına rağmen.

“Ben Nietzsche'nin müridiyim,” dedim sanki kapsamlı bir açıklama yapmışım gibi.

Bu isimden öyle tuhaf biçimde kaçındı ki hemen tekrarlamak zorunda hissettim.

“Nietzsche'nin ne söylediğini biliyor musun?” diye acımasızca sıkıştırdım.

“Ona gereken cevaplar layığıyla verildi,” dedi dayanmaya çalışarak.

“Kim tarafından?” dedim hararetle. “Söyle!” Ve amansızca beklemeye başladım.

5

Mutlu bir tesadüf Bay Gabbitas'ı bu meydan okuma karşısında küçük düşmekten kurtardı ve beni kendi şahsi felaketime bir adım daha yaklaştırdı.

Bu tesadüf sorunun hemen arkasından, atların toynak sesleri ve tekerleklerin yavaşlayarak durması şeklinde geldi. Bir anlığına hasır şapkalı faytoncuyu ve diğer iki gölgeyi gördüm. Clayton için fazla şaşılahtı bir at arabasıydı.

“Eh be!” dedi Rahip Gabbitas pencereye giderken. “Aa! Yaşlı Bayan Verrall! Yaşlı Bayan Verrall gelmiş. Hakikaten! Benden NE istiyor olabilir ki?”

Bana döndüğünde, ihtilafımızın yüzünde yarattığı kızarma dinmişti, güneş gibi parlıyordu. Anladığım kadarıyla Bayan Verrall her gün onu görmeye gelmiyordu.

“Sözüm hep yarıda kalıyor,” dedi neredeyse sırtarak. “Bana bir dakika izin vermelisin! Sonra – sonra sana o adamı anlatacağım. Ama gitme. Gitmemen için dua edeceğim. Seni temin ederim... ÇOK ilginç şeyler.”

Beni önlemeye çalışan muğlak jestler eşliğinde odadan çıktı.

“Gitmem GEREKİYOR,” diye bağırdım arkasından.

“Yok, yok, yok!” diye seslendi koridordan. “Cevabını vereceğim,” diye ekledi sanırım ve “yanlışın var.” Sonra da yaşlı kadınla konuşmak için merdivenlerden aşağı koşturdu.

Yemin ederim, pencereye doğru üç adım attım ve kendimi o kahrolası çekmeceye kol mesafesinde buldum.

Önce çekmeceye, sonra da mutlak güce sahip o yaşlı kadına şöyle bir baktım; o anda oğlunun ve Nettie’nin suratları zihnimde yanıp sönmeye başladı. Hiç şüphe yok ki Stuartlar artık değiştirilemeyecek olan gerçekleri kabul etmişlerdi. Ve ben de –

Ben burada ne yapıyordum?

Muhakeme gücümü yitirmeden önce burada ne yapıyordum?

Ayıldım. Kudretimi geri kazandım. Yaltaklanan vaizin sırtına, yaşlı kadının çıkık burnuna ve titrek ellerine son bir kez daha baktım, sonra hızlı ve net hareketlerle küçük çekmeceyi açtım, cebime dört sterlin koydum ve çekmeceyi geri kapattım. Bir kez daha pencereye baktım – hâlâ konuşuyorlardı.

Her şey yolundaydı. O çekmeceye saatler boyunca bakmayabilirdi. Saate baktım. Birmingham trenine yirmi dakika kalmıştı. Bir çift bot satın alıp tüyme vakti gelmişti. Ama istasyona nasıl gidecektim?

Cesaretimi toplayıp koridora çıktım, şapkamı ve bastonumu aldım... Yanından geçip gidecek miydim?

Evet. Sorun çıkmayacaktı! Böyle önemli bir insanla muhatap olurken benimle tartışamazdı... Merdivenlerden küstahça indim.

“Bir liste yapmanızı istiyorum, Bay Gabbitas ama gerçekten HAK EDEN adaylar olsun,” diyordu Bayan Verrall.

Tuhaftır, bu kişiyi oğlunu öldüreceğim bir anne olarak görmüyordum. Ona bu açıdan hiç bakmamıştım. Bunun yerine, kendi türünden yüzlerce varlığın acil ihtiyaçlarını kendi eski ve aptalca liyakat kriterlerine göre karşılama veya esirgeme gücünü bu felçli yaşlı kadına veren sosyal sistemin bariz saçmalığına kafayı takmıştım.

“Bu tarz bir ÖN liste yapabiliriz,” diyordu Gabbitas kafası meşgul bir şekilde bana bakmadan önce.

“Gitmem GEREKİYOR,” dedim hızlı sorularına cevaben, “yirmi dakika sonra dönerim.” Ve yoluma gittim. Tekrar patroniçesine döndü ve beni hemen unuttu. Demek ki o kadar da üzülmemişti.

Kendimi olağanüstü sakın ve becerikli hissettim, sonuç veren hırsızlığım hiç olmazsa neşemi yerine getirmişti. Her şeye karşın, kararlılığım sayesinde kazanacaktım. Artık yoluma çıkan engeller canımı sıkmayacaktı, kazaları alıp avantaja çevirecektim. Hacker Sokağı'ndaki kunduracıya gidecek, sağlam bir çift bot alacak –on dakika– ve sonra da tren istasyonuna gidecektim –beş dakika– ve bitecekti! Sanki Nietzsche'nin üstinsanı bende vücut bulmuş gibi verimli ve ahlaki standartlardan muaf olduğumu hissediyordum. Vaizin saatinde ciddi bir hata payı olabileceğini düşünemedim.

6

Treni kaçırdım.

Kısmen vaizin saati bozuk olduğu için ama biraz da zamanımın dolduğunu belirtmiş olmama rağmen başka bir çift deneten kunduracının ticari inadı yüzünden geç kalmıştım. Son denettiği çifti almış, eskilerini iade etmesi için yanlış bir adres

vermiştim ama trenin istasyondan çıkışını gördüğümde artık kendimi Nietzsche'nin üstinsanı gibi hissetmiyordum.

O noktada bile paniğe kapılmadım. Yakın bir zamanda peşime düşmeleri halinde, Clayton'dan çıkan trene binmemiş olmanın daha çok işime yarayacağını fark ettim; hakikaten de şansım beni böyle bir hata yapmaktan kurtarmıştı. Zaten Shaphambury ile ilgili araştırmalarım sırasında çok boşboğazlık etmiştim; ihbar edildiğimde, gişe memuru beni kesinlikle hatırlayacaktı. Şimdi davaya dahil olmasına bile gerek kalmayabilirdi. O yüzden istasyona girmedim, treni kaçırdığımı belli eden herhangi bir hareket yapmadım, sessizce yürümeye devam ettim, demir üst geçitten geçtim, White'ın tuğla fabrikasının ve arsaların etrafından dolaşarak Clayton Tepesi'ni aşarak Two-Mile Stone yoluna çıktım; oradan 6:13 trenine binmek için yeterince vaktim vardı.

Fazla heyecanlı ya da endişeli değildim. Vaiz hiç beklemeden çekmeceyi açsa bile, on veya on bir sterlinden dört tanesinin eksik olduğundan emin olabilecek miydi ki? Emin olsa bile, hemen benim aldığımı mı düşünecekti? Düşünse bile, derhal harekete mi geçecekti, yoksa beni mi bekleyecekti? Derhal harekete geçse bile, annemle mi konuşacaktı, yoksa polisi mi arayacaktı? Hem Clayton bölgesinden çıkan bir düzine yol ve tren yolu vardı, hangisinden gittiğimi nereden bilecekti? Doğru istasyonu ilk seferde bulsa bile, oradan hareket edişimi hatırlayamazlardı çünkü oradan hareket etmemiştim. Peki Shaphambury meselesini hatırlayabilirler miydi? Pek muhtemel değildi.

Birmingham'dan Shaphambury'ye doğrudan gitmek yerine, önce Monkshampton'a, oradan da Wyvern'e gidip Shaphambury'ye kuzeyden inmeye karar verdim. Belki geceyi vasat bir ara durakta geçirmem gerekecekti ama beni en ısrarcı dedektiften bile etkili bir şekilde gizleyecek bir yoldu bu. Hem bu henüz bir cinayet vakası değildi, dört sterlinin çalınmasından ibaretti.

Daha Clayton Tepesi'ne ulaşmadan tüm endişemi üzerimden attım.

Zirve noktasında ardıma baktım. Burası nasıl bir dünyaydı! Ve aniden bu dünyaya son kez baktığımı fark ettim. Kaçakları yakalar ve başarıya ulaşırsam, ya onlarla ölecek – ya da asılacaktım. O geniş ve çirkin vadiye daha bir dikkatle baktım.

Bu vadi benim memleketimdi, buradan ayrılıyordum ve bir daha dönmeyi düşünmüyordum ama yine de bu son manzara, beni doğuran ve güdük bırakan ve belimi büken ve beni ben yapan bu kasaba topluluğu, tarif edilemeyecek kadar tuhaf görünüyordu. Belki de bu kapsayıcı noktadan oraya hep gecenin örtüsü altında bakmıştım; şimdi güneşli bir öğleden sonrada, hafta içinin buharları tütüyordu. Belki de kısmen bu yüzden yabancılık çekiyordum. Ve belki de bir haftadan fazladır kapıldığım duygularla ilgili, içgörümü yoğunlaştıran, beni alışılmaz olanı denemeye, kabul göreni sorgulamaya iten bir şey vardı. Ama madenlerden ve evlerden, kömür ocaklarından ve çömlek imalathanelerinden, tren bakım istasyonlarından, kanallardan, okullardan, demir fırınlarından ve maden eritme ocaklarından, kiliselerden, şapellerden, ağıllardan, insanların içlerinde âdeta çöp tenekesindeki kurbağalar gibi mutlu yaşadığı, bacası tüten rastlantısal yapılardan oluşan bu kargaşanın ne kadar allak bullak olduğunu o an ilk kez fark ediyordum. Her şey yanındaki şeye sürtünüyor ve hasar veriyordu, her şey etrafındaki diğer şeyleri görmezden geliyordu; demir fırınlarının dumanı çömlek kilini bozuyordu, demir yolunun gürültüsü kilisede cemaatini sağır ediyordu, birahane okul kapılarından içeri yozlaşma saçıyordu, kasvetli evler endüstrinin hilkat garibeleri arasında sıkışmış, mıncıklanmış, perişan olmuştu. İnsanlık kendi ürünlerinde boğuluyordu; bataklıkta çırpınan kör ve hırpalanmış bir yaratık gibi, harcadığı enerjiyle kargaşayı daha kötü bir hale getiriyordu.

O öğleden sonra bunları bu kadar net düşünemiyordum. Hatta aklımda cinayetle orada nasıl durabildim bilmiyorum

bile. Kargaşa ve bunalma hissini şu an burada, sanki o zaman düşünmüşüm gibi yazıyorum ama o zaman bunları yalnızca hissettim, arkamı dönüp baktığımda geçici olarak sezdim, sonra da hepsi aklımdan uçup gitti.

O taşıyıcı bir daha asla görmeyecektim.

Bu noktaya gelmiştim. Ne olursa olsun pişman değildim. Muhtemelen güzel bir havada, açık bir göğün altında ölecektim.

Ardımda bıraktığım Swathinglea'den zayıf bir ses, uzaklardaki bir kalabalıktan gelen bir dalgalanma duyuldu, sonra da peş peşe üç el ateş edildi.

Bir an ne yapacağımı bilemedim... Her hâlükârda, hepsini geride bırakıyordum! Tanrı'ya şükür hepsini geride bırakıyordum! Sonra, tam arkamı dönüp gidecekken annem aklıma geldi.

Annelerin terk edildiği bir dünya, kötü bir dünya gibi görünüyordu. Bir an için tüm düşüncelerim onun üzerinde toplandı. Aşağıda, öğleden sonra güneşinin altında, sağa sola koşuşturuyor, daha beni kaybettiğini fark etmemiş, o karanlık yeraltı mutfağında eğilmiş bir şeyleri kurcalıyor, belki de bulaşıkhaneye lamba taşıyor veya oturmuş, ateşe bakarak, sabırla çaya gelmemi bekliyor. Ona olan acıma duygum, masum kafa-cığının üzerine indireceğim kara bulutlar için duyduğum vicdan azabı içimi kapladı. O zaman bunu neden yapıyordum?

Neden?

Bir kez daha durdum, evimle aramda bir tepe yükseliyordu. Ona dönesim geliyordu.

Sonra vaizin sterlinlerini düşündüm. Şimdiden fark ettiyse, döndüğümde neyle karşılaşacaktım? Hem geri dönsem bile bunları nasıl yerine koyabilirdim ki?

Peki intikamımdan vazgeçtiğim günün gecesi nasıl geçecekti? Genç Verrall geri döndüğünde ne olacaktı? Peki ya Nettie?

Hayır! Bunu yapmak zorundaydım.

Ama en azından yola çıkmadan önce annemi öpebilir, ona bir mesaj bırakabilir, onu hiç olmazsa biraz rahatlatabilirdim. Bütün gece ayakta kalıp beni bekleyecekti...

Ona Two-Mile Stone'dan telgraf çekmeli miydim?

Artık yararı yoktu; çok geçti, çok geç. Bunu yapmak gittiğim yolu belli etmek, kovalamaca olacağı yoksa bile buna davetiye çıkarmak anlamına gelirdi. Hayır. Annem acı çekecekti!

Gaddarca Two-Mile Stone'a ilerledim ama artık ayaklarımı oraya yöneltenin benden daha büyük bir irade olduğunu hissediyordum.

Karanlık çökmeden Birmingham'a ulaştım, o geceyi geçirmeyi planladığım Monkshampton'a giden son treni ucu ucuna yakaladım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İKİ ÂŞIĞIN PEŞİNDE

I

Tren beni Birmingham'dan Monkshampton'a götürürken, sadece daha önce gitmediğim bir memlekete değil, aynı zamanda gün ışığının ve sıradan şeylerin erişim alanının dışına, son günlerde devasa kuyrukluyıldızın hükmetmekte olduğu tuhaf ve eşi benzeri görülmemiş geceye doğru taşıyordu.

O günlerde gece gündüz geçişlerinin üzerinde tuhaf bir vurgu vardı. Dünyevi meselelerle olan alakaları bakımından, aralarındaki fark gitgide büyüyordu. Gün boyunca, kuyrukluyıldız gazetelerdeki bir nesneden ibaretti; daha yaşamsal binlerce konu tarafından itekleniyor, üzerimize çökmüş olan savaşın gölgesinde kayboluyordu. Çok uzaklarda, milyonlarca mil ötede, Çin'in üzerinde bulunan astronomik bir olguydu. Aklımızdan çıkıyordu. Ama güneş battığında doğuya bakarsanız, kuyrukluyıldızın tepemizde salınmaya devam ettiğini görebiliyordunuz.

Çıkmasını bekleseniz de her gece bir sürpriz gibi geliyordu. Her zaman düşünmeye cüret edebileceğinizden daha parlak, daha büyük, hatlarında fevkalade bir değişimle yükseliyordu; mesela o gece tuhaf, daha az ışık yayan, o büyüdükçe büyüyen, gölge gibi, yeşil bir dış çemberi vardı. Ama bu gölgenin kendi ışığı vardı, yani koyu renk veya siyah değildi, hatta fosforluydu ve güneş ışınlarının temas etmediği yerleri daha kuvvet-

siz parlıyordu. Gökyüzünde alçaldıkça, günün son ışıkları da tahtına çekilen güneşin peşinden kaybolunca, yeşilimsi beyaz parlaklığı gündelik gerçekleri kovalıyor, üzerine vurduğu her şeye ruhani bir hava katıyordu. Etrafındaki yıldızsız gökyüzünü dünyanın en derin rengine, öncesinde veya sonrasında bir daha hiç görmediğim, olağanüstü bir laciverte boyuyordu. Beni Monkshampton'a taşıyan trenin camından baktığımda, kuyruklyıldızın düşürdüğü gölgelerin arasına karışan kızıl bir ışık algıladığımda şaşırdığımı hatırlıyorum.

Çirkin ve endüstriyel İngiliz kasabalarını hayalet şehirlere çevirdi. Her taraftaki yerel yönetimler sokak lambalarını söndürüyordu –parıltı küçük puntolu yazıları okumak için bile yeterliydi– dolayısıyla Monkshampton'da donuk, beyaz, yabancı sokaklarda, yola gölgeleri vuran elektrikli sokak lambalarının arasında yürüdüm. Pencerelerdeki tek tük ışıklar, şöminenin önüne asılmış bir örtünün üzerindeki delikler gibi al al yanıyordu. Adımları ses çıkarmayan bir polis memuru beni kaçak içki satan bir hana götürdü, yeşil yüzlü bir adam kapıyı açtı ve geceyi orada geçirdim. Ertesi sabah mekân patırtıyla açıldı ve leş gibi bira kokan küçük bir birahane olduğumu hatırladım, buranın sahibi boynunda kırmızı lekeler olan, şişman ve pis bir adamdı. Dışarıdaki kaldırımlarda gürültülü bir yaya trafiği vardı.

Borcumu ödedikten sonra dışarı, iki gazete satıcısının ve onlara öykünerek yetişmiş bir köpeğin haykırışlarının yankılandığı sokağa çıktım. "Büyük Britanya Kuzey Denizi'nde hezimete uğradı. Bir savaş gemisi tayfasıyla beraber battı!"

Bir gazete aldım ve tren istasyonuna giderken okumaya başladım; eski medeniyetin bu zaferiyle ilgili ayrıntıları, bu büyük metal yığını geminin, bir Alman denizaltısından bırakılan bir mayınla temas sonucunda infilak ettiğini, beraberinde silahları ve patlayıcıları ve o zaman üretilebilecek en güzel makineleri, bu da yetmezmiş gibi güçlü kuvvetli, hepsi vasatın üzerinde dokuz yüz askeri götürdüğünü okudum. İnsan okur-

ken bile savaş yanlısı duygulara kapılıyordu. Kuyrukluyıldız unutmakla kalmadım, beni tren istasyonuna getiren, bilet almamı sağlayan ve an itibariyle beni Shaphambury'ye götürmekte olan amacımı bile bir süreliğine unuttum.

Sıcak bir gündü ve herkes geceyi unutmuştu.

Her gece tepemizde güzellik, merak, derinlerin vaadi parlıyordu ve bir süreliğine hayret içinde susuyorduk. Ve şafağın ilk griliğiyle beraber, açılan sürgülerin şangırtıları ve süt arabalarının tangırtıları eşliğinde, her zamanki tozlu gün esneyerek ve gerinerek uyanıyordu. Kömür dumanı göklere yükselirken, biz de hayatın her zamanki kirli ve karmaşık dertlerine düşüyorduk.

"Hayat hep böyle oldu zaten," diyorduk, "hep de böyle olacak."

Bu görkemli geceler, neredeyse herkes için olağanüstü bir manzaradan ibaretti. Bize hiçbir şey ifade etmiyordu. En azından Batı Avrupa'da, yalnızca en alt sınıfın çok küçük ve cahil bir kısmı kuyrukluyıldızın dünyanın sonuna delalet ettiğini düşünüyordu. Köylü sınıfının olduğu başka ülkelerde durum farklıydı ama İngiltere'de köylü sınıfı çoktan kaybolmuştu. Herkes okuyordu. Almanya ile hızlı gelişen çatışmamızdan önceki sakin günlerde zirve noktasına ulaşmış olan gazeteler, kuyrukluyıldız konusunda herhangi bir panik olması ihtimalini ortadan kaldırmıştı. Sokaklarda yaşayan serseriler ve kundaktaki bebekler bile, bu parlak bulutun en fazla birkaç tondan ağır olamayacağını öğrenmişti. Bu gerçek, nihayet dünyamıza yönelmesiyle sonlanan muazzam rota sapmaları sayesinde kanıtlanmıştı. Üç küçük gök cisminin yakınından geçmiş ama rotalarında algılanabilir en ufak bir sapmaya sebep olmamıştı; kendi rotası ise neredeyse üç derece sapmıştı. Dünyamıza çarpmasının, doğru yarım kürede olanlar için görkemli bir gösteri olacağına hiç şüphe yoktu ama bunun ötesinde bir şey olmayacaktı. Bizim doğru yarım kürede olup olmadığımız belli değildi. Kuyrukluyıldız gökyüzünde büyüdükçe büyüyecekti ama bu sırada dünyamız merkezindeki

parlaklığı gölgeliyor olacaktı, sonra tüm gökyüzünü kaplayacak, bulutları fosforlu yeşile boyayacak, doğuda ve batıda ufku bembeyaz parlatacaktı. Sonra biraz duraksayacaktı –bunun ne kadar süreceği tam olarak bilinmiyordu– ve sonra, hiç şüphe yok ki bir yıldız yağmuru olacaktı. O yeşil çizgideki bilinmeyen elementin ortaya çıkması yüzünden, bu yıldız kaymaları daha önce görülmemiş renklerde olabilirdi. Bir süre boyunca gökyüzü kayan yıldızlarla dolu olacaktı. Bazılarının Dünya'ya ulaşıp incelenebileceği umut ediliyordu.

Bilime göre hepsi bundan ibaret olacaktı. Yeşil bulutlar fırl fırl dönüp kaybolacaktı ve gök gürültülü fırtınalar da çıkabilirdi. Ama kuyruklu yıldızın parlaklığı kayboldukça, eski gök ve eski yıldızlar tekrar belirecekti ve her şey eskiden olduğu gibi olacaktı. Bu önümüzdeki salı gece bir ile sabah on bir arasında gerçekleşeceğinden –cumartesi gecesi Monkshampton'da kalmıştım– bizim yarım küremizden en iyi ihtimalle kısmen izlenebilecekti. Birazcık bile gecikirse, gökyüzünde kayan tek bir yıldızdan fazlasını göremeyecektik. Bilim tüm bunların böyle gerçekleşeceğini garanti ediyordu. Yine de bunlar olmadan önceki son geceler, bir insanın deneyimleyebileceği en güzel ve hatırlanmaya değer zamanlardandı.

Geceler gittikçe ısınıyordu; ertesi gün Shaphambury'de nafile dolaşırken gecenin o benzersiz görkemi geri döndüğünde, genç Verrall ile Nettie'nin göğün göz kamaştırıcı bereketi altında seviştiklerini düşünmek içimi azapla doldurdu.

Sahil boyunca bir ileri bir geri yürüyor, cebimde hazır duran elimle ve yüreğimde öfkeye benzemeyen tuhaf bir sızıyla, gezintiye çıkmış genç çiftlerin yüzlerine bakıyordum. Nihayet sahilde gezinenlerin tümü evine dönüp yattığında, kuyruklu yıldız ile baş başa kaldık.

O sabah beni Wyvern'den Shaphambury'ye götürecek tren tam bir saat geç kaldı; bunun sebebinin, Elbe Nehri üzerinden gelebilecek olası bir saldırıya karşı koymak üzere sevk edilen askerler olduğu söylendi.

Shaphambury o zaman bile gözüme biraz garip görünürdü. Ama o dönem içimde canlanan bir şeyler, kabul gören birçok şeydeki tuhaflıkları görmeme yol açıyordu. Şimdi geriye dönüp bakınca hepten acayip geliyor. Hiç seyahat etmemiş gözlerime tüm şehir, hatta deniz bile tuhaf görünüyordu. Hayatımda sadece iki kez deniz kenarına gitmiştim ama bunlar Galler kıyılarındaki yerler olduğundan, kayalık uçurumlar ve arka fondaki dağlar, Doğu İngiltere'nin kıyı şeridinden son derece farklı bir ufuk manzarası sunuyordu. Burada uçurum dedikleri şeyler yirmi metreyi aşmayan, yumuşak ve açık kah-verengi toprak yığınlarından ibaretti.

Shaphambury'ye vardığım andan itibaren, orayı sistematik bir şekilde keşfetmeye başladım. O zaman oluşturduğum planın tüm ayrıntılarını bugün hâlâ hatırlıyorum. Soru sorduğum herkes konuyu değiştirerek bizim filomuz buraya varmadan önce bir Alman baskını olması ihtimalinden bahsetmeye çalışıyordu. Pazar gecesi, Shaphambury'nin arka sokaklarındaki küçük bir handa uyudum. Pazar günleri trenler daha seyrek olduğu için, Wyvern'den Shaphambury'ye geçmem öğlen ikiyi bulmuştu. Pazartesi öğleden sonraya kadar hiçbir ipucu bulamadım. Küçük banliyö treniyle tepelik bir virajı döndüğünüzde karşınıza çıkan engebeli çimenlik araziler, göze çarpan ve uzaklardaki ufku bölen reklam panolarıyla doluydu. Bunların çoğu yemeklerle veya yemekten sonra alınması gereken ilaçlarla ilgiliydi; hoş görünmekten çok akılda kalacak, doğu kıyılarının nazik ve gri manzarasında “öne çıkacak” şekilde renklendirilmişlerdi. O günlerin yaşantısında belirgin bir etken olan ve ağaçlardan gazete yapmamızı mümkün kılan bu reklamların büyük çoğunluğu yemekler, içecekler, tütün ürünleri ve bu üçünün harap ettiklerini iyileştirme vaadinde bulunan ilaçlar üzerineydi. Nereye

giderseniz gidin, insanın aslında solucandan daha üstün bir canlı olmadığı size göz alıcı harflerle hatırlatılıyordu; besleyici çamurların içinde oyuklar açıp şikâyet etmeden yaşayan o gözsüz ve kulaksız canlı gibi, “bir sindirim sistemi ve buna hizmet eden diğer sistemlerden” ibarettik. Ama bu panoların dışında, bir de tumturaklı isimlere sahip “konutların” siyah beyaz panoları vardı. O dönemin bireysel girişimcilik anlayışı yüzünden, sahil kasabalarının etrafındaki arazilerin neredeyse tamamı, yollara ve yapı arsalarına bölünerek yeniden parsellenmişti. Güney ve doğu sahillerinin küçük bir kısmı dışında her yerde durum böyleydi; eğer bu planlarda vaat edilenler hayata geçirilseydi ada halkının tamamı deniz sınırında yaşamak zorunda kalabilirdi. Öyle bir şey olmadı tabii ki; sahilleri çirkinleştiren bu işin tek amacı arsa fiyatlarında spekülasyona yol açmaktı. Her tarafta eski ve yeni emlak panoları, kötü yapılmış ve bakımsızlıktan çimlerle kaplanmış yollar, üzerinde “Trafalgar Bulvarı” veya “Deniz Manzaralı Yol” gibi şeyler yazan tabelalar vardı. Ruhunu yerel müteahhitlere satmış ve kendine bir ev yapmış küçük yatırımcıların veya “birikimlerini” değerlendirmiş esnafların evleri tek tük belirmişti; ucuza kapatılmış bir arsaya kötü yerleştirilmiş, kötü tasarımı, adi görünümü, izole evlerinin önüne astıkları temiz çamaşırları, girişimin yarattığı bu kasvetli ve ıssız yerde esen rüzgârlarda dalgalanıyordu. Sonra trenimiz bir ana caddeden, sarı tuğlalı işçi evlerinin arasından geçtik; bunlar ve aralarındaki göz zevkini bozan siyah barakalar, yerel seyahat rehberinde yazana göre, “Doğu İngiltere’nin gelincik diyarındaki en şahane tatil yerlerinden birine” yaklaştığımızı gösteriyordu. Sonra daha da çirkin evlerin, kaba görünümlü bir elektrik santralının –kocaman bir bacası vardı çünkü kömürün tam yanmasının nasıl sağlanacağını kimse bilmiyordu– yanından geçtik ve sonraki istasyona vardık; burası, bu afiyet ve keyif diyarının merkezinden en fazla bir mil uzaktaydı.

Araştırmama başlamadan önce kasabayı iyice incele-

dim. Sokak ucuz, gösterişçi, iflas etmek üzere gibi görünen dükkânlarla ve bitişiklerindeki bir birahane ve bir fayton durağıyla başlıyordu ama fundalık bahçelerin arasında kısmen gizlenmiş kırmızı villaları geçince, karman çorman aydınlatılmasına rağmen göze nahoş gelmeyen bir anacaddeye bağlanıyordu; buradaki dükkânlar o öğleden sonra kepenkleri indirdiği için, caddeye dini bayramlara özgü bir durgunluk hâkimdi. Fonda çalan kilise çanlarını duydum, yeni görünümlü ve temiz kıyafetlerini giymiş çocuklar pazar okuluna gidiyordu. Sıva kaplı pansiyonlarla çevrili bir meydandan – burası benim memleketimdeki meydanın daha güzel ve temiz bir hali gibiydi– geçerek, karayemişlerle dolu bir parka ve oradan da sahile vardım. Dökme demirden bir banka oturdum ve çamurlu, kumlu sahil şeridini izlemeye başladım. Şu tuhaf, tekerlekli duş vagonlarının üzerinde, birilerinin sattığı ilaçların reklamları vardı; tam karşılarındaki evlerin ön cepheleri, iç organlarla ilgili bu tavsiyelere bakıyordu. Sağımda ve solumda pansiyonlar, oteller, misafirhaneler dip dibe diziliydi ama sonra bir anda kesiliyorlardı; bir taraftaki yapı iskelesi yeni bir girişimin inşaat halinde olduğuna işaret ediyordu, diğer tarafta da kendisi hariç her şeyi cüce gibi gösteren, kızıl bir canavara benzeyen, devasa bir otel yükseliyordu. Kuzey tarafındaki bodur uçurumların tepesinde, küçük beyaz çadırlar vardı; silahlanmış olan yerel gönüllüler burada kamp kurmuştu. Güney tarafında uzayıp giden kum tepeciklerinin üzerinde ise tek tük çalılar, bodur kalmış birkaç çam ve bir iki reklam panosu vardı. Tüm bu manzaranın üstü masmavi bir gökyüzüyle kaplıydı, gün ışığının düşürdüğü gölgeler kapkaraydı ve doğu yönünde beyazımsı bir deniz uzanıyordu. Günlerden pazardı ve çoğu kişi öğle yemeği için evindeydi.

Ne tuhaf bir dünya! O zaman bile böyle düşündüm –şimdi size tuhaftan öte imkânsız görünüyordur– ve bir süre sonra aklımı kendi meseleme dönmeye zorladım.

Nasıl soracaktım? Ne soracaktım? Uzun süre buna kafa

yordum –başta biraz yorgun ve uyuşuktum– ama sonra fikirler bir anda akmaya başladı.

Planıma dâhiyane demek yerinde olurdu. Bir hikâye uydurdum. Shaphambury’de tatildegdim, yanında genç bir adamla seyahat eden genç bir kadının –kuşkusuz bunlar evli bir çiftti– amcamın Wyvern’deki otelinde unuttuğu tüylü fuların sahibini –hazır fırsatını bulmuşken– arıyordum. Shaphambury’ye perşembe günü ulaşmış olmaları gerekiyordu. Hikâyemin üzerinden defalarca geçerek, hayali amcama ve hayali oteline inandırıcı isimler buldum. Her hâlükârda, bu hikâye sorabileceğim tüm sorular için makul bir gerekçe olacaktı.

Buna karar vermiştim ama hâlâ oturuyor, kuvvetimin dönmelerini bekliyordum. Büyük otele baktım. Benim acemi görüşüme göre, burası iyi aileden gelen zengin bir delikanlının sececeğı kadar ihtişamlı bir oteldi.

Gösterişli ve yeşil bir üniforma giymiş kapı görevlisi, alaycı denebilecek kadar nazik bir şekilde, devasa ve hava geçirmez kapıları benim için açtı, sorularımı dinlerken üstümü başımı inceledi ve Alman aksanıyla beni göz kamaştırıcı güzellikteki kapı amirine havale etti; o da beni bir bankanın –hatta birçok bankanın– vezne kontuarına benzeyen, cilalı pirinç kontuarının ardında duran yakışıklı genç adama yönlendirdi. Bu genç adam beni cevaplarırken, bir yandan yakalarımı ve kravatımı inceliyordu –berbat halde olduklarını biliyordum.

“Perşembe günü Shaphambury’ye gelmiş bir hanımı ve bir beyi bulmaya çalışıyorum,” dedim.

“Arkadaşların mı?” diye sordu incelikli bir alayla.

Nihayet iki gencin buraya gelmemiş olduğunu öğrenmeyi başardım. Belki burada yemek yemiş olabilirlerdi ama oda tutmadıkları kesindi. Oradan ayrılırken –kapıyı yine yaltaklanarak açtılar– bir nevi sosyal bozuma uğradığımı hissediyordum ve o gece şansımı başka bir işletmede denemedim.

Kararlılığım deniz gibi çekilmişti. Bu sefer gezintiye çıkmış daha çok insan vardı ve pazar günü şıklıkları beni mahcup

ediyordu. Kendi derdime düşerek amacımı unuttum. Altıpatlarımın cebimde yaptığı kabarmıklığın fark edilebileceğini düşündüm ve utandım. Sahil boyunca yürüyerek kasabadan uzaklaştım, çakıl taşlarının ve sarı gelinciklerin arasına uzandım. Bu tepkisel halim tüm öğleden sonra sürdü. Akşam güneş batarken istasyona döndüm ve sorularımı oradaki hamallara yönelttim. Ama öğrendim ki hamallar insanlardan çok bavulları hatırlıyormuş, gelgelelim genç Verrall ile Nettie'nin yanlarında ne tür bavullar olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu.

Sonra panayır alanından kumsala inen merdivenleri süpürmekte olan, gümüş bir yüzük takan, tahta bacaklı, müstehcen laflar eden bir adamla konuşmaya başladım. Genç çiftler hakkında epey bilgisi vardı ama bunlar genel bilgilerdi, hususi olarak aradığım çift hakkında bir şey bilmiyordu. Tam çok tatsız bir şekilde hayatın erotik yönlerinden bahsetmeye başlamıştı ki –neyse ki– denizde beliren küçük bir savaş gemisi, sahil güvenliğe ve kampa sinyal vermeye başlayarak yaşlı adamın tatillerle, sahillerle ve ahlakla ilgili gözlemlerini yarıda kesti.

Oradan ayrıldığımda, içimdeki deniz yeniden kabarmaya başlıyordu. Panayıra bakan bir banka oturdum; yanan ateşlerden yükselen dumanların, kızıla boyanmış batı semalarını ehlileştirmesini izledim. Gün ortası halsizliğimden kurtuluyordum, kanım yine kaynamaya başlıyordu. Alacakaranlığın bulanık zarı tozlu gün ışığının üzerini kapladığında ve bu yabancı yeri tuhaf gerçekçiliğinden, amaçsız maddeciliğinden yoksun bıraktığında, ben de romantizmi, ihtirası, onura ve intikama dair düşüncelerimi geri kazandım. Ruh halimdeki bu değişimi en canlı biçimde hissettiğim an buydu ama bunu daha önce birçok defa, daha belirsizce de olsa hissetmiştim. Eski zamanlarda, gecenin ve ay ışığının üzerimizde öyle bir etkisi olurdu ki gündüz vaktinden daha samimi bir gerçeklikte olduğumuzu hissederdik. Gündüz –kasabalarda ve kalabalık yerlerde görüldüğü şekliyle– kuşkusuz dikkat çekiciydi ama curcunası rahatsız edici, aykırı, ısrarcıydı. Karanlık, insan do-

ğasındaki abesliklerin göze çarpan yönlerini gizliyordu, böylece var olabiliyordunuz – hayal edebiliyordunuz.

O gece, Nettie ile âşığının çok yakınımdaymış olduğuna, birdenbire onlara rastlayabileceğime dair tuhaf bir hisse kapıldım. Alacakaranlıkta dolaşıp, yanımdan geçen her çiftin yüzlerinde onları nasıl aradığımı anlattım zaten. Nihayet, büyük bir zevksizlik sonucu duvarları metinlerle süslenmiş, yabancı bir yatak odasında bir gün daha harcadığım için kendime küfrederek uykuya daldım.

3

Ertesi sabah onları aramayı beyhude sürdürdüm ama öğleden sonra bir dizi şaşırtıcı ipucuyla karşılaştım. Genç Verrall ile Nettie'ye benzeyen genç bir çift bulmakta başarısız olduktan sonra, emin olamadığım dört çift daha buldum.

Aradığım çift bu dördünden herhangi biri olabilirdi, zira hiçbirisi orada değildi. Hepsi ya geçen perşembe ya geçen çarşamba oraya varmışlardı. İki çift hâlâ odalarında kalıyorlardı ama an itibarıyla ikisi de dışarıdaydı. Akşamüstüne doğru, favorileri ve uzun manşetleri olan pasaklı bir adamı ve ona eşlik eden otuz yaşlarındaki, yapmacık bir şekilde hanımefendi gibi davranmaya çalışan kadını eleyerek listemi kısalttım. Onları görmek bile midemi bulandırdı. Diğer genç çift uzun bir yürüyüşe çıkmıştı; olağanüstü bir gün batımında iç içe geçen bulutlar ateş gibi parlayana dek o pansiyonu izledim ama gelmediler. Sonra onları bir lokantanın cumbasında, masalarında kırmızı mumlarla, ne gece ne gündüz olan bu ihtişamlı manzaraya arada bir göz atarak yemek yerken gördüm. Pembe elbiseli kız çok neşeli ve güzel –beni öfkeli edene kadar güzel– görünüyordu, kolları zarifti ve beyaz omuzları kalıptan çıkmış gibiydi, yüz hatlarındaki kıvrımlar ve kulaklarının üzerine dökülen saçları ince hoşluklarla doluydu; ama Nettie değildi. Yanındaki mutlu adam ise eski aristokrasimizin sık-

lıkla ürettiği, tuhaf ve yoz tiplerdendi; çenesiz, iri ve kemikli bir buruna sahip, küçük kafalı, baygın bakışlı, boynu gömleğinin geniş yakalarına zar zor sığan bir adamdı. Dışarıda, kuyruklu yıldızın kurşunu ışığının altında durup, beni bu kadar geciktirdikleri için onlara kin besledim ve küfrettim. Beni fark ettikleri aşikâr olana dek, parılının altındaki karanlık ve kıskanç bir siluet olarak orada dikildim.

Shaphambury benim için bitmişti. Şimdi kafamda dönen soru, buradan ayrılan çiftlerden hangisini takip edeceğimdi.

Sonraki adıma karar vermeye çalışarak panayıra geri yürürken kendi kendime mırıldanıyordum çünkü o ısıltılı güzelikte insanın zihnine dokunan, biraz çakırkeyif hissetmesini sağlayan bir şey vardı.

Çiftlerden biri Londra'ya, diğeri Bone Uçurumu yakınındaki bungalov köyüne gitmişti. Kimbilir Bone Uçurumu neredeydi?

Merdivenlerin başında bizim tahta bacaklıya rastladım.

“Selam,” dedim.

Piposuyla denize işaret etti, gümüş yüzüğü gökteki ışığı yansıtıyordu.

“Tuhaf,” dedi.

“Nedir tuhaf olan?” diye sordum

“Projektörler! Dumanlar! Kuzeye giden gemiler! Üstümüzdeki kahrolası Samanyolu yeşile dönmüş olmasa onları görebilirdik.”

O hararetle bir süre sorularıma aldırış etmedi. Sonra tenez-zül ederek –

“Bungalov köyünü bilir miyim? Bilmez miyim? Sanatçılar falan gider. İyidir iyi! Karışık banyolar – kepaze şeyler tabii. Evet.”

“Ama nerede?” dedim çileden çıkarak.

“Orada!” dedi. “Şu ışık neydi öyle? Bak silah patlamadıysa ben de hiçbir şey bilmiyorum!”

“Silah,” dedim, “ışığını göreceğin kadar yakında olsa sesini duyardın.”

Cevap veremedi. Denizden yansıyan hayalet ışıkları pür-dikkat izlemeyi bırakıp bana bilmek istediğim şeyi söylemesi için ilgisini çekmem gerekiyordu. Kollarından tuttum ve onu iyice sarstım. Küfrederek bana döndü.

“Bu yol boyunca,” dedi, “yedi mil ilerle. Cehenneme kadar yolun var!”

Ben de ona teşekkür niteliğinde bir küfür ettim ve böylece yollarımız ayrıldı. Bungalov köyüne doğru yola çıktım.

Panayırın biraz ötesinde, durmuş yıldızları izleyen bir polis memuruyla karşılaştım ve tahta bacaklı adamın verdiği tarifi teyit ettirdim.

“Sapa bir yoldur, dikkat et,” diye seslendi arkamdan...

Nihayet doğru yolda olduğuma dair tuhaf bir sezgiye sahiptim. Shaphambury’nin karanlık silüetini ardımda bıraktım; yolun sonuna yaklaşan bir yolcunun sessiz inancıyla gecenin soluk ışığına doğru yürüdüm.

O uzun yürüyüşte olanları size sırayla sayamam, tek hatırladığım gittikçe daha çok yorulduğum. Büyük kısmında deniz durgundu ve bir ayna gibi parlıyor, gökyüzünden yansıttığı gümüş renkli manzara, arada bir yavaş ve geniş dalgalarla bölünüyordu, ama bir ara, ufak bir esinti belirsizce iç geçirir gibi olduğunda, suyun üzerinde oluşan uzun ve belirsiz dalgalanmalar bir daha asla tam olarak kaybolmadı. Yol bazen gümüşü ve kalın taneli kumlarla kaplanıyor, bazen kireçle ve parlak yüzeyli kum topaklarıyla dolu oluyordu; siyah çalılıklar, kâh kümeler halinde kâh tek başlarına, kum tepeliklerinin arasına saçılmıştı. Bir noktada bir çimenlik vardı, griliğin içindeki büyük koyunlar belli belirsiz görünüyordu. Bir yerden sonra karaçam ormanları başlıyor, yolu kesintisiz bir karanlığa gömüyordu; ormanlık alanın sınırlarında, tuhaf biçimde bükülmüş veya bodur kalmış olan ağaçlar vardı. Bir ara inzivaya çekilmiş çam cadıları belirerek, ben yanlarından geçerken tehditkâr el kol hareketleri yaptılar. Bu şekillerin arasında, tamamen aykırı bir şekilde, konut ilanlarına rastladım; “Müşterinin zevkine

göre ev inşa edilir,” diye sessizliğe, gölgelere, parıltıya sesleniyorlardı.

Bir noktada iç kısımlardaki bir köpeğin ısrarcı havlamalarını duyduğumu, altıpatlarımı birkaç kez cebimden çıkardığımı ve dikkatle incelediğimi hatırlıyorum. Elbette bunu yaptığım da amacımı, Nettie'den alacağım intikamı düşünüyor olmaydım ama artık böyle duyguları anımsayamıyorum. Sadece altıpatları elimde döndürdüğüm esnada, horozundan ve nam-lusundan yansıyan yeşil parıltıları çok net hatırlayabiliyorum.

Bir de gökyüzü vardı; harikulade, parlak, yıldızsız, aysız gökyüzü ve kuyruklu yıldız ile denizin arasındaki mavi derinlikler... Ve bir defasında –tuhaf hortlaklar gibi– çok uzaklarda ve çok küçük karartılar halinde üç adet siyah ve uzun savaş gemisi gördüm; bu direksiz, yelkensisiz, dumansız, ışısız, karanlık, ölümcül, sinsi şeyler süratle hareket ediyorlardı ve aralarındaki eşit mesafeyi koruyorlardı. Tekrar baktığımda çok daha küçüktüler ama sonra parıltı onları yuttu.

Bir defasında bir ışık parladı ve silah olduğunu sandığım bir şey duydum ama yukarı baktığımda, yeşil ışığın peşindeki giderek solan kuyruğuyla beraber gökyüzünde asılı durduğunu gördüm. Ondan sonra sanki hava titreşimlerle ve fısıltılarla, insanın nabzını daha kuvvetli çarptıran, tazelenmesine ve amacının yenilenmesine yol açan bir şeyle doldu...

Bir yerlerde yol ikiye ayrıldı ama bunun Shaphambury'den yola çıkışı mı, yoksa yürüyüşümün sonuna mı daha yakın olduğunu hatırlamıyorum. Aklımda net olarak kalan tek şey, tekerlek izleriyle dolu iki bozuk yol arasındaki kararsızlığım.

Nihayet yorgun düştüm. Çürümekte olan deniz yosunlarının biriktiği ve şu ya da bu yöne giden araba izlerinin olduğu bir yere geldim, bu noktada yolu kaybetmişim ve denize epey yakın kum tepeliklerinin arasında tökezleyerek ilerliyordum. Usulca parıldayan kumsalın sınırına vardım ki fosforlu bir şey beni suyun kenarına çekti. Eğildim ve dalgacıkların içinde ışıldayan küçük partikülleri gördüm.

İç geçirerek olduğum yerde kaldım ve o son müthiş gecenin ıssız huzuruna dalıp gittim. Kuyruklu yıldız artık parlak ağlarıyla gökyüzünü kaplamaya başlıyordu; doğu ufku tekrar maviye dönüyordu, deniz karanlığın sınırında geziyordu ve işte, yukarıdaki büyük parlaklıktan kaçmayı başarmış, soluk da olsa bu cesareti göstermiş bir yıldızın zayıf ışığı, görünmezliğin sınırlarında asılı durarak parlıyordu.

Ne güzel bir şeydi bu! Ne kadar dingin ve güzel! Huzur! Huzur! Anlayışı getiren huzur, ışıklara bürünmüş alçalıyor!..

Kalbim kabardı ve aniden ağlamaya başladım.

Kanımda yeni ve tuhaf bir şey vardı. Aslında kimseyi öldürmek istemediğimi düşünmeye başladım.

Öldürmek istemiyordum. Artık tutkularımın kölesi olmak istemiyordum. Öfkeden ve çatışmadan ve tutkudan ibaret olan gün ışığından, yani yaşamdan kaçmak, sonsuzluğun serin gecesinde dinlenmek için büyük bir arzu duymaya başladım. Oynamıştım – işim bitmişti.

Okyanusun kıyısında duruyordum, içim sözsüz duaların ruhuyla doluydu, en büyük isteğim huzur bulmaktı.

Ve işte doğuda, renkleri solduran o kıvrık perde, o sonlu dünya, şafağın giderek büyüyen o gri kesinliği, bu gizemlerin üzerini örtmek için geri dönüyordu. Biliyordum ki kararlılığım da geri dönecekti. Bu benim için bir mola idi, perde arasındaydım ama yarın yine kötü beslenen, kötü giyinen, donanımsız ve sakar, bir hırsız ve bir kepaze, hayatın yüzündeki bir yara izi, çok sevdiği annesi için bile bir sıkıntı ve keder kaynağı olan William Leadford olacaktım; bu hayatta umabileceğim tek şey, ölmeden önce intikamımı almaktı.

Peki neden bu saçma şey? Neden intikam? Aklıma bu meseleyi şimdi bitirebileceğim ve diğerlerinin peşini bırakabileceğim geldi.

Denize, suyu ve ışığı birleştiren ılık akıntıya doğru yürüsem, göğsüme kadar suya battığımda dursam, altıpatlarımın namlusunu ağzıma dayasam?..

Neden olmasın?

Zorlukla arkamı döndüm. Yavaşça kumsaldan yukarı yürümeye başladım...

Bir kez daha dönüp denize baktım. Hayır! İçimde bir şey, "Hayır!" diyordu.

Düşünmeliydim.

Daha ileri gitmem güç olacaktı çünkü kum tepecikleri ve birbirine dolaşmış çalılıklar başlıyordu. Siyah bir çalı kümesinin ortasına oturdum ve çenemi avcuma dayayıp biraz dinlendim. Altıpatlarımı cebimden çıkardım ve bir süre elimde tutarak inceledim. Yaşam mı? Yoksa ölüm mü?..

Yaradılışın çok derinlerine dalıyor olmalıyım, zira gözümü kırpmamla uyuyakalmam bir oldu ve oturduğum yerde rüya görmeye başladım.

4

İki kişi denizde yüzüyordu.

Uyandım. Hâlâ beyaz ve muhteşem bir geceydi, göğün asıl mavi rengini yansıtan şerit bıraktığımdan daha geniş değildi. Bu insanlar ben uyuduğum sırada görüş alanıma girerek beni uyandırmış olmalılardı. Göğüs yüksekliğine kadar sığ sular da yürüyor, geri çıkıyor, sahile dönüyorlardı; saçlarını toplamış bir kadının ve peşinden kovalayan bir adamın zarif silüetlerinin altında parlak yeşil sular kabarıyor, etraflarında dalgacıklar parıldıyordu. Adam suya sert bir şekilde vurarak kadını ıslattı, kadın da karşılık verdi; kâh dizlerine kadar suya batıyor kâh denizin uzun ve gri kıyısı boyunca koşturuyorlardı.

Giydikleri dar mayolar, genç bedenlerinin parıldayan, sırlı-sıklam güzelliğine dair hiçbir şeyi gizlemiyordu.

Kadın omzunun üzerinden geriye baktı ve adamın zannettiğinden daha yakında olduğunu görünce irkildi, el kol hareketleri yaptı, kalbimi delip geçen bir çığlık attı, rüzgâr gibi koşarak biraz ötemden geçti ve siyah çalılıkların arasına

daldı – o ve peşindeki adam, bir anda kum tepesinin ardında kayboldular.

Adamın yorgun düşmüş gibi kahkaha attığını duydum...

Ve birdenbire öfkeli bir hayvana dönüştüm, yumruklarımı havaya kaldırarak doğruldum, göklere karşı etkisiz bir tehdit savurur gibi öylece kaldım...

Zira bu koşturan, seken, parıldayan, güzel şey Nettie'ydi – peşindeki de uğrunda bana ihanet ettiği adamdı.

O an kafama dank etti; az önce zayıf iradem yüzünden ölüp gidebilirdim – hem de intikamımı almadan!

Bir an sonra elimde altıpatlarım, yumuşak kumların üzerinde sessiz adımlarla koşuyor ve tökezliyor, şüphelenmedikleri bir takibi usulca başlatıyordum.

5

Küçük bir yükseltiye vardım ve aradığım bungalov köyünü, hilal şeklinde dizilmiş kum tepeciklerinin arasında buldum. Bir kapının kapandığını duydum; iki kaçak gözden kaybolmuştu ve ben durmuş etrafa bakıyordum.

Bana diğerlerinden daha yakın olan üç bungalov vardı. Bu üçünden birine girmiş olmalılardı ama hangisi olduğunu görmek için çok geç kalmıştım. Tümünün kapıları ve pencereleri pervasızca açık duruyordu ama hiçbirinden ışık gelmiyordu.

Nihayet varmış olduğum bu yer, sanatçı ruhlu ve kaygısızca yaşayan insanların, dönemin daha resmi sahil işletmelerinin pahalılığına ve kasıtlılığına karşı tepkisi sonucunda ortaya çıkmıştı. Buharlı tren şirketleri, yeterince eskiyip kullanılamaz hale gelen vagonlarını satmak gibi bir alışkanlığa sahipti; ve parlak zekâlı biri, bunları yaz tatilinde kalınabilecek küçük kabinlere çevirme fikrini bulmuştu. Bu durum bohem hayatlar yaşayan çevrelerde moda olmuştu; kabinleri birleştiriyor, küçük ve eğreti evler haline getiriyor, canlı renklere boyuyor, konutlarına geniş verandalar ve ardiyeler ekli-

yor, ağırbaşlı kabinlerle tezat oluşturabilecek her türlü unsuru kullanıyorlardı. Tabii ki bu tür bir konaklamanın getirdiği birçok rahatsızlığa da keyifle katlanmanız gerekiyordu, dolayısıyla bu geniş kumsala neşesi yerinde ve genç insanlar rağbet gösteriyordu. Böyle yerleri iyi bilen insanların izlenimlerinde öne çıkan öğeler, sanatçı tülbentleri ve banjolar, Çin fenerleri ve kamp ateşinde yemek pişirmek gibi şeylerdi. Benim gözümde ise, haz peşinde koşanların toplandığı bu tuhaf yer hem bir sürpriz hem de bir gizemdi; Shaphambury'deki tah-ta bacaklı adamdan duyduğum yaratıcı iddialar da bu gizemi hafifletmekten çok güçlendiriyordu. Burayı huzurlu ve şen insanların toplandığı bir yer olarak göremiyor, haşin bakışlarla inceliyordum – çünkü hazza dair tüm arzuları baskılanarak zehirlenen insanlar böyle yapardı. Fakir insanlar ve üstü başı pis işçiler için, güzel ve temiz olmak mahrum bırakıldıkları şeylerdi; toz toprakla ve çamura bulanmış arzularla dolu hayatları boyunca, kendilerinden daha mutlu olanları yakıcı bir kıskançlıkla ve azap dolu bir kuşkuculukla izlerlerdi. Sıradan insanların aşkı sarhoşluğun çirkin kız kardeşi gibi gördüğü bir dünya düşünün!..

Eski zamanların cinsel hayatının derinlerinde hep zalimce bir şey yatarı. En azından Büyük Değişim'in sularını aşarken yanımda getirdiğim izlenim böyle. Aşkta galip gelmek başka hiçbir şeyin sağlayamayacağı bir zafer gibi görünüyordu ama yenilmek kusurlu olmak anlamına geliyordu...

Bu ilkelik halkasının duygu zincirime eklenmesi ve sonra zincirin tamamı haline gelmesi bana hiç tuhaf gelmiyordu. Haklı olarak, bu durumda tüm gerçek aşkların bir nevi isyan olduğuna, birbirlerinin kollarında başka bir sistem kurduklarını ve bundan yoksun kalan dünyayla alay ettiklerine inanıyordum. Dünyaya karşı severdiniz; bu ikisi de bana karşı seviyordu. Tetikte bekleyen bir şiddet tehdidi altında aşklarını yaşıyorlardı. Bir kılıç, keskin bir kılıç, bu dünyadaki en keskin kılıç güllerin arasında pusuya yatmıştı.

Bu anlattıklarımın ne kadarı başka insanlar için geçerliydi bilemem ama ben ve hayal gücüm için tamamıyla gerçekti. Hiçbir zaman cilveleşmekten hoşlanmadım, hiçbir zaman şakacı bir âşık değildim. Şiddetle istiyor, sabırsızca sevişiyordum. Belki o ipe sapa gelmez aşk mektuplarını da bu yüzden yazmıştım; çünkü bu zor melodiyi çalamıyordum...

Nettie'nin parıldayan vücudunu, onu kolayca fetheden kişiye kendini bırakışını düşünmek, kalbime ve sinirlerime ve aciz bedenimin gergin duyularına fazla gelen bir öfkeye kapılmama yol açtı. Kum tepeciklerinin arasından usulca inerek o pervasız şehvet köyüne doğru ilerledim. Artık aciz bedenim acıya ve ölüme, nefretin karanlığına son derece hazırды; kötü-lüğün kılıcı çekildi.

6

Durdum. Ne yapmayı planladığımı düşündüm.

Aradığım iki kişiden biri kapıyı açana dek bungalovları tek tek gezecek miydim? Ya bir hizmetli müdahale ederse?

Olduğum yerde kalıp –belki de sabaha dek– izlemeli miydim? Peki ya o sırada –

Yakınımdaki bungalovların tümü artık çok sessizdi. Yanlarına usulca yürüsem, açık pencerelerden bir şey görsem veya duysam, bana yol gösterecek bir ipucu bulabilirdim. Arkadan dolanıp sessizce mi yaklaşmalıyım, yoksa dosdoğru kapıya mı gitmeliydim? Hava, Nettie'nin beni birkaç metre öteden tanıyabileceği kadar aydınlıktı.

Aklımdaki açmaz şuradan kaynaklanıyordu; başka insanlara sorular sorup onları meseleye dahil etmem halinde, nihayet iki hainle yüzleştiğimde etrafımda başkaları olursa silahımı alıp beni zapt edebilirlerdi. Hem burada gerçek isimlerini kullandıkları ne belliydi?

“Güm!” diye bir ses beni gafil avladı ve sonra bir kez daha tekrar etti.

Sanki birisi densizlik etmiş gibi sabırsızca arkamı döndüğümde, dört milden daha kısa bir mesafedeki zırhlı geminin gri denizde hızla yol aldığını, bacalarından çıkan kıpkırmızı kıvılcımların geceye saçıldığını gördüm. Dönmemle silahlarını denize doğru ateşlemeleri bir oldu; ateş ettikleri yerde, karşı ateşin kırmızı ışıkları parlıyordu ve denizden göğe doğru dumanlar yükseliyordu. Bu manzarayı ve bu manzaraya bakışımı hatırlıyorum – donakalmıştım. Yersiz bir gelişmeydi bu. Hem bu şeylerin benimle ne alakası vardı?

Köyün tepesindeki burundan ateşlenen bir roket havaya fırladı ve parıltının bir kısmını turuncuya boyayarak patladı, bu sırada üçüncü ve dördüncü atış sesleri kıyıya ulaştı.

Karanlık bungalovların pencerelerindeki ışıklar birbiri ardına yanmaya başladı, küçük ışık kareleri biraz titredikten sonra istikrarlı bir aydınlık yakaladı. Gölgede kalan suratlar denize doğru bakıyordu; açılan bir kapının sarı ışık şeridi, kuyrukluyıldızın parıltısına karışıp kayboldu. Bunu görünce, yapmam gereken işi hatırladım.

“Güm! Güm!” Zırhlı gemiye tekrar baktığımda bacalarından meşaleyi andıran ateşler fışkırıyordu. Zorlanan motorlarının çıkardığı patırtıyı duyabiliyordum...

Köyde insanların birbirine seslendiğini duymaya başladım. Beyaz bornozlu, kafası kapüşonlu, belli ki banyodan yeni çıkmış, saçma bir şekilde Arapları andıran bir adam, yakınımdeki bungalovlardan birinden çıktı, parıltının altında belirgin ve hareketsiz ve gölgesiz bir şekilde olarak durdu.

Elini gözlerinin üstüne siper ederek denize bakıyor, bungalovların içindeki insanlara sesleniyordu.

İçerideki insanlar – BENİMKİLER! Parmaklarım altıpatlarımı sıkmaya başladı. Bu savaş safsatasının benim için ne anlamı vardı ki? Kum tepeciklerinin etrafından dolaşıp bungalovların yan tarafına göze çarpmadan yaklaşabilirdim. Bu deniz savaşı amacıma hizmet edebilirdi – bana başka bir faydası yoktu zaten. Güm! Güm! Bu iki büyük sarsıntı içim-

den geçti, kalbime vurdu ve kayboldu. Biraz sonra Nettie'yi görecektim.

Bungalovlardan önce bir, sonra iki kişi daha çıktı ve ilk çıkan adama katıldı. Adam denize işaret ediyor, tenor sesiyle durumu açıklıyordu. Söylediklerinden bazılarını duyabildim. "Bu bir Alman gemisi!" diyordu. "Yakalandı."

Birisi karşıt fikir belirtti ve devamında küçük bir münakaşaya tutuştular. Kendime çizdiğim rotada, gözümü bu insanlardan ayırmadan, yavaşça ilerledim.

Hep beraber aynı yöne bağırıyor gibi görünüyorlardı, bu yüzden durdum ve denize baktım. Büyük savaş gemisini kıl payı ıskalayan bir atışın kaldırdığı suları gördüm. İkinci bir atış daha da yakınımıza isabet etti, sonra üçüncü, dördüncü, sonra roketin geldiği burundan bir toz dumanı yükseldi ve iki yana yavaşça yayıldı. Bu muazzam çarpışmanın hemen ardından, tenor sesli adam olduğu yerde sekti ve, "Hedef vuruldu!" diye bağırdı.

Ben de göreyim! Tabii ya, bungalovların etrafından dolanıp gruba arkadan yaklaşmam gerekecekti.

Tiz bir kadın sesi duyuldu; "Balayındakiler! Balayındakiler! Gelin de grn!"

En yakındaki bungalovun karanlığında bir şeyler kımıldadı ve içeriden bir adamın sesi geldi. Ne dediğini anlayamadım ama sonra Nettie'nin, "Banyo yapıyorduk," diye seslendiğini açıkça duydum.

Bungalovundan ilk ıkmiş olan adam, "Silahları duymuyor musunuz? Kıyıya beş milden az mesafede savaşıyorlar."

"Ha?" diye bir cevap geldi bungalovdan ve bir pencere açıldı. "Orada!"

Kendi hareketlerimin hişırtısından dolayı buna verilen cevabı duyamadım. Savaşla o kadar meşgullerdi ki dönüp bana bakacak halleri yoktu, o yüzden Nettie'yi ve kalbimdeki karanlık tutkuları barındıran gölgelere doğru artık dimdik yürüyordum.

“Bakın!” diye haykırdı biri gökyüzüne işaret ederek.

Yukarı baktım ve işte karşımdaydı! Gökyüzü parlak yeşil çizgilerle doluydu. Batı ufkuyla göğün tepesinin tam ortasındaki bir noktadan yayılıyorlardı; kuyruklu yıldızın parlak bulutlarının arasında akıntıya benzer bir hareketlenme başladı, böylece ışınlar artık hem batıya hem de doğuya, sanki göklerde görünmez silahlar ateşleniyormuş gibi çıtırdayarak yayılıyordu. O anda sanki kuyruklu yıldız bana yardım etmeye geliyormuş, denizdeki bu anlamsız budalalığı defetmek için binlerce tabancayla aşağı iniyormuş gibi hissettim.

“Güm!” dedi zırlı geminin silahı ve “Güm!” diye yanıtladı peşindeki kruvazörlerin silahları.

Gökyüzünde kıpırdayan ışık şeritlerine bakmak insanın başını döndürüyordu. Bir an için sersemledim ve gözlerim karardı. Tuhaf bir kuruntuya kapıldım. Demek ki neticede fanatikler haklı çıkmıştı ve dünya gerçekten de sona eriyordu! Parload buna çok sevinecekti!

Sonra tüm bunların intikamımı kutsamak üzere gerçekleştiğini düşünmeye başladım! Aşağıdaki savaş, yukarıdaki gökyüzü, yapacağım işin gürültülü bir kılıfından ibaretti. Nettie’nin en fazla elli metre mesafede bağırان sesini duyduğumda, ihtiras bir kez daha içimi kapladı. Tüm bu dehşetlerin ortasında karşısına çıkacak, beklemediği bir ölüm getirecektim. Gürültünün ve korkunun içinde, ona bir kurşunla sahip olacaktım. Bu düşünceyle, duyulmayacağını bilerek bağırmaya başladım; artık pervasızca, altıpatlarımı göstere göstere ilerliyordum.

Elli metre, kırk metre, otuz metre – bana aldırış etmeyen küçük grup kalabalıklaşmıştı ve artık daha ciddiydi; yeşil gökyüzü ve savaş halindeki gemiler gözüme daha uzakta görünüyordu. Bungalovdan dışarı fırlayan birisi, sormakta olduğu soruyu yarım bıraktı ve aniden farkıma vararak durdu. Bu Nettie’ydi; onu şuh gösteren siyah bir şala sarılmıştı, güzel yüzünün ve beyaz boynunun üzerinde yeşil parıltılar vardı. Ona doğru ilerlediğimi gördüğünde, sanki bir şey kalbini tutmuş

ve oradan ayrılmasına izin vermiyormuş gibi, korku ve dehşet içinde dondu – bir hedef tahtası gibi.

“Güm!” dedi zırhlı geminin silahları, sanki emir veriyormuş gibi. “Bam!” diye çıktı mermi silahımdan. Onu henüz vurmak istemiyordum. Hakikaten de onu henüz vurmak istemiyordum! Bam! Bir el daha ateş ettim; üzerine yürümeye devam ediyordum ve her seferinde ıskalıyordum.

Bana bir iki adım yaklaştı, hâlâ yüzüme bakıyordu; sonra hemen yanında olduğunu fark ettiğim genç Verrall araya girdi.

Cüsseli bir yabancı, kapüşonlu bornoz giyen, şişman, ecnebi görünümlü adam, yırtık dondan çıkar gibi gelerek önlerinde kendini siper etti. Gözüme saçma bir engel gibi görünüyordu. Yüzü hayretle ve dehşetle doluydu. Kollarını ve ellerini iki yana açarak, sanki kaçan bir atı yakalamaya çalışıyormuş gibi yoluma çıkmıştı. Saçma sapan bir şeyler söyledi. Sanki vazgeçilecek bir şey kalmış gibi, hâlâ beni vazgeçirmeye çalışıyordu.

“Sen değil, aptal herif!” dedim sesim çatallanarak. “Sen değil!” Yine de Nettie ile aramda duruyordu.

Büyük gayret göstererek, mermilerimle şişman bedenini delip geçme dürtüme karşı koydum. Her hâlükârda, onu vurmamam gerektiğini biliyordum. Bir an tereddüde düştüm, sonra hareket geçtim, aniden yana döndüm ve sol kolunun altından geçtim, böylece diğer ikisini kararsız bir halde karşımda buldum. Havaya, hemen başlarının üzerine ateş ettim ve üzerlerine koşmaya başladım. Sağa sola kaçıştılar; güçlükle durduğumda, yan tarafımdan gelen, beni yakalamaya çalışan kurnaz bir delikanlıyla, aramızda bir metre mesafeyle karşı karşıya kaldım. Ben aniden durunca bir adım geriledi ve yüzünü korumak için kolunu kaldırdı; böylece yolumun açıldığını, genç Verrall ve Nettie’nin önümde –Verrall, Nettie’ye yardım etmek için kolundan tutuyordu– kaçmakta olduğunu gördüm. “Kaçarsınız tabii!” dedim.

Bir kez daha beceriksizce ateş ettim; sürekli ıskaladığım için öfkelenerek, onları delik deşik etme niyetiyle peşlerinden

koşmaya başladım. “Kahrolası insanlar!” dedim önüme çıkanlardan sıyrılmaya çalışırken... “Birkaç metre daha,” diyordum kendi kendime, nefes nefese, “birkaç metre daha! O zamana dek, dikkat et, ateş – ateş etme.”

Peşimde bir, hatta birkaç kişi vardı – kaç kişi bilmiyorum, hepsini geride bıraktık...

Koştuk. Bir süre boyunca kaçmanın ve kovalamanın süratli tekdüzeliğine daldım gittim. Kumsal fırıl fırıl dönen yeşil bir deniz gibiydi, gökler esip gürliyordu. Etrafımızı ısıldayan, yeşil bir sis sardı. Böyle şeylerin ne önemi vardı? Koşuyorduk işte. Kazanacak mıydım, yoksa kayıp mı edecektim? Mesele buydu. Karanlığın içinde aniden beliren bir çitin kırık kısmından geçtiler ve sağa döndüler. Bir yolda olduğumuzu fark ettim. Ama şu yeşil sis! İçinde güçlkle ilerleyebiliyordum. Gözden kaybolacakları düşüncesiyle kendimi gayretle birkaç metre ileri attım.

Nettie tökezledi. Verrall kolunu tuttu ve onu ileri sürükledi. Toparlanıp sol tarafa koşmaya başladılar. Yine yoldan ayrılmıştık, çimenlerde koşuyorduk. En azından bana çimen gibi geliyordu. Ayağım takıldı ve içi bir şekilde dumanla dolmuş bir çukura düştüm, geri kalktım ama artık etrafımdaki kurşunu girdabın içinde kaybolan hayaletler gibi görünüyorlardı...

Yine de koştum.

İleri, ileri! Gösterdiğim gayretin şiddetiyle inlemeye başladım. Yine tökezledim ve küfrettim. Büyük silahların, karanlığın içindeki sarsıntılarını hissedebiliyordum.

Kaçmışlardı! Her yer kararmaya başlıyordu ama koşmaya devam ettim. Bir kez daha tökezledim. Ayağımın etrafında beni alıkoyan bir şeyler, belki uzun çimler veya fundalıklar vardı ama döne döne dizime kadar yükselen dumanlar yüzünden ne olduğunu göremiyordum. Kafamın içinde bir ses duydum ve başım dönmeye başladı; gözümün önüne kat kat düşen, düşen, düşen koyu yeşil perdeye beyhude direniyordum. Her yer kararıyordu.

Son bir gayretle, altıpatlarımı kaldırdım ve son iki kurşunumdan birini rastgele sıktım, sonra da kafa üstü yere düştüm. Ve işte karşınızda! Yeşil perde kalktı ve ardından siyah bir perde çıktı; dünya ve ben, geri kalan her şey gibi var olmayı bıraktık.

İKİNCİ KISIM

YEŞİL SİS

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİM

I

Dinlendirici bir uykudan uyanıyor gibiydim.

Sıçrayarak uyanmadım, bunun yerine gözlerimi açtım ve akkor halindeki gökyüzünün altında parıldayan, alışılmadık derecede kızıl gelincik çiçeklerine bakarak çok rahat bir şekilde uzandım. Nefis bir gündeğumunun göğüydü bu; bulutlar sarı-yeşil bir denize saçılmış, altın kumsallı, mor takımadalar gibi görünüyordu. Dimdik duran gelincik çiçekleri ise kuğu boynu gibi saplarıyla, ışıldayan taç yapraklarıyla, yarı saydam tohum zarlarıyla âdeta katı bir ışık formundan yapılmış gibiydi.

Bir süre tüm bu şeyleri ve aralarına karışan arpaların diken diken olmuş sarı-yeşil uçlarını, en ufak bir şaşkınlık hissetmeden izledim ve yattığım yerde kendime gelmeye çalıştım.

Nerede olabileceğim sorusu aklımda hayal meyal belirdi ama sonra yine kayboldu. Her yer son derece sessizdi.

Her yer ölüm kadar sessizdi.

Bedenim hafiflemiş, sıhhatim yerine gelmiş gibi hissediyordum. Yabani otlarla kaplı, ışığın ve güzelliğin esrarengiz biçimde nüfuz ettiği, yeni çiçeklenen arpalarla dolu bir tarlada, cenin pozisyonunda yatmakta olduğumu fark ettim. Doğrudum ve arpa saplarının etrafına dolanmış zarif gündüzsefalarnı, altımdaki toprağı süsleyen farekulaklarını hazla dolarak ve büyülenerek uzun süre boyunca izledim.

Sonra o soru geri döndü. Burası neresiydi? Nasıl olmuş da burada uyumuştum?

Hatırlamıyordum.

Nedense bedenim bana tuhaf geliyordu. Yabancı bir vücut gibiydi –hangi açıdan bilmiyorum– ve arpalar, otlar, arkalarında yavaşça söken şafağın ihtişamı, hepsi aynı yabancı hisse sahipti. Şafağın sökmesini âdeta rengârenk boyanmış bir pencerenin ardından izliyordum. Işıkla ve neşeyle kaplanmış, müthiş bir tablonun içinde gibiydim.

Zayıf bir rüzgâr arpaları hışırdatarak esti ve aklımı harekete geçirdi.

Kimdim ben? Bu iyi bir başlangıç noktasıydı.

Sol elimi ve kolumu kaldırdım, elim kirliydi, manşetlerim aşınmıştı; ama bu görüntüde yağlı boya resimleri andıran bir gerçekdışılık, Botticelli tablolarındaki dilencileri andıran bir başkalaşım vardı. Bir süre boyunca inci kol düğmemi pürdikkat inceledim.

Bu elin ve kolun sahibi Willie Leadford'ı, ben değilmişim de başka biriymiş gibi hatırladım.

Elbette! Kişisel tarihçem –yakın dönemden ziyade genel hatları– ancak mikroskopla görebildiğim bir şey gibi çok küçük ve erişilemez parçalar halinde hafızamda oluşmaya başladı. Clayton'ı ve Swathinglea'yi hatırladım; varoşlardan ve arka sokaklardan, doygun ve koyu renkleriyle insanın gözünü alan Dureresque'den geçerek kaderime doğru ilerledim. Ellerimi dizlerime koyup oturdum; Nihai Son'un karanlığına nafile ateş etmemle sona eren o tuhaf, tutkulu meseleyi hatırladım. Hafızamdaki silah sesi, duygularımı yeniden harekete geçirdi.

Ama artık bunu başka bir gözle, abes bir şeymiş gibi görüyor, kendime acıyarak gülümsüyordum.

Zavallı, küçük, öfkeli, sefil yaratık! Zavallı, küçük, öfkeli, sefil dünya!

Sadece kendime değil, kuyrukluyıldızın sisinde boğularak nihayet huzur bulmuş olan tüm hırslı kalplere, azap çeken

tüm zihinlere, umutla ve acıyla, gayret içinde yaşayan tüm mahlûklara acıyarak iç geçirdim. Çünkü belli ki o dünya sona ermişti. Oradakiler çok zayıf ve mutsuzdu, ben ise artık çok güçlü ve huzurluydum. Öldüğümünden emindim; zira yaşayan bir varlık bu kadar kusursuz bir iyiliğe inanamazdı, iç huzurunu bu kadar güçlü ve kendinden emin bir şekilde sağlayamazdı. Yaşam denen hastalığı atlatmıştım. Ölmüştüm ve her şey yolundaydı, bunlar da – ?

Ortada bir tutarsızlık vardı.

O zaman bunlar da Tanrı'nın arpa tarlaları olmalıydı! Tanrı'nın dingin ve sessiz arpa tarlaları, tohumlarında huzur taşıyan ve asla solmayan gelincik çiçekleriyle doluydu.

2

Cennette arpa tarlası görmek tuhaftı ama kuşkusuz önümde daha çok sürpriz vardı.

Her şey ne kadar durgundu! Huzur! Anlayışı getiren huzur, nihayet bana gelmişti! Ama her şey hakikaten o kadar durgundu ki! Kuş bile ötmüyordu. Hiç şüphe yok ki bu dünyada yalnızdım! Kuşlar bile ötmüyordu. Sığırların böğürmesi, köpeklerin havlaması, uzaklardaki yaşamın tüm sesleri susmuştu...

İçimde korkuya benzer bir şey hissettim. Her şey yolundaydı, biliyordum ama yalnızdım! Ayağa kalktım ve doğan güneşin sıcak davetine icabet ettim; güneş ışınları, arpa başaklarının sivri uçlarından süzülerek neşeyle üzerime koşuyordu...

Gözüm kamaşmış halde bir adım attım. Ayağım sert bir şeye isabet ettiğinde, yere baktım ve ölü bir yılan gibi ayağımın dibinde yatan o mavi-siyah şeyi, yani altıpatlarımı gördüm.

Bir an için kafam karıştı.

Sonra da unuttum gitti. O şaşılacak sükûnet ruhumu ele geçirdi. Şafak vaktiydi ve kuşlar ötmüyordu!

Ne güzel bir dünyaydı bu! Ne kadar güzel ama ne kadar durgundu! Buğdayların arasından, tarlanın sınırını çizen bö-

gürtlen çalılarına, mürver ve kartopu ağaçlarına doğru usulca yürüdüm. Buğday sapların arasında, ölü gibi görünen bir kır faresi gördüm; sonra da hareketsiz bir kurbağa. Ayak seslerimden kaçmamasına şaşırarak, eğildim ve onu elime aldım. Vücudunda ölüm sertliği yoktu, gevşekti ama karşı koymuyordu, gözleri kapalıydı, elimde kımıldamadan duruyordu.

O cansız küçük yaratığı elimde tutarak, uzun süre öylece durduğumu hatırlıyorum. Sonra usulca eğildim ve yere koydum. Titriyordum – adı konmamış bir duyguyla titriyordum. Arpa başaklarına şöyle bir yakından göz attığımda, her tarafta hareketsiz böcekler, sinekler ve başka küçük mahlûkat bulmaya başladım; sis çöktüğünde düştükleri yerlerde yatıyorlardı ve bir resimden daha canlı görünmüyorlardı. Bazıları benim için yeni türlerdi. Tabiatla ilgili pek bir şey bilmiyordum. “Tanrım!” diye haykırdım, “sadece ben mi?..”

Adım atmamla beraber, keskin bir cıyıklama duydum. Etrafa baktım ama ne olduğunu göremedim, yalnızca bilinmeyen bir yaratığın kaçarken kımıldattığı başakları görebildim ve ardında bıraktığı hışırtıyı duyabildim. Sonra bizim kurbağaya döndüm; gözkapakları kımıldadı ve açıldı. Ardından şöyle bir gerindi ve kararsız hareketlerle benden kaçmaya başladı.

Ama merak, yani korkunun nazik kız kardeşi, beni ele geçirmişti bir kere. Biraz ileride, bir peygamber çiçeğinin üzerine konmuş, kahve-kızıl bir kelebek gördüm. Başta onu kımıldatan şeyin rüzgâr olduğunu sandım ama sonra kanatlarının titreşmeye başladığını fark ettim. Hayata dönmesini, kanatlarını açıp çırpmaya başlamasını ve havalanmasını izledim.

Gözden kaybolana dek uçmasını, bir o yana bir bu yana dönmesini izledim. Ve şimdi, ufak esnemelerle ve gerinmelerle, şakımlarla, biraz ürkekçe ve telaşla, yaşam her yanımdaki mahlûkata geri dönüyordu...

Bu yarım yamalak uyanmış, uyuşuk yaratıklara basmamak için adımlarımı dikkatle atarak tarlanın sonundaki, bitkilerden oluşan çite ulaştım. Bu öyle muhteşem bir çitti ki bir süre göz-

lerimi üzerinden ayıramadım. Her yerinde acı baklalar, hanımelleri, çayır karanfilleri vardı; dallarının arasına yoğurtotları, şerbetçiotları, yaban asmaları dolanmıştı; kuş otlarının ucundaki yıldız gibi çiçekler, çitin hendekle çevrili sınırı boyunca çocuksu yüzlerini yukarı çevirmiş, koro halinde şarkı söylüyorlardı. Çiçeklerin ve filizlerin ve yaprakların senfonisini hayatımda ilk defa dinliyordum. Aniden, melodinin derinlerinde, kuşların cıvıltılarını ve kanat çırpımlarını duymaya başladım.

Hiçbir şey ölmemişti, hatta her şey iyileşmişti! Önümdeki karmaşık ve zarif manzarayı, Tanrı'nın dünyalarını nasıl bir bollukla yarattığına şaşarak mutlu gözlerle bir süre izledim...

“Cik-cik-cik,” diye öterek durgun göğe doğru fırladı bir tarla kuşu; bir tarla kuşu daha ve sonra başka tarla kuşları ona katılarak mavi sükûnetin üzerine altın bir kumaş dokumaya başladılar...

Dünya tazeleniyordu – o sabahın çarpıcı tazeliğini size hissettirmeyi ancak bu tür tabirleri tekrarlayarak başarabilirim. Sanki Âdem olmuşum ve dünyaya yeni gelmişim gibi, eski yaşantımın kıskanç hırslarından ve sabırsız tasalarından bihabermişim gibi bir süre boyunca sadece yaşamdaki müthiş ayrıntılarla ilgilenebildim. Kapalı çiçeklerin açtığı anı, filizleri ve ot saplarını, nazikçe elime aldığım bir mavi baştankaranın –kuş tüylerinin nasıl bir zarafete sahip olduğunu hayatımda ilk kez fark ediyordum– siyah gözlerini açıp hakkımda hükme varmasını, parmağımda korkusuzca durmasını ve sonra kanatlarını hiç acele etmeden açarak uzaklara uçmasını, hendekteki iribaşların kabarıp sönmelerini artık tüm ayrıntılarıyla anlatabilirdim; suyun altında yaşayan tüm canlılar gibi, iribaşlar da Değişim'i değişmeden atlatmışlardı. İşte o ilk harika anları tüm bunların arasında, her bir küçük parçaya hayret ederken, büyük resimdeki mucizeyi ara ara unutarak deneyimledim.

Çit ile arpa tarlasının arasında kısa bir patika uzanıyordu; bu patika boyunca, acele etmeden ve hoşnut bir halde, şu ya da bu güzel şeye bakarak, bir adım atıp sonra durup sonra bir

adım daha atarak nihayet çit merdivenine ve aşağısında uzanan, çimlerle kaplanmış yola ulaştım.

Meşe odunundan yapılmış çit merdiveninin üzerine yuvarlak bir etiket yapıştırılmıştı, etiketin üzerinde “Swindells’ın G90 Hapları” yazıyordu.

Çit merdivenin tepesinde bacaklarımı sarkıtarak oturdum; bu sözcüklerin anlatmaya çalıştığı şeyi tam olarak kavrayamıyordum. Altıpatlarımdan ve kirli manşetlerimden bile daha kafa karıştırıcıydılar.

Etrafımda gitgide daha da fazla kuş havalanmaya ve canı gönülden şakımaya başlıyordu.

Etiketi tekrar tekrar okuyor, hâlâ eski kıyafetlerimi giydiğim ve altıpatlarımdan ayağımın dibinde olduğu gerçekleriyle arasında bağlantı kurmaya çalışıyordum. Varılabilecek tek bir sonuç vardı. Burası sandığım gibi yeni bir dünya veya cennet değildi. Bu harikalar diyarı bizim eski, öfke ve ölüm dolu dünyamızdı! Tanıdık bir hayat kadını yılanmış ve ağırbaşlı, kraliçeler gibi giyinmiş, saygıdeğer ve zarif bir halde görmek gibiydi...

Belki burası eski dünyaydı ama her şey yenilenmişti, sıhatle ve neşeyle parılıyordu. Belki burası eski dünyaydı ama eski hayatın tozundan toprağından arınmıştı. En azından bundan emindim.

Eski hayatımın son safhalarını, o kovalamacayla ve öfkeyle ve karanlıkla ve yeşil sislerin çökmesiyle nihayete erişini hatırladım. Kuyruklu yıldız dünyaya çarpmış, her şeyi sona erdirmişti; bundan da emindim.

Ya sonra?..

Peki ya şimdi?

Çocukluğumun kuruntuları, yeni vesveseler şeklinde tecelli etti. O zamanlar dünyanın bir gün sona ereceğine, göklerin yarılabileceğine, bir borunun çalacağına ve korkunun kol gezeceğine, bir kıyamete, bir mahşere sıkı sıkıya inanırdım. Başboş düşüncelerim bu mahşerin gelip geçmiş olabileceği

yönündeydi. Geçmişti ve bir şekilde beni ıskalamıştı. Burada, süpürülmüş ve yeniden süslenmiş (şu Swindells etiketi dışında tabii) bir dünyada, belki de yeniden başlamak için bir başımaydım...

Kuşkusuz, Swindells layığını bulmuştu.

Bir süre Swindells'ı, o soyu tükenmiş yaratığın eblehliğini ve pişkinliğini, palavra ticareti yapmasını, gülünç ve çirkin ve kocaman bir ev, asap bozucu bir otomobil ve birkaç haysiyetsiz hizmetkâr satın almak için tüm taşraya yalanlarını saçmasını düşündüm; hayatında alıp alabileceği en büyük şey, o da parti desteğiyle, belki bir baronet unvanıydı. O zamanın küçük hesaplarını, saflıklarını, tuhaf abesliklerini hayal dahi edemezsiniz! Doğduğum günden bu yana ilk defa, bunları canım acımadan düşünebiliyordum. Eski günlerin kötülüklerini ve felaketlerini yaşamıştım ama geriye dönüp baktığımda sadece olağanüstü bir aptallık görüyordum. İnsanın varlığının ve öneminin gülünçlüğü sınırlarımı bozdu, gün ışığı gibi içime nüfuz etti ve beni kahkahalara boğdu. Swindells! Kahrolası Swindells! Mahşer sandığım şey şahane bir güldürüye dönüşmüştü. Melekler bile gülüyordu, kahkahalardan oluşan bir kürenin orta yerinde Swindells'ın dünyevi bedeni duruyordu. "Bu bir şey, hem de çok güzel bir şey, şimdi bu çok güzel şeyle ne yapsak?" Ruhunun, kabuğundan çıkarılan bir salyangoz gibi, toparlak bedeninden çekilip çıkarıldığını gördüm...

Yüksek sesle, uzun uzun güldüm. Ama şu işe bakın! Yaptıklarımı hatırlamak kahkahalarımı bıçak gibi kesti ve bir anda ağlamaya, hem de bağıra çağıra, katılarak, yüzümden yaşlar akarak ağlamaya başladım.

3

Uyanış güneşin doğmasıyla gerçekleşti. Mutlu bir sabaha uyanık ve gözlerimiz kamaşarak dolaştık. Bu her yerde böyleydi. Hep sabah uyandılar. Sabah uyandılar çünkü atmosferimizde-

ki değişen azot, güneş ışınlarıyla karşılaşana dek son safhasına geçmedi, böylece uyuyanlar gün doğana dek oldukları yerde kaldı. Orta safhasındayken havada asılı kalıyor, uyandırma veya sersemletme gibi etkilerini gösteremiyordu; bu noktada artık yeşil değildi ama şimdi bedenlerimizde barındırdığımız gaza da dönüşmemişti...

Sanırım uyanan herkes az önce anlattığıma benzer ruh hallerinden geçmiştir – bir tür hayret, keyifli bir yenilenme hali. Tabii bir de aklının karışması, kendini tanımakta zorluk çekmek gibi sık görülen yan etkileri vardı. it merdiveninin tepesinde oturduğum esnada, kendi kimliğimle ilgili şüpheye düştüğümü ve idrak etmekte zorlandığım sorularla boğuştuğmu hatırlıyorum. “Madem yle,” diyordum, “o zaman neden hâlâ deli gibi Nettie’yi aramıyorum? Nettie aklımdaki son şey – o kadar çok hatam var ki. Bu tutku nasıl oldu da bir anda bitti? Neden Verrall’ı düşününce tepem atmıyor?..”

O sabah aynı tür kuşkulara kapılan milyonlarca insandan biriydim. Herhlde insan uykudan uyandığında veya bayılıp ayıldığında kendini duyuları aracılığıyla tanıyordu ve o sabah duyularımız tamamen değişmişti. Yaşamı oluşturan kimyasal süreçler, sinir sistemleri, metabolizmalar değişmişti. Eski zamanların değişken, belirsiz, hırsın gölgesindeki duygu ve düşüncelerinin yerini istikrarlı, altı dolu, erdemli yaklaşımlar aldı. Dokunmak farklıydı, görmek farklıydı, duymak ve tüm diğer duyular daha bir incelikliydi; zaten düşüncelerimiz daha istikrarlı ve anlamlı olmasa, muhtemelen o gün çok sayıda insan delirirdi. Ama anlıyorduk. Değişim’i tarif etmek istesem, kullanabileceğim başlıca tabirler muazzam bir rahatlama ve hatırı sayılır bir heyecan olurdu. Aynı anda hem sarhoş hem de ayık gibi hissettiren bir etkisi vardı. Bedensel duyularınızda öyle bir değişim oluyordu ki eski zamanlarda yaygın ruhsal sıkıntılar olan baskılama ve kimlik bunalımı gibi sorunlar yaşamak bir yana, özel hayatın abartılı tutkularına ve gönül içlerine kolaylıkla kayıtsız kalabiliyordunuz.

Acılar ve imkânsızlıklar içinde geçen gençliğime dair size anlattığım bu öyküde, sürekli olarak eski dünyanın bağnazlığını, çarpıcılığını, kargaşasını, düzensizliğini ve tozunu toprağını anlatmaya çalıştım. Uyandıktan bir saat sonra, tüm bunların esrarengiz bir şekilde sona erdiğinden emindim. Bu da yaygın görülen bir duyguydu. İnsanlar ayağa kalkıyor, yeni havayı ciğerlerine çekiyor –şöyle uzun bir nefes alıyor– ve geçmişini unutuyorlardı; unutabiliyorlardı, aldırmayabiliyorlardı, deneyebiliyorlardı... Dünyanın eski düzenini fesheden şey yeni bir icat veya bir mucize değildi. Fiziki şartlardaki bir farklılık, atmosferdeki bir değişim eski bağlarımızı bir anda koparmıştı. Bazılarımızın hayatla olan bağını da koparmıştı gerçi... Aslına bakarsanız, değişen şey insanın özü değildi. Değişim'den önce de en kötü olanımız bile biliyordu ki kendimizin ve başkalarının iyi anlarında, tarihte ve müzikte ve başka şeylerde, destanlarda ve öykülerde şahit olduğumuz üzere, insan iyi olabilirdi, hatta fırsatı olan neredeyse her insan iyi olabilirdi; ama havanın zehirli olması, daha üstün elementlerden yoksun olması böyle anları nadir ve şaşırtıcı kılıyordu – artık hepsi değişmişti. Hava değişmiş, uykusunda kasvetli ve kötücül rüyalara kapılmış olan insan ruhu uyanmıştı; hayretten arınmış bir şekilde duruyor, tazelenmiş gözleriyle yaşama bir kez daha bakıyordu.

4

Uyanışın mucizesi bana tek başımayken, kahkahalar ve göz yaşları halinde geldi. Başka bir insana epey sonra rastladım. Seslendiğini duyana dek, dünyada başka insan olduğunu hissetmemiştim. Aynı sıkıntılar gibi, insanlar da geçmişte kaldı sanıyordum. Pısırik egomun yaşadığı çukurdan çıkmış, insanlıkla dolup taşmıştım, hatta insanlık benden ibaret zannediyordum; pekâlâ kendime de gülebileceğim gibi Swindells'e gülmüştüm, o yüzden bu sesi önce kendi aklımdaki beklenmedik bir düşünce sandım. Ama tekrar edince yanıtladım.

“Yaralandım,” dedi ses; yola indiğimde hendeğin başında, arkası bana dönük oturan Melmount ile karşılaştım. O sabahın bazı küçük anları aklıma öyle kazılı ki o sabah güneşin çıkmasıyla kaybolan sis gibi, bir gün ruhum da bedenimden ayrıldığında, bu alakasız ve önemsiz ayrıntılar son unuttuğum şeyler, kapanan perdenin arasından görülen son şekiller olacak. Mesela uzun ceketinin yakalarındaki kürkleri şimdi bile tanırım, koca yanaklarının üzerindeki kırmızı lekeleri ve kırıpkıklarına ışığın vuruşunu bile hatırlıyorum. Şapkasını çıkarmıştı, tepesinde kızıl ve düz saçlar taşıyan, kubbe şeklindeki kafasını öne eğmiş, burkulan ayak bileğini inceliyordu. Sırtı devasa görünüyordu. Adamın sırf o irikiyim görüntüsü bile insanda sempati uyandırmaya yetiyordu.

“Sorun nedir?” dedim.

“Zor durumdayım,” dedi temkinli bir sesle, beni görmek için zorlukla yana dönüp profilini gösterirken; dünyadaki her karikatüristin bildiği üzere biçimli bir burnu, hantal ve büyük dudakları vardı. “Düştüm ve bileğimi burktum. Neredesin?”

Etrafından dolaştım ve önünde durdum. Tozluklarını, çoraplarını ve ayakkabılarını çıkarmış, otomobil eldivenlerini bir kenara fırlatmış, incinen yerini kalın başparmaklarıyla muayene eder gibi yokluyordu.

“Yok artık!” dedim. “Melmount!”

“Melmount! Evet, ismim buydu,” dedi başını kaldırmadan... “Ama bunu bilmek bileğimi iyileştirmiyor.”

Birkaç dakika boyunca, acıyla homurdandığı bir an dışında sessiz kaldık.

“Ne olduğunu biliyor musun?” diye sordum.

Teşhisini koymuş gibiydi. “Kırık değil,” dedi.

“Dünya’ya,” dedim, “ne olduğunu biliyor musun?”

“Hayır,” dedi kayıtsızca, ilk defa yüzüme bakarken.

“Bir farklılık var – ”

“Bir farklılık var.” Beklenmedik bir memnuniyetle gülümsemi, gözümleri merakla doldu. “Sanırım duyularım ağırla meş-

guldü. Her şeyin etrafında olağanüstü bir parıltı var. Bundan mı bahsediyorsun?”

“Bu da bir parçası. Ve tuhaf bir his, bir çeşit ayılma gibi – ”

Beni şöyle bir süzdü ve derin düşüncelere daldı. “Burada uyandım,” dedi hafızasını yoklamaya çalışarak.

“Ben de.”

“Kaybolmuştum – nasıl hatırlamıyorum. Tuhaf, yeşil bir sis vardı.” Ayağına bakarak hatırlamaya çalıştı. “Kuyruklu yıldızla ilgili bir şeydi. Karanlıkta, çitin dibinden ilerliyordum. Koşmaya çalıştım... Sonra buraya düşmüş olmalıyım. Bak!” Başıyla işaret ediyordu. “Ahşap tırabzanın bir kısmı kırılmış. Yukarıdaki tarladan, orayı kırarak düşmüş olmalıyım.” Tekrar irdeledi ve karara bağladı. “Evet...”

“Karanlıktı,” dedim “ve yeşil bir gaz her yeri kapladı. Benim son hatırladığım bu.”

“Sonra da uyandın, değil mi? Ben de öyle... Hem de büyük bir hayret içinde. Havada tuhaf bir şey var, orası kesin. Ben – otomobilimle yoldaydım, hızlı gidiyordum, son derece hararetiydim ve kafam bir sürü şeyle meşguldü. Otomobilden indim –” Parmağını bir komutan gibi ileri uzattı. “Zırhlı gemiler!”

“ŞİMDİ hatırladım! Filomuzla buradan Texel’e kadar bir kordon oluşturduk. Tam karşılarına çıkacakken Elbe’de mayın yedik. *Lord Warden*’ı kaybettik. Tabii ya. *Lord Warden*! İki milyon sterlin değerinde bir savaş gemisi – üstelik o Rigby soytarısı bunun bir önemi olmadığını söyledi! Bin yüz asker kaybettik... Şimdi hatırlıyorum. Kuzey Denizi’ni bir ağ gibi tarıyorduk, Kuzey Atlantik filosu ise onları Faroe Adaları yakınında bekliyordu – üstelik hiçbirinin üç günlük kömürü bile yoktu! Bu bir rüya mıydı? Hayır! Birilerine gi vence vermek için bunu söylediğimi hatırlıyorum – bir toplantıda mıydık? Adamlar savaş yanlısıydı ama çok korkuyorlardı. Tuhaf adamlardı – çoğu göbekli ve kel cücelere benziyordu. Neredeydik? Tabii ya. Herkes oradaydı –büyük bir ziyafet– istirdiyeler!

Colchester... Bu baskın paniğinin yersiz olduğunu göstermek için oradaydım. Sonra da buraya dönüyordum... Ama bunlar yakın zamanda olmuş gibi hissetmiyorum. Demek ki öyleydi. Evet, öyleydi! Arabamı aşağıda bırakıp uçurumun tepesine çıkan patikada yürümeye başlamıştım, çünkü herkes Alman savaş gemilerinden birinin kıyı boyunca kovalandığını söylüyordu. Orası kesin! Silahları duydum –

Düşündü. “Nasıl da unutmuşum! SEN silahları duydun mu?”

Duyduğumu söyledim.

“Dün gece mi?”

“Dün gece geç saatlerde. Gece bir veya iki sularında.”

Kollarını geriye yaslayarak bana baktı ve içtenlikle gülümsedi. “Şu anda bile,” dedi, “tuhaf geliyor, sanki bütün o meseleler aptalca bir rüyadan ibaretmiş gibi. Sence gerçekten *Lord Warden* diye bir gemi VAR mıydı? Gerçekten bütün o makineleri – zevkine mi batırdık? Bir rüya gibi geliyor. Ama yaşandı.”

Eski zamanların standartlarına göre, böyle önemli bir adamla kolaylıkla ve serbestçe konuşabiliyor olmam kayda değer bir mesele olmalıydı. “Evet,” dedim, “rüya gibi. Sadece yeşil gazın yatırdığı uykudan değil, çok daha fazlasından uyanmış gibi hissediyor insan. Sanki diğer yaşananlar – pek gerçek değilmiş gibi.”

Kaşlarını çattı ve nazıkçe baldırını ovdu. “Colchester’da bir konuşma yaptım,” dedi.

Bu konuda bir şeyler daha söyleyeceğini sandım ama ağzı sıkı bir adam olması onu şimdilik geri tutuyordu. “Tuhaf olan şu ki,” dedi düşüncelerinden ayrılarak, “bu acı canımı sıkıyor, sadece ilginç bir his.”

“Acı mı çekiyorsun?”

“En azından bileğim çekiyor! Ya kırık ya da fena burkulmuş – bence burkulmadan ibaret; kımıldamak acı veriyor ama acıyı çeken ben değilim. Bir yerine sakatlandığında üzerine çöken o hastalık hali vardır ya – azıcık bile yok!..” Biraz dü-

şündü. “Colchester’da yaptığım konuşmada savaşla ilgili bir şeyler söylüyordum. Gözümün önüne gelmeye başlıyor. Muhabirler çiziktirip duruyordu. Max Sutaine, 1885. Şamatalı laflar. İstiridyeler hakkında birkaç övgü. Ya sonra? Savaş hakkına ne dedim? El mahkûm uzun ve kanlı bir savaş olacaktı, saraydan köylere kadar bedel hep birlikte ödenecekti, bedel ödenecekti!.. Tumturaklı laflar! Dün gece sarhoş muydum ben?”

Kaşlarını buruşturdu. Sağ dizini yukarı çekmişti; dirseği dizinin, çenesi elinin üzerinde duruyordu. Saman gibi kaşlarının altındaki çökük ve gri gözleri meçhule doğru bakıyordu. “Aman Tanrım!” diye homurdandı, kendinden iğrenir gibi, “Aman Tanrım!” Gün ışığının altındaki cüsseli ve düşünceli silueti, fiziksel bir büyüklükten daha farklı bir etkiye sahipti; oturup düşünmesini beklemek normal geliyordu. Daha önce bu tür bir adamla tanışmamıştım; bu tür adamların var olduğunu bile bilmiyordum...

Tuhaftır, değişimden önce devlet adamlarının karakterleriyle ilgili neler düşündüğümü artık hatırlamıyorum ama o günlerde onları düşünsel derinliğe sahip, elle tutulur varlıklar olarak gördüğümü sanmam. Sanırım benim edindiğim izlenim, karikatürlerdeki ve manşetlerdeki hallerinin karışımından ibaretti. Onlara saygı duymuyordum, orası kesin. Ve şimdi herhangi bir samimiyetsizlik veya dalkavukluk olmadan, Değişim’in ilk meyvesini topluyormuşum gibi, karşısında kendimi daha aşağı ve ikincil hissettiğim bir insan evladının karşısında, yaltaklanmadan veya yapmacık davranmadan, sadece saygı ve nezaket göstererek duruyordum. İltihaplanmış ve kokuşmuş bencilliğim –ya da hayattaki tesadüfler mi desek?– Değişim’den önce bunu yapmama asla izin vermezdi.

Düşüncelerinden sıyrıldığında, tavırlarında hâlâ hafif bir kafa karışıklığı seziliyordu. “Dün gece yaptığım konuşma,” dedi, “kahrolası safsatalardan ibaretti. Hiçbir şey bunu değiştiremez. Hiçbir şey... Hayır!.. Frak giymiş cüceler – istiridyeleri lüpletirken boğulacaklardı!”

O sabah kapıldığımız hayretin doğası gereği, açık sözlü bir üslup benimsiyordu ve bu durum ona olan saygımı hiç de azaltmıyordu.

“Evet,” dedi, “haklısın. Bunların yaşandığı muhakkak ama hâlâ rüya olmadığına inanamıyorum.”

5

Dünyanın karanlık geçmişinin ardından gelen bu hatıra, hafızamda olağanüstü bir netlikle ve canlılıkla duruyor. Havanın birbirine seslenen ve öten ve şakıyan kuşların sesleriyle dolu olduğunu hatırlıyorum. Uzaklarda zillerin çaldığına dair tuhaf bir kanaate de sahiptim ama muhtemelen yanlış duyuyordum. Yine de havada bir canlılık, beyninizde o zillerin neşeyle çalmasını sağlayan buğulu bir tazelik vardı. Ve o cüsseli, açık tenli, dalgın adamın hantal oturuşunda bile bir güzellik vardı; âdeta kudretli ve esprili bir Büyük Usta tarafından yaratılmış gibi görünüyordu.

Bu şeyleri olduğu gibi aksettirebilmek artık öyle zor ki... Benimle, yani bir yabancıyla hiçbir sınırlama olmaksızın, kaygısızca, artık insanların birbiriyle konuştuğu şekilde konuştu. O günlerde düşünmeyi becerememekle kalmıyor, düşüncelerimizi etrafımızdakilere ifade ederken âdeta sönümleniyorduk çünkü aklımız basiretsiz kaygılarla, itibar endişesiyle, katı bir disiplinle, ketumlukla, sefil ruhlarımızın bunlara benzer yüzlerce kusuruyla doluydu.

“Şimdi hepsi dönüyor,” dedi aklına gelenleri monolog halinde anlatarak.

Keşke bana söylediği her sözcüğü size aktarabilsem; yeni gelişmekte olan zekâmın üzerine imge üstüne imge yağıdırıyor, hikâyesini hızla ve parçalar halinde anlatıyordu. Eğer o sabahı net olarak hatırlayabilseydim, size harfî harfine anlatmak isterdim. Ama öne çıkan birkaç keskin detay dışında, elimde sadece bulanık genel izlenimler var. Yarisını unuttuğum cüm-

lerini ve konuşmalarını kendim tamamlayarak, üzerinizde genel bir intiba bırakmakla yetinmeliyim. Ama şunu dediğini çok net hatırlıyorum; “Rüya sonuna doğru daha da kötüleşti. Savaş – amma korkunç bir iş! Korkunç! Karabasan gibiydi, ondan kaçmak için yapabileceğin hiçbir şey yoktu – herkes son derece kararlıydı!”

Ketumluğu kaybolmuştu.

Savaşı önümde masaya yatırdı ve içini açtı. Bu şimdi herkesin görebildiği bir şey ama o sabah akla ziyan bir işti. Yerde oturmuş ve şiş ayağını tamamen unutmuş halde, onun suç ortağıymışım ve dengiymişim gibi, kafasına taktığı her şeyi uzun uzadıya anlatıyordu. “Bunu önleyebilirdik! Aramızdan bir kişi bile düşüncelerini açıkça söyleseydi bunu önleyebilirdik. Birazcık edep ve dürüstlük... Birbirimize karşı dürüst olmamızı engelleyen neydi? İmparatorları –her ne kadar bu gülünç derecede kibirli bir mevki olsa da– aklı başında bir adamdı.” İmparatoru, Alman basınını, Alman halkını ve sonra da bizim halkımızı birkaç çarpıcı sözle tasvir etti. Aslında şu an hepimizin anlattığı gibiydi ama içinde biraz suçluluk ve çokça pişmanlık duyan bir adamın anlaşılabilir harareti de vardı. “O kör olası profesörleri yok mu!” diye bağırdı laf arasında. “Böyle insan mı olur? Ya bizimkiler? Daha kararlı adımlar atabilirdik... Eğer içimizden birçoğu daha kararlı adımlar atsaydı, bu saçmalığı baştan çözseydik...”

Önce sözcükleri anlaşılmaz fısıltılara dönüştü, sonra da sessizliğe gömüldü...

Orada durmuş onu inceliyor, onu anlamaya çalışıyor, hayret verici biçimde ondan bir şeyler öğreniyordum. Doğrusunu isterseniz, sırf bu adamla konuşayım diye, Değişim sabahının büyük kısmında Nettie ile Verrall’ı tamamen aklımdan çıkarmıştım; canım isteyince bitirmek üzere rafa kaldırdığım bir romandaki karakterler gibi görünüyorlardı.

“Pekâlâ,” dedi, birdenbire düşüncelerinden koparak. “Artık uyandık! Böyle devam edemez; bu işi sonlandırmak zorun-

dayız. Nasıl başladı ki zaten? Canım evladım, tüm bunlar nasıl başladı ki zaten? Dünyaya yeni gelmiş Âdem gibi hissediyorum... Sence bu herkese olmuş mudur? Yoksa o cüceleri falan bıraktığımız halde mi bulacağız?... Neyse, kimin umurunda?”

Kalkmaya yeltendi ama bileğini hatırladı. Bungalovuna kadar yürümesine yardım etmemi istedi. Benden yardım istemesinde ve benim de bunu memnuniyetle kabul etmemde, ne ona ne de bana tuhaf gelen bir şey yoktu. Bileğini bandajlamasına yardım ettim, koluna girdim ve yola çıktık; uçuruma ve oradan da deniz kıyısına giden dolambaçlı patikadan, dört ayaklı bir hayvanın topallamasını andıran hareketlerle indik.

6

Bungalovu golf sahasının ardında, patikanın sonundan bir iki kilometre uzaktaydı. Sahil şeridinde, dalgaların yumuşattığı kumların üzerinde ilerledik; eğile büküle, hopyaya zıplaya, üç ayak üstünde bir şekilde geçinip gidiyorduk ki ağırlığının altında ezilmeye başladım, dolayısıyla oturmak zorunda kaldık. Bileği hakikaten de kırıktı, üzerine bastığında canı çok acıyordu. Bu yüzden eve ulaşmamız yaklaşık iki saat sürdü, gerçi kâhyası gelip yardım etmeseydi daha uzun da sürebilirdi. Otomobilini ve şoförünü yolun kenarında, kaza yapmış halde bulmuşlardı, dolayısıyla Melmount'u o tarafta arıyorlardı, yoksa bizi daha önce görürlerdi.

Yol boyunca bazen çimenlere, bazen kireç taşlarına, bazen kalasların üzerine oturarak, iyi niyetli insanların sahip olması gereken açık sözlülükle, hiçbir sınırlama yahut saldırı olmaksızın, günümüzdeki çağdaş iletişiminin –o zamanlar fazlasıyla nadir ve tuhaf olan– üslubuyla sohbet ettik. Çoğunlukla o konuştu ama ben de Nettie ve âşğının peşinden tehlikeli niyetlerle nasıl koştuğumu –artık bana anlaşılmaz gelen tutkular–dan ne kadar açıkça bahsedebildim bilmiyorum– ve yeşil sisin beni nasıl ele geçirdiğini, sorularımın içine katarak anlattım.

Beni ciddi bakışlarla izledi ve başını anlayışla salladı; sonra da bana eğitimimle, yetiştirilmemle, işimle ilgili kısa ve çarpıcı sorular sordu. Her şeyi uzun uzun düşünüyor, arada duraksıyordu ama konuşmakta geç kaldığını hissetmiyordunuz.

“Evet,” dedi, “evet – elbette. Ne kadar aptalmışım!” Sahil boyunca devam eden üç ayaklı mücadelemize bir kez daha mola verene dek konuşmadı. En başta hikâyem ile kendi kendini itham etmesi arasındaki bağlantıyı göremedim.

“Sanırım,” dedi dalgakıranda dinlenirken, “gerçekten de devlet adamı diye ayrı bir tür vardı!..”

Bana döndü. “Eğer bunlardan biri tüm bu kargaşayı bitirmeye karar vermiş olsaydı, çömlekçinin kili şekillendirdiği gibi, ustanın taşları alıp üst üste koyduğu gibi, durumu ele alıp...” Koca elleriyle göğün ve denizin ihtişamına işaret etti ve derin bir nefes çektikten sonra devam etti; “bu manzaraya uygun bir şeye dönüştürebilirdi.”

“O zaman, seninki gibi hikâyeler hiç yaşanmamış olurdu,” diye ekledi izah etmek amacıyla.

“Anlatmaya devam et,” dedi, “bana kendinle ilgili daha fazla şey anlat. Tüm bunların geride kaldığını, sonsuza dek değişeceğini hissediyorum... Bundan böyle, eskiden olduğun şey olmayacaksın. Yaptığın bu şeylerin artık hiçbir önemi yok. En azından bizim için hiçbir önemi yok. Ardımızda kalan karanlık tarafından ayrı tutulan iki insan olarak tanıştık işte. Anlat bana.

“Evet,” dedi; hikâyemi size anlattığım açık yüreklilikle anlattım. “Bak, bungalov köyü şurada, denizin çekilip yosunlu kayalıkların ortaya çıktığı burnun hemen ardında. Tabanca nerede?”

“Geride – arpa tarlasında bıraktım.”

Bana kirpiklerinin altından, göz ucuyla baktı “Diğerleri de senin ve benim gibi hissediyorsa,” dedi, “bugün arpa tarlasında çok sayıda tabanca bırakılmış olmalı...”

Böylece o büyük adamla konuşmaya devam ettik, aramızda

öyle güçlü bir kardeşlik oluşuyordu ki sözcüklere dökülmesine bile gerek yoktu. Ruhlarımız samimiyetle ve iyi niyetle bağlandı; daha önce hiçbir ahabıma karşı ihtiyattan fazlasını hissetmemiştim. Kumsalın sular çekilince boş kalan kısmında duruşunu, dalgakıranın payandasına dayanarak, orada bulduğumuz zavallı denizcinin cesedine bakışını hâlâ hatırlıyorum. Yeni boğulmuş olan bu adam, bizim keyfini sürdürdüğümüz muhteşem şafağı kaçırmıştı. Onu ahşap kirişlerin gölgesindeki kahverengi yosunların arasında, bir su birikintisinde bulduk. Eski günlerin dehşetlerini çok da abartmayın; İngiltere’de bir cesetle karşılaşmak bugünkü kadar nadir rastlanan bir olaydı. Ölen adam, *Rother Adler* isimli Alman savaş gemisinin mürettebatındandı; henüz bilmiyorduk ki o gemi kıyıdan dört mil kadar açıkta, denize kürenmiş kireç parçacıklarından oluşan tepeciklerin arasında, hurdaya çıkmış bir metal yığını olarak, hepsi kuvvetli ve becerikli, hepsi bir zamanlar iyi işler yapabilecek olan dokuz yüz cesur askerle beraber denizin dibinde yatıyordu...

O zavallı denizciyi çok iyi hatırlıyorum. Yeşil gazlı anesteziye denizde yakalanarak boğulmuştu, genç yüzü sakın ve huzurluydu ama cildi sudan büzüşmüştü ve kolu tuhaf biçimde arkaya bükülmüştü. Bu lüzumsuz ölümden ve ardındaki zalimce hikâyeden bile çıkarılacak kıymetli bir ders vardı. Daha orada dururken bile her şey bir araya gelerek anlam kazandı; ben ucuz kıyafetlerimle işçi sınıfını temsilen oradaydım; Melmount ise yakaları kürklü, uzun ceketini giymiş –yürürken terlemişti ama yine de çıkarmıyordu– sarsak dalgakırana yaslanıyor, başlamasına yardım ettiği savaşın bu zavallı kurbanına hayıflanıyordu. “Zavallı delikanlı!” dedi, “Zavallı delikanlı! Hatalarımızla ölüme gönderdiğimiz bir çocuk! Yüzündeki, duruşundaki dingin güzelliğe bak – öylece bir kenara savrulmuş!”

(Bu sırada cesedin elinin yanında, kıyıya vurmuş bir deniz yıldızı yavaşça dokunaçlarını kıvrarak denize dönmeye çalışıyordu. Kumun üzerinde oluk gibi izler bıraktı.)

“Bu daha fazla süremez,” dedi Melmount nefes nefese omzuma dayanarak, “süremez...”

Ama Melmount’u bundan biraz sonraki, kocaman ve terli suratına gün ışığı vururken, kocaman bir kireçtaşının üzerinde otururken söylediklerini daha iyi hatırlıyorum. Kararını vermişti. “Savaşı bitirmeliyiz,” dedi o güçlü fısıltısıyla, “aptallık bu. Okuyabilen ve düşünebilen bunca insan varken –şu haliyle bile– böyle bir şeye hiç gerek yok. Tanrım! Biz yöneticilerin akli neredeydi?.. Havasız bir odada hep beraber uyuyorduk ama kalkıp pencereyi açmak için ya fazla uyuştuk ya da birbirimizden fazla korkuyorduk. Neler yapmadık ki?”

Hafızamda hâlâ orada, kendine ve her şeye hayret eden büyük bir güç odağı olarak duruyor. “Her şeyi değiştirmeliyiz,” diyordu tekrar tekrar, kocaman ellerini büyük hareketlerle denize ve göğe doğru savurarak. “Öyle kötü işler yaptık ki – Tanrı bilir neden!” Şafak ışığında parıldayan kumsalda, etrafımızda deniz kuşları uçarken ve hemen ayağımızın dibinde büzüşmüş bir ceset yatarken, hantallığıyla ve eski zamanlardan kalma güçlerinin hararetiyle –ki bunların ikisi de kötüye alamet değildi– tuhaf bir dev gibi görünüyordu. Bu resmin tamamlayıcı bir parçası olarak, daha önce anlattığım beyaz konut reklamlarından birinin kumsalın öbür ucunda, alçak uçurumlardan birinin tepesindeki sarı-yeşil çimenliğin ortasında, biraz yamulmuş halde durduğunu hatırlıyorum.

Eski şeylerden hayretle bahsediyordu. “Bir savaş ilanının altında imzası olan insanların küçük –küçücük!– hesaplarını tahmin edebiliyor musun?” diye sordu. Sanki beni inandırmak için konuşmaya lüzum varmış gibi devam etti, kabine toplantısında bu dehşetengiz sözcükleri ilk dillendiren kişiden, Laycock’tan bahsetmeye başladı; “Oxford’dan çıkma bücür bir herif, tiz bir sesle konuşur ve kötü Yunancasıyla övünür – şu ablaları tarafından el bebek gül bebek yetiştirilmiş ahmaklardan...”

“Neredeyse sürekli,” dedi, “onu izliyordum – insanların

hayatının nasıl bir dangalağa emanet edildiğini düşünüyordum... Anlaşılan kendim hakkında da böyle düşünmem gerekiyormuş. Çünkü onu önlemek için hiçbir şey yapmıyordum! Kahrolası embesil işin dramatik yanında boğazına kadar batmıştı, elindeki boruyu illa öttürecekti. Bize yan yan bakıp, 'O zaman savaş ilan ederim!' dedi. Richover omuz silkti. Ben ufak bir itirazın ardından, istemeyerek razı oldum... Sonra rüyalarımaya girdi.

"Ne biçim adamlardık! Hepimiz gölgemizden korkuyorduk – güya bir işe yarayacaktık..."

"İşte öyle ahmaklar böyle sonuçlara yol açıyor!" Kafasıyla yanımdaki ölü adama işaret etti.

"Dünyaya ne olduğunu öğrenmek ilginç olacak... Bu yeşil sis – tuhaf bir iş. Ama bana ne olduğunu biliyorum. Değiştim ama aslında hep biliyordum... Bu aptallık. Yeterince konuştum! Bu işi durduracağım."

Kalkmasına yardım edeyim diye ellerini ileri uzattı.

"Hangi işi durduracaksın?" dedim yardım etmek için ellerimi içgüdüsel olarak uzatırken.

"Savaşı," dedi güçlü fısıltısıyla, koca elini omzuma koyarak ve kalkmaya çalışmadan. "Savaşı bitireceğim – her türlü savaşı! Ve bitmesi gereken diğer şeyleri... Dünya çok güzel, yaşamak müthiş bir şey, sadece gözlerimizi yukarı çevirip bakmamız gerekiyor. Güzel bir bahçeye dalmış domuz sürüsü gibi, fark etmeden içinden geçip gittiğimiz manzaraları bir düşün. Yaşamın renkleri – sesleri – şekilleri! Bizim elimizde ise kıskançlıklarımız, kavgalarımız, kırmızı çizgilerimiz, aşılmasız ön yargılarımız, görgüsüzce girişimlerimiz ve uyuşuk ürkekliklerimiz vardı; birbirimize esip gürlerken, dünyayı kirletiyorduk – bir mabedi işgal etmiş kargalar gibi, Tanrı'nın kutsal evini pisletiyorduk. Hayatım budalalıkla ve küçük hesaplarla, iğrenç hazlarla ve aşağılık sırlarla geçti – hem de hayatımın tamamı. Bu sabahın ışığında, cılız bir gölgeden, utanç içindeki bir tövbekârdan ibaretim. Tanrı esirgemiş olmasa dün gece

tüm sefil günahlarımla beraber ben de ölebilirdim – aynı bu zavallı delikanlı gibi. Artık yeter! Artık yeter! Dünyanın geri kalanının değişip değişmediğinin bile önemi yok. BİZ İKİMİZ BU ŞAFAĞI GÖRDÜK!..”

Durdu.

“Kalkıp babamın yanına döneceğim,”* diye başladı sonra, “ve ona diyeceğim ki – ”

Sesi işitemediğim fısıltılara dönüşerek kayboldu. Eliyle omzumdan güç alarak ayağa kalktı...

* Kitab-ı Mukaddes, Luka 15:18 –çn

İKİNCİ BÖLÜM

UYANIŞ

I

Büyük günde ilk yaşadıklarım bunlardı.

Dünyanın geri kalanı da benimle aynı şafağa uyanmıştı.

Dünya'daki tüm canlılar aynı anda bayılmıştı; kuyruklu yıldızın içindeki bu yeni gaz, Yerküre'ye temas ettikten bir saat sonra, bir değişim katalizörü olarak tüm Dünya'ya yayılmıştı bile. Dediklerine göre havadaki nitrojen, yani azot, göz açıp kapayıncaya dek değişmiş, bir saat içinde solunabilir bir gaz haline gelmiş; bu gaz oksijenden farklı olmakla beraber, etkilerini güçlendiriyormuş, dolayısıyla sinir sistemini ve beyni güçlendirip iyileştiriyormuş. Değişen şeylerle ilgili teknik ayrıntıları veya kimyagerlerimizin onlara verdiği isimleri bilmiyorum, işim beni böyle şeylerle ilgilenmekten alıkoydu. Bildiğim tek bir şey var – ben ve tüm insanlık yenilenmiştik.

Uzayda olanları hayal etmeye çalışıyorum; gezegenlerin içinde küçük bir leke, fırıl fırıl dönen bir kuyruklu yıldız, gitgide gezegenimize yaklaşıyor – top şeklindeki gezegenimiz, üzerinde elle tutulamaz bir bulut ve hava katmanıyla, karanlık okyanuslarıyla, yer yer parlayan kara parçalarıyla, boşlukta süzülüyor. Ve uzaydan gelen o küçücük sinek dünyamızı ısırduğunda, gaz formundaki şeffaf dış katmanımız yemyeşil oluyor ve sonra yine eski haline dönüyor...

Sonra, en az üç saat boyunca –en kısa süren Değişim'in üç

saatte gerçekleştiğini biliyoruz unk saatler çalışmaya devam etti– dünyanın her yerinde, hem insanlar hem de hayvanlar, hem kuşlar hem de nefes alan cmlle mahlûkat kımıldamadan yattı...

O gün dünyanın her yerinde, nefes alan herkesin kulaklarında, havadaki aynı uğultu, yeşil sislerin aynı hışırtısı, bir de kayan yıldızların sürtünme sesleri kalmıştı. Hintliler sabah tarlada çalışırken önce hayrete sonra yere düşmüştü, mavi kıyafetli Çinliler ğle yemeğinde yedikleri pilavın üzerine kafa üstü düşmüştü, çekişmeli bir pazarlığı bitirip ofisinden çıkan Japon tüccar kapısının önüne düşmüştü, Golden Gate’te akşam gğn izleyenler ise kuyrukluyıldızın çıkmasını beklerken düşmüştü. Aynı şey dünyadaki her şehirde, her ıssız vadide, her evde ve barınakta ve kamuya açık her yerde olmuştu. Açık denizlerde, ilginç şeyler görmeye can atan vapur yolcularının ağzı açık kaldı ve sonra korkuyla güverte merdivenlerine akın ettiler, kaptan köşkünde tökezledi ve düştü, ateşçi kömürlerin içine tepetaklak düştü, başıboş motorlar hırıldayarak yoluna devam etti; dmen yelpazesi boşta dönen bir balıki teknesi, suya bata çıka yanlarından geçti...

Kader dile geldi ve “Durun!” diye bağırdı. Oyunun orta yerinde, aktörler sendeledi, düştü ve öylece kaldı. Ben bunu mecazen söylüyorum ama New York’ta hakikaten oldu. Sis ilk görüldüğünde, tiyatrolardaki seyircilerin çoğu kaıştı ama iki salondaki kumpanyalar, insanlar panik olmasın diye işi bozuntuya vermeden, sisin içinde oyunlarına devam ettiler; daha önce pek çok felaket atlatmış olan seyirci de oturup izledi. Sıra sıra, gayet disiplinli bir şekilde oturuyorlardı, yalnızca arka sıralarda biraz hareketlenme vardı ki kuvvetlerini yitirdiler, düştüler ve yerde kaldılar. Parload’un söylediğine göre –gerçi nasıl bir akıl yürütmeyle bu kadar emin olduğu bir sonuca vardı bilmiyorum ama– arpışma anından sonraki bir saat içinde, azottaki yeşil değişim tamamlanmış, hava tekrar saydam olmuştu. O fasılanın geri kalanında berrak bir hava vardı

ama o berrak havayı görebilecek gözler yoktu tabii. Londra'da geceydi ama örneğin New York'ta akşamın yoğun saatleriydi, Chicago'da daha yeni akşam yemeğine oturuyorlardı ki dünya durdu. Ay ışığının aydınlatdığı sokaklar ve meydanlar ezilmiş bedenlerle dolu olmalıydı çünkü arabaların otomatik fren sistemleri yoktu, bu yüzden yerdeki bedenlere çarpıp durana dek yollarına devam ediyorlardı. İnsanlar gece elbiseleleriyle, kafeteryalarda, lokantalarda, merdivenlerde, salonlarda, sise nerede yakalandırsa orada öylece yatıyorlardı. Kumar oynayanlar, içki içenler, pusuda bekleyen hırsızlar ve diğer günahkârlar tam günahlarını işleyecekken, bilinçli ve vicdanlı bir şekilde uyandılar. Kuyrukluyıldız Amerika'yı akşamın en hareketli saatinde yakalamıştı ama Britanya uykudaydı. Gerçi daha önce de söylediğim gibi, Britanya da savaşın ve olası bir zaferin en hareketli saatinde olduğu için o kadar derin uyumuyordu. Kuzey Denizi'nin her tarafında savaş gemileri düşmanlarının etrafını bir ağ gibi sarıyordu. Aslında o gece karada da büyük bir mücadele olacaktı. Redingen'den Markirch'e kadar tüm Alman kampları silahlanmıştı; piyadeleri ekinlerin arasında sürünüyor, Longuyon'dan Thiancourt'a ve Avricourt'tan Donen'e giden tüm yollarda gece intikalini gizlice sürdürüyorlardı. Spincourt'un ötesindeki tepelere Fransız keskin nişancıları gizlenmişti; Fransız avcı erleri, o tepelerden Vosges havzasına ve Belfort sınırı üzerinden neredeyse Ren'e kadar siperlerde ve avcı çukurlarında pusuya yatmış, Alman piyadelerinin tepesine inmek için bekliyorlardı...

Macar veya İtalyan köylüler, esneyerek bunun çok karanlık bir sabah olduğunu düşündü, yatağında döndü ve uykusuna rüyasız devam etti; Müslüman âlemi seccadesini sermiş, ibadet halindeyken yakalandı. Sydney'de, Melbourne'da, Yeni Zelanda'da sis öğleden sonra gelmiş, yarış pistlerindeki ve kriket sahalarındaki seyircileri dağıtmış, gemilerin yükleme boşaltma işlemlerini yarıda kesmiş, öğle uykusundan yeni uyananlar dışarı çıktığı gibi tökezlemiş ve sokaklara saçılmıştı...

Balta girmemiş ormanları ve el değmemiş yerleri, insanlığın molasını paylaşan yaban hayatı düşününce aklıma yarıda kesilmiş olabilecek binlerce yabani faaliyet geliyor – sanki Pantagruel’in denizde bulduğu donmuş mesajlar gibi buz kesmişlerdi. Susturulan tek şey insanlık değildi; havayı soluyan tüm varlıklar bilincini kaybetti. Yabani hayvanlar ve kuşlar evrensel alacakaranlıkta, sarkık ağaçların gölgesinde, yeşilliklerin arasında hareketsiz yatıyordu; kaplanın yeni ısırıldığı kurbanı kan kaybından ölürken, o da yanında sere serpe uzanıyordu. Sinekler bile kanat çırpmayı bırakıp yere düştü; örümcek, ağına düşmüş avının doğru ilerlerken öylece asılı kaldı; kelebek, renkli bir kar tanesi gibi süzüle süzüle yere kondu ve öylece durdu. Buna karşın, balıklar tuhaf bir şekilde etkilenmemiş gibi görünüyordu...

Balıklardan bahsetmek bana uykudaki dünyadan küçük bir anekdotu hatırlattı. B94 denizaltısının tuhaf kaderi hep aklımda kalacak. Bildiğim kadarıyla Dünya’nın üzerine çöken yeşil örtüyü hiç görmeyen bir tek onlar vardı. Bu sırada aşağıdaki durgunluğun içinde, Elbe Nehri’nin ağzına doğru ilerliyor, bombaların ve mayınların yanından yavaşça ve dikkatle geçiyor, metal kabuğunun için patlayıcıyla dolu bir yaratık gibi, denizin dibindeki yolculuğuna devam ediyordu. Ana gemideki silah arkadaşlarının suya gömüldüğünden bihaber, arkalarından gelmeleri için güvenli bir rota belirliyorlardı. Kalelerin ardındaki uzun kanalda, düşmanların yerini belirlemek ve hava almak için nihayet yüzeye çıktılar. Bu şafak sökmeden önce olmalıydı çünkü yıldızların ne kadar parlak olduğundan bahsetmişlerdi. Otuz metre ötede karaya oturmuş ve sular çekilirken yan yatmış zırhlı gemiyi gördüklerinde küçük dillerini yutacaklardı. Gemi yanıyordu ama kimse –o tuhaf sessizliğin içindeki bir kişi bile– buna aldırmış etmedi çünkü kaza yapmış tek gemi bu değildi; dört bir yanlarındaki ışıkları sönmüş gemiler, şaşkınlık ve korku dolu gözlerine ölümlerle dolu gibi görünmüş olmalıydı!

Sanırım tüm deneyimler arasında en tuhafı onlarınkiydi; bayılma safhasını atlamışlardı; duyduğuma göre yeni havayı ciğerlerine çekince gülme krizine girmişlerdi. Aralarından hiçbiri yazar olmadı; o yüzden nasıl bir hayret yaşadıklarını, neler söylediklerini tam olarak bilmiyoruz. Ama bu adamların, herkes uyanmadan önce, en az bir buçuk saat boyunca faal ve uyanık olduklarını biliyoruz. Almanlar uyanıp kendilerine geldiklerinde, bu yabancılar savaş gemilerini ele geçirmişti ama geride bıraktıkları denizaltı başıboş sürükleniyordu; kirli ve yorgun argın ama yine de coşkuyla ve neşeyle uyanan İngilizler, şafak söktüğünde, hâlâ batmakta ve yanmakta olan gemilerdeki baygın düşmanlarını kurtarmakla meşguldü...

Ama denizaltı mürettebatının kurtarmayı başaramadığı ateşçileri düşününce, tüm bu olayların içindeki grotesk dehşeti fark ediyorum ve sonucunda ulaşılan beşeri refahın tüm ihtişamına rağmen görmezden gelemiyorum. Karaya oturan başıboş gemileri, içlerinde felaketten bihaber uyuyan insanları veya karada kaza yapan otomobilleri, yanıp sönen sinyallere rağmen yoluna devam eden trenleri, şaşkın halde uyanıp yanmış araçlarını bulan şoförleri ya da daha talihsiz olanları, dumanı tüten ve çatırdayan metal yığınlarının içinde, yeni uyanan köylüler veya vagon görevlileri tarafından bulunan insanları unutamıyorum. Dört Kasaba'daki dökümhanenin ateşleri hâlâ yanıyor, çıkardığı dumanlar hâlâ insanları gökyüzünden mahrum bırakıyor olmalıydı. Ama Değişim'in ateşleri daha güçlü yanıyordu ve her tarafa yayılıyordu...

3

Önümde duran *Yeni Gazete* nüshasının oluşturulmasıyla basılması arasında olanları şöyle bir düşünün. Büyük Değişim'in sabahında dünyada basılan ilk gazeteydi. Bulduğumda birinin cebinde kırışmıştı ve kahverengiydi, zaten kimsenin muhafaza etmek istemeyeceği bir kâğıttan yapılmıştı. Nettie ve Verrall

ile size birazdan anlatacağım son konuşmamızı yapmak üzere beklerken, birahanenin masasında bulduğum bir gazeteydi bu. Bu gazeteye bakınca o anları hatırlıyorum; Nettie, güneşli bahçenin yeşil-mavi fonunu arkasına almış, beyaz elbisesini giymiş, ben gazeteyi okurken yüzümü inceliyor...

Öylesine yıpranmış ki tutmamla kâğıdın kat yerlerinden çatlaması ve elimde ufalanması bir oluyor. Masamda, dünyanın ölü çağlarından ölü bir hatırası, kalbimdeki kadim tutkuların yadigârı olarak duruyor. Haberlerle ilgili konuşuyorduk ama ne kadar uğraşsam da ne dediğimizi anımsayamıyorum, sadece Nettie'nin çok az şey söylediğini ve Verrall'ın bir süre boyunca gazeteyi omzumun üzerinden okuduğunu hatırlıyorum. Bunu yapmasından hoşlanmadım...

Elimde tuttuğum bu belge, o buluşmanın ilk anlarındaki tuhaflığı atlatmamıza yardım etmiş olmalı.

Ama orada neler söylediğimizi ve neler yaptığımızı ilerleyen bölümlerden birinde anlatacağım...

Yeni Gazete'nin önceki geceden hazırlandığı, sonra tekrar baskıya girerek bazı kısımlarının değiştirildiği aşikârdı. Eski baskı yöntemlerine pek aşina olmadığım için tam olarak ne olduğunu bilemiyorum. Sanki yazıların bazı kısımları kesilmiş ve yerine yeni kalıplar basılmış gibi görünüyordu. Aceleyle hazırlanmış gibi bir havası vardı; sol tarafta mürekkebin isabet etmediği bir kısım hariç, yeni basılmış yazılar eskilerden daha koyuydu ve ele daha çok bulaşıyordu. Eski matbaacılıktan anlayan bir arkadaşım, *Yeni Gazete*'nin kullandığı makinelerin o gece bozulduğunu, *Değişim*'in sabahında baskının devam edebilmesi için, Banghurst'ün komşu ofislerden birini –belki de ona borçları vardı– ödünç aldığını söyledi.

Dış kısımdaki sayfalar tamamen eski dönemin haberlerinden oluşuyor, gazetenin sadece orta sayfasında değişiklik yapılmış. Burada, dört sütun boyutundaki bir dikdörtgenin içine “NE OLDU ÖYLE?” yazılmış. Bu kısım, sayfanın başındaki manşetleri yarıda kesiyor: “Büyük Deniz Savaşı Sürüyor. İki

İmparatorluğun Bekası Söz Konusu. İki ya da Daha Fazla Gemi Kaybettiği—”

Belli ki artık bunu üzerinde durulmaya değer bulmuyorlardı. Muhtemelen varsayımlara dayanan, yalan haberlerdi zaten.

Eskimiş ve aşınmış parçaları bir araya getirerek, yeni çağın bu ilk idrak işaretini, rengi atmış bir halde okumak çok tuhaf.

Gazetenin değiştirilmiş kısmındaki açık ve net ifadenin, yalınlığıyla ve tuhaflığıyla, âdeta bağırان bir İngilizce ile yazılmasının beni etkilediğini hatırlıyorum. Şimdi ise geçip gitmiş bir şiddetin ortasındaki akli başında bir adamın sesi gibi geliyor. Ama onlar bütün Londra’nın gazın etkisinden çıkıp uyanışına, o kalabalık nüfusun yeni ve tez canlı enerjisine şahit oldular. Şimdi tekrar okurken, o gazete basılsın diye bir önceki gün ne kadar çok araştırma yapılmış olabileceğine şaşırıyorum... Bunları konusu açıldı diye anlattım. Bu kısmen kömürleşmiş kâğıdın başında oturmuş düşünürken, bu gazeteyi ilk okuduğum sabah aklımda canlanan görüntü, yani daha önce bahsettiğim o gazete bürolarının krizi nasıl atlattmış olabileceği yeniden gözümün önüne geliyor.

Katalizör dalgası orayı gecenin en hararetli anında, üstelik kuyrukluyıldız ve savaş –ama daha çok savaş– yüzünden istisnai derecede yoğun bir zamanda yakalamış olmalı. Muhtemelen Değişim büroya fark edilmeden, gürültü patırtının ve oranın gece atmosferini oluşturan parlak elektrik lambalarının arasına gizlenerek sızdı; oradakiler yeşil ışık parlamalarını bile fark etmemiş olabilir, hem yeşil sisin bıraktığı ilk intiba, Londra’da mevsim ayırmaksızın rastlanan, başıboş sis kümelerinden daha güçlü değildi. (O günlerde Londra’yı yazın bile bir anda sis basabiliyordu.) Nihayet Değişim içeriği kaplamış ve onları ele geçirmiş olmalı.

Belki sokakta aniden çıkan genel karışıklıktan ve devamında gelen genel sessizlikten haberleri olabilirdi. Başka hiçbir uyarı yoktu.

Yeşil sis herkesi bayıltmadan önce baskıyı durduracak za-

man yoktu. Etraflarına dolanmış, onları yere düşürmüş, üzerlerini kaplamış olmalı. Bu gazete hikâyesi hayal gücümü hep harekete geçiriyor çünkü şehirlerde ne olduğuna dair aldığım ilk bilgiler ve kafamda oluşan ilk net manzara oraya aitti. Değişim geldiğinde makinelerin çalışmaya devam ettiğini her duyduğumda bir kez daha şaşıyorum. Bunu neden bu kadar tuhaf bulduğumu bilmiyorum ama buluyordum işte, hatta hâlâ kısmen tuhaf bulduğum söylenebilir. Makineleri insanların birer uzantısı olarak görmeye öyle alışmış olmalıyım ki Değişim'de sergiledikleri otonominin kapsamını görmek beni şoke etmeye yetti. Mesela elektrik lambaları, etraflarında yeşil bir hale olmak kaydıyla, en azından bir süre daha yanmış olmalıydı; matbaadaki devasa makineler, giderek yoğunlaşan karanlıkta kükreyerek basmaya, katlamaya, çeyrek sütunluk puntolarla yazılmış korkutucu manşetlerle ve savaş alanından uydurma haberlerle dolu nüshaları birbiri ardına bir köşeye fırlatmaya, bu sırada bütün bina motorların bilindik gürültüsüyle titremeye ve zonklamaya devam etmiş olmalıydı. Üstelik artık oraya hükmeden bir insan yoktu! Bu sırada giderek kalınlaşan sisin altında, kimi büzüşmüş kimi sere serpe uzanmış insan bedenleri kımıldamadan yatıyordu.

Eğer sisin etkisine karşı dirençli bir insan var olsaydı ve bu manzaranın içinde yürüseydi, muhtemelen gördüklerine şaşardı.

Makineler çok geçmeden kâğıdını ve mürekkebini tüketmiş, genel bir sessizliğin içinde boş yere gümbürdemeye ve zangırdamaya ve çatırdamaya devam etmiş olmalıydı. Muhtemelen sonra da süngülenmeyen bacalar tıkanı, buhar basıncı pistonları bozdu, makineler yavaşladı, voltaj düştü ve ışıklar gidip gelmeye başladı. Bunların tam olarak hangi sırayla olduğunu kim bilebilir ki?

İnsan sesleri zayıfladıktan ve kesildikten sonraki bir saat içinde yeşil sis tamamen kayboldu, belki de rüzgâra dönüştü ve Dünya'nın dört bir yanında esti.

Yaşamın sesleri kayboluyordu ama hiç kaybolmayan, bu

evrensel sessizliğin içinde varlıklarını muzafferane sürdüren sesler de vardı. Kilise çanları, onlara aldırış etmeyen bir dünyada ikiye ve üçü vurdu. Dünya'nın her yerindeki saatlerin tiktak sesleri, sağır olmuş kulaklardan içeri sızmaya çalıştı...

Sonra sabahın ilk ışıkları geldi ve dirilişin ilk hışırtıları duyuldu. Belki de o gazete bürosunda, bot ve kıyafet yığınları tekrar insanlara dönüşüp kımıldamaya ve etrafa bakmaya başladıklarında lambalar hâlâ yanıyor, makineler halsizce titreşmeye devam ediyordu. Hiç şüphe yok ki matbaacılar uyu yakaldıklarına inanamıyorlardı. O göz kamaştırıcı şafakta *Yeni Gazete* hayretle uyandı, ayağa kalktı ve kendine şaştı...

Şehirlerdeki kiliselerin saatleri birbiri ardına dördü vurdu. Üstü başı dağılmış ama damarlarında tuhaf bir tazelenme hissedilen çalışanlar, hasarlı makinelerin başında durarak şaşırdı ve sorguladı; editör önceki gece attığı manşetleri okurken gülmekten kendini alamadı. O sabah istemsiz gülen çok kişi vardı. Dışarıda, postacılar yeni uyanan atlarının boynunu seviyor ve dizlerini ovuyordu...

Sonra yavaşça, sürekli konuşarak ve kuşku duyarak gazete-leri hazırlamaya başladılar.

O sersemlemiş, akli karışmış insanları, eski uğraşlarının alışkanlığıyla, birdenbire tamamen olağandışı ve akıl dışı olduğunu anladıkları bir işi sürdürmek için ellerinden geleni yaparken hayal edin. Çalışırken sürekli kendilerini sorguluyor ama bunu kaygısızca yapıyorlardı. İşin her aşaması, başka bir tartışmayla bölünüyor olmalıydı. Gazete ancak beş gün sonra Menton'a ulaşabildi.

4

Size tanıştığım alelade birinden, Wiggins isimli bakkaldan ve Değişim'i nasıl geçirdiğinden bahsedeceğim. Bu adamın öyküsünü Menton'da bir postanede, İlk Gün'ün öğleden sonrasında anneme telgraf çekmeye çalışırken dinledim. Bu postane aynı

zamanda bir bakkaldı; içeri girdiğimde, Wiggins buranın sahibiyle konuşuyordu. Bu iki işletme yıllardır rekabet içindeydi; Wiggins yılların husumetini ve küslüğünü bitirmek için yolun karşısına geçmiş ve içeri girmişti. Gözlerinde Değişim'in kıvılcımı parlıyordu; hafif kızarmış yanakları ve eskisinden daha gevşek hareketleri, benliklerini kaplayan yeni fiziksel etkenlerle işaret ediyordu.

“Nefretimizin bir faydasını görmedik,” dedi Bay Wiggins onları karşı karşıya getiren duyguyu açıklarken, “müşterilimiz de bir faydasını görmedi. Ona bunu söylemeye geldim. Sen de bir gün dükkân açarsan bunu aklında tut, genç adam. Aptalca bir kavgaya tutuştuk ve daha önce bunu fark etmediğimize inanamıyorum. Ortada gerçek bir kötülük yoktu, sadece aptallık vardı. Aptalca bir kıskançlık! İşe bak! Bir taş atımı mesafedeki iki insan evladı olarak, yirmi yıl boyunca hiç konuşmadık, sanki kalplerimiz nasır tuttu!”

“Nasıl bu hale gelebildik bilmiyorum, Bay Wiggins,” dedi diğeri önündeki çayı alışkanlıkla paketlere ayırırken. “Kör olası kibrimiz ve inadımız işte! Aptalca olduğunu baştan beri biliyorduk.”

Telgrafımın pulunu yapıştırıyordum.

“Daha geçen sabah,” diye bana anlatmaya başladı, “haşlanmış yumurta kesiyordum. Zaten zararına satıyordum. Ama buranın önünden geçerken, üzerinde ‘düzinesi dokuz sent’ yazan bir ilan gördüm. Cevabım bu oldu!” Kendi ilanını gösterdi. “‘Düzinesi sekiz sent – başka yerden dokuz sente satılanın aynı.’ Fiyatı tam bir peni düşürdüm! Zararına değilse bile maliyeti anca karşılıyordu ama öyle olsa bile –” Tezgâhın üzerine kollarını yaslayarak eğildi; “YUMURTALAR AYNI DEĞİLDİ!”

“Akıllı başında insanlar böyle şeyler yapar mı hiç?” dedi Bay Wiggins.

Telgrafımı çektim – daha doğrusu oranın sahibi benim adıma çekti, ben de o sırada Bay Wiggins ile fikir alışverişinde bulundum. Her şeyi değiştiren olaylar hakkında benden faz-

lasını bilmiyordu. Söylediğine göre yeşil ışık parlamalarını görünce öyle paniklemişti ki bir süre yatak odasındaki perdenin ardından izlemişti, sonra da aceleyle kalkıp giyinmiş ve ailesini uyandırmıştı ki sona hazır olsunlar. Hepsine kilise kıyafetlerini giydirmişti. Hep birlikte bahçeye çıktıklarında, o görkemli manzaraya hayranlık duymakla karşısında dehşete düşmek arasında kalmışlardı. Bu kişiler Anglikan Kilisesi'ne muhalif Hristiyanlardı ve iş saatleri dışında çok dindarlardı, dolayısıyla o büyüleyici son anlarda, bilimin yanıldığını ve fanatiklerin haklı çıktığını zannetmişlerdi. Yeşil sisin içinde kendi inançlarını görmüşlerdi ve Tanrılarının huzuruna çıkmaya hazırlanmışlardı...

Bu adam, gömleğiyle ve koca göbeğinin üzerinde önlüğüyle, sıradan görünüşlü bir adamdı. Hikâyesini Angliyen aksanıyla anlatıyordu ki bu da Staffordshire'dan gelen kulaklarını tırmalıyordu; hikâyesini gururdan arınmış halde, rastlantı eseri öyle gelişmiş gibi anlatıyordu ama yine de cesur görünmeyi başarıyordu.

Bu kişiler, diğerleri gibi sağa sola kaçışmamışlardı. Bu dört sıradan insan arka kapılarının önünde, Bektaşîüzümü çalılarının arasındaki bahçelerinde, Tanrılarının ve mahşerin hızla üzerlerine gelmekte olduğunu düşünerek şarkı söylemeye başlamışlardı. Baba ve anne ve iki kızları orada öylece durup cesurca ama hiç şüphe yok ki biraz detone olarak, ilahi okumuşlardı –

“Ebedidir Gökler'den umudum,

Şarkı söyler muzaffer ruhum –”

Ta ki hepsi bir bir düşene dek...

Postanenin sahibi onları karanlık çökerken duymuştu; “Ebedidir Gökler'den umudum...”

Bu yanakları al, gözleri gülen adamdan, kısa süre önce gerçekleşen ölümünün öyküsünü dinlemek, olabilecek en acayip şeydi. Bunun son on iki saat içerisinde gerçekleşmiş olması muhtemel görünmüyordu. Tanrılarına ilahi okuyarak karan-

lıkta bekleyen bu insanlar çok uzaklarda kalmış gibi görünüyordu. Sanki bir madalyonun üzerindeki, çok küçük ve çok ayrıntılı şekiller gibiydi.

Ama sadece bu konuda böyle hissetmiyordum. Kuyruklu-yıldızın gelişinden önce gerçekleşmiş birçok şey, benzer şekilde başkalaşarak uzaklaşmıştı. O zamandan beri öğrendim ki başka insanlar da aynı algıya, zamanın genişlediğine dair aynı hisse sahipmiş. Şimdi bile, Nettie ve âşığının peşinde İngiltere'yi boydan boya kateden o karanlık yaratığın boyu yalnızca birkaç santimetreymiş, eski hayatımızın tümü alaca-karanlıkta sahnelenen bir kukla gösterisinden ibaretmiş gibi hissediyorum.

5

Değişim'i düşününce, gözümün önüne hep annem geliyor.

Bir gün her şeyi anlattı.

Söylediğine göre o gece bir türlü uyuyamamıştı ve kayan yıldızların haberini almıştı; gün boyu Clayton'da ve Swathinglea'nin her yanında ayaklanmalar çıkmıştı, bu yüzden arada bir yataktan kalkıp dışarı bakıyordu. Benim bu işin içinde olabileceğimi seziyordu.

Ama Değişim geldiğinde dışarı bakmıyordu.

“Gökten yıldız yağdığını gördüğümde, tatlım,” dedi, “ve senin dışarıda olduğunu düşündüğümde, senin için dua okumamın bir zararı olmaz diye düşündüm, öyle değil mi tatlım? Bunu sorun etmezsin diye düşündüm.”

Ve Değişim manzaralarından birini daha öğrenmiştim – yeşil sisler içeri dolarken, o canım yaşlı kadın, yamalı yorganının başında diz çökmüş halde yakalanıyor ve başı öne düşüyor; yamru yumru elleri hâlâ dua eder gibi –benim için, O'na dua eder gibi!– kenetlenmiş...

Kırık ve yamuk pencerenin üzerini örten cılız perdenin içinden, bacaların yukarısındaki yıldızların kaybolduğunu,

şafağın soluk ışığının gökyüzüne yayıldığını, annemin yaktığı mumun zayıfladığını ve söndüğünü görebiliyorum...

Bunu da asla unutamadım – o sessiz siluetin diz çöküşü, beni esirgesin diye Tanrı'ya ettiği duanın yarıda kesilişi, uzak boşluğunda süzülen dünyamızla beraber sessizliğe gömülüşü...

6

Şafakla beraber, uyanış tüm dünyayı sardı. Bana nasıl geldiğini, Shaphambury'nin başkalaşım geçirmiş arpa ve mısır tarlalarında nasıl bir hayretle yürüdüğümü anlattım. Herkese böyle oldu. Yakınlarda bir yerlerde, o an için unutmuş olduğum Verrall ile Nettie yan yana uyandılar; karanlık ışığa dönüşürken, diğer tüm seslerden önce birbirlerinin seslerini duydular. Sonra dün gece kumsalda sağa sola kaçışmış ve yerleri düşmüş olan diğerleri uyandılar; Menton'da uyuyan köylüler, alışkın olmadıkları bir tazelik ve yenilik halinde gözlerini açtılar; bahçede eğri büğrü yatmakta olan siluetler, dudaklarında hâlâ o ilahiyle, çiçeklerin arasında uyandılar, birbirlerine ürkekçe dokundular ve cennette olduklarını sandılar. Annem kendini yatağının başında diz çökmüş halde buldu ve duasının kabul edildiğinden emin olarak ayağa kalktı...

Biz uyanırken, Allarmont yolundaki kavakların gölgesine oturmuş askerler, Beauville yamaçlarındaki üzüm bağlarının arasına itinayla gizlenmiş çukurlarından çıkan Fransız keskin nişancılarıyla kahve içip sohbet etmeye başlamışlardı bile. Keskin nişancılar bir hayli şaşkıncı çünkü uykuya dalmadan önce, yapılacak roket saldırısının ardından ateş açmak üzere, elleri tetikte bekliyorlardı. Ama aşağıdaki yolda hayret içinde kımıldanmaya başlayan insanları gördüklerinde, ateş etmek istemediklerini teker teker fark ettiler. Yeni askere alınmış birinin uyanış hikâyesini dinledim; uyandığı çukurda, yanında duran tüfeği ne kadar tuhaf bulduğunu, kucağına koyup nasıl incelediğini anlattı. Sonra, onunla ne yapmayı amaçladığını

hatırladığında, tüfeği elinden bıraktığını, işlemek üzere olduğu cinayetin dehşetiyle ve bundan kaçınmış olmanın neşesiyle, öldürmekten kurtulduğu adamlara daha yakından bakmak için ayağa kalktığını söyledi. “Cesur adamlardı,” diyordu; böyle bir kaderin üzerine yürüyorlardı. Saldırıyı başlatacak olan roket asla atılmadı. O sabah askerler hizaya girmede; bunun yerine yol kenarında oturarak veya gruplar halinde sohbet ederek, savaşın sözde sebeplerine dair yeni oluşan kuşkuslarını tartıştılar. “İmparatormuş!” diyorlardı, “Fasa fiso! Biz medeni insanlarız. Bu iş için başka birini bulsun!.. Kahve var mı?”

Subaylar rütbe gözetmeksizin herkese düzgün ve samimi davranıyordu. Geç uyanmış bir Fransız askeri avcı çukurlarının arasından çıkmış, yamaçtan aşağı iniyordu. Şüpheye düşen bazıları eline tüfeklerini aldı. Diğerleri onlara tuhaf gözlerle baktı. Şöyle tartışmalar döndü: “Bizi mi vuracakmış! Saçmalama! Bunlar saygın Fransız vatandaşları.” O sabahki manzaranın parlak ve ayrıntılı bir resmi hâlâ savaş müzesinde duruyor; orada eski dünyadaki “askerlerin” üniformalarını, tuhaf şapkalarını ve kemerlerini ve postallarını, palaskalarını, mataralarını, taşıdıkları turist çantasına benzeyen şeyleri, alengirli teçhizatlarını hâlâ görebilirsiniz. Askerler birbiri ardına uyanmıştı. Acaba teker teker uyanmak yerine, iki ordunun askerleri de aynı anda uyansaydı, sırf alışkanlıktan ve uyku sersemliğinden dolayı, tekrar savaşmaya başlayabilirler miydi diye düşünmeden edemiyorum. Ama önce uyananların şöyle bir silkelenip, hayretle etraflarına bakıp biraz düşünmek için vakitleri oldu...

7

Her yer kahkahalarla, her yer gözyaşlarıyla doluydu.

Sıradan adamlar ve kadınlar, o güne dek imkânsız olan şeyleri artık yapabileceğini ve o güne dek karşı konulamaz olan şeyleri artık yapamayacağını fark ederek kendilerini aniden

aydınlanmış, coşkulu, mutlu, umutlu, özverili ve faal bir halde buluyor, bunun sadece kanlarında ve yaşamın cismani boyutlarındaki bir değişim olduğu varsayımını reddediyorlardı. Nasıl ki Nil Nehri'nin yukarı kısmında yaşayan ilkel insanlar kendi azı dişlerini söktüyse onlar da Tanrı'nın vermiş olduğu bedeni reddediyordu çünkü bu beden yüzünden hayvanlara dönüşmüşlerdi. Bunun bir ruhun tecellisi olduğunu, başka türlü izah edilemeyeceğini söylediler. Bir anlamda, hakikaten de bir ruh tecelli etmişti. Değişim'in ortaya çıkardığı Büyük Diriliş, aynı ismi taşıyan pek çok dini anlatının arasında en yeni, en derin, en kapsayıcı ve en kalıcı olandı.

Ama özüne baktığınızda adaşlarından farklıydı. Eski dirilişler hararetli süreçlerdi ama bu bir esenlik akımıydı; her yönüyle öncekilerden daha sessiz, daha zekice, daha şahsi, daha ruhaniydi. Eski zamanlarda, özellikle dinin çok konuşulduğu, günah çıkarma ve iyi yetiştirilmiş rahip kadrosu konularındaki eksikliklerden dolayı, dini duyguların patlayıcı ve bulaşıcı bir şekilde yaşandığı Protestan ülkelerde, dini yaşamın akışında diriliş akımları normal kabul edilirdi ve her zaman bir diriliş bulunurdu; bazen bir köyde küçük karışıklıklar çıkarır, bazen Harekât Odası'nda duygusal bir akşam yaşatır, bazen koca bir kıtayı önüne katıp sürükler, bazen de çalgılarla ve afişlerle ve el ilanlarıyla ve otomobillerle kasabaya gelip insanların ruhlarını kurtarmaya çalışan organize bir çalışma halini alırdı. Hayatımın hiçbir noktasında bu akımlardan herhangi birine ne katıldım ne de ilgi duydum. Tabiatım tutkuluydu belki ama o tür girdaplara kapılmak için fazla eleştirel (kuşkucu da diyebiliriz, aynı kapıya çıkar) ve sıkılgandı; ama Parload ile birkaç kez diriliş toplantılarına gidip, arka koltuklarda dudak bükererek dinlediğimiz oldu.

Mizaçlarını anlamak için aralarından yeterince kişiyi tanımıştım, bu yüzden kuyruklu yıldız geldiğinde, dünyanın dört bir yanında, ilkellerin ve hatta yamyamların arasında, benzer dönemsel çalkantıların yaşandığını öğrendiğimde şaşırmadım.

Dünyanın nefesi daralmış, ateşi çıkmıştı; tüm bu olgular, takatini yitiren, damarları tıkanan, süresi azalan bir organizmanın içgüdüsel mücadelesinden ibaretti. Bu dirilişlerin peşinden her zaman yoksulluk ve yasaklar gelirdi. Dünya dayanılamayacak kadar kötü bir hal alana dek, insanlar adi ve ivedi emellerinin peşinden koşardı. Şimdi içlerinde biraz hayal kırıklığıyla ve asap bozukluğuyla, yaşamın kalabalık sefaletinin ve karanlık kuşatmasının aydınlandığını görebiliyorlardı – başta biraz bulanıktı belki, ama biraz da olsa görmek için yeterliydi. Eski dünyanın yaşantısındaki merhametsizliğe ve basitliğe yönelik ani bir tiksintiyle, yeni bir günah algısıyla, bireysel olan her şeyin değersiz olduğu kanısıyla, daha kapsayıcı, daha sürdürülebilir, daha güzel, daha paylaşımcı ve daha alışılmadık bir şeyin arzusuyla doldular. Artık daha büyük meselelerle ilgilenmek üzere yeniden biçimlendirilmiş olan ruhları, hayatın küçük hesaplarının ve boğucu yasaklarının içinde aniden, “Böyle olmaz! Böyle olmaz!” diye haykırdı. Kendi içlerindeki kıskançlık hapishanesinden kaçmak için duydukları arzu öyle güçlüydü ki kendilerini ifade edemiyor, kekeliyor, ağlıyorlardı...

Onları gördüm... Bir keresinde, Clayton’daki Kalvinistik Metodist şapelde, benekli ve şişman yüzü gaz lambasının titreyen ışığında tuhaf şekiller alan, ihtiyar nalburumuz Pallet’in tövbe etmesine şahit olduğumu hatırlıyorum. Bu tarz tövbe teşhirleri için ayrılmış olan kürsüye çıkmış, cinsel içerikli bir nezaketsizliğinden –adam duldu– kahrolarak, ikrah ederek, hatta salyalar saçarak bahsetmişti. Gevşek ve şişman vücudunun kederle titrediğini hâlâ hatırlıyorum. İçini beş yüz kişiye dökmüştü; diriliş olmasa, bu insanlardan her türlü duygu ve düşüncesini saklardı. Durumun ciddiyeti, Parload ile bu zırlıdayan grotesk figüre gülmüyor, hatta tebessüm etmeyi bile aklımızdan geçirmiyor olmamızdan anlaşılıyordu. İkimiz de ciddiyetle ve dikkatle, belki de merakla dinliyorduk.

Ancak sonrasında, kendimizi zorlayarak biraz alay edebildik...

Bu eski dirilişler, en azından bana göre, boğulan birinin son kasılmaları gibiydi. Değişim'den önce herkesin hissettiği, bir şeylerin yolunda olmadığı duygusunun en açık örneklerindendi. Ama bunlar genelde geçici aydınlanmalar oluyordu. Bağırmaclarla, el kol hareketleriyle, gözyaşlarıyla güçleri tükeniyordu. Kendine şöyle bir bakmaktan ibaretti. Yaşamdaki sığığa ve adiliğe duyulan nefret de aynı şekilde sığ ve adiydi. Tazelenmiş ruhlar, geceye ikiyüzlü kimseler olarak devam ediyordu; havariler kimin öncelik hakkı olacağıyla ilgili tartışırdı; tövbekârların kolayca baştan çıktığı ise tartışmasız bir gerçektir! Ananias evine din değiştirerek gitmiş, ama sahte bir armağanla geri dönmüştü. Din değiştirenlerin sabırsız ve ölçüsüz oldukları, uyum ve hüner ve bilgelik yerine, aşağılamayı ve çıkarıcılığı tercih ettikleri neredeyse herkes tarafından bilinirdi. İçleri öyle bir faziletle doluydu ki, inkâr edilemez gerçeklerden veya akla yatkın fikirlerden bahsettiğinizde, içi fazla doldurulmuş, ince deriden şarap tulumları gibi infilak ediyorlardı.

İşte eski dirilişler böyle tükendi ama Büyük Diriliş kendini tüketmedi, hatta büyüdü, en azından Hristiyan âleminin çoğu için, Değişim'i ifade etmenin yerleşik bir yolu haline geldi. Birçoğu bunu İsa'nın yeniden doğuşu olarak gördüğünü açıkça beyan ediyordu – bu önermenin geçerliliğini tartışmak bana düşmez, zira tartışılacak meseleleri artırmak dışında neredeyse hiçbir amaca hizmet etmedi...

8

Alakasız gibi görünen ama tanımlaması zor bir vasfıyla, benim için Değişim'i özetleyen bir anımı hatırlıyorum. Yanımdan konuşmadan geçen, gizli bir gayesi varmış gibi görünen, yanakları kızarmış ve gözleri parlayan bir kadının güzel yüzünün anısı bu. Onu ilk günün öğleden sonrasında, ani bir pişmanlığa kapılıp anneme iyi olduğumu söylemek için telgraf çekmek

üzere Menton'a giderken gördüm. Bu kadın nereden geldi, nereye gitti bilmiyorum; onu bir daha görmedim. Aklımda kalan tek şey, yeni bir kararlılıkla parlayan yüzü...

Bu tüm dünyanın yüzüydü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAKANLAR KURULU

I

İki gün sonra Melmount'un bungalovunda, Dünya Devleti'nin anayasasına dair bir çerçeve çizmek üzere toplanan, benim de hazır bulunduğum bakanlar kurulu toplantısı ne kadar da tuhaf bir şeydi öyle! Oradaydım çünkü Melmount ile kalmak kolayıma geliyordu. Bir yere gitmem gerekmiyordu; ayrıca kırık bileğinin onu mahkûm ettiği bungalovunda, dünyaya hükmedenlerin önünde belirmiş olan hudutsuz işlerden kendi payına düşeni yaparken ona yardım edebilecek, bir sekreter ve bir kâhya dışında kimse yoktu. Ben stenografi* biliyordum; etrafta bir kayıt cihazı bile olmadığından dolayı, bileği sarılır sarılmaz, içeri girip masasına oturdum ve söylediklerini not etmeye başladım. Sekreterinin stenografi bilmiyor olması ve yakınlarda bir telefon bile bulunmaması, eski çağın istikrarsız katılığına eşlik eden tuhaf rehabetin belirgin özelliklerinden biriydi. Her bir mesajını Menton'daki postane-bakkala götürmek için yarım mil yürümek zorundaydık... Böylece Melmount'un odasının bir kenarındaki çalışma masasında oturdum ve ihtiyaç duyduğu notları hazırladım. Odası gözümde dünyanın en güzel döşenmiş yeri gibi görünüyordu, hatta o büyük devlet adamının uzandığı kanepenin rengârenk basma

* Alfabenin harfleri, noktalama işaretleri, kelimeleri yerine semboller ve kısaltmalar kullanan çabuk yazma sistemi. -çn

kumaşını, kaliteli duvar kâğıtlarını, önümdeki kırmızı mührü, kullandığım masanın gümüş süslemelerini hâlâ hatırlıyorum. O odada bulunmam tuhaf ve kayda değer bir durumdu; hat- ta kapının açık durması, sekreter Parker'ın girip çıkması bile yeni şeylerdi. Eski günlerde bakanlar kurulu gizli oturumlar yapardı; ketumluk ve mahremiyet, kamusal yaşamın dokusu- na işlemişti. Herkes birbirinden bir şeyler gizliyor, temkinli ve kurnazca davranıyor, kaçamak cevaplar veriyor, hedef şaşırtı- yordu – üstelik çoğu zaman sebepsiz yere. Biz neredeyse fark etmeden, hayatlarımız bu gizlilikten arınmıştı.

Gözlerimi kapıyorum ve yine o adamları görüyorum, mü- zakere eden seslerini duyuyorum. Gün ışığının soğuk belir- ginliğinde biraz dağınık görünüyorlar ama sonra lambaların ışığında ve aydınlatmadıkları gölgelerin gizeminde, bir araya toplanıp yoğunlaşıyorlar. Bu manzaranın tamamlayıcı bir par- çası ise, üzeri bisküvi kırıntılarıyla dolu yeşil masa örtüsüne dökülen, birkaç saniye parıldayarak orada durup sonra örtü tarafından emilen bir damla su...

Özellikle Lord Adisham'ı çok iyi hatırlıyorum. Bungalova diğerlerinden bir gün önce geldi, çünkü Melmount'un yakın arkadaşıydı. Son savaşı çıkaran on beş kişiden biri olan bu devlet adamını size anlatayım. Kırk yaşındaki bu cana yakın ve neşeli adam, hükümetin en genç üyesiydi. Temiz ve gri yü- züyle, gülen gözleriyle, ince dudaklarından dökülen itinalı sözleriyle, temiz tıraşıyla, rahat ve kurtarıcı tavırlarıyla aydın- lık bir profil çiziyordu. Kendisi için hazırlanan konuma kolay- ca geçmiş bir adamın mükemmel mizacına sahipti. Eskiden filozof dediğimiz kişilerde olan, adına kayıtsızlık da diyebile- ceğimiz bir huydu bu. Değişim onu hafta sonu istirahatinde, balık tutarken yakalamıştı; söylediğine göre, gözlerini açtı- ğında boğazına kadar suya batmıştı. Kriz dönemlerinde, Lord Adisham gerginliğini atmak için hafta sonlarını balık tutarak geçirirdi, kriz olmadığında ise zaten balık tutmaktan daha çok

sevdiği bir uğraş yoktu; böylece, elbette, onu alıkoyacak hiçbir şey olmadığı için balık tutuyordu. Yanımıza geldiğinde, başka şeylere ek olarak, balık tutmayı tamamen bırakmaya karar vermişti. Melmount'a bunu söylediğini kulaklarımla duydum; daha naif bir yol izlese de, belli ki Melmount'un geçirdiği içsel yolculuğu o da geçirmişti. Rahatça konuşsunlar diye yanlarından ayrıldım ama sonra yoldaki çalışma arkadaşlarına çekilmesi gereken uzun telgrafları not etmek için geri döndüm. Hiç şüphe yok ki Değişim'den Melmount kadar o da etkilenmişti ama incelik ve istihza ve makul bir mizah anlayışı gibi vasıfları Değişim'e yeni düşmemişti; değişen düşüncelerini ve genişleyen duygularını, eski dünyadaki görmüş geçirmiş adamların güncellenmiş hali gibi, ölçsüz bir ölçülülükle, dünyasını sallayan coşkunuğa temkinli yaklaşarak anlatıyordu.

Britanya İmparatorluğu'na hükmeden bu on beş adam hiç beklediğim gibi değildi; hizmetime ihtiyaç duymadıkları her an onları dikkatle izliyordum. Bu İngiliz siyasetçiler ve devlet adamları, dönemin tuhaf bir sınıfını, şimdi tamamen tedavülden kalkmış bir sınıfı temsil ediyordu. Bazı açılardan dünyanın diğer hiçbir yerindeki devlet adamlarına benzemiyorlardı, dolayısıyla onlardan geriye yeterli bir izlenim kaldığını düşünmüyorum... Belki eski kitapları okuyorsunuzdur. Eğer okuyorsanız, Dickens'ın *Kasvetli Ev* kitabında saldırgan bir abartıyla, onları yanlış anlayarak meclisi hoşnut eden ve bu sayede aralarında hükmeden Disraeli'nin eserlerinde iğrenç bir yağcılıkla ve sivri bir hicivle bu sınıftan bahsedildiğini görebilirsiniz; Bayan Humphry Ward'un kitaplarında ise, en azından "kalıcı memur" sınıfın onlara dair varsayımlarının, belki abartıyla ama dürüstçe ortaya koyulduğunu okuyabilirsiniz. Tüm bu kitaplar hala bu dünyada mevcut ve meraklı olanların emrine amade. Saydıklarına ek olarak, bu sınıfın düşünce yöntemlerini filozof Bagehot ve âdeta resim çizer gibi anlatan tarihçi Macaulay'dan, sosyal yaşamlarının ahlak-

sız yanlarını romancı Thackeray'den öğrenebilirsiniz; Sidney Low gibi yazarların yirminci yüzyıla dair anlatılarında da bu konulara dair ironi soslu pasajlar, kişisel tasvirler ve anılar bulabilirsiniz. Ama hepsini bütüncül olarak gösteren bir tablo yok. O zamanlar çok yakınımızda ve çok büyüktüler; şimdi, son derece hızlı bir şekilde, anlaşılmaz bir hal aldılar.

Siyasi karşıtlığın elindeki en güçlü silah karikatürlerdi, öyle ki biz sıradan insanlar, devlet adamlarına dair neredeyse tüm düşüncelerimizi karikatürlere binaen oluştururduk. Eski düzenin neredeyse tüm belirleyici özellikleri gibi bu karikatürler de beklenmedik bir gelişmeydi, asıl demokratik ideallerin yerini alan yetersiz ve belirsiz emellerin üzerindeki bir parazitti ki nihayetinde bu parazit de büyüyerek onların yerini aldı. Sadece kamusal yaşamı yöneten zatları değil, yaşantılarındaki en kutsal şey olan yapısal düşüncelerini de olabilecek en gülünç, en bayağı, en onur kırıcı şekilde gösteriyordu; bu durum nihayetinde devlete dair tüm ciddiyeti ve saygınlığı yok etti. Britanya hep al yanaklı, koca göbekli, kesesine güvenen bir çiftçiydi; bir özgürlük hayali olan Birleşik Devletler ise çizgili pantolon ve mavi bir ceket giyen, kurnaz, cılız suratlı bir ser-seriydi. Başlıca bakanlar yankesici, çamaşırcı, palyaço, balina, eşek, fil vesaire olarak resmedilirdi; milyonlarca insanın refahını etkileyen konular ise aptalca bir pantomim gösterisine dönüşürdü. Güney Afrika'da binlerce evin yıkılmasına sebep olan, iki koca ülkeyi yoksullaştıran, elli bin insanın ölümüne ve yaralanmasına sebep olan trajik bir savaş, Chamberlain adındaki, monokl takan, yakasında bir orkide taşıyan, çabuk öfkelenen, antika bir tip ile "yaşlı Kroojer" adındaki, son derece çirkin bir şapka takan, inatçı ve fazlasıyla kurnaz bir ihtiyar arasındaki komik bir münakaşa olarak takdim edilebiliyordu. Aralarındaki çatışma bazen saldırgan bazen laçka bir havaya bürünüyor, bu inatçı laf dalaşı sırasında güler yüzlü hortumcular malı götürüyordu; bu soytarılıkların arkasına saklanarak –ta ki soytarılıklar gün yüzüne çıkana dek– yürüyen bir yazgı

vardı, ondan sonra da açlık ve sefalet, kılıç ve utanç... İşte bu adamlar o ortamda üne ve güce kavuşmuştu ama onları gördüğümde, gülünç ve ahmakça rollerini bir kenara bırakmış aktörleri andırıyorlardı; yüzlerindeki makyajı silmiş, poz vermeyi bırakmışlardı.

Sunuluş biçimleri çok abartılı veya alçaltıcı olmadığı durumlarda bile yanıltıcıydı. Mesela Laycock hakkında yazılanları, özellikle savaş çıkmasında büyük payı olan “Golyat” konuşmasını okuduğumda aklımda canlanan biraz inatçı ama büyük ve aktif beyin ve endamlı vücut, karşımda gördüğüm kekeme, tiz sesli, hafif kelleşmiş, vicdan azabı çeken adamla veya Melmount’un onu hor gören tarifiyle örtüşmüyordu. Dünyanın, bu adamların Değişim’den önceki hallerini adamakıllı anlama şansı olacağına inanmıyorum. Geçen her yıl beraber, duygu ve düşünce dünyamızın daha da gerisinde kalıyorlar. Bizim yabancılaşmamız onların geçmişteki payını ellerinden almaz ama bize gerçek gelmemeye başlayabilirler. Yarattıkları tarih gitgide daha yabancı bir hal alıyor, unutulmuş bir dilde oynanan tuhaf ve kaba saba bir piyese dönüşüyor. O başbakanlar ve başkanlar, karikatürlerdeki başkalaşmış halleriyle, boylarını mantıksızca uzatan dev siyasi çizmeleriyle, yüzlerinde insanlık dışı maskeleriyle, ağızlarında kamuya mal olmuş aptalca laflarıyla caka satarak yürüyor, akli başında ve insani bir görüntü vermenin yakınından bile geçmiyor, basın arşivlerinde kükreyip ciyaklıyorlar. Bu rengi uçmuş, akıl almaz gösteri bıraktığımız yerde öylece duruyor, artık kimse-nin ilgisini çekmiyor; içerdği boş şeyler, orta çağdaki Venedik zulümlerinden veya eski Bizans teolojisinden daha kolay izah edilemiyor. Üstelik bu siyasetçiler insanlığın neredeyse dörtte birinin yaşamlarına hükmediyor, budalaca çatışmalarıyla dünyayı sallıyor, sırf heyecan yaratmak uğruna sınırsız bir sefalet göz yumuyorlardı.

Bu adamları gördüğümde Değişim sayesinde zindeleşmişlerdi ama hâlâ eski zamanın kıyafetlerini giyiyor, eski tavırlarla

ve alışkanlıklarla konuşuyorlardı; eski bakış açılarıyla ilişkilerini kesmiş olsalar bile, ortak bir başlangıç noktası olarak bunlara hâlâ başvurmak zorundalardı. Benim tazelenmiş aklımda aynı durumdaydı, dolayısıyla onları hakikaten anladığımı düşünüyorum. Dükalık Şansölyesi Gorrell-Browning koca ve yuvarlak suratlı bir adamdı; özündeki kibir ve budalalık, bir de tatsız konuşmalar yapma alışkanlığı, içinde yeni uyanmış olan ruhu bir iki kez alt etmeyi başardı. Bir yandan buna karşı koyuyor, kendi söyledikleriyle alay edip gülüyordu. Oradaki herkesin içini sızlattığı bir an oldu – aniden, lafı dolandırmadan, hararetle, “Kibirli ve keyfine düşkün ve küstah bir ihtiyar gibi davrandım. Burada pek bir faydam yok. Bütün hayatımı siyasetle ve entrikalarla harcadım, şimdi de bitti.” Sonra uzun süre öylece oturdu. Adalet Bakanı Carton da oradaydı; anlayışlı ve soluk benizli bir adamdı, ciddi ve tıraşlı yüzü Sezar büstlerinin yanında garip durmazdı, bir zafer kazanmış gibi duran hafif eğik dudaklarından dökülen sözleri ağırkanlı ve özenliydi, bazen gözlerinde kasıtlı ve nüktedan bir parıltı oluyordu. “Affetmeliyiz,” dedi. “Affetmeliyiz – kendimizi bile.”

Masanın üst köşesinde bu ikili oturuyordu, o yüzden yüzlerini iyi görüyordum. Kırışık kaşları ve eğri ağzında donuk bir gülümsemesi olan İçişleri Bakanı Madgett ise Carton’ın yanında oturuyordu ve zekice yorumlar yapmak dışında konuşmaya pek katkısı yoktu; üzerlerindeki elektrik lambaları korlaştıkça göz çukurlarındaki gölgeler daha da derinleşti ve muzip bir cin gibi görünmeye başladı. Yanında ise o büyük adam, Richover Kontu oturuyordu; nefesine düşkünlüğü ve miskinliği ile âdeta Roma Britanyası’nı yirminci yüzyıla taşıyordu; zamanını jokeyleri, siyaset ve edebi çalışmaları arasında eşit olarak ayırıyordu. “Kayda değer hiçbir iş yapmadık,” dedi. “Bana gelince, tek yaptığım iyi görünmektir!” Bir aristokrat olarak geçirdiği uzun yılları, yaşadığı koca malikâneleri, isminin haykırıldığı yarış pistlerini, herkese umut saçtığı coşkulu toplantıları, görkemli başlangıçlarının beyhudeliğini dü-

şünüyordu... “Aptallık ettim,” dedi özetle. Herkes onu duy-gudaşlıkla, saygıyla ve sessizce dinledi.

Kısmen Lord Adisham'ın arkasında kalan Maliye Bakanı Gurker'i tam göremiyordum. Arada bir tartışmaya katılmak için öne uzanan Gurker'in derin ve gırtlaktan gelen bir sesi, büyük bir burnu, iri bir ağzı ve içi gözükecek kadar sarkık bir altdudağı, yüzündeki kırışıklıkların arasından etrafı izleyen gözleri vardı. Irkı adına günah çıkardı. “Biz Yahudiler,” dedi, “sistemin bir ucundan girip öbür ucundan çıktık, hiçbir şey yaratmadık, birçok şeyi sağlama aldık, birçok şeyi yok ettik. Irksal kibrimiz korkunçtu. Çok zekiydik ama bu zekâyı sadece mülkiyet anlaşmaları geliştirmek ve sürdürmek ve bu konuda ustalaşmak, hayatı ticari bir satranç oyununa dönüştürmek ve kazançlarımızı görgüsüzce harcamak için kullandık... İnsanlığa hizmet etmek gibi bir derdimiz yoktu. Uluhiyet denen güzelliği bile bir mülke dönüştürdük.”

Özellikle bu kişiler ve bu sözleri hâlâ aklımda. Belki de o zaman bunları yazmışımdır ama yazdıysam da hatırlamıyorum. Sör Digby Privet, Revel, Markheimer ve diğerleri nerede oturuyordu hatırlamıyorum; aklımda sadece sesleri, araya girmeleri, hangisinin hangisine ait olduğunu bilmediğim yorumları kaldı...

Onları izlerken, belki Gurker ve Revel dışında, bu adamlardan hiçbirinin ellerindeki gücü gerçekten istemediği izlenimine kapıldım; ele geçirdikleri koltukları büyük işler başarmak için kullanmak gibi bir dertleri yoktu. Kendilerini bakanlar kurulunda bulmuşlardı ve aydınlandıkları ana dek hiç utanç duymamışlardı; ama meseleyle ilgili yaygara koparacak kadar da nezaketsiz değillerdi. O on beş kişiden sekizi aynı okuldan çıkmıştı, tamamen aynı eğitimi görmüştü; biraz Yunanca, biraz matematik, kuşa çevrilmiş bir “fen,” biraz tarih, on yedinci ve on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın ürkek ve geleneksel İngiliz edebiyatında biraz okuma... Sekizinin de tavırları aynı sıkıcı beyefendilik geleneğini sürdürüyordu; özünde çocuk

ruhlu ama hayal gücünden yoksun kişilerdi – ne kalemde ne kılıçta ustalardı, kriz zamanlarında duygusal olmaya ve basit bir vazifeyi beceriksizce yerine getirmeyi bile erdem görmeye yatkın bir gelenekten geliyorlardı. Bu sekizinden hiçbirinin gerçek hayat tecrübesi yoktu, at gözlüğüyle yaşamışlardı; dâdîdan mürebbiyeye, mürebbiyeden koleje, Eton’dan Oxford’a, Oxford’dan siyasi dünyaya teslim edilmişlerdi. Hataları ve kusurları bile belirli görgü kurallarının sınırlarına göre şekillenmişti. Hepsi Eton’dan kaçıp yarışlara gitmiş, Oxford’dan kaçıp yaşamı –müzikhol yaşamını– görmek için kasabaya inmiş, sonra yine dize gelmişlerdi. Şimdi aniden sınırlarını keşfediyorlardı...

“Ne yapacağız?” diye sordu Melmount. “Elimizde bu imparatorlukla uyandık...” Bunun eski düzenle anlattıklarım arasında en inanılmaz görünen olduğunu biliyorum ama yemin ederim gözlerimle gördüm, kulaklarımla duydum. Hakikaten de Dünya’daki yaşanabilir toprakların beşte birine egemen olan, bir milyonun üzerinde askere hükmeden, insanlığın daha önce hiç görmediği türden deniz filoları olan, uluslardan ve dillerden oluşan imparatorluğu günümüzden bakınca bile göz kamaştıran Hükümet’in mensuplarının, dünyayla ne yapmak istediklerine dair en ufak bir ortak fikirleri yoktu. Üç uzun yıldır iktidardaydılar ama Değişim gelmeden önce, herhangi bir konuda fikir birliğine varmaları gerekeceği hiç akıllarına gelmemişti. Hiçbir ortak fikir yoktu. O büyük imparatorluk akıntıda sürüklenen, yiyen ve içen ve uyuyan ve silah taşıyan, amaçsız bir şeyden ibaretti, ayrıca şans eseri var olduğu için bile kendisiyle gurur duyuyordu. Bir planı, bir gayesi yoktu; hiçbir şey ifade etmiyordu. Diğer imparatorluklar da aynı akıntıda sürükleniyordu, hem de denizdeki mayınlar gibi tehlikeli bir şekilde. Bir İngiliz bakanlar kurulu şimdi size garip geliyor ama basiretsiz rakiplerinin yönetimlerinden, otokratik konseylerinden, başkan komitelerinden ve diğerlerinden hiç de daha saçma değildi...

O an bana en çarpıcı gelen şey, mevcut halimizin genel ilke-leriyle ilgili hiçbir tartışma, hiçbir fikir ayrılığı olmamasıydı. Bu insanlar şimdiye dek geleneklerden ve yerleşik düşünce-lerden, partiye sadakatten, çeşitli gizli anlaşmalara sadakatten, Kraliyet'e sadakatten oluşan bir sistemde yaşamışlardı; hep-si kıdem hakkına fazlasıyla dikkat ederdi, huzurlarını kaçı-ran şüphelerini ve sorularını tamamen bastırma kabiliyetleri vardı, dini duyguları tamamen kontrolleri altındaydı. Kuy-ruklu yıldızdan önceki son günlerin yazınında bulabileceğiniz en çarpıcı ve örseleyici iddialara, sosyalist veya cumhuriyetçi veya komünist teorilere karşı, görünmez ama aynı zaman-da aşılmaz bir duvar tarafından korunuyorlardı. Ama şimdi, tam da uyanış anında, o bariyerler ve savunmalar kaybolmuş, sanki yeşil sis yüzlerce katı sınırı ve engeli aşarak beyinleri-ni temizlemişti. Eski günlerde zihinlerinin kapısını şiddetle ve beyhude yumruklayan rüküş propagandayla ilgili sadece iyi olan şeyleri benimsediler. Abes ve kısıtlayıcı bir rüyadan uyanmak gibiydi. Şimdi bizim üzerinde durduğumuz, tüm dünya düzenimizin üzerinde durduğu bariz ve makul anlaşma zeminine, doğal ve kaçınılmaz olarak varmışlardı.

Akıllarından kaybolan başlıca şeyleri size saymaya çalışa-yım. Öncelikle çok eskiden kalma bir "mülkiyet" sistemi vardı ki üzerinde yaşadığımız topraklara yöneticilerin fazlasıyla ka-rışması anlamına geliyordu. Eski zamanlarda da kimse bunun adil veya pratik olduğunu düşünmüyordu ama herkes bunu kabul ediyordu. Anayollar gibi istisnai yerler dışında, toprağın üzerinde yaşayan insanlar o toprakla olan elzem bağlarından feragat etmek zorunda kalıyordu. Bu topraklar, iki yüz elli ki-lometrekare ile birkaç hektar arasında değişen boyutlardaki kare veya dikdörtgen veya üçgen parçalara ayrılıyordu ve adı-na toprak sahipleri denilen bir dizi yöneticinin eline teslim

ediliyordu. Nasıl ki şimdi bir adam şapkasına sahip olabiliyorsa, o zaman da toprağa sahip oluyordu; toprağı alıp satıyor, peynir veya jambon gibi kesip biçiyorlardı; orayı tahrip etmekte veya kaderine terk etmekte, üzerine göz zevkini bozan korkunç yapılar dikmekte serbestlerdi. Eğer yerel halkın bir yola veya tramvaya ihtiyacı varsa, eğer herhangi bir noktaya kasaba veya köy kurulması gerekiyorsa, hatta şuradan şuraya gitmek istiyorlarsa bile, söz konusu arazilerde hüküm sürenlerle fahiş anlaşmalar yapılması icap ediyordu. Onlara ücretini ödemeyen ve biat etmeyen hiç kimse, dünyanın üzerinde ayak basacak yer bulamıyordu. Egemenlik alanlarının etrafını kapsayan yerel veya merkezi hükümete karşı hiçbir yükümlülükleri yoktu... Biliyorum, kulağa bir delinin rüyası gibi geliyor ama insanoğlu o deliydi zaten; yerel kontrolün bölgesel patronlara paylaştırılmasıyla bu sistemin oluşturulduğu, o patronların da dönemin genel alçaklığı gereğince vazifelerini tamamen ihmal ettiği, eski Avrupa ve Asya ülkeleri dışında, adına “yeni ülkeler” dediğimiz yerlerde de –Amerika Birleşik Devletleri, Cape Kolonisi, Avustralya ve Yeni Zelanda– on dokuzuncu yüzyılın büyük kısmı boyunca, topraklar canı toprak isteyen herkese çılgınca dağıtıldı. Ne zaman bir yerde kömür çıksa, petrol veya altın çıksa, verimli toprak veya liman alanı veya güzel bir şehir kurulabilecek bir alan olsa bu takıntılı ve kafasız hükümetler ortalığı karıştıracak tipleri çağırıyor, çağırıyor alan bir dizi kılıksız, hilebaz, vahşi maceraperest koşup geliyor, dünyanın toprak aristokrasisine yeni bir bölge katıyordu. Ümitli ve onurlu kısa bir yüzyılın ardından, insanlığın umudu addedilen Amerika Birleşik Devletleri, ekseriyetle topraksız insan kalabalıklarının oradan oraya sürüklendiği bir yere dönüştü; toprak sahipleri ve demir yolu sahipleri, gıda sahipleri (zira toprak gıda demekti) ve maden sahipleri oradaki yaşama hükmediyor, dilenciye bozuk para atar gibi üniversite açıyor, kaynaklarını dünyanın daha önce görmediği kadar beyhude, bayağı, budalaca lükslere harcıyordu. Değişim’den önce, tüm

devlet adamları bunun dünyanın doğal düzeni olduğunu iddia ederdi ama şimdi, dünyanın bunama dönemine ait, tarihe gömülmüş, çılgınca bir sanrı olduğunu düşünüyorlar.

Toprak meselesinde durum nasılsa, yüzlerce diğer sistemle ve kurumla, insan hayatındaki karmaşık ve ikiye bölünmüş unsurlarla ilgili durum da öyleydi. Ama artık ticaretten bahsettiklerinde, ilk defa kimsenin kaybı olmadan bir şeylerin alınıp satılabileceğini anlıyordum; endüstriyel örgütlenmeden bahsettiklerinde, kendi küçük hesapları peşinde koşmayan liderler akla geliyordu. Eski kurumların, kişisel müdahalelerin ve alışlagelmiş kabullerin pusu, insanın sosyal eğitimindeki tüm aşamaların ve süreçlerin üzerinden kalkmıştı. Uzun süredir gizli kalmış şeyler, müthiş bir açıklık ve çıplaklıkla ortaya çıkmıştı. Uyanan insanlar kahkahalarıyla her şeyi eritti; okulların ve kolejlerin, kitapların ve geleneklerin eski karmaşası, kiliselerin yarı mecazi yarı resmi öğretileri, ergenlikte gururunuzdan ve onurunuzdan kuşkulananmanıza ve tökezlemenize ve düşmenize sebep olan, zayıf düşüren ve kafa karıştıran telkinlerden ve imalardan oluşan yapı, artık iyi ki bitmiş dediğimiz, tuhaf bir anıdan ibaretti. “Gençler ortak bir eğitim almalı,” dedi Richover, “yeni bir eğitim. Onları eğitmekten ziyade onlardan bir şeyleri gizledik ve yollarına tuzaklar kurduk. Üstelik çok kolay olabilirdi – bunların hepsi kolaylıkla başarılabilir.”

O toplantının nakaratı buydu galiba; “Hepsi kolaylıkla başarılabilir.” Ama bunu o zaman söylediklerinde kulağa inanılmaz ferahlatıcı ve güçlü geliyordu. İçtenlikle, cesaretle, hepsi kolaylıkla başarılabilirdi. Bu laf, yeni ve şaşırtıcı bir kutsal kitaptan çıkma gibiydi.

Bu genişletilmiş bakış açısıyla, Almanlar ile aramızdaki savaş tükenmiş bir hadiseden ibaretti; Almanya denen o mitolojik, destansı, zırhlı dişi aklımızdan kaybolmuştu. Melmunt ateşkesi sağlamıştı bile; bakanlar ise, geçmişte olanlara bir süre şaşırdıktan sonra, meselenin sadece bazı küçük ayarlamalara bakacağını söyleyerek barış konusunu kapatmışlardı...

Dünya'nın yönetim sistemiyle ilgili her şeyi yeniden tasarlamaya başladılar; eski düzenin mıntıkalardan ve heyetlerden, semtlerden ve belediyelerden, vilayetlerden, eyaletlerden, kurullardan, uluslardan, iç içe geçen ve çatışan yetki alanlarından, küçük hesaplardan ve hak iddialarından oluşan bu kördüğümü, bu kördüğümün içinde, kirli ve eski bir ceketin üzerinde üreyen pireler gibi yaşayan avukatları, komisyoncuları, müdürleri, patronları, organizatörleri, bunların sebep olduğu ihtilaflar, kıskançlıklar, hararetli müdahaleler ve dalavereler – hepsini bir kenara attılar.

“Yeni ihtiyaçlar nedir?” diye sordu Melmount. “Bu iş arap-saçına dönmüş. Baştan başlıyoruz. Haydi, yeni bir sayfa açalım.”

3

“Yeni bir sayfa açalım!” Bu bariz sağduyu ifadesi, o zaman söylenebilecek en cesur, en asil laf gibi görünüyordu. Konuşmasına hayran olmuştum. O gün bunu söylemek, cesurca olduğu kadar belirsiz de bir tavidir; geri kalanlarımız neye başladığımızı tam olarak göremiyorduk. Net olarak bildiğimiz tek şey, eski düzenin kaçınılmaz olarak bitmesi gerektiği idi...

Kısa bir süre sonra, insanlık, yavaş ilerleyen ama etkili bir kardeşlik içinde, dünyayı yenilemek için harekete geçti. O ilk yıllar, özellikle yeni çağın ilk yirmi yılı, gündelik olarak şevkle gayret sarf ettiğimiz zamanlardı; bundaki kendi payınızı görüyordunuz ama bütünü pek kavrayamıyordunuz. Ancak bunca yıldan sonra geriye baktığımda, dramatik değişim zincirinin bütünü, kadim zamanların dayanılmaz kargaşasının durulduğunu, sadeleştiğini, çözüldüğünü ve kaybolduğunu görebiliyorum. O eski dünya nerede şimdi? Keşmekeşinin derinden gelen kükremesiyle ve insanın peşini bırakmayan müziğiyle, yağ ve çamur ile kaplı, mavnalarla dolu nehriyle, kara kuleleriyle ve kararmış kubbesiyle, gri işlerle kaplı evlerden olu-

şan hüzünlü ekosistemiyle, sayısız pasaklı fahişeleriyle, sağda solda koşuşturan milyonlarca kâtibiyle, sisin ve gölgelerin kol gezdiği o kasvetli şehir, Londra nerede şimdi? Ağaçlarındaki yaprakların üzerinde bile yağlı, siyah lekeler vardı. Yeşil ve nizamlı peyzajıyla, katı ve korkusuz zarıflığıyla, ustalıklı düzenlenmiş müstehcen yerleriyle, şafağın gri ve soğuk ışığında köprülerden bağıra çağıra geçen çok sayıda işçisiyle, kireç beyazı Paris nerede şimdi? Sert rüzgârların ve rekabetin esip gürlediği, devasa binaların birbirini itip kakarak göğe yükseldiği, geride kalanın gölgede kaldığı, gürültünün ve kabına sığmayan bir enerjinin şehri New York nerede şimdi? Pahalı lükslerin gizlendiği köşeleri, yapım aşamasındaki binalarının rezil, ezici, ayartıcı kıskacı, yorucu yaşantısının ölçüsüz sıkıcılığı ve çirkinliği nerede? Küçük ve izole evleriyle Philadelphia, sonu gelmeyen ağıllarıyla, öfkeyle dolu ve çok dilli yeraltı dünyasıyla Chicago nerede şimdi?

Tüm bu muazzam şehirler yenilgiyi kabullendi ve göçüp gitti, hatta memleketimdeki çömlek imalathaneleri ve bütün endüstriyel bölge bile gitti; bunların labirentlerinde mahsur kalan, sakatlanan, açlık ve sefalet çeken hayatlar, unutulmuş ve ihmal edilen imkânsızlıklar, kocaman ve insanlık dışı ve kötü tasarlanmış endüstriyel makineler kaçtı – yaşama kavuştu. O kazayla oluşmuş koca şehirlerin hepsi gitti, bugün dünyamızda bir baca bile tütmüyor; sıkıntı ve açlık çeken çocukların ağlamaları, her şey sırtına yüklenen kadınların çaresizliği, ara sokaklarda kavga eden vahşi adamların gürültüsü, servetin tüm yüz kızartıcı hazları ve inceliksiz yanları da hayatımızda gerçekleşen değişime yenildi ve o şehirlerle beraber gitti. Geçmişe baktığımda, yeşil sisleri takip eden temiz havaya, yıkılan evlerden yükselen coşkun toz bulutunu görüyorum; Çadır Yılı'nı, İnşa Yılı'nı, sonra bir müzik eserinin tema değiştirmesi gibi, yeni zamanların büyük şehirlerinin yükselmesini yeniden yaşıyorum. Artık İngiltere'nin güneyinde Caerlyon ve Armedon adında ikiz şehirler, ikisinin arasında ise Thames is-

minde bir yazlık kent vardı; Edinburgh toza toprağa dönüştü, sonra da kadim tepelerinin gölgesinde beyaz ve uzun yapılarıyla bir kez daha yükseldi; Dublin de yeniden inşa edildi, daha değerli, zarif, ferah bir halde geri döndü, kahkaha seslerinin ve sıcak kalplerin şehri olarak, çiseleyen ılık yağmurun arasından sızan bir demet gün ışığında parıldamaya devam etti. Amerika'nın tasarladığı ve inşa ettiği büyük şehirleri gördüm; mesela geniş yollarının iki yanı o her daim olgunlaşan meyveyle kaplı Altın Şehir, kulelerinden çan sesi eksik olmayan Bin Kuleli Şehir. Tiyatroların ve buluşma yerlerinin olduğu Günışığı Körfezi Şehri ve adına hâlâ Utah denen yeni şehir gözümün önüne geliyor; bir de uçurumun tepesindeki rasathanesiyle ve üniversite binasının yalın ve oturaklı hatlarıyla akla gelen, karlı dağların arasındaki bembeyaz kış şehri Martenabar. Ve daha küçük yerler, kasabalar, dingin mola yerleri, sokakları akarsularla bölünmüş orman köyleri, sokakları sedir ağaçlarıyla süslü köyler, güllerle ve harikulade çiçeklerle ve arıların daimi vızıltılarıyla dolu bahçelerden oluşan köyler... Ve bu dünyanın sokaklarından dolaşan çocuklarımız, eski dünyada yaşasalardı, erkekse yaltakçı bir kâtip ya da bir tezgâhtar, köle gibi çalışan bir tarım işçisi ya da bir hizmetkâr, kızsız mecalisiz bir köle, bir fahişe, kaygı içinde kıvranan bir anne veya asık suratlı bir başarısızlık hikâyesi olacaktı; ama bu dünyada memnuniyetle ve cesaretle öğreniyorlar, yaşıyorlar, eyleme geçiyorlar, mutlular ve cesurlar ve özgürler. Gözümün önüne Roma'nın harabelerinde, Mısır'ın lahitlerinde ve Atina'nın tapınaklarında dolaşırken, Mainington'ın tuhaf mutluluğunu deneyimlerken, Orba'nın narin beyaz kulesine bakarken geliyorlar... Ama yaşamının zevkini kim tam anlayıyorsa anlatabilir, dünyadaki tüm yeni şehirlerimizi kim sayabilir ki? İnsanların sevgi dolu elleriyle, insanlar için yapılmış şehirler; güzelliğiyle ve zarifliğiyle, ilk kez ziyaret edenleri gözyaşlarına boğan şehirler...

Melmount'un koltuğunun ardında oturup dinlerken, gali-

ba tüm bu şeylere dair bir çeşit öngörüye sahiptim ama şimdi başarılanları biliyor olmak da beklentilerimi yanlış yorumlamama yol açıyor olabilir. Hakikaten de bir şeyleri öngörmüş olmalıydım – yoksa kalbimde böylesine bir kıvanç olabilir miydi?

ÜÇÜNCÜ KISIM
YENİ DÜNYA

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞİMDEN SONRA AŞK

I

Şu ana dek Nettie'den bahsetmedim. Kişisel hikâyemden epey uzaklaştım. Size Değişim'in etkisini, hızla ve ihtişamla söken şafağını, insanın içine işleyen ışık tufanını ve yaşama sevincini, hayatın genel çerçevesinde anlatmaya çalıştım. Değişim'den önceki bütün yaşamım, ara sıra yanıp sönen güzellik parıltıları dışında, karanlık bir koridor gibiydi. Donuk bir acıdan ve karanlıktan ibaretti. Sonra aniden duvarlar yıkıldı, acı veren sınırlar kayboldu; ben ise gözlerim kamaşarak, hayrete düşerek ama yine de bu güzel dünyaya, ardı arkası kesilmeyen çeşitliliğine, doygunluğuna, fırsatlarına sevinerek yaşam denen ihtişamlı armağanı kucakladım. Müziğe yeteneğim olsaydı, tüm dünyada yankılanacak bir ezgi çalar, içine şu ya da bu makamı katar, nihayetinde zaferin ve neşenin katıksız coşkusuna yükseltirdim. Sabahın köründe yola çıkmanın tüm gurusuna ve umuduna, beklenmedik olayların tüm sevincini, aniden ödülünü bulan acı verici gayretlerin tüm hoşnutluğunu anlatırdı; yeni açan çiçekler ve oyun oynayan çocuklar gibi, ilk bebeğini kucağına aldığı anda mutluluktan ağlayan anneler gibi, müzik dinleyerek inşa edilen şehirler gibi, bayrakları asmış ve şarapları güverteye saçmış halde, üzerinde tezahürat yapan kalabalıklarla, denizle ilk buluşmasına yelken açmış gemiler gibi olurdu. Şarkı boyunca umut –inançlı, ısıtılı ve

yenilmez bir umut– büyürdü, ta ki tüm şarkı umut isimli fatihin zafer marşına, dünyanın ardına kadar açılmış kapılarından borazanlarla ve flamalarla geçmesine dönüşene dek.

Sonra hoşnutluğun o ışıldayan sisinin içinde, başkalaşmış bir Nettie beliriyor.

İşte yine yanıma geldi – inanılmaz, tamamen unutulmuş bir şey.

Geliyor ve yanında Verrall var. O zaman yanıma nasıl gel-diye, şimdi de hafızama öyle geri dönüyor – önce biraz yabancı görünüyor, araya giren şeyler onu görmemi engelliyor, onu yine Menton’daki postane-bakkalın hafif rengi solmuş, pürüzlü camlarından görüyormuş gibi, şüpheyile izliyorum. Değişim’den sonraki ikinci gündü, Downing Sokağı’na* gitmek üzere yola çıkma hazırlıkları yapan Melmount’un telgraflarını göndermiştim. İkisini önce küçük, bulanık şekiller olarak gördüm. Cam eğri görünmelerine yol açıyor, jestlerini ve adımlarını abartıyor ve başkalaştırıyordu. Onlara bir barış işareti vermek istiyordum, kafamda zillerin çalmasıyla beraber dışarı çıktım. Beni görür görmez durdular, Verrall beni arıyormuş gibi, “İşte burada!” diye bağırdı, sonra da Nettie’nin, “Willie!” dediğini duydum.

Onlara doğru yürürken, yeniden yapılandırılmış evrenimdeki bakış açımı karşılaştım.

Sanki bu iki kişiyi ilk defa görüyordum; ne kadar güzel, ne kadar zarif ve ne kadar insan olduklarını ilk kez fark ediyordum. Sanki onlara daha önce hiç bakmamış, onları hep bencilce hırslarımın buğusunun ardında görmüştüm. Eski zamanın evrensel karanlığını paylaşmışlardı; yenisinin evrensel heyecanını da paylaşıyorlardı. Sonra aniden Nettie, Nettie’ye duyduğum sevgi, Nettie’ye duyduğum büyük tutku, içimde tekrar belirdi. İnsan ırkının yüreğini genişleten bu değişim,

* Birleşik Krallık’ın başkenti Londra’nın Westminster semtinde bulunan, Birleşik Krallık Başbakanı ile Hazine Şansölyesi’nin resmi konutlarını ve ofislerini barındıran sokak. –çn

aşkı bitirmemişti. Aslına bakarsanız aşkı hudutsuzca genişletmiş, yükseltmişti. Aklındaki dünyayı yeniden inşa etme hayalinin ortasında belirdi ve tamamını ele geçirdi. Saçları yanağına dökülüyordu, dudakları aralandı ve o tatlı tebessümüne yol verdi; gözleri hayretle, hoş karşılayan bir dikkatle, son derece korkusuz bir cana yakınlıkla doluydu.

Uzattığı elini tuttum ve kendime şaşarak kahroldum. “Seni öldürmek istedim,” diyebilirdim sadece, bu düşünceyi idrak etmeye çalışarak. Artık kulağa yıldızları bıçaklamak veya gün ışığını katletmek gibi geliyordu.

“Sonrasında seni aradık,” dedi Verrall, “ama bulamadık... Bir silah sesi daha duyduk.”

Gözlerimi ona çevirdiğimde Nettie’nin eli elimden düştü. Beraber bayıldıklarını hatırlayınca, o şafağa yanında Nettie ile uyanmanın nasıl bir şey olabileceğini düşündüm. Onları kalınlaşan sisin içinde son gördüğümde yan yana, el eleydiler. Değişim’in yeşil şahinleri karanlık kanatlarını çırpıtıklarında, tökezleyerek düşmüşlerdi. Kimbilir onlara güneş ne parlak, çiçekler ne güzel, kuşların şakıması ne tatlı geliyordu?..

Kalbimden geçen buydu. Ama dudaklarım, “Uyandığımda silahımı attım,” diyordu. Öyle şaşırmıştım ki düşüncelerim sessizdi; boş laflar ediyordum. “Sizi öldürmediğim, hâlâ burada olduğunuz, bu kadar iyi görüldüğünüz için çok mutluyum...”

“Yarıdan sonraki gün Clayton’a dönüyorum,” dedim açıklamalara sığınarak. “Burada Melmount için stenografik yapıyordum ama artık neredeyse bitti...”

İkisi de tek bir kelime söylemedi, artık konunun bir önemi kalmamıştı ama bilgi vermeyi sürdürüyordum. “Uygun kadroların hazır bulunduğu Downing Sokağı’na götürülecek, yani bana ihtiyaç kalmayacak... Melmount ile olmama şaşırmış olmalısınız. Onunla uyandığımda, kazara tanıştım. Onu o yolda bulduğumda, bileği kırılmıştı... Bir rapor hazırlamak için Dört Kasaba’ya dönmem gerekiyor. Bu yüzden ikinizi de

tekrar gördüğüme memnun oldum,” – sesimde bir ima mı vardı? – “size veda etmek ve iyi dileklerimi sunmak istedim.”

Onları bakkalın penceresinden ilk gördüğümde söylemek istediğim türden laflar ediyordum ama konuştuğum esnada hissettiğim ve düşündüğüm şey bu değildi. Bunları söylemeye devam ettim, çünkü aksi halde es verecektim. Nettie’den ayrılmanın zor olacağını fark ettim. Sözcüklerim gerçekliklerini yitiriyordu. Durdum ve bir an için uçümüz de sessizce birbirimize baktık.

Sanırım o sırada en çok şeyi keşfeden bendim. Değişim’in özümdeki tabiatı ne kadar az değiştirdiğini ilk kez fark ediyordum. Bu harikalar dünyasında, bir süreliğine aşk meselesini unutmuştum. Hepsi bundan ibaretti. Tabiatımdan hiçbir şey kaybolmamıştı, yalnızca düşünme ve kendini dizginleme gücüm fevkalade artmış, görüş alanıma yeni ilgi alanları girmişti. Yeşil Sis kaybolmuş, zihinlerimiz temizlenmiş ve cilalanmıştı; yeni ve daha temiz bir havayı solusak da hâlâ kendimizdik. Yatkinliklerim değişmemişti; Nettie’nin cazibesi, algılarımın keskinleşmesiyle sadece daha da canlı hale gelmişti. Onunla aynı havayı soluyunca, gözlerim gözleriyle buluşunca içimdeki arzu tekrar uyandı; ama artık çılgınca değil, makul bir arzuydu bu.

Sosyalizm hakkında yazı yazdıktan sonra Checkshill’e gittiğim zamanlar gibiydi...

Elini tamamen bıraktım. Bu şartlarda ayrılmak abes kaçaktı.

Hepimiz böyle hissediyorduk. Bunu düşünerek sessiz kaldığımız tuhaf bir an yaşandı. Kafamdaki düşünceyi somutlaştıran ve ertesi gün veda etmek üzere tekrar buluşmamız gerektiğini söyleyen Verrall oldu, böylece karşılaşmamız bir nevi ayaküstü sözleşmeye dönüştü. Uçümüz Menton’daki handa buluşacak, öğle yemeğimizi beraber yiyecektik...

Evet, şimdilik konuşmamız gereken tek şeyin bu olduğu açıktı...

Biraz tuhaf bir vedalaşma yaşandı. Kasabanın ana cadde-sine doğru, arkama bakmadan, kendime şaşarak yürüdüm. Sanki daha önce gözden kaçırdığım, tüm planlarımı bozan, tamamıyla kaygı verici bir şey keşfetmiştim. Melmount'un iş-lerini ilk defa dalgın ve şevksiz bir halde yapıyordum. Nettie'yi düşünmeye devam etmek istiyordum; zihnim bir anda o ve Verrall hususunda son derece üretken olmaya başladı.

2

Yeni dönemin şafağında üçümüzün yaptığı konuşma, hafı-zamda keskinliğini koruyor. Bu konuşmada taze ve yalın, genç ve canlı ve coşkun bir şey vardı. Değişim'in insanların cevapla-ması için sorduğu en zor soruları, belli bir toyluk ve utangaç-lıkla ele aldık. Bunları pek az önemsiyorduk. İnsan hayatının eski entrikaları, dar kafalı rekabeti, hırsı ve ilkel saldırganlığı, kıskançlığın ruhların arasında açtığı mesafe kaybolup gitmiş-ti. Peki bu bizi nerede bırakıyordu? Milyarlarca insan gibi, bi-zim de tartıştığımız şey buydu...

Neden bilmiyorum, Nettie ile bu son görüşmeyi, kafamda Menton Hanı'nın sahibesinden bir türlü ayıramıyorum.

Menton Hanı eski dünya düzeninin nadir rastlanan hoş yerlerinden biriydi; alışılmadık zenginlikteki bu han, Shaphambury'den gelen ziyaretçilerden rağbet görür, onlara öğle yemeği ve çay servis ederdi. Bol bulunan yeşil alanlarının etrafı sarmaşıklarla sarılı, sarmaşıkların arası ise aslanağızla-rıyla, hatmi çiçekleriyle, hezarenlerle ve daha nice bilindik yaz çiçekleriyle bezeliydi. Bunların arka fonunda defneler ve çobanpüskülleri vardı; hanın üçgen çatısı ve tabelası –bir ej-derhayı öldürmekte olan beyaz atlı George– gökyüzüyle sınırı çizen kıızıl kayınların önünde yükseliyordu.

Nettie ile Verrall'ı buluşma yerimizde beklerken, oranın sa-hibesıyla –geniş omuzlu, güler yüzlü, çilli bir kadındı bu– De-ęiřim sabahı hakkında lafladım. Bu anaç, bereketli, kıızıl saçlı,

turp gibi kadın artık dünyadaki her şeyin iyiye gideceğinden kaygısızca emindi. Özgüveni ve sesindeki bir şey, konuşur konuşmaz ona ısınmamı sağladı. “Artık uyandık ya,” dedi, “anlamsız olan her şey düzeltilecek. Neden mi? Çünkü ben öyle diyorum.”

Sevecen mavi gözlerinde sınırsız bir cana yakınlık vardı. Konuşmayı bıraktığında, dudaklarına tatlı bir tebessüm yerleşiyordu.

Eski alışkanlıklarımız gücünü koruyordu; o dönem tüm İngiliz hanlarında fiyatlar fahişti, bu yüzden öğle yemeğinin fiyatını sordum.

“İster öde ister ödeme,” dedi, “veya istediğin kadar öde. Bu ara tatilde sayılırız. Yine ödemeler ve ücretler olacaktır tabii, bir şekilde düzenleriz ama eskisi gibi bir endişe kaynağı olmayacak – orası kesin. İşimin en sevmediğim yanı buydu zaten. Çalırların arasından müşterileri izleyip, bana ve aileme karşı adil olacak ama onları da buradan memnun gönderecek fiyat nedir diye merak ettiğim çok oldu. Umurumda olan para değil. Büyük değişiklikler olacak, bundan emin olabilirsiniz; ama ben burada kalıp insanları mutlu etmeye devam edeceğim – yol tepenleri yani. İnsanlar güler yüzlü olunca burası pek hoş bir yer oluyor; sadece kıskandıklarında, kötü düşündüklerinde, yorulduklarında, hazmedemeyecekleri kadar yediklerinde veya kaldıramayacakları kadar içtiklerinde bahçemize Şeytan geliyor. Burada gördüğüm tebessüm çoktur, çoğu da arkadaş gibi tekraren gelir ama her şey yoluna koyulunca daha bile güzel olacak.”

Bu cömert kadın yaşam enerjisiyle ve umutla gülümsedi. “Öyle bir omlet yiyeceksin ki,” dedi, “sen ve arkadaşların öyle bir omlet yiyeceksiniz ki – sanki cennetten çıkma! Bugünlerde her zamankinden daha iyi yemek yapıyorum. Yaparken mest oluyorum...”

Tam o anda Nettie ile Verrall hanın girişindeki, kırmızı güllerle bezeli rustik kemerin altında belirdi. Nettie beyaz gi-

ynmişti ve şapka takmıştı, Verrall ise gri bir şekildi. “İşte arkadaşlarım geldi,” dedim; ama Değişim’in tüm sihrine rağmen ruhumda parlayan güneşin önünde bulutlar belirdi. “Hoş bir çift,” dedi hanın sahibesi, kadifemsi yeşillikleri geçerek bize doğru yaklaşırlarken...

Hakikaten de hoş bir çiftti ama bu benim pek hoşuma gitmiyordu. Hayır – biraz irkilmiştim.

3

Bu eski gazete, *Yeni Gazete*’nin yeniden basım yaptığı ilk nüshası, kaybolmuş bir çağın kurumuş son kalıntısı, eskiden batıl inanca sahip olanların –siyah elbiseli Bayan Piper’ı İsa’nın yardımına koşturan şu tuhaf sofular gibilerin– falcıların eline koyduğu küçük kartlara benziyor. Çatırdayan kâğıda dokunmak, beni elli yıl geriye, üçümüzün o çardakta oturduğu ana götürüyor; yine etrafımızdaki havayı kaplayan gül kokusunu alıyor, verdiğimiz uzun esler boyunca günebakanların etrafında vızıldayan arıları duyuyorum.

Belki yeni zamanın şafağındayız ama üçümüz de eski dünyanın izlerini ve kıyafetlerini taşıyoruz.

Ben esmer, kötü giyinmiş bir delikanlıyım ve Lord Redcar’ın çenemin altına attığı yumruğun mavi-sarı izini hâlâ taşıyorum; genç Verrall çaprazımda oturuyor, benden daha iyi giyinmiş, daha nazik ve sessiz, üstelik iki yaş da büyük ama açık teninden dolayı benden yaşlı görünmüyor; karşımda ise Nettie kara gözlerini yüzüme dikmiş oturuyor, eski zamanlarda olduğundan daha ağırbaşlı ve daha güzel. Hâlâ ona bahçede rastladığım sırada giydiği beyaz elbiseyi giyiyor, nazik boyunda hâlâ aynı inciler ve altın sikke asılı duruyor. O kadar aynı ve o kadar farklı ki; o zaman bir kız, şimdiyse bir kadın – ikisinin arasındaki zamanda ise çektiğim acılar ve Değişim’in mucizesi yatıyor! Oturduğumuz yeşil masanın üstüne lekesiz bir örtü serilmiş, üzerinde sade bir kumanyadan oluşan, iştah

açıcı öğle yemeğimiz var. Arkamdaki yeşil ve bereketli bahçe-
de güneş cömertçe parlıyor. Hepsini görüyorum. Yine orada
oturuyorum ve tuhaf hissederek yemeğimi yiyorum; masanın
üzerinde bu gazete duruyor ve Verrall Değişim'den söz ediyor.

“Değişim’in içimde ne kadar çok şeyi yok ettiğini,” dedi
düzgün diksiyonuyla, “tahmin bile edemezsin. Hâlâ tam ola-
rak uyandığımı hissetmiyorum. Benim gibi adamlar öyle ko-
şullanmıştır ki... Böyle olacağını hiç düşünmezdim.”

Derdini tam anlamıyla anlatmak için masanın üzerinden
bana doğru eğildi. “Kendimi kabuğundan çıkarılmış bir yara-
tık gibi hissediyorum – yumuşak ve yeni. Bana belli bir şekilde
giyinmem, belli bir şekilde davranmam, belli bir şekilde dü-
şünmem gerektiği öğretildi; şimdi hepsinin –en azından ço-
ğunun– yanlış ve bağnazca şeylerden, anlamını yitirmiş sınıf
âdetlerinden ibaret olduğunu anlıyorum. Dünyanın geri ka-
lanına kafa tutabilmek için birbirimize iyi davranıyorduk. Ne
beyefendilik ama! Bu hayret verici –”

Bunları söylediğini hâlâ duyabiliyor, kaşlarının kalkışını ve
keyifle gülümseyişini hâlâ görebiliyorum.

Durdu. Bunları söylemek istemişti ama konuşmamız gere-
kenler başkaydı.

Biraz öne eğildim ve bardağımı sıkı sıkı tuttum. “İkiniz,”
dedim, “evlenecek misiniz?”

Birbirlerine baktılar.

Nettie aheste aheste konuşuyordu. “Kaçtığımda aklımda
evlenmek yoktu,” dedi.

“Biliyorum,” diye cevapladım. Gayret ederek bakışlarımı
yukarı çevirdim ve Verrall’ın bakışlarıyla karşılaştım.

Bana cevap veren o oldu. “Bence biz ikimiz hayatlarımızı
birleştirdik... Ama bizi ele geçiren şey bir tür deliliktir.”

Başımla onayladım. “Tutku,” dedim, “deliliktir zaten.”
Sonra kendi sözlerimden şüphe duymaya başladım.

“Neden tüm bunları yaptık?” diye sordu aniden Nettie’ye
dönerek.

Nettie ellerini çenesinin altında kavuşturmuş, yere bakıyordu.

“Yapmak ZORUNDAYDIK,” dedi eski ifade yetersizliğiyle. Sonra aniden dökülmeye başladı.

“Willie,” diye haykırdı aniden, gözlerini bana dikip, “sana kötü davranmak istemedim – hakikaten istemedim. Seni –bir de annemi ve babamı– hep düşündüm. Ama bu beni alıkoymadı. Seçtiğim yola gitmekten birazcık bile alıkoymadı.”

“Demek seçtiğin!” dedim.

“Bir şey beni ele geçirmiş gibiydi,” diye itiraf etti. “Anlaşılmaz bir şey...”

Elleriyle küçük bir çaresizlik hareketi yaptı.

Verrall’ın parmakları bir müddet masa örtüsüyle oynadı. Sonra tekrar bana döndü.

“Bir şey bana ‘onu al’ diyordu. Hatta her şey bunu diyordu. Ona olan arzumu kontrol edemiyordum. Bilmiyorum. Buna katkısı olmayan hiçbir şey, benim için anlam ifade etmiyordu. Sen –”

“Devam et,” dedim.

“Senden haberim olduğunda –”

Nettie’ye baktım. “Ona benden hiç bahsetmedin mi?” dedim içimde eski zamanlara ait bir sızıyla.

Verrall onun yerine yanıt verdi. “Hayır. Ama anlaşıldı; o gece seni gördüğümde içgüdülerim harekete geçti. Sen olduğunu biliyordum.”

“Demek bana karşı zafer kazandın?.. Elimde olsaydı, ben de sana karşı zafer kazanmak isterdim,” dedim. “Devam et lütfen!”

“Gerçekleşen her şey bu meseleyi hayatın en güzel yanı haline getirdi. Genel bir pervasızlık havası vardı. Bu bir yaramazlıktı; eğitimini aldığım siyaset ve iş yaşamında başarısız olacağım, onurumun lekeleneyeceği anlamına geliyordu. Böylece iş daha da güzel bir hal aldı. Nettie için yıkım ve sefalet anlamına geliyordu. Böylece iş daha da güzel bir hal aldı. Aklı

başında veya edep sahibi hiç kimse yaptığımızı onaylamazdı. Böylece iş olağanüstü bir hal aldı. Konum avantajına sahiptim ve bunu alçakça kullandım. Bunun bile hiçbir önemi yoktu.”

“Evet,” dedim, “bunlar doğru. Ve seni önüne katan karanlık akıntı, beni de peşinizden sürükledi. Altıpatlarımla – ve nefretimle zırıldayarak... Senin için hangi tabir geçerli, Nettie? Kendini vermek mi? Kendini yokuştan aşağı bırakmak mı?”

Nettie ellerini masanın üzerine koydu. “Ne olduğunu bilmiyorum,” dedi benimle içtenlikle konuşarak. “Kızlara erkekler gibi kendi zihinlerine bakmayı öğretmiyorlar. Henüz görmüyorum. Her türlü ufak sebep vardı – gerekliliklerin önüne geçiyorlardı. Kötü sebeplerdi bunlar. Sürekli kıyafetlerini düşünüyordum.” Bir an gözleri parlayarak, Verrall’e gülümsedi. “Sürekli olarak bir hanımefendi gibi davranmayı ve bir otelde oturmayı düşünüyordum – başımda uşak gibi adamlarla. İşte korkunç gerçek bu, Willie. Bu kadar kötü sebepler! Daha da kötü sebepler!”

Bana sebeplerini sunduğu, o ilk müthiş sabahın şafağında-ki gibi parlak ve büyüleyici bir berraklıkla konuştuğu anları hâlâ hatırlıyorum.

“Hepsi de o kadar kötü değildir,” dedim yavaşça, kısa bir esin ardından.

“Hayır!” dediler aynı anda.

“Ama erkeklerden ziyade kadınlar seçer,” diye ekledi Nettie. “Hepsi küçük resimler halinde gözümün önüne geliyor. Biliyor musun –şu ceketin– onda bir şey var... Sana söylesem bozulur musun? Ama artık bozulmazsın canım!”

“Bozulmam,” diye onayladım.

Âdeta ruhuma hitap eder gibi, usulca ve ciddiyetle, hakikati teslim etme arzusuyla konuşuyordu. “Ceketindeki pamuklu bir şeyden bahsediyorum,” dedi. “Böyle şeyler yüzünden kafamın karışması korkunç bir şey biliyorum ama karışıyordu işte. Eski zamanlarda – bunu itiraf edemezdim! Clayton’dan – ora-

daki pislikten nefret ediyordum. Ve o mutfak! Annenin korkunç mutfağı! Hem senden korkuyordum, Willie. Seni anlamıyordum ama onu anlıyordum. Şimdi farklı tabii – ama o zaman onun söylediklerini anlıyordum. Bir de sesi vardı tabii...”

“Evet,” dedim Verrall’a, bir keşifte bulunmuş gibi sessizce, “evet, Verrall, güzel bir sesin var. Daha önce bunu fark etmemiş olmam ne garip!”

Masaya serdiğimiz tutkulara bakarak bir süre sessizce oturduk.

“Tanrım!” diye haykırdım, “bu içgüdü ve sözsüz arzu denizinin, dokunmak ve görmek ve hissetmek gibi amansızca köpüren dalgalarının arasında, zekâmız küçük bir yelkenli gibi oradan oraya savruluyordu – sanki gemiden düşmüş bir kümes dolusu tavuk gibi, gıdaklayıp duruyordu.”

Verrall çizdiğim tabloyu onaylarcasına güldü. “Bir hafta önceye kadar,” dedi, daha da ileri götürerek, “tavuk kümesimize tutunacağız diye dalgaların arasına atlardık. Bir hafta önce bu doğruydum. Ya bugün?”

“Bugün,” dedim, “rüzgâr dindi. Dünyanın fırtınası sona erdi. Ve mucize eseri, o tavuk kümesleri, dalgalara karşı koyan gemilere dönüştü.”

4

“Ne yapacağız?” diye sordu Verrall.

Nettie önümüzdeki vazodan koyu kırmızı bir karanfil çekti, çok nazik ve temkinli bir şekilde çanak yapraklarını aşağı çevirmeye ve açığa çıkan taç yapraklarını yoldmaya başladı. Bunu konuşmamız boyunca yaptığını hatırlıyorum. Yırttığı kırmızı yaprakların parçalarını uzun bir sıra halinde dizdi, yerlerini ayarladı, sonra bir daha ayarladı. Nihayet eseriyle baş başa kaldığımda, desen hâlâ tamamlanmamıştı.

“Yani,” dedim, “mesele oldukça basit görünüyor. Siz ikiniz,” – yutkundum – “birbirinizi seviyorsunuz.”

Duraksadım. Beni sessizlikle, düşünceli bir sessizlikle yanıtladılar.

“Birbirinize aitsiniz. Tekrar tekrar düşündüm ve farklı açılardan baktım. Ben imkânsız bir şeyi istemiş bulundum... Kötü davrandım. Peşinize düşmeye hakkım yoktu.” Verrall’a döndüm. “Ona bağlı olduğunu düşünüyor musun?”

Başıyla onayladı.

“Sosyal baskı olsa bile, havadaki bu bereketli berraklık ge-
çip gitse bile –ki bu olabilir– eskisi gibi olmayacak mısın?..”

Bana içtenlikle bakarak, “Hayır, Leadford, hayır!” dedi.

“Seni tanımamışım,” dedim. “Çok daha farklı biri olduğunu zannederdim.”

“Öyleydim,” diye girdi araya.

“Artık,” dedim, “her şey değişti.”

Sonra durdum – düşüncelerimi toparlamam gerekiyordu.

“Bana gelince,” diye sürdürdüm, Nettie’nin yere dönük yüzüne şöyle bir bakıp, sonra gözlerimi aramızdaki çiçeklere dikerek, “Nettie’ye olan alakam aklımı çeldiğine ve hep aklımı çeceleğine göre, bu alaka arzudan beslendiği için, onu senin ve tamamen senin olarak görmek dayanabileceğim bir şey olmadığına göre – arkamı dönmeliyim ve sizden uzaklaşmalıyım; siz beni görmezden gelmelisiniz, ben de sizi... Yakup ve Esav gibi, dünyayı ikiye bölmeliyiz... Kendimi tüm irademle başka işlere vermeliyim. Neticede – hayat bu tutkudan ibaret değil ya! Belki hayvanlar ve ilkeller için öyle olabilir ama ya insanlar için? Hayır! Yollarımızı ayırmalı, birbirimizi unutmalıyız. Bunun dışında yapacak ne var ki?”

Bakışlarımı yukarı çevirmedim, kızıl yapraklara bakarken öyle gergindim ki hafızama işliyorlardı ama Verrall’ın onaylayan tavrını hissettim. Bir süre sessiz kaldık. Sonra Nettie konuştu. “Ama –” dedi ve durdu.

Kısa bir süre bekledim. İç geçirdim ve arkama yaslandım. “Mesele son derece basit,” dedim, “çünkü artık sakın kafayla düşünüyoruz.”

“Ama GERÇEKTEN basit mi?” diye sordu Nettie tezimi gerçeklik sınırlarının dışına fırlatarak.

Yukarı baktım ve Nettie’nin Verrall’a baktığını gördüm. “Bak,” dedi, “Willie’den hoşlanıyorum. İnsanın gerçek hislerini söylemesi zor bir şey – ama onun böyle gittiğini görmek istemiyorum.”

“Ama o zaman,” diye itiraz etti Verrall, nasıl?..”

“Hayır,” dedi Nettie, yarısını ayarladığı yapraklarını bir kez daha bozarak. Sonra hepsini düz bir şerit halinde dizmeye başladı.

“Bu çok zor – hayatımın hiçbir noktasında zihnimin derinlerine inmem gerekmedi. Öncelikle, Willie’ye adil davranmadım. O – o bana bel bağlamıştı. Öyle olduğunu biliyordum. Onun umudu bendim. Ona vadedilen bir hazdım – hayatını taçlandırabileceği bir şeydim– hem de o güne dek sahip olduğu her şeyden daha iyi bir şey. Ve onun gizli gururuydum... Benim üzerimden yaşıyordu. Biliyordum ki –sen ve ben, iki-miz buluşmaya başladığımızda– ona ihanet ediyordum...”

“İhanetmiş!” dedim. “Sadece tüm bu kargaşanın içinde el yordamıyla ilerlemeye çalışıyordun.”

“Sen de bunun ihanet olduğunu düşündün.”

“Ama artık düşünmüyorum.”

“Ben öyle düşündüm. Bir bakıma, hâlâ öyle düşünüyorum. Çünkü bana ihtiyaç duyuyordun.”

Küçük bir ilkesel itirazın ardından düşüncelere daldım.

“Bizi öldürmeye çalışırken bile,” dedi sevgilisine, “zihnimin derinlerinde acısını paylaşıyordum. Çünkü başından geçen tüm korkunç şeyleri, nasıl küçük düştüğünü anlayabiliyorum.”

“Evet,” dedim, “ama bunun nasıl bir –”

“Bilmiyorum. Anlamaya çalışıyorum. Ama sen benim hayatımın bir parçasısın, Willie. Seni Edward’ı tanıdığımdan daha uzun süredir tanıyorum. Daha iyi tanıyorum. Doğrusunu istersen, seni tüm kalbimle tanıyorum. Bana yaptığın konuş-

maların boşa gittiğini, senin o tutkulu yanını anlamadığımı sanıyorsun. Ama anlamışım. Hem de o zaman fark ettiğimden daha fazla. Şimdi – şimdi her şey netleşiyor. Seninle ilgili anlamam gereken şey, Edward'ın bana sunduğundan daha derin bir şeydi. Şimdi anlıyorum... Hayatımın bir parçasının ve o parçayı koparıp atmak istemiyorum, hele onu yeni anlamışken..."

"Ama Verrall'ı seviyorsun."

"Sevgi çok tuhaf bir şey!.. Tek bir sevgi mi var ki? Yani bir adetle mi sınırlı?" Verrall'a döndü. "Seni sevdiğimi biliyorum. Artık bunu söyleyebilirim. Bu sabah dek söyleyemezdim. Ama şimdi aklım zincirlerini kırmış gibi hissediyorum. Ama sana olan bu sevgim nedir ki? Bir dizi beğeni –seninle ilgili şeyler– görünüşünle, davranışlarınla ilgili şeyler. Bunlar belli güzelliklerin algılanmasından ibaret. Bir de kendimi umutlandırıp aldatmama yarayan iltifatların var tabii. Bunların hepsi bir araya geldi ve vücudumda yeni uyanan derin duyguları da kendi içine kattı; her şey bundan ibaretmiş gibi görünüyordu. Ama değildi. Nasıl anlatsam? Çok parlak ama kalın abajurlu bir lamba gibi düşün – odadaki başka hiçbir şeyi göremezsin. Ama abajuru sök ve işte –hâlâ aynı ışık– hâlâ aynı yerde! Ama herkesi aydınlatıyor!"

Konuşmayı kesti. Bir süre kimse konuşmadı. Nettie hızlı hareketlerle, yaprakları piramit şeklinde dizmeye başladı.

Mecazi konuşmalar hep dikkatimi dağıtmıştır, bu yüzden sözleri bir bilmece gibi aklımda dolaşıyordu, "Hâlâ aynı ışık..."

"Kadınlar böyle düşünemiyor," diye iddia etti aniden.

"Nasıl düşünemiyor?"

"Kadınlar asla böyle düşünemedi."

"Birimizi seçmek zorundasın," dedi Verrall, onu benden önce anlayarak.

"Böyle yetiştirildik. Kitaplarla, öykülerle, insanların görüşleriyle ve tavırlarıyla bize hep bu söylendi – bir gün bir

erkek gelecekti. O her şey olacaktı ve diğer herkes hiçbir şey olacaktı. Diğer her şeyi bırak; onda yaşa.”

“Ama erkeklere de böyle bir kadın olduğu öğretiliyor,” dedi Verrall.

“Ama erkekler buna inanmıyor! Çünkü daha inatçılar... Erkekler hiçbir zaman buna uygun davranmadı. Bunu bilmek için tecrübeli olmaya gerek yok. Doğaları gereği buna inanmıyorlar. Ama bir kadının doğası gereği inandığı ya da inanmadığı hiçbir şey yok. Düşüncelerini kendinden bile gizleyerek, bir kalıba giriyor.”

“Giriyordu,” dedim.

“Her hâlükârda,” dedi Verrall, “sen girmedin.”

“Kalıptan çıktım diyelim. Bu kuyruklu yıldız sayesinde... Ve Willie... Ve o kalıba inanıyor gibi görünsem bile aslında en başından beri inanmadığım için. Willie’yi utanmış ve dışlanmış bir halde, bir daha görmemek üzere buradan göndermek aptalca – hele bir de ondan bu kadar hoşlanıyorken. Sanki alt ettiğim bir düşmanımymış gibi başında hoplayıp zıplamak ve eskisi gibi mutluymuşum rolü yapmak zalimce, kötücül ve na-hoş olurdu. Yaşamda bunu öngören anlamlı bir kural yok. Bu bencillik. Bu ilkelik. Hiçbir anlamı yok. Ben...” – hıçkırarak ağlamaya başladı – “Willie! Bunu yapmayacağım!”

Geri oturdum, süratle hareket eden parmaklarını izlemeye başladım.

“Evet, bu ilkelik,” dedim nihayet, özenle düşünüp taşındıktan sonra. “Yine de – doğal olan bu... Öyle ya!.. Neticede yarı ilkel sayılırız, Nettie. Ve dediğin gibi, erkekler kadınlardan daha inatçı. Kuyruklu yıldız bunu değiştirmede; sadece daha belirginleştirdi. Bu dünyaya kontrol edemediğimiz dürtülerle geliyoruz... Yine dediğime dönüyoruz; dürtülerden, tutkulardan, içgüdüsel ön yargılardan, hayvansı aptallıklardan oluşan bir akıntıda sürüklenirken, makul bir aklı, güzel yaşama arzusunu, kendimizi bulduk... Sanki suyun ortasında bir salda uyanmış, tutunmaya çalışan insanlar gibiyiz.”

“Yine benim soruma dönüyoruz,” dedi Verrall usulca. “Ne yapacağız?”

“Yollarımızı ayıracağız,” dedim. “Bak Nettie, bizim bedenlerimiz meleklerle ait değil. Hâlâ aynı bedenler – bir yerde okuduğuma göre, bedenlerimizde en ilkel atalarımızdan bile kalıntılar bulunabiliyor; iç kulağımızda –sanırım öyleydi– ve dişlerimizde hâlâ balıklara ait bir şeyler var, bazı kemiklerimiz hala şeyleri –Neydi adları?– keseli hayvanları andırıyor, maymunları saymıyorum bile. Senin güzel bedeninin bile, Nettie, bu lekeyi taşıyor. Hayır! Beni dinle.” Ciddiyetle ileriye atıldım. “Duygularımızın, tutkularımızın, arzularımızın özü, aynı bedenlerimizin özü gibi hayvansı, rekabetçi, imrenen bir şey. Şimdi burada kafa kafaya vermiş konuşuyoruz –egzersiz yap-tıysan ve karnını doyurduysan ve boş vaktin varsa bunu yapabilirsin– ama yaşama döndüğümüzde, maddeye dönüyoruz.”

“Evet,” dedi Nettie yavaşça sonuca vararak, “ama bunu kontrol edebiliriz.”

“Bunu ancak kurallara bağlı kalarak yapabiliriz. Bunda sihirli bir şey yok – maddeyi fethetmek için düşmanı bölme-li, maddeyi müttefikimiz haline getirmeliyiz. Hakikaten de bugünlerde insanlar dağları yerinden oynatabiliyor; bir dağa bakıp yerinden oynamasını ve denize dökülmesini söyleyebi-liyor; ama bunu yapabilmesinin sebebi, diğer insanlara yardım etmesi ve güvenmesi, demiri, çeliği, itaati, dinamiti, vinçleri, kamyonları, başka insanların parasını kendi tarafına çekebi-lecek zekâsı ve sabrı ve gücü olması... Sana olan arzumu fet-hedeceksem, bunu sürekli senin huzurunda olarak yapamam; gideceğim ve bir daha seni görmeyeceğim, başka uğraşlar bu-lacağım, bir şeyler için mücadele vererek ve bir şeyleri mûna-zara ederek oyalanacağım...”

“Ve unutacak mısın?” dedi Nettie.

“Unutmayacağım,” dedim, “ama seninle ilgili kara kara dü-şünmeyi bırakacağım.”

Bir süre anlamaya çalıştı.

“Hayır,” dedi; çiçeklerle son yaptığı deseni de bozdu ve kafasını kaldırıp Verrall’a baktı.

Verrall masanın üzerine eğildi, dirseklerini dayadı ve iki elinin parmaklarını iç içe geçirdi.

“Bakın,” dedi, “bu işlere çok kafa yormadım. Okulda ve üniversitede, böyle şeyler... Sistemin önlemeye çalıştığı şeylerdi. Bunların değişeceğine şüphe yok. Sanki,” – biraz düşündü – “Yunanca okuma dersinde rastladığım ama kimsenin ölü bir dilden çevirmeye tenezzül etmediği, Plato’nun sorduğu soruların etrafından dolanıyoruz...” Biraz durdu ve kendi kafasındaki dile getirilmemiş bazı soruları cevapladı. “Hayır. Leadford ile olan durumda, Nettie, söylediği gibi, birine münhasır olmak erkeklere daha doğal geliyor... Zihinler özgürdür ve dünyayı dolaşabilir ama bir kadına sadece bir erkek sahip olabilir. Rakipleri ekarte etmek zorundasın. Biz varoluş mücadelesi için yaratılmışız –BİZ varoluş mücadelesinin ta kendisiyiz; yaşamın kendisi bile vücut bulmak için mücadele veriyor– bu yüzden erkeklerin eş mücadelesi vermesi işe yarıyor; her kadın için aralarından biri galip geliyor. Diğerleri yoluna gidiyor.”

“Hayvanlar gibi yani,” dedi Nettie.

“Evet...”

“Hayatta çok şey var,” dedim, “ama bu meselenin evrensel hakikati kabaca böyle.”

“Ama,” dedi Nettie, “siz mücadele vermiyorsunuz. Bu değişti çünkü artık aklınız var.”

“Seçimini yap,” dedim.

“Ya seçim yapmamayı seçersem?”

“Seçimini yaptın demektir.”

Nettie’nin sabrı tükeniyordu. “Of! Neden kadınlar hep seks kölesi olacakmış? Bu büyük akıl ve ışık çağı bir bunu mu değiştirmede? Erkekler için de böyle! Bence hepsi aptalca. Bunun doğru çözüm olduğuna inanmıyorum, sadece o zamandan kalan kötü alışkanlıklar... İçgüdüler! İçgüdülerinizin

başka konularda sizi yönetmesini engelleyebiliyorsunuz. İşte burada, aranızdayım. Edward bu yanımda. Onu seviyorum çünkü neşeli ve sevimli ve çünkü – çünkü hoşuma gidiyor işte! Willie de bu yanımda –bir parçam– ilk sırrım, en eski dostum! Neden ikisine de sahip olmayacakmışım? Benim bir aklım yok mu ki baktığınızda sadece bir kadın görüyorsunuz? Neden beni hep uğruna mücadele edilecek bir şey olarak görüyorsunuz?” Durdu; sonra tedirgin edici teklifini bana yöneltti. “Üçümüz bir arada kalalım,” dedi. “Yollarımızı ayırmayalım. Ayrılan yol nefrete çıkar, Willie. Neden en azından arkadaş kalamıyoruz? Neden görüşüp konuşamıyoruz?”

“Konuşmak mı?” dedim. “Böyle şeylerle ilgili mi?”

Karşımda oturan Verrall ile göz göze geldik ve birbirimizi inceledik. Esaslı bir düşmanımızı iyice irdeliyor gibiydik. “Hayır,” diye belirttim kararımı. “Aramızda böyle bir şey olamaz.”

“Asla mı?” dedi Nettie.

“Asla,” dedim tereddütsüz.

Konuşmaya çabaladım. “Bu şeylerin yasalarını ve geleneklerini değiştiremeyiz,” dedim, “bu tutkular insanın benliğine fazla yakın duruyor. Uzayıp giden bir hastalıktansa, ameliyatı tercih ederim! Benim sevgim Nettie’nin hepsini istiyor. Bir erkeğin sevgisi fedakârlık değildir – bir taleptir, bir meydan okumadır. Hem,” – burada temayı biraz zorladım – “kendimi yeni bir sevgiliye adadım – yani aslında sadakatsiz olan benim, Nettie. Ardında ve tepende Dünya Şehri yükselecek, işte ben o binadayım. Güzel kalplim! Sen yalnızca mutluluksun –ve bu– evet bu çekici! Ama temel taşlarını kutsayacak şey benim kanımsa, üzerime böyle bir rol düştüğü için yalnızca mutlu olabilirim, Nettie – kendimi buna adayacağım.” Bu cümleleri azami inançla söylemeye gayret ediyordum... “Tutkuya dair ihtilaflar,” diye ekledim biraz ezikçe, “beni yolumdan alıkoymamalı.”

Bir es oldu.

“Öyleyse yollarımız ayrılıyor,” dedi Nettie tokat yemiş gibi. Başımla onayladım...

Kısa bir es daha oldu ve sonra ayağa kalktım. Hatta üçümüz de ayağa kalktık. Neredeyse surat asarak, hatırlanmaya değer başka bir söz etmeden ayrıldık ve çardakta tek başıma kaldım.

Arkalarından baktığımı zannetmiyorum. Sadece orada öylece kaldığımı, fena halde boş ve yalnız hissettiğimi hatırlıyorum. Sonra da yerime oturdum ve derin düşüncelere daldım.

5

Aniden kafamı kaldırdım. Nettie geri dönmüştü ve bana bakıyordu.

“Konuştuğumuzdan beri biraz düşünme fırsatım oldu,” dedi. “Edward yanına yalnız gelmemi sorun etmedi. Yalnız konuşursak daha iyi olur diye düşündüm.”

Bir şey söylemedim; buna bozuldu.

“Bence ayrılmamalıyız,” dedi.

“Hayır – bence ayrılmamalıyız,” diye tekrar etti.

“Her insan,” dedi, “farklı bir yaşam sürer. Söylediklerimi anlıyor musun merak ediyorum, Willie. Gerçek hislerimi söylemek çok zor. Ama söyleyeceğim. Sonsuza dek ayrılacaksak – açık ve net konuşacağım. İnsanın saklanması sebep olan türden bir yetiştirilme tarzım ve kadınsal içgüdülerim vardı. Ama – ben Edward’dan ibaret değilim. Ne dediğimi bir düşün – ben Edward’dan ibaret değilim... Keşke bunu daha iyi ifade edebilsem. Kendimden de ibaret değilim. Ne olursa olsun, sen benim bir parçasısın ve senden ayrılmaya dayanamıyorum. Senden neden ayrılmam gerektiğini de anlamıyorum. Aramızda bir bağ var, Willie. Birlikte büyüdük. Birbirimizin kemiklerine işledik. Seni anlıyorum. Artık hakikaten anlıyorum. Demek ki anlamak için bu yoldan geçmem gerekiyordu. Seni de hayalini de anlıyorum. Sana yardım etmek istiyorum.

Edward'ın – Edward'ın hayalleri yok... Seninle ayrılacağımızı düşünmek içimi acıtıyor, Willie.”

“Ama bu konuda anlaştık – ayrılmalıyız.”

“Ama NEDEN?”

“Çünkü seni seviyorum.”

“Pekâlâ, neden saklayacakmışım? Ben de seni seviyorum, Willie...” Göz göze geldik. Yanakları kızardı ve hararetle konuşmaya devam etti “Aptalsın sen. Bütün bu mesele aptalca. Ben ikinizi de seviyorum.”

“Ne dediğini bilmiyorsun. Hayır!” dedim.

“Gitmemi mi istiyorsun?”

“Evet, evet. Git!”

Bir an için, sanki mevcut gerçekliğimizin derinlerindeki zifiri karanlıkta, aptalca düşünceler varlıklarını sürdürmek istiyordu. Konuşacak gibi oldu ama sonra vazgeçti.

“Ama gitmek ZORUNDA MIYIM?” dedi nihayet titrek dudaklarla ve yıldız gibi parlayan gözlerle. Sonra devam etti, “Willie –”

“Git!” diye kestim lafını... “Evet.”

Sonra yine durduk.

Karşımda, gözlerinde yaşlarla, bana özlem duyarak, bana acıyarak duruyordu. Bizden sonraki nesilleri nihayet tüm sınırların ötesine taşıyacak o genişletilmiş aşk ve özel hayatımızın karşı koyması zor mecburiyetleri, cennetten çıkma bir rüzgârın şöyle bir esip sonra dinen ilk nefesi gibi, bizi harekete geçirmek üzereydi. Elini tutup öpmek istiyordum ama sonra dizlerim titremeye başladı; biliyordum ki ona bir an bile dokunsaydım dayanma gücümü yitirecektim...

Böylece, aramızda belli bir mesafeyle veda ettik; Nettie gönülsüzce ve geriye dönüp bakarak seçtiği adama, seçtiği yere gitti ve hayatımdan çıktı – batan bir güneş gibi...

Sonra da muhtemelen bu gazeteyi katladım ve cebime koydum. Ama o buluşmaya dair hatıram, Nettie'nin gidişiyle son buluyor.

Bunların hepsini daha dün yaşanmış gibi hatırlıyorum. Ağzlarımızdan dökülen sözcüklere kefil olabilirim. Sonra bir boşluk var. Yine golf sahasının yakınındaki evde olduğumu, Melmount'un gitme hazırlıkları sırasındaki koşuşturmayı gördüğümü, Parker'ın enerjisini tatsız bulduğumu, Melmount ile yalnız vedalaşmak istediğim için yola indiğimi hayal meyal hatırlıyorum.

Belki de Nettie'den sonsuza dek ayrılma fikrimden şüphe etmeye başlamıştım bile, zira Melmount'a o konuşmada söylenenlerden bahsetmek istiyordum...

Sanırım hiç konuşamadık; aceleye gelmiş bir tokalaşma dışında hiçbir şey yaşanmadı. Emin değilim. Aklımdan uçtu gitti. Ama arabasının uzaklaştığını ve Mapleborough Tepesi'nin ardında kaybolduğunu izlerken üzerime çöken kasveti ve kederi çok net hatırlıyorum. İşte orada ilk kez tam anlamıyla farkına vardım ki bu Büyük Değişim ve yaşamdaki yeni gayelerim, gelişigüzel bir mutluluk anlamına gelmiyordu. Gidişini izlerken, sanki bu adil değilmiş gibi itiraz etmek istiyordum. "Yalnız kalmak için," dedim kendime, "henüz çok erken."

Bu kadar çok şeyi feda ettikten, tutkunun ateşli esaretinden ve Nettie'yi arzulamaktan, fiziksel ve kişisel rekabetten, en derinlerimde yatan şeylerden kurtulduktan sonra, beni yalnız ve kalp ağrısıyla bırakıp yaşamın daha önemli ve katı vazifelerine hemen devam etmesi yanlış geliyordu. Kendimi yeni doğmuş gibi cıvılcıplak, kaybolmuş hissediyordum.

"İş!" dedim kahramanca bir gayretle. İç çekerek arkamı döndüm; en azından gitmem gereken yolun anneme çıkıyor olmasından memnundum...

Garip olan şu ki o gece Birmingham kasabasında epey neşeli olduğumu, faal ve meraklı bir ruh haline büründüğümü hatırlıyorum. Geceyi Birmingham'da geçirdim çünkü tren se-

ferleri düzensizdi ve yoluma devam edemiyordum. Parkta eski dünya müzikleri çalan bandoyu dinlemeye gittiğimde, yerel gazetelerden birinde muhabir olduğunu söyleyen bir adamla muhabbete koyuldum. İnsan hayatının etrafında şekillenmeye başlayan yeniden inşa konusuyla ilgili epey hevesliydi; sözlerini dinlerken, o asil rüyaya dair bir şeyler içimde yeniden doğdu. Ay ışığında, Bourneville adında bir yere yürüyerek, eski izole evlerin yerini alması gereken yeni sosyal kümelenmeleri, insanların nasıl iskân edilebileceğini konuştuk.

Bourneville de bu konuyla alakalıydı zaten. Özel bir imalat firmasının, işçilerinin konut şartlarını iyileştirme girişimiydi. Şimdiki aklımızla, bunun çok zayıf bir yardımseverlik türü olduğunu düşünebiliriz ama o zaman olağanüstü ve şanlı bir işti; insanlar bu kompakt evleri, mutfağın altına gömülü banyolarını (onca yerin içinde) ve diğer müthiş icatlarını görmek için uzun yollardan gelirdi. O saldırgan çağda özgürlüğün tehlikeli olabileceğini, her ne kadar Takas Kanunu bu husustaki bazı gelişmeleri önlemek için uzun süre önce yürürlüğe girmiş olsa da, işçileri işverenlerinin kiracısı ve borçlusuna haline getirmenin sıkıntılara yol açabileceğini kimse fark etmiyor gibiydi... Ama ben ve tesadüfen tanıştığım ahababım, hep bu ihtimalin farkındaydık ve iskân görevinin kamuya düştüğüne dair hiçbir şüphe-miz yoktu. Biz daha ziyade, bir yandan tasarruf sağlarken diğer yandan insanlara özgürlük alanı tanıyabilecek ortak kullanıma açık kreşler, mutfaklar, salonlar gibi konulara ilgi duyuyorduk.

Çok ilginçti, ama yine de o gece başımı yastığa koyup Nettie'yi ve yaptığı tercihlerdeki tuhaf değişimi düşündüğümde, biraz keyfim kaçtı ve bir bakıma dua ettim. O gecedeki beri anlaşılmasın şeylerin bir sembolü olarak gördüğüm, kalbimde yarattığım bir imgeye, dünyada bir şeyler inşa eden, insanlığı yeniden yaratan herkesin önderi olan bir Usta Zanaatkâr'a dua ettim.

Dua etmeden önce ve dua ettikten sonra, yine Nettie ile buluştuğumu, konuştuğumu, ikna etmeye çalıştığımı hayal ettim... Ama benimle beraber o tapınağa asla girmedim.

İKİNCİ BÖLÜM

ANNEMİN SON GÜNLERİ

I

Ertesi gün Clayton'a, evime döndüm.

Dünyanın yeni ve tuhaf ışığı orada daha bile güçlü parlıyordu çünkü eskiden karanlık ve sıkıntılı anılarıma, kötü çocukluğuma, yorucu gençliğime, hırçın ergenliğime ev sahipliği etmiş olan yerdi. Sanki orada sabahı ilk kez izliyormuşum gibi geliyordu. O gün bacalar tütüyor, fırınlar yanmıyordu; insanlar başka şeyler meşguldü. Güneşin berrak ve güçlü ışığı, tozsuz havadaki parıltı, dar sokaklara tuhaf bir neşe katıyordu. Daha iyisi ayarlanana kadar Belediye Binası'nda verilen umumi kahvaltıdan evine dönmekte olan insanların yüzü gülüyordu; Parload da aralarındaydı. "Kuyrukluyıldız konusunda haklı çıktın," diye şakıdım onu görür görmez; yanıma geldi ve elimi sıktı.

"İnsanlar burada ne yapıyor?" dedim.

"Bize dışarıdan yemek gönderiyorlar," dedi, "bütün gece-konduları yıkacağız ve fundalığa çadır kuracağız..." Yapılan planları anlatmaya başladı; ülkenin iç kesimleriyle ilgilenen toprak komiteleri hatırı sayılır bir süratle ve net bir amaç doğrultusunda işe koyulmuştu, nüfusun yeniden dağıtımı ana hatlarıyla planlanmıştı bile. İrticalen kurulmuş bir mühendislik fakültesinde çalışıyordu. Yeni çalışma düzeni belirlenene kadar herkes tekrar okula dönüyor, başlamakta olan dev yeni-

den inşa girişiminin arifesinde alabildiği kadar teknik eğitim alıyordu.

Benimle kapıma kadar yürüdü; orada, merdivenlerden inmekte olan ihtiyar Pettigrew ile karşılaştım. Üstü başı tozluydu ve yorgun görünüyordu ama gözleri hiç olmadığı kadar parlıyordu ve elinde daha önce görmediğim bir alet çantası taşıyordu.

“Romatizmanız nasıl oldu, Bay Pettigrew?” diye sordum.

“Perhizini değiştirmek,” dedi ihtiyar Pettigrew, “harikalar yaratabiliyor...” Gözümün içine bakıyordu. “Bu evlerin,” dedi, “muhtemelen yıkılması gerekecek, hem mülkiyet anlayışımızda da kayda değer düzeltmeler yapılmalı – aklın ışığında elbette; ama bu arada şu yüz kızartıcı çatıyı tamir etmemem için bir sebep yok! Bu işten nasıl da kaytardığımı düşündükçe –”

Elini kendini ayıplarcasına kaldırdı, yayvan ağzının kenarları aşağı eğildi, yaşlı kafasını iki yana salladı.

“Geçmiş geçmişte kaldı, Bay Pettigrew.”

“Ah o zavallı annen! Ne kadar iyi, ne kadar dürüst bir kadın o! Öylesine yalın ve müşfik ve bağışlayıcı ki! Düşününce bile! Seni zavallı delikanlı!” – mertçe konuştu – “Utaniyorum.”

Elimi onu bağışlarcasına ileri uzattım, zira bu yerde bir hırsız olduğumu masumane unutmuştum. Elimi sıktı ve yoluna gitti; başını sallamaya ve utandığını söylemeye devam ediyordu ama bence biraz rahatlamıştı.

Kapı açıldı ve zavallı annemin mucizevi bir şekilde temizlenmiş yüzü karşımda belirdi. “Ah Willie! Oğlum! SEN. Sen!”

Merdivenlerden koşar adım çıktım çünkü düşebileceğinden korkuyordum.

O sahanlıkta bana nasıl da sarıldı, zavallı kadın!..

Ama önce ön kapıyı kapattı. Anlamsız huysuzluklarıma duyduğu saygıyı alışkanlıkla devam ettiriyordu. “Ah evladım!” dedi, “Ah evladım! Ama sana çok feci davranıldı...” Yüzünü omzuma yakın tutuyordu ki içinde kabaran gözyaşları akmaya başlarsa beni gücendirmesin.

Yutkundu ve bir süre sessiz kaldı; uzun ve yorgun elleriyle, beni sıkı sıkı bağrına basmaya devam etti...

Telgrafım için teşekkür etti. Kolundan tuttum ve onu oturma odasına götürdüm.

“Ben iyiyim, anneciğim,” dedim, “kara günler geride kaldı – artık sonsuza dek bitti, anne.”

Bunu duyunca ve kimsenin onu paylamayacağını anlayınca kendini bırakma ve ağlama cesaretini gösterdi.

Ağladığını beş kasvetli yıldır bana göstermemişti...

2

Canım annem! Bu yenilenmiş dünyada geçireceği çok az bir süre kalmıştı. O sürenin ne kadar kısa olacağını bilmiyordum ama öfke ve isyan günlerimi telafi etmek için elimden az bir şey geliyor olsa da –belki de onun gözünde az değildi– bunu yaptım. Sürekli yanında olmaya dikkat ediyordum çünkü bana ihtiyaç duyduğunu hissediyordum. Fikir alışverişinde bulunacak ya da keyif yapacak halimiz yoktu ama beni masada görmeyi, çalışmamı izlemeyi, sağa sola gidip ufak işlerini halletmemi seviyordu. Artık dünya onun için zahmetli bir yer değildi ama zaten yaşlı ve yorgun bir kadın için sadece hafif işlerle ilgilenmek kolay ve zevkli oluyordu; bence sonunda mutlu gitti.

On sekizinci yüzyıla ait inanç anlayışını da noktasına dokunmadan korudu. Boynundaki muskayı öyle uzun süredir takıyordu ki artık bir parçası olmuştu. Ama o tutarlılığın içinde bile Değişim belli oluyordu. “Ama hâlâ alevler içinde yanılan bir cehenneme inanıyor musun, anneciğim? Hem de senin şefkatli kalbinle!” dedim ona bir gün.

İnandığına yemin etti.

Teolojik bir incelik buna inanmasını gerekli kılıyordu ama yine de –

Önündeki çuha çiçeklerini bir süre izledikten sonra titrek

elini şefkatle omzuma koydu. “Aslında, Willie, tatlım,” dedi sanki çocuksu bir yanlış anlamayı düzeltiyormuş gibi, “kimse-
nin oraya gerçekten GİDECEĞİNİ düşünmüyorum. Bunu asla düşünmedim...”

3

Vardığı bu makul teolojik hüküm nedeniyle o konuşma hâlâ hafızamda tazeliğini koruyor ama bu tarz başka konuşmaları-
mız da oldu. Öğleden sonraları, iş günü bittiğinde ve akşam
çalışmalarım ile ilgilenmeye başlamadan önce –eski zamanlar-
da işçi sınıfından bir genç adamın sosyolojide yüksek lisans
yapması ne kadar tuhaf görünürdü ve şimdi ne kadar olağan
bir şey!– Lowchester’ın parklarında yürüyüp, bir sigara tütü-
rüp hoşuna giden şeylerden konudan konuya atlayarak bah-
setmesini dinlemek ne güzeldi... Büyük Değişim onu fiziksel
olarak pek canlandırmamıştı – Clayton’daki o kasvetli yeraltı
mutfağında fazla uzun süre yaşadığından, herhangi bir hü-
cre yenilenmesi söz konusu değildi – nasıl ki küller temiz ha-
vayı görünce azıcık parlarsa, üzerinde öyle bir ölüm parıltısı
vardı. Ama son günleri çok dingindi, çaba gerektirmeyen bir
hoşnutlukla doluydu. Onun için yaşam yağmurlu ve fırtınalı
bir gündü; güzel havayı ancak günbatımının son kızılığında
yakalayabilmişti. Işık geçmişti. Yeni yaşamın konforlarını alış-
kanlık edinmedi, yeni şeyler yapmadı, sadece eski şeyleri daha
aydınlık görebildi.

O dönem mahallemizdeki başka yaşlı kadınlarla beraber,
Lowchester Konağı’nın üst katındaki odalarda yaşadı. Bu sade
ve geniş daireler, George dönemi tarzında döşenmişti; bir
yandan azami konfor ve kullanım kolaylığı sağlarken, diğer
yandan refakatçi ihtiyacını azaltmak üzere tasarlanmıştı. Eski
isimleriyle “büyük konakları” devralmış, içlerine toplu yemek
odaları vesaire kurmuştuk –mutfakları son derece ferahtı– ve
huzurlu yaşaması gereken, altmış yaşının üzerindeki yaşlı-

lar için hoş yerlere dönüştürmüş, sosyal kullanıma açmıştık. Bunu sadece Lord Redcar'ın evine değil, Checkshill Konağı'na da yapmıştık –yaşlı Bayan Verrall ağırbaşlı ve becerikli bir ev sahibesi olmuştu– hatta Dört Kasaba bölgesi ve Galler'in dağları arasında kalan geniş alandaki çoğu güzel konutu böyle kullanmıştık. Bu büyük konakların etrafındaki, ağaçlar tarafından gizlenen güzel müstemilatları, çamaşırhaneler, evli hizmetçiler için konutları, ahırları, mandıraları ve benzer başka yapıları eve dönüştürmüş, bunlara önce çadırlar ve bungalovlar, sonra kare veya dikdörtgen şeklinde konutlar eklemiştik. İlk olarak bizim komünümüzün yerleştiği üniversite binalarında iki küçük odam vardı, böylece anneme yakın olabiliyordum; hem Clayton'daki günlük konferanslara, sekreterlikle ilgili ve istatistiki işlerime giderken kullandığım yüksek hızlı elektrikli trene de çok yakındı.

Bizimki düzene oturan ilk modern komünlerden biriydi; Lord Redcar gayret içinde hepimize yardımcı oluyordu ve atadan kalma evini güzelleştirme konusunda bizden daha güçlü içgüdülere sahipti – yolumuzu Batı Ormanı'ndaki kayınların ve eğrelti otlarının ve çan çiçeklerinin arasından geçiren ve parkın keyifli doğal yaşamını da koruyan kestirme yol onun fikriydi; muhitimizle gurur duymak için çok sebebimiz vardı. Dört Kasaba'nın endüstri vadisindeki park bölgesi boyunca yayılmış olan diğer komünlerin neredeyse hepsi, konakların arasındaki ara sokakların ve katedralin etrafındaki dinî konutların yerine kondurduğumuz kare ve dikdörtgen konutların mimarisini, tüm bu binaları yeni sosyal ihtiyaçlarımıza nasıl uyarladığımızı etüt etmek için yanımıza geliyordu. Bazıları bizim yaptıklarımızı daha da geliştirdiğini iddia ediyordu. Ama fundalıklarımızın ardındaki orman gülü bahçesinin bir benzerini yapamazlardı; erginliğiyle ve nadir bulunan kireçsiz toprakla beslenmesiyle, İngiltere'nin bu bölgesinde sadece bizim sahip olduğumuz türden bir şeydi.

Bu bahçeler elli yıl kadar önce üçüncü Lord Redcar'ın idare

resinde yapılmıştı; orman gülleriyle ve açelyalarla doluydu, bazı yerleri öyle iyi korunmuş ve güneş almıştı ki koca koca manolyalar açmıştı. Üzeri kıvıll ve sarı sarmaşık gülleriyle kaplı uzun ağaclar, çiçekli çalıların ve kozalaklı ağacların tüm çeşitleri, başka bir bahçede görülemeyecek kadar çok pampa otu vardı. Tüm bunların oluşturduğu sınırın gölgelerinde ise açık alanlar ve zümrüt yeşili çimler, ara ara güller ve başka çiçek tarhları, ırmak kıyısında ise çuha çiçeklerine ayrılmış kısımlar vardı. Annem bu sonuncu saydığım çiçekleri ve sayısız sarı, kahve, mor taç yapraklarının arasında bakan küçük yuvarlak gözlerini, bu bahçelerin ona gösterebileceği diğer her şeyden daha çok severdi; İnşa Yılı'nın baharında her gün oraya gider, beraberce onların en güzel görüldüğü bankta otururduk.

Sanırım ona, hoşuna giden başka duygulara ek olarak, zarif bir zenginlik hissettiriyordu. Eski zamanlarda, dünyada hoşuna giden herhangi bir şeyin yeterli miktarından fazlasına sahip olmak ne demek hiç bilmemişti.

Oturur düşünürdük ya da konuşurduk – ister konuşalım ister öylece oturalım, aramızda hep kusursuz bir anlayış olurdu.

“Cennet,” dedi bana bir gün, “cennet bir bahçe olmalı.”

Ona biraz takılasım geldi. “Mücevherlerle, değerli taşlarla kaplı duvarlar ve kapılar da olmalı – ve ilahiler.”

“İsteyen için onlar da vardır,” dedi annem sabırla, sonra da bir süre düşündü. “Hepimiz için bir şeyler olacak elbette. Ama bir bahçe –güzel, güneşli bir bahçe– olmadığı sürece oraya cennet diyemezdim, tatlım... İnsanın etrafı hoşuna giden hislerle sarılı olmalı.”

Siz mutlu neslin mensupları, yeni dönemin ilk günlerindeki o muhteşemliği, güven duygusunu, yaşanan aykırılığın olağanüstü etkilerini anlayamazsınız. Yazın ortaları dışında, sabahları şafak sökmeden kalkar, hızlı ve sarsıntısız trende kahvaltımı eder, Clayton Tepesi'nin içinden geçen küçük tü-

nelden çıkarken belki gündeğumunu görür, insan gibi çalışmak üzere yoluma giderdim. Artık elimizde bu evler ve okullar ve hayatın tüm yumuşak yanları olduğı, kömürden ve demir cevherinden ve kilden uzaklaştığımız, binlerce zorlama “doğru” ve ürkeklik kenara itildiğı için, kendimizi salabiliyorduk. Şu ya da bu girişimi birleştirerek, eskiden özel mülkiyet olarak engel çıkaran toprakları bölerek veya bütünleştirerek, ekonomide devasa bir kalkınma sağladık; artık sefil insanların trajedisiyle veya çarpışan endüstrilerle dolu bir çukur olmayan vadi büyüdü, makinelerin ve ateşlerin gücünden gelen, ilkel, insanlık dışı ama kendine has bir güzelliğe büründü. Yanardağda yaşayan bir dev gibi hissediyordunuz. Öğle vakti tekrar trene binip, banyo yapmak ve üzerimi değışmek için eve dönüyor, Lowchester Konağı’nın toplu yemek odasında aheste aheste, sohbet ederek öğle yemeğimi yiyor, o yeşil ve aydınlık öğleden sonraların dinginliğiyle tazeleniyordum.

Bazen, daha derin düşündüğü anlarda, annem hayatının bu son döneminin bir rüya olduğundan şüphe ederdi.

“Bu bir rüya,” derdim ben de, “hakikaten de bir rüya – ama eski günlerin kâbuslarına kıyasla, uyanmaya bir adım daha yakın olduğumuz bir rüya.”

Değışen kıyafetlerim yüreğine su serpiyor, ona güven veriyordu – yeni moda kıyafetleri sevdiğini iddia ediyordu. Değışen tek şey kıyafetlerim olmadı. Boyum beş santim uzadı, omuzlarım birkaç santim genişledi, ayrıca yirmi üç yaşına kadar yirmi kilo aldım. Kıyafetim yumuşak ve kahverengi bir kumaştandı; annem manşetlerimi okşar, hayran kalırdı – kadınların kumaş hissinden aldıkları keyif onda fazlaca mevcuttu.

Bazen geçmişe dalar, sert ellerini –hiç yumuşamamışlardı– ovuştururdu. Babam hakkında, kendi gençlik yılları hakkında daha önce duymadığım birçok şey söyledi. Annemin bir zamanlar sevildiğini ve arzulandığını fark etmek, tanımadığım

babamın bir zamanlar kollarında mutluluktan ağladığını öğrenmek, bir kitabın arasında düzleşmiş ve rengi solmuş çiçekler bulmak gibiydi. Bazen eski dünyanın o kısıtlı ifadeleriyle ama onları keskinliklerinden arındırarak, tereddütle de olsa Nettie'den bahsederdi.

“Sana layık değildi, tatlım,” dedi bir gün aniden; kimden bahsettiğini tahmin etmek zorunda kaldım.

“Hiçbir erkek bir kadının sevgisine layık değildir,” diye yanıtladım. “Hiçbir kadın da bir erkeğin. Onu seviyorum, anneciğim, bunu değiştiremezsin.”

“Başkaları da var,” dedi.

“Benim için yok,” dedim. “Hayır! Bu aşkla silahımı ateşlemekle kalmadım, mermilerimi de bitirdim. Yeniden başlayamam, anne, baştan başlayamam.”

İç çekti ve başka bir şey demedi.

Başka bir sefer de – sanırım şöyle demişti: “Ben gidince yalnız kalacaksın, tatlım.”

“Öyleyse gitmeyi aklından çıkar,” dedim.

“Ah evladım! Ama bir erkeğin hayatında bir kadın olmalı.”

Buna cevap vermedim.

“Nettie’yi kara kara düşünüyorsun, tatlım. Şöyle tatlı bir kızla evlendiğini görsem, şöyle güzel, İYİ KALPLI bir kızla –”

“Anneciğim, ben yeterince evliyim. Belki bir gün – Kimbilir? Daha bekleyebilirim.”

“Ama kadınlarla hiç görüşmüyorsun!”

“Arkadaşlarım var. Sen canını sıkma, anneciğim. Aşk yitiren bir insanın bu dünyada yapabileceği çok işler var. Nettie benim için yaşam ve güzellik demekti –hâlâ öyle– ve hep öyle kalacak. O kadar çok şey yitirdiğimi zannetme, anneciğim.”

(Çünkü kalbimde, kendime hâlâ sonumuzun gelmediğini söylüyordum.)

Bir defasında da beni şaşkına çeviren bir soru sordu.

“Şimdi neredeler?” dedi.

“Kim?”

“Nettie ve – o çocuk.”

Düşüncelerimi en derin yerinden yakalamıştı. “Bilmiyorum,” dedim kısaca.

Buruş buruş elini hafifçe elimin üzerine koydu.

“Böylesi daha iyi,” dedi sanki beni ikna etmesi gerekiyormuş gibi. “Hakikaten de... Böylesi daha iyi.”

Titrek sesi beni bir anlığına eski döneme, eski dünyadaki itirazlarıma, itaatkâr olmam için bana verdiği öğütlere, sistemi gücendirmemem için yalvarışlarına, yani beni hep öfkeli ve isyankâr bir ruh haline sokmayı başarmış olan şeylere götürdü.

“Bundan emin değilim,” dedim; aniden, Nettie ile ilgili daha fazla konuşamayacağımı fark ettim. Ayağa kalktım ve ondan uzaklaştım, bir süre sonra geri geldim, ona bir demet nergis uzattım ve başka şeylerden söz etmeye başladım.

Ama her öğleden sonramı da onunla geçirmiyordum. Nettie’ye duyduğum bastırılmış açlığın geri döndüğü günler olurdu, işte o zaman yalnız kalmam gerekirdi; yürürdüm, bisiklete binerdim, at binmeyi öğrenmek yeni yeni ilgimi çekmeye başlamıştı. Zira atlar Değişim’in epey faydasını görmüştü bile. Yeni dönemin ilk yılının sonlarında, artık neredeyse hiçbir yerde atla taşıma denen zalimlikten eser kalmadı, çekme ve sürüklenme gibi görevler makinelerle görülmeye başlandı, böylece atlar da gençlerin keyifle bindiği zarif vasıtalar haline geldi. Eyerle de sürüyordum ama atın çıplak sırtına binmek daha keyifliydi. Yoğun egzersizin, üzerime çöken muazzam bunalım hallerine iyi geldiğini fark etmeye başladım; nihayet ata binmek kabak tadı verdiğinde, Horse-marden Tepesi’nin ötesinde uçma alıştırımları yapan pilotlara katıldım... Ama en azından iki günden birini annemle geçiriyordum ve öğleden sonralarımın üçte ikisini tamamen ona ayırıyordum.

Yeni zamanın başlangıcında yaşlıların çoğunu götüren o hastalık, o solup gitme hali annemi de ele geçirdiğinde, yeni âdetimiz gereğince, Anna Reeves ona kızlık etmek için geldi. Gelmeyi kendi seçti. Annemle bahçede şans eseri karşılaşmalarından kızı biraz tanıyorduk zaten; anneme yardım etmek istiyordu. Dünyanın asla üretmeyi bırakmadığı, eski karanlık günlerde şiddetimizin, nefretimizin, sadakatsizliğimizin anti-septiği görevi gören, hani şu iyi kızlardan biri gibi görünüyordu. İbadetlerini sessizce yaparlardı; yardımsever kız evlatları, hemşireler, hizmetkârlar, evlerinin mütevazı kızları olarak vazifelerini sebatla, heyecan duymadan, teşekkür edilmeden, kendilerini düşünmeden yaparlardı. Ben neredeyse üç yaş büyüktü. Başta onu güzel bulmadım, kısa boyluydu ama kanlı canlıydı; saçları kızıl, kaşları belirgin, gözleri kızıl-kahveydi. Çilli elleri becerikli, sesi her daim şendi...

İlk zamanlar, onu yalnızca annemin ölüm uykusuna yatacağı o yatağın başındaki gölgelerde kımıldayan, mavi elbiseli, beyaz önlüklü bir yardım meleği olarak görüyordum. Küçük bir ihtiyacı karşılamak, basit bir konfor sağlamak üzere ortaya çıktığında, annem hep gülümserdi. Bir süre sonra kadınsı bedenindeki itidalli hali, bitmek tükenmek bilmeyen iyiliğindeki zarafeti, şefkatindeki letafeti, sesindeki engin zenginlikleri, yatıştırıcı sözlerinin güzelliğini fark etmeye başladım. Bir keresinde kız yorganları katlarken, annemin onun eşsiz gücünü kuvvetini nasıl övdüğünü hatırlıyorum.

“O çok iyi bir kız,” dedi annem bir gün. “Sanki kız evladım gibi... Hiç kızım olmadı.” Bir süre sessizce düşündü. “Küçük kız kardeşin öldü,” dedi sonra.

Bir kız kardeşim olduğundan ilk kez haberim oluyordu.

“On Kasım,” dedi annem. “Yirmi dokuz aylık ve üç günlük... Ağladım da ağladım. Bu sen gelmeden önceydi, tat-

lim. Çok uzun süre önceydi – ama hâlâ görebiliyorum. O zaman yeni evliydik, baban pek nazikti. Elleri, o canım, küçük elleri gözümün önünden gitmiyor... Tatlım, diyorlar ki artık çocukların ölmesine göz yummayacaklarmış.”

“Yummayacaklar, anneciğim,” dedim. “Artık daha iyi olacağız.”

“Kaldığımız lokalin doktoru gelemedi. Baban iki kez yanına gitti. Ama başka, parasını ödeyen bir hastası vardı. Böylece baban Swathinglea’ye gitti ama oradaki doktor da parası ödenmezse gelmeyeceğini söyledi. Hem baban daha saygın görünmek için kıyafetlerini bile değiştirmişti ama cebinde parası yoktu, hatta eve dönecek tramvay parası bile yoktu. Bebeğim acı içindeyken orada öylece beklemek çok zalimce geliyordu... Belki onu kurtarabilirdik diye düşünmeden edemiyorum... Ama eski zamanlarda fakirlere hep böyle olurdu zaten – her zaman. Doktor nihayet geldiğinde sinirliydi. ‘Niye daha önce çağırmadınız?’ dedi ve pek zahmet göstermedi. Biri ona izahat vermediği için öfkeliydi. Ona yalvardım – ama artık çok geçti.”

Bu şeyleri sessizce, sarkık gözkapaklarıyla, âdeta gördüğü rüyayı tarif eder gibi anlatıyordu. “Artık bunların hepsini yoluna koyacağız,” dedim; geçkin, gerçekçi üslubuyla bana anlattığı bu acıklı hikâyeye tuhaf bir şekilde içerlemiştim.

“Konuşuyordu,” diye sürdürdü annem. “Yaşına göre çok güzel konuşuyordu... Hipopotam.”

“Ne?” dedim.

“Hipopotam dedi, tatlım – hem de tane tane; baban ona resimleri gösterirken... Ve küçük dualar da ederdi. ‘Şimdi kendimi... uykuya yatırıyorum...’ Ona küçük çoraplar ördüm. En zor kısmı topuğuydu, tatlım.”

Gözleri artık kapalıydı. Artık benimle değil, kendi kendine konuşuyordu. Başka anlaşılmaz şeyler fısıldadı, küçük cümleler kurdu, çoktan ölmüş hatıralarını andı... Sözcükleri gitgide belirsizleşiyordu.

Uykuya daldığında, ayağa kalktım ve odadan çıktım ama bu dünyaya mutlu ve umutlu gelip hemen ardından açıklanamayacak bir şekilde hiçliğe dönen o küçük can, daha önce adını bile duymadığım kız kardeşim tuhaf biçimde aklımdan çıkmıyordu...

Bir anda geçmişin telafi edilemeyen tüm kederlerine, sadece titrek ve kırmızı bir damladan ibaret olan bu ölümün, içinde kaybolduğu önlenebilir acı okyanusuna karşı kapkara bir öfkeyle doldu. Bahçeye yürüdüm ama bahçe bana dar geldi; dışarı çıkıp fundalıklarda dolaştım. “Geçmiş geçmişte kaldı,” diye haykırırken, acı çekmiş ve ölmüş bebeği için kalbi parçalanarak ağlayan zavallı annemi, yirmi beş yıl öteden duyabiliyordum. Aslına bakarsanız, yeni zamanların getirdiği tüm dönüşüme rağmen, o eski isyan duygum tamamen dinmemişti... Nihayet belki de bütün resmi göremediğimizi, belki de bütün resmi algılayabilecek zihinlere sahip olmadığımızı düşünerek, biraz olsun rahatladım ve dinginleştim; her hâlükârda, bana asıl güç veren şey, artık kudretimiz ve cesaretimiz ve bize armağan edilen ferasetli sevgimiz olduğuna göre, geçmişte ne kadar zalimce ve üzücü hadiseler yaşanmış olursa olsun, eski hayatımızı yolundan saptıran bu kederlerin yaşanmasına artık gerek kalmamış olmasıydı. Öngörebiliyorduk, önleyebiliyorduk, kurtarabiliyorduk. “Geçmiş geçmişte kaldı,” dedim iç çekerek ama kararlılıkla; bu sırada, eski Lowchester Konağı’nın güneşin altında parlayan yüzlerce penceresi tekrar görüş alanıma girdi. “O kederler artık yok.”

Ama yeni zamanın yaygın hüznünü, o hatıraları, havamız temizlenmeden önce tökezleyip düşmüş, acıya ve karanlığa gömülmüş sayısız canın çözümsüz bilmecesini aklımdan tamamen çıkaramıyordum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELTANE VE YILBAŞI GECESİ

I

Nihayetinde annem ani diyebileceğimiz bir şekilde öldü ve bu bende şok etkisi yarattı. Gereken teşhisin yapılamadığı bir zamandı. Elbette doktorlar aldıkları eğitimdeki inanılmaz kusurların son derece farkındaydı ve bunları telafî etmek için ellerinden geleni yapıyorlardı ama hâlâ olağanüstü cahillerdi. Hastalığındaki gözden kaçan bir unsurun devreye girmesiyle ateşi fırlayan annem hızla çöktü ve öldü. Tedavisi için hangi tedbirlerin alındığını bilmiyorum. Ben bir şey anlayana kadar olay çoktan gerçekleşmişti.

O sıralar, İnşa Yılı'nın 1 Mayıs günü düzenlenecek olan Beltane Şenlikleri* ile son derece meşguldüm. Yeni çağın başlangıcını simgeleyecek on büyük çöp ateşinden biri yakılacaktı. Şimdiki gençler, o zamanlar uğraşmamız gereken çöp ve gereksiz eşya yığınının muazzam miktarını hayal dahi edemez; özel bir gün ve mevsim belirlemeseydik, dünyanın dört bir yanı daha küçük ateşlerle kaplanırdı; hem bence bu kadim Mayıs ve Kasım şenliklerinin ateşlerini geri getirmek neşeli bir fıkirdi. Bunlarla beraber eski arınma fikrinin de geri dönmesi kaçınılmaz görünüyordu; aslında o ateşlerde yanan şey, üzerimizdeki cismani yüklerden, sözde ruhani eşyalardan, tapular-

* Baharın gelişinin kutlandığı Galler festivali. -çn

dan, evraklardan, borç senetlerinden, sabıka kayıtlarından çok daha fazlasıydı. İnsanların dua ederek aralarından geçtiği ateşler, insana yeni gelmiş olan bilgeliğin ve hoşgörünün önemli bir sembolüydü; böylece hâlâ ortodoks inançlarda huzur bulanlar bile ikna edilmeye gerek kalmadan, inançlarına bulaşmış tüm nefretin yanışını izlemek için oraya geldi. Artık insan ilkel nefretini geride bırakmıştı, dolayısıyla Baal'ın ateşlerinde bile Tanrı'yı bulabilirdi.

O büyük arınmalarda yok ettiğimiz şeylerin haddi hesabı yoktu. Öncelikle, eski zamanın neredeyse tüm evleri ve binaları vardı. İşimiz bittikten sonra, kuyruklu yıldız geldiği sırada İngiltere'de bulunan beş bin binadan bir tanesi bile ayakta kalmadı. Her geçen yılla beraber, evlerimizi yeni sosyal ailelerimizin daha akılcı ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirdikçe, korkunç ve ilkel bir şekilde, aceleyle, kıt bir hayal gücüyle yapılmış, güzellikten ve sağduyudan yoksun, hatta konforsuz ve kullanışsız yirminci yüzyıl konutlarını, aralarından bir tanesi bile ayakta kalmayana dek yıktık; o kasvetli ve hüzünlü bolluktan geriye, güzel yahut ilgi çekici olmayan hiçbir şey bırakmadık. Evlerin kendisini yaktığımız ateşlere sürükleyecek halimiz yoktu tabii, bu yüzden tam kapanmayan kereste kapılarının, tüyler ürpertici pencere kasalarının, hizmetçilere eziyet olan merdivenlerinin, rutubetli ve karanlık dolaplarının, pul pul dökülmüş duvar kâğıtlarının, içi tozla toprakla dolu halılarının, kötü tasarımlarına rağmen gösterişli olmakta ısrar eden masalarının ve sandalyelerinin, konsollarının ve şifonyerlerinin, toz yuvası haline gelmiş eski kitaplarının, süs eşyalarının –bunlar kirli, çürük, her yönüyle can sıkıcı süs eşyalarıydı ki aralarında DOLDURULMUŞ KUŞ CESETLERİ bile vardı!– hepsini yaktık. Özellikle kötü boyalarla kat kat boyanmış ahşaplar çok iyi yandı. Parlod'un yatak odasını, annemin odasını, Bay Gabbitas'ın salonunu size anlatarak, eski dünya mobilyalarıyla ilgili bir izlenim oluşturmaya çalıştım; ama çok şükür ki hepsi bir araya geldiğinde oluşan sıradışı

görüntü kirliliğini size anlatmama yetecek bir tabir yok. Bir kere artık kömürün tam yanmasının sağlanamaması gibi bir sorun yok, ayrıca dünyamızın üzerinde yara gibi yayılan ve sürekli etrafa toz saçan, çimensiz yollar da yok. Kişisel konutlarımızın çoğunu, tüm mobilyalarıyla beraber yaktık ve yıktık; geriye yalnızca belirli ve kasti güzelliğe sahip birkaç bin parça eşya kaldı, zaten şimdi duvar kâğıtlarımızın ve halılarımızın çoğunu da bunlardan ilham alarak tasarladık. Ayrıca eski dünya kıyafetleri denen paçavraların da neredeyse tümünü imha ettik. Geriye şimdi müzelerimizde gösterilen, dikkatle dezenfekte edilmiş parçalardan başka bir şey kalmadı.

Eski dünyanın kıyafetleri hakkında yazmak bile, insanın içini özel bir dehşetle dolduruyor. Erkek kıyafetleri, bir yıl gibi süreler boyunca yüzeysel bir fırçalanma dışında hiçbir temizlik işlemine tabi tutulmadan giyilirdi; eriştikleri kirlilik mertebesini belli etmesinler diye, üzerlerinde anlaşılmaz desenler olurdu, ayrıca havada savrulan toz gibi maddeleri üzerinde toplayacak, keçeli ve gözenekli kumaşlardan yapırlardı. Çoğu kadının eteği de benzer kumaşlardandı, ayrıca öyle uzun ve kullanışsız şekilleri vardı ki atlarla dolu iğrenç yollarımızın tüm pisliğini kaçınılmaz olarak toplarlardı. İngiltere’de tüm nüfusumuzun ayaklarında bot olmasıyla övünürdük –kapatılmaya ihtiyacı olan en çirkin yerlerimiz ayaklarımızdı– ama şimdi deriden ve çakma deriden yapılmış bu kafeslere ayaklarımızı nasıl hapsedebildiğimizi anlamak imkânsız. Söylenilenlere göre, insanlarımızın on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru yaşadığı, sağlığımızdaki bariz bozulmanın en büyük sebebi, yediğimiz muhtelif zararlı yemeklere ek olarak, ayakkabılarımızın rezilliğine atfedilebilirdi. Açık havada egzersiz yapmaktan hepten kaytarıyorduk, zira botlarımız tahrip oluyor, ayağımızı sıkıyor, canımızı yakıyordu. Sanırım ergenliğimin sefil piyesinde botlarımın oynadığı rolden bahsetmiştim. Nihayet kamyonlar dolusu ucuz botu ve ayakkabıyı (Swathinglea’de elde kalan stok) Glanville’deki dö-

küme ocaklarının tepesine götürdüğümde, düşmanıma karşı büyük bir zafer kazandığımız hissettim.

Beltane vakti geldiğinde, fırının içine “Cuk!” diye düşmeye başladılar ve hava yanık kokusuyla doldu. Artık kahverengi kâğıt tabanlarından içeri soğuk sızmayacak, aptalca şekillerinden dolayı ayaklarımız nasır tutmayacak, çivileri etimize batmayacaktı...

İkamet planımızı değiştirdiğimizde, yıkık dökük tiyatro salonlarımız, bankalarımız, müşkül durumdaki iş hanlarımız, fabrikalarımız (buraya kadar saydıklarım sadece ilk yıl içinde), insanlığın sanki terli işçilerinin ağzına ucuz yemek fırlatır gibi çok sevdiği Tanrı'nın yüzüne fırlattığı, içlerinde bir damla sevgi, yaratıcılık veya güzellik olmayan taş ve çimento harcı yığınlarından ibaret, ufak ve göstermelik Gotik kiliseler de dahil olmak üzere, kamu binalarımızın çoğu yakılmış ve yıkılmıştı; ilk on yıl bittiğinde hepsinin yerinde yeller esiyordu. Sonra bütün buharlı tren yollarından, istasyonlardan, sinyallerden, çitlerden, demiryolu malzemelerinden kurtulmamız gerekti; bu kötü tasarlanmış, duman saçan dert vasıtası eski koşullar altında gitgide daha çok saldırganlaşarak, bozularak, zorluk çıkararak, hayatlarımızdaki varlığını elli yıl daha sürdürecekti. Bir de çitleri, ilan panolarını, reklam tabelalarını, diğer çirkin döküntüleri ve oluklu demirlerin tümünü yeryüzünden sil-dik; ayrıca katrana bulanmış her şeyin, havagazı fabrikalarının ve petrol istasyonlarının, atlara bağladığımız vagonların ve diğer vasıtaların yok edilmesi gerekti... Herhalde bu anlattıklarım, muazzam şenlik ateşlerimizin, büyük yangınlarımızın ve eritme kazanlarımızın, o ilk yıllarda inşa çabalarımızın ötesine geçen bütüncül yıkımın boyutları ve mahiyeti hakkında size bir fikir vermeye yetmiştir.

Ama bunlar, dünyadaki Zümrüdüanka ateşlerinin yalnızca maddesel kısmını oluşturunuyordu. Ateşe atılanlar sayısız hak iddiasının, iştirakin, borcun, faturanın, tapunun, imtiyazın dışa dönük ve gözle görülür sembollerinden ibaretti; muha-

faza edilecek kadar değişik de güzel de olmayan çok sayıda amblem ve üniforma, sembollerimizin tümü (birkaç hakikaten Şanlı kupa ve hatıra hariç), savaŐta kullandığımız ara ve gereçler de ateşi iyice harladı. Sonra sayılamayacak kadar çok, eski, yoz, yarı ticari sanat eserleri de mahkûm edildi; yarı cahil orta tabakayı hoşnut etmek için yapılmış yağlı boya tablolar, bir an için parıldıadı ve kayboldu; Akademi'nin mermerleri kireç olarak kullanılmak üzere ufalandı; çok sayıda saçma heykel ve dekoratif çanak çömlek, dikiş nakıŐ, kötü müzik eserleri ve enstrümanlar da bu kadere paylaŐtı. Odun yığınlarının arasına sayısız kitap ve balya balya gazete de atıldı. Sırf Swathinglea'deki evlerden –orayı tamamen cahil ilan etmekte çok da haksız sayılmazdım–  ıkan, bazı daha  nemsiz İngiliz klasiklerinin ucuz ve kötü baskıları koca bir çöp arabasını doldurdu –hakikaten çok sıkıcı kitaplardı ve hâlâ temizlerdi– ayrıca okunmaktan aşınmış ve köşeleri kıvrılmıŐ ucuz romanlar da –ulusumuzun beyninde  dem oluŐmasına yol açacak kadar sulu ve ilkel Şeyler– başka bir kamyonu doldurdu... O kitapları ve gazeteleri topladıığımızda, bana öyle görünüyordu ki üzerine baskı yapılmış k ğittan fazlasını topluyorduk; topladıığımız Şeyler aslında çarpık ve arızalı fikirler, bulaşıcı ve adi önermeler, uyuşuk bir müsamaha ve budalaca bir tahammülsüzlük üzerine deyiŐler, tembel düşünsel alıŐkanlara ve ürkek ka amaklara dair kötücül ve müdafaa amaçlı akıl oyunlarıydı. Bunların hepsinin toplanmasına yardım ederken, içimde uğursuz bir tatmin vardı.

Bu   p  l k iÇlerindeki payımla öyle meşguldüm ki annemin durumundaki, normalde fark edeceğim küçük değişim emarelerin fark etmedim. Bilakis gücünü toplamaya başladığını sanıyordum; yanaklarına azıcık renk gelmişti, biraz daha fazla konuşuyordu...

Beltane arifesinde, Lowchester talanımız bittikten sonra, ayrı duran bir grup çömlek imalathanesinden çıkan stokları düzenlemek üzere vadiden ilerleyerek Swathinglea'ye gittim

–başlıca ürünleri çakma mermerden şömine rafı süslemele-
riydi, dolayısıyla düzenlenecek pek bir stok olmadığını fark
ettim– ve nihayet hemşire Anna bana telefonla ulaşmayı başara-
dı; bu sabah, ben evden ayrıldıktan kısa süre sonra annemin
aniden öldüğünü söyledi.

Bir süreliğine inanamadım; eli kulağında olduğu açıkça
görülen bu olay gerçekleştiğinde sanki bunun olmasını hiç
beklemiyormuşum gibi sersemledim. Bir süre için çalışmaya
devam ettim, sonra neredeyse kayıtsızca, gönülsüz bir merak-
la Lowchester’a doğru yola çıktım.

Oraya mesai saatinden sonra vardım. Bana annemin hu-
zurlu, beyaz yüzünü gösterdiler; çiçeklerin arasında uzanır-
ken pek dingindi ama bana biraz soğuk ve katı, biraz mesafeli
geliyordu.

Yanında, o sessiz odaya tek başıma girdim ve uzun süre
yatağının başında bekledim. Sonra oturdum ve biraz düşün-
düm...

Sonra nihayet, tuhaf bir sessizlik içinde, yalnızlığımın ka-
pıları altımda açılmış gibi, o odadan çıktım ve tekrar dünyaya,
gözleri parlayan, faal, gürültülü, mutlu, geçmişin ve hüküm-
süz şeylerin yakılma merasimi hazırlığı içindeki dünyaya dön-
düm.

2

O ilk Beltane şenliğini, hayatımda en yalnız hissettiğim gece
olarak hatırlıyorum. Aklımda parçalar halinde, aralarında
unuttuğum boşluklar olan yoğun duygu kesitleri halinde du-
ruyor.

Lowchester Konağı’nın büyük merdiveninin en tepesinde
durduğumu çok net hatırlıyorum ama annemin yattığı oda-
dan çıkıp oraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum; aşağı inerken
sahanlıkta Anna ile karşılaştığımı da hatırlıyorum. Döndü-
ğümden yeni haberdar olmuştu ve bana yetişmek için koş-

turuyordu. Aynı anda durduk ve el sıkıştık; kadınların bazen yaptığı şekilde yüzümü inceledi. Birkaç saniye öylece kaldık. Ona hiçbir şey söyleyemiyordum ama içinde kopan duygu fırtınasını hissedebiliyordum. Omzuma koyduğu eline ağırbaşlı bir şekilde dokundum, sonra elini bıraktım, bir iki saniye tereddüt ettikten sonra yoluma devam ettim ve kendi meşgalelerime döndüm. Ne düşünüyor ya da hissediyor olabileceğini sormak aklımın ucundan bile geçmemişti.

Koridorun yumuşak bir akşam ışığıyla aydınlatıldığını, yemek odasına doğru makine gibi yürüdüğümü hatırlıyorum. Sonra önümdeki birinin kapıyı açmasıyla beraber küçük masaları görünce ve birbirine karışan konuşma seslerini duyunca yemek istemediğimi hatırladım... Bir sonraki hatırladığım şey, evin önündeki çimenlik alanda yürüdüğüm, tek başıma fundalıklara çıkmak için duyduğum istek, bir de yanımdan geçen birinin bir şapka ile ilgili bir şey söylediği... Şapkamı içeride unutmuştum.

Batan güneşin altın sarısına boyadığı çimlere düşen uzun gölgeleri görünce aklımda bir düşünce belirdi. İçinde Nettie ya da annem olmayan bir dünya benim için bomboştu. Artık bir anlamı yoktu. Nettie o sıralar yine aklımdaydı...

Sonra fundalıklara çıktım. Şenlik ateşlerinin yakıldığı tepelerden uzak durdum ve ıssız yerler aradım...

Parkın ötesinde, Beacon Tepesi'nin şenlik ateşini ve kalabalığını saklayan bir yükseltinin hemen altında, tek başına duran bir kapının üzerinde oturduğumu, günbatımını hayranlıkla izlediğimi hatırlıyorum. Altın rengi dünya ve gökyüzü, insanın beyhudeliğinin üzerinde süzülen küçük bir baloncuk gibi görünüyordu... Sonra alacakaranlıkta, etrafı yüksek çitlerle çevrilmiş, yarasalar dışında kimsenin bilmediği bir yolda yürümeye başladım.

O gece bir çatının altında uyumadım. Ama acıktım ve yemek yedim. Yemeğimi gece yarısına doğru, Birmingham yolu üzerindeki küçük bir handa, evimden millerce uzakta yedim.

Şenlik ateşlerinden ve başlarındaki kalabalıklardan içgüdüsel olarak uzak durmuştum ama burada da çok fazla insan vardı ve yakması gereken bazı ipotek senetleri olan bir adamla masamı paylaşmak zorunda kaldım. Onunla bu konuda lafladım – ama ruhumla dudaklarım arasında bir uçurum vardı...

Çok geçmeden tüm tepelerin zirvelerinde lale şeklinde ateşler yanıyordu. Küçük siyah şekiller taç yapraklarının etrafında kümeleniyor ama etraflarındaki kalabalığın geri kalanı gece tarafından şefkatle gizleniyordu. Yollardan ve bilinen patikalardan kaçınıp tarlalarda dolaşarak yalnız kalmaya çabaladım ama kalabalığın birbirine karışan sesleri ve büyük ateşlerin kükremeleri ile çatırdamaları hep yanımdaydı.

İssiz bir çayıra girdim, sonra da gölgelerin gizlediği bir çukurda oturarak yıldızları izledim. Karanlıkta gizleniyordum ama kaybolmuş bir çağın kuruyup gitmiş akılsızlıklarını yakmakta olan Beltane ateşlerinin uğultusu, kendi içlerindeki zindandan kaçıp özgür kalmak için ateşlerin başında dua eden insanların sesleri arada bir kulağıma ulaşıyordu...

Annemi düşündüm, sonra da bu yeni yalnızlığımı ve kalbimin Nettie'ye duyduğu açlığı...

O gece çok şey düşündüm ama en çok Değişim'den sonra içimden taşmaya başlamış sevgiyi ve şefkati, tüm arzularıma karşılık gelen tek kişiye duyduğum büyük ihtiyacı, o karşılanamayan ihtiyacı düşündüm. Annem hayattayken, bir anlamda kalbimi dolduruyor, en azından duygularımı yaşayabilecekleri kadar besliyor, ruhumdaki boşluğu küçültüyordu ama artık tek tesellimi de kaybetmiştim. Değişim mevsiminde, insanlıkta meydana gelen bu içsel genişlemenin, kişisel aşkı ortadan kaldıracabileceğine inanan çok kişi vardı; ama bunun yerine daha da güzelleştirmiş, güçlendirmiş, mutlak surette gerekli hale getirmişti. Artık insanların her şeyi yapmak için keyifli bir tutkuyla dolu olduğunu, etraflarındaki herkese karşı sevgi dolu ve yardımsever bir hale geldiğini görenler, eski hayatın en güzel yanı olan o yakın, güvenilir yol arkadaşına

artık lüzum kalmayacağını düşünmüşlerdi. Olayın fayda sağlama ve varoluş mücadelesi kısmıyla ilgili haklıydılar. Ama mesele ruha ve hayattaki incelikli hislere geldiğinde fena halde yanılıyorlardı.

Doğrusunu söylemek gerekirse kişisel aşkı ortadan kaldırmamıştık, sadece ilkel ambalajından çıkarmış, gururdan ve kuşkudan, çıkarıcı yahut rekabetçi unsurlarından arındırmış, daha yalın, daha parlak, daha yenilmez bir şey olarak algılamaya başlamıştık. Yeni yaşamın dallanıp budaklanan tüm güzel yanlarıyla aşk daha bile belirgin bir hale gelmişti. Herkes için öyle birileri vardı ki esrarengiz ve tarifsiz bir biçimde benliğinin kilidini açan anahtar gibiydi; yalnızca var olarak keyif verebiliyor, sadece orada bulunarak ilgi uyandırabiliyor, yazgılarındaki âşıklarıyla kaza eseri birleşen mizaçları bile tamamlayıcı ve hâkim bir uyum oluşturunuyordu. Bu hayattaki ön önemli şeydi. Onlar olmadan, ihya edilmiş dünyanın bu incelikli ve cesaretli gösterisi, süslü püslü giydirilmiş ama binicisi olmayan bir beygire, çiçeksiz bir vazoya, oyunsuz bir tiyatroya benziyordu... İşte o Beltane gecesi, benim içimdeki ahengi harekete geçiren şeyin Nettie ve sadece Nettie olduğu gerçeği, tepelerde yanan beyaz ateşler kadar belirgindi. Ve o gitmişti! Onu göndermiştim, nereye gittiğini de bilmiyordum. Aptalca bir erdem sergilemek için bulduğum ilk fırsatta, onu hayatımdan sonsuza dek çıkarmıştım!

O zaman durumu böyle görüyordum. Karanlıkta, kimse'nin gözüne görünmeden Nettie'ye seslendim; mutlu insanlar sağda solda dolaşırken, dumanlar göklerdeki yıldızlara doğru yükselirken, kızıl akisler ve gölgeler ve dalgalanan parıltılar yeryüzünde dans ederken yere yüzüstü yattım ve onun için ağladım.

Hayır! Belki Değişim bizi ilkel tutkularımızdan, müzmin ve mekanik şehvetimizden, kötücül meselelerden ve bayağı düşlerden arındırmıştı ama aşkın ihtirasından kurtaramamıştı. Hatta yaşamın efendisi Eros'u kendine getirmişti. Onu reddetmiş

olan ben, o kederle dolu uzun gece boyunca gözümde yaşlarla ve içimde yatıştıramadığım pişmanlıklarla günah çıkardım...

Ne zaman ayağa kalktığımı, gece yarısı takılan ateşlerin arasından geçerek vadide nasıl dolaştığımı, üç dört sularında evlerine ve hayatlarına dönmekte olan, cilalanmış ve süslenmiş, arınmış ve temizlenmiş halde gülüp eğlenen kalabalıklardan nasıl kaçtığımı tahmin bile edemiyorum. Ama şafak sökerken –ince yazlık kıyafetlerimden geçip beni titreten, soğuk bir şafaktı bu– dünyadaki mutluluğun kor ateşleri sönmüş ve küle dönmüşken, mor sümbüllerle dolu bir koruya rastladım. Tuhaf bir aşinalık adımlarımı durdurdu ve bir süre şaşkınlıkla etrafa baktım. Sonra yirmi metre kadar ilerledim ve hafızama bir çentik atmış olan şekilsiz ağacı karşımda buldum. Burası orasıydı! Burada durmuş, eski uçurtmamı şuraya yerleştirmiş, altıpatlarımla ateş etmeyi öğrenmeye çalışarak Verrall ile karşılaşacağım güne hazırlanmıştım.

Uçurtma ve altıpatlar artık yoktu, hararetili ve boğucu geçmişimin son kalıntıları da fırl fırl dönen Beltane ateşlerinin içinde kaybolmuştu. Nihayet, gri küllerle dolu bir dünyadan geçerek annemin ölü ve kimsesiz suretinin öylece yattığı büyük eve geri döndüm.

3

Lowchester Konağı'na döndüğümde epey yorgun ve bitkindim; Nettie'ye duyduğum nafile özlem beni tüketmişti. Beni nelerin beklediğinden haberim yoktu.

Mutsuzluğum beni annemin dingin yüzüne son bir kez daha bakayım diye konağın içine götürdü; odaya girdiğimde açık pencerenin başında oturmakta olan Anna beni karşılamak için ayağa kalktı. Beklemeyi bilen birine benziyordu. Onun da izlemekten rengi solmuştu; gece boyunca içerideki ölüyü ve dışarıda yanan Beltane ateşlerini izlemiş, buraya geleceğim anı iple çekmişti. Onunla yatak arasında sessizce durdum.

“Willie,” dedi fısıldayarak; bana duyduğu merhamet, bakışlarından ve duruşundan anlaşılıyordu.

Görünmez bir güç bizi birbirimize yaklaştırdı. Annemin yüzünde kararlı, hükmeden bir ifade vardı. Anna’ya dönüp bakışım, bir çocuğun bakıcısına bakışı gibiydi. Ellerimi güçlü omuzlarına koydum, kollarını etrafıma doladı, kalbim boyun eğdi. Yüzümü göğsüne gömdüm ve sıkıca sarıldım, sonra da hıçkırarak ağlamaya başladım...

Bana iştahla sarılıyordu. Kulağıma, sanki bir çocuğu teselli eder gibi, “Geçti, geçti!” dedi... Sonra aniden beni öpmeye başladı. Beni şiddetli bir tutkuyla, yanaklarımdan, dudaklarımdan öpüyordu. Gözyaşlarıyla ıslanmış, tuzlu dudaklarıyla dudaklarıma yapıştı. Ben de karşılık verdim...

Sonra aniden durduk, ayrıldık ve birbirimize bakmaya başladık.

4

Anna’nın dudakları dudaklarıma değdiği anda, Nettie’nin keskin hatırası tamamen aklımdan çıkmış gibi hissetmeye başladım. Anna’yı seviyordum.

Grubumuzun –o zaman komün deniyordu– konseyi önüne çıktık ve evlendirildik, bir yıl sonra da oğlumuz doğdu. Her zaman birlikteydik, durmadan sohbet ederdik. En yakın dostuma dönüştü ve her zaman öyle kaldı, bir süre için de tutkulu âşıklardık. Beni hep sevdi, ruhumu ona karşı minnetle ve aşkla doldurdu; ne zaman yan yana gelsek, gözlerimiz ve ellerimiz hemen buluşurdu. Evlendiğimiz andan hayatımızın sonuna kadar, birbirimizin teminatı ve sığınağı, yardımın ve içtenliğin hiçbir şey esirgemeyen kalesi olduk... Ama bir süre sonra Nettie’ye duyduğum aşk ve arzu, sanki hiç kaybolmamış gibi geri döndü.

Şimdi kimse bunun nasıl olabildiğini anlamakta güçlük çekmez ama dünyanın sıtmaya kapıldığı o kötü yıllarda, bu-

nun imkânsız olduğu düşünülürdü. O ikinci aşkı aklımdan silip atmam, Anna'dan gizli tutmam, tüm dünyaya yalan söylemem gerekirdi. Eski dünyanın iddiası, tek bir aşk olabileceği yönündeydi – biz aşk denizinde yüzenler bunu anlamakta zorlanıyoruz. Bir adamın bütün varlığı, ona sahip olan tek kadına adanmalıydı, kadının ki de ona. Başkasına hiçbir şey kalmamalıydı – elinde verecek fazla aşk kalması bile yüz kızartıcı bir şeydi. Diğerlerine kapalı, ikili bir sistem kurarlardı, sonra bu sisteme bir de çocukları eklenirdi. Adamın başka hiçbir kadını güzel, sevimli veya ilgi çekici bulmaması gerekiyordu; kadının da aynı şekilde, başka hiçbir adamla ilgilenmemesi gerekiyordu. Eski zamanlarda kadınlar ve erkekler ikili gruplar oluşturup çukurlarına çekilen hayvanlar gibi, savunma halinde evlerine çekilirdi; bu “evler” birbirlerini sevmeleri için vardı ama karşılıklı mülkiyetin aşırılığında, bir kıskançlık yuvasına dönüşürdü. Aşkları tüm tazeliğini hızla kaybeder, sohbetlerinden kaybolurdu; günlük hayatlarında gurur duyacak bir şey kalmazdı. Birbirine özgürlük tanımak düpedüz onursuzluktu. Anna ile birbirimizi sevmemiz, bu sevgi yolculuğu bittiğinde o anne olana dek ayrı hayatlarımıza dönmemiz, toplu masalarda yemek yememiz, hafife alınamayacak olan sadakatimizin üzerine kara bir leke sürmek anlamına geliyordu. Nettie'yi sevmeye devam edecek cesaretim olması –ki o hem Verrall'ı hem beni farklı şekillerde seviyordu– eski düzenin tam da özünü çelişirdi.

Eski günlerde aşk sahip olması zor bir mülkten ibaretti. Ama artık Anna, nasıl ki bir gül etrafındaki beyaz zambaklara katlanıyorsa, Nettie'nin zihnimde yaşamasına izin verebiliyordu. Onun şarkısında olmayan notalar duysam bile, başka şarkılar dinlemem onu **mutlu ediyordu** çünkü beni seviyordu. O da Nettie'nin güzelliğini **görebiliyordu**. Dostluklarıyla, binlerce farklı ilgi alanıyla, **fedakârlıklarıyla** ve konforlarıyla, hayat artık o kadar zengin ve cömert ki kimse birbirini tüm güzellik imkânlarını gerçeğe **dönüştürmekten** alıkoymuyor. Benim

için Nettie en baştan beri bir güzellik sembolü, dünyayı aydınlatan kutsal kaidenin sureti ve rengiydi. Herkes için açıklanamaz ve çözülemez biçimde çekici olan belli tipler, belli yüzler ve bedenler, hareketler, sesler ve tonlamalar vardır. Bunlar etrafımızdaki dostane kadın ve erkek kalabalığının içinden çıkıp gelir. Dokunuşlarındaki esrarengiz bir şey, içinizde uyuyan duyguları harekete geçirir, gelirken delip geçtiği dünyaya anlam katar. Bu anlamı reddetmek, güneşi reddetmek gibi, yaşamınızı karartır ve köreltir... Nettie'yi seviyordum, ona benzeyen herkesi de sesinin, bakışlarının, vücudunun veya tebessümünün ona benzediği ölçüde seviyordum. Yaşam veren büyük tanrıça ve yaşayan denizlerin kraliçesi Afrodit'in hayal dünyamda dolaşması, karımla aramda bir soruna yol açmıyordu. Bu durum bizim aşkımızı hiç ilgilendirmiyordu çünkü değişen dünyamızda sevgi kısıtlı bir kaynak değildi; dünyamızın etrafına sarılmış altın sarısı bir ağ gibi, tüm insanlığı bir araya getiriyordu.

Nettie'yi çok düşünüyordum; tüm güzel şarkılar, saf ve derin renkler, zarif ve güzel olan her şey, beni onunla ilgili dokunaklı düşüncelere itiyordu. Yıldızlar da ay ışığı da ona aitti; saçına taktığı güneş zerrelere ayrılır, gün ışığı saç tellerinin arasından süzülürdü... Sonra bir gün, beklemediğim bir anda ondan bir mektup aldım; elyazısı aynıydı ama kendini yeni bir dille ifade ediyor, bana pek çok şey söylüyordu. Annemin öldüğünü duyduğunda beni o kadar çok düşünmeye başlamıştı ki ona dayattığım sessizliği bozmaya karar vermişti. Birbirimize yazmaya başladık – başta yeni arkadaşlar gibi temkinliydik ama hasreti kalbimde yine büyümeye başlıyordu. Bir süreliğine bu açlığımı ifade etmedim ama sonra dayanamayıp söyledim. Böylece Dördüncü Yıl'ın yılbaşı günü, Lowchester'a ve bana geldi. Elli yıl geçmesine rağmen, o gelişi nasıl da iyi hatırlıyorum! Onunla buluşmak için parka gittim, böylece yalnız görüşebilecektik. Dışarıda yaprak kıpırdamıyordu, hava temiz ve soğuktu, yerler daha yeni karla kaplanmıştı ve ağaç-

lar buz kristalleriyle süslüydü. Doğan güneş beyazların üzerini altınla kapladığında, kalbim yerinden çıkacak gibi atıyordu. Açık mavi göğün altında, güneşle aydınlanan karlı yamaçları hâlâ hatırlıyorum. Sonra da sevdiğim kadının beyaz ve durgun ağaçların arasından gelişini...

Nettie'yi kafamda bir tanrıçaya çevirmiştim ama o da benim gibi bir insandı işte! Bana sıcak bir kalple ve ürkekçe, gözlerindeki yaşların sevecen vaadiyle, kollarını açarak ve dudaklarında o çok sevdiğim titrek tebessümüyle geldi. Ona yarattığım rüyadan dışarı çıktı, ihtiyaçları ve pişmanlıkları ve insani bir şefkati olan bir canlıya dönüştü. Ellerinin tuttuğumda biraz üşüdüğünü fark ettim. Tanrıça hakikaten de onun içinde parlıyor, tüm vücudunda yanıyor, onu benim için bir aşk tapınağına dönüştürüyordu – evet. Ama yeni yaşamının getirdiği dokunuşu ve enerjiyi, o canım ölümlü ellerini ilk kez keşfediyor gibi hissediyordum...

SON SÖZ

KULEDEKİ PENCERE

İşte bu hoş görünümlü, gri saçlı adamın yazdıkları bu kadardı. Hikâyesinin ilk kısımlarında kaybolmuş, bu yüksek kulede oturan yazarı ve zevkli döşenmiş odasını unutmuştum. Ama yavaş yavaş, öykünün sonuna yaklaştıkça o tuhaf his bana geri döndü. Bunun benim bildiğimden farklı bir insanlık olduğu, farklı gelenekleri, farklı inançları, farklı yorumları, farklı duyguları olduğu gitgide daha belirgin bir hal aldı. Kuyruklu yıldız sadece koşulları ve kurumları değiştirmemişti. Kalpleri ve zihinleri de değiştirmişti. Bir anlamda dünyayı kişiliksizleştirmiş, garazlarından, küçük kıskançlıklarından, istikrarsızlığından, mizah anlayışından yoksun bırakmıştı. Sonlarda, özellikle annesinin ölümünden sonra duygudaşlığını tamamen yitirdi. O Beltane ateşlerinin onun içinde yaktığı şeyler, benim içimde hâlâ canlı ve boyun eğmemiş durumda, dolayısıyla, özellikle Nettie'nin dönüşüne canım sıkıldı. İlğimi biraz yitirdim. Artık ne karakterle bağ kuruyor ne cümlelerini tam manasıyla anlıyordum. Efendisi Eros'a kafayı takmış! O ve diğer başkalaşmış insanlar – müthiş tablolarla göreceğiniz türden, heykelleri dikilen tanrılar gibi, güzel ve asil insanlardı ama insan olmaya en fazla bu kadar yakınlardı. Değişim gerçekleşikten sonra, idrak aşamalarından geçtikçe, aramızdaki uçurum açıldı ve sözlerini takip etmek zorlaştı.

Son fasikülü yerine koydum ve dostane bakışlarıyla karşılaştım. Ondan hoşlanmamak zor bir işti.

Aklıma takılan soruyu sormaktan biraz çekiniyordum.

Ama o kadar önemli görünüyordu ki sormak zorundaydım. “Ve siz –?” diye sordum. “Siz – sevgili oldunuz mu?”

Kaşları kalktı. “Elbette.”

“Ama karın –?”

Beni anlamadığı aşikârdı.

Daha da büyük bir tereddüt yaşadım. Beni ilkel sanacağından endişe ediyordum. “Ama –” diye başladım. “Sevgili olma-ya devam ettiniz mi?”

“Evet.” Onu anladığıma dair ciddi şüphelerim vardı. Veya onun beni anladığına dair...

Daha da cüretkâr bir girişimde bulundum. “Peki Nettie’nin başka sevgilisi yok muydu?”

“Öyle güzel bir kadının başka sevgilisi olmaz mı! Ondaki güzelliği kaç kişinin sevdiğini veya onun başkalarında ne bulduğunu bilmiyordum. Ama o andan itibaren dördümüz çok yakındık, birbirimizin dostu ve yardımcısıydık, âşıklarla dolu bir dünyada özel âşıklardık.”

“Dördünüz mü?”

“Verrall da vardı.”

Sonra birdenbire fark ettim ki aklımda dolaşan düşünceler gerçekten uğursuz ve ilkeldi, benim eski dünyamın tuhaf şüpheleri, hoyratlıkları ve kıskançlıkları, daha güzel bir yaşam süren bu ruhlar için çoktan bitmişti. “Siz,” dedim açık fikirli olmaya çalışarak, “bir evi paylaştınız.”

“Evmiş!” Bana baktı, neden bilmiyorum ama başımı öne eğdim ve ayaklarıma baktım. Hakikaten botlarım ne kadar biçimsiz ve kalitesizdi, kıyafetlerim ne kadar kaba ve renksiz görünüyordu! Bu güzel, kusursuz şeylerin arasında göze batıyordum. Kendimden iğrendiğim bir an oldu. Tüm bunlardan uzaklaşmak istiyordum. Neticede, tarzım değildi. Ayaklarının biraz yere basmasını sağlayacak bir şeyler söylemeyi, ağır bir ithamda bulunarak şüphelerimi doğrulamayı fena halde istiyordum. Bakışlarımı tekrar yukarı çevirdiğimde ayakta duruyordu.

“Unutmuşum,” dedi. “Sen hâlâ eski dünyada yaşıyormuş gibi davranıyorsun. Evmiş!”

Elini ileri uzatmasıyla büyük pencere sessizce açıldı, masal aleminden çıkma bir şehrin muhteşem manzarası gözlerimin önüne serildi. Bir an için her şeyi daha net gördüm; galerilerini ve açık alanlarını, altın meyve veren ağaçlarını ve billur sularını, müziğini ve neşesini, farklı ve girift sokaklarında durmadan akan sevgiyi ve güzelliği hissettim. Daha yakınımdaki insanları doğrudan, açık seçik görebiliyordum; artık tepemde asılı duran aynadaki bozulmuş şekiller değillerdi. Şüphelerimi haklı çıkarmıyorlardı, yine de!.. Dünyada görebileceğiniz türden insanlardı – tek farkları değişmiş olmalarıydı. Bu değişimi nasıl tarif edebilirim? Bir kadının âşığının bakışıyla değiştiği gibi, bir kadının âşığının aşkıyla değiştiği gibi yücelmişlerdi...

Yanında durdum ve dışarı baktım. Merakımla zahmet verdiğim ve derin ahlaki uyuşmazlıklarımın sıkıntı yarattığını için biraz kızarıp bozarmıştım. Benden daha uzun boyluydu...

“İşte evimiz,” dedi gülümseyerek ve bana düşünceli gözlerle bakarak.